Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Heiberg, Arve Christian Linde.; af A. C. L. Heiberg.
Titel | Title:	Thomas Kingo : Biskop i Fyen : En Levnetsbeskrivelse
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Odense : Den Hempelske Boghandel, 1852
Fysiske størrelse | Physical extent:	VII, 256 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

Thomas Kingo,

Biskop i Fyen.

En Levnetsbeskrivelse.

Af

A. C. L. Heiberg,

Provst, Sognepræst i Kjerteminde.

Odense.

Forlagt af den Hempelske Boghandel.

M. C. Hempels Bogtrykkeri.

1852.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Forord.

Thomas Kingos Navn er knyttet saa nøie til vort Fædrelands Psalmelitteratur, at de Fleste ved at høre det nævnet strax ville tænke paa den store Digter. Hovedbegivenhederne i hans offentlige Liv have ei heller været ganske ubekjendte, og i de sidste Aar ere vigtige Bidrag til hans Historie komne for Lyset i de Levninger af hans Brevvexling fra Aarene 1696 og 1697, der findes blandt J. C. Blochs haandskrevne Samlinger til den fyenske Geistligheds Historie paa Universitetsbiblioteket, paa hvilke C. J. Brandt først har henvendt Opmærksomheden i Dansk Kirketidende for 1846, samt i sidstnævnte Forfatters Bidrag til en Dansk Psalmehistorie i 2den Deel af den Danske Psalmedigtning, udgivet af ham og L. Helweg. Kingos Billede har imidlertid hidtil staaet utydeligt i Historien, ligesom Dommen over hans Characteer og Virksomhed har været usikker, og det maatte blive saaledes, saalænge som de vigtigste Kilder til hans Historie kun i en meget ringe Grad vare benyttede, nemlig hans egne Skrifter og Bispearchivet i Odense, hvortil endnu maa føies endeel i forskjellige Manuskriptsamlinger paa det Kongelige og Universitetets Bibliothek adspredte Optegnelser. Den uindskrænkede Adgang til Odense Bispearchiv, der velvilligen har været mig tilstaaet, har gjort det muligt for mig at gjennemgaae det vidtløftige Apparat,

som findes der. Bibliothekär, Mag. Thorsens og Registrator Kall=Rasmussens venskabelige Veiledning har jeg at takke for, at jeg har kunnet afbenytte endeel Haandskrifter. Jeg har desuden modtaget flere Meddelelser fra Overlærer-Dr. Paludan=Müller, Cand. C. J. Brandt og Cand. L. Helweg.

I et ikke ganske kort Tidsrum har jeg i mine faa Fritimer beskjæftiget mig med dette Arbeide. Thi jeg har ønsket at opfatte og med historisk Troskab at sammenfoie de enkelte tildeels forvanskede og i Tiden afblegede Træk af den mærkelige Mands Personlighed til et, saavidt muligt, levende og anskueligt Billede. Allerede hertil hører der Tid og en omhyggelig Betragtning. Men til at meddele en levende og sanddru Skildring af en forlængst afdød Personlighed hører ogsaa, at denne fremstilles i det rette Forhold til hele Samtiden og alle Omgivelser. Ellers vil Billedet komme til at savne den Ramme, i hvilken det først kan sees i sin rette Belysning. Men i det jeg arbeidede mod dette Maal, tilsigtede jeg tillige under Monographiens Form at give Bidrag til Oplysning om hiin Tids kirkelige Forhold i det Hele og saaledes at yde et Bilag til en endnu lidet bearbeidet Deel af vor Kirkehistorie.

Maatte det nu af selve den udkastede Skildring kunne kjendes, at den er fremgaaet af ikke mindre Interesse for historisk Sandhed end af kjærlig Omhu for en stor Mands Minde!

Af Fyens Stifts litteraire Selskab har jeg, som dets Medlem, til dette Skrifts Udgivelse modtaget Understøttelse, for hvilken jeg herved aflægger Selskabet min erkjendtlige og ærbødigste Tak.

Kjerteminde Præstegaard, den 2den Mai 1852.

Forfatteren.

Indhold.

Første Capitel.

Thomas Kingos Ungdomsaar.

Side.

1. Fødsel- og Familieforhold 1
2. Barndom og Skolegang 3
3. Universitetsaar 9
4. Huuslærer og Capellan. Første Digte 11
5. Første Giftermaal 18

Andet Capitel.

Thomas Kingo som Sognepræst i Slangerup.

6. Kaldelse til Slangerup 21
7. Aandelige Sjunge-Chor 1ste Part. Andre Digte 23
8. Præstelig Virksomhed. Naturgaver. Betragtning af Præste-embedet. Theologie og Christendom. Prædikemaade 36
9. Levnetsomstændigheder. Magister. Andet Giftermaal. Faders Død. Eftermand i Slangerup 57

Tredie Capitel.

Thomas Kingo som Biskop i Fyen.

Side.

10. Kaldelse og Indvielse 59
11. Bispeembedets Omfang og Forretninger 61
12. Prædikener og Visitatser 64
13. Skolevæsenet paa Landet 69
14. Tilsyn med Præsterne. (Provstevalget.) Omsorg for og Omgang med Geistligheden 71
15. Gudstjenestens Ordning. Deeltagelse i Ritualets Udarbeidelse. (Landemodsprædikener) 85
16. Fremmede Religionsbekjendere. (De Reformeerte) 88
17. Kirkebygninger og Kirkeregnskaber 92
18. Geistlighedens Indkomster, Rettigheder (Enkekasser) og oeconomiske Vilkaar 102
19. Kaldsretten 114
20. Det lærde Skolevæsen 122
21. Embedsforhold til Stiftamtmanden. (Winterfeldt. Schult. Lützou) 134
22. Embedsforhold til Magistraten, (i Odense og Nakskov). Hospitalet i Odense og St. Knuds Kirke 146
23. Fortsat Digtervirksomhed. Leilighedsdigte. Aandelige Sjunge-Chors 2den Part. Psalmebog (Vinterparten) 1689. Kirkepsalmebog 1699. Bøn og Psalmer til Bededagene 1700 161
24. Øvrige litteraire Virksomhed 195
25. Regjeringens Paaskjønnelse. Forøgelse af Indtægter og personlig Udmærkelse 197
26. Forhold til Kongen og Forbindelse med anseelige Mænd 200
27. Familieforhold. Anden Hustrues Død. Stedbørn (Jacob Worm). Svigersønner og Striden med disse. Tredie Giftermaal. Formuesomstændigheder. Det Kingoske Navn. Private Forhold. Venner og selskabelig Omgang. Characteertræk 203

Fjerde Capitel.

Thomas Kingos sidste Dage.

Side.

28. Sygdom og Død. Begravelse. Epitaphium..... 227

Femte Capitel.

Forhandlinger efter Thomas Kingos Død angaaende de offentlige Stiftelsers Bestyrelse.

29. Eftermandens Klager over Forvirring i Regnskabsvæsenet. Undersøgelser og Domme..... 234

Bilag 249

„Levet har han iblandt os, saa han kan ikke ſøge: der er Udødelighed i Dyden. Død er han fra os, at han kunde leve hos Gud evindelig: hans Haab var fuldt af Udødelighed.“

Kingos Ord i Liigprædiken over Dr. Jacob Bircherod p. 54.

Første Capitel.

Thomas Kingos Ungdomsaar.

1. Thomas Kingo nedstammede paa Fædreneſiden fra en ſkotſk Slægt, hvad ogſaa Navnet, ſom er den ſkotſke Udtale af det engelſke Ord „king“, vidner om. Hans Farfader, efter hvem han var opkaldt, kom hertil Landet [1]) under Kong Chriſtian d. 4de, hvis Tapetmager han blev, og tog Bopæl i Helſingør. Da Kong Jacob d. 6te i Aaret 1590 opholdt ſig paa Kronborg, aflagde han et Beſøg hos denne ſin Landsmand. [2]) Hans Forældre vare Borger og Linned- ſamt Damaſkvæver [3]) i Slangerup Hans Kingo, der var født i Kril i Skotland i Aaret 1586 [4]) og døde i Slangerup

[1]) Pont. Ann. IV, 110. [2]) Pont. Ann. l. l. cf. Rahbek og Nyerup. Den danſke Digtekunſt 1, 171. [3]) Kalls Mſ. in fol. 97. Kongens Bibl. [4]) Bedſtefaderen Thomas Kingo er altſaa kommen til Danmark imellem Aarene 1586 og 1590.

1671 i sit 85de Aar, og Karen Sørensdatter, der døde i Odense og blev begravet i St. Knuds Kirke d. 21 Mai 1687.[1] I deres 47 aarige Ægteskab havde disse Ægtefolk, saavidt vides, 6 Børn, af hvilke tre, der formodentlig ere døde i en tidlig Alder, ere begravede tilligemed Faderen i Slangerup Kirke.[2] Foruden disse kjender man to af deres Døttre Elisabeth Kingo og Else Kingo. Elisabeth var gift med en kongelig svensk Skibsbygmester, Mester Robert Turner i Stokholm. Hun levede som Enke i Odense 1689 med et svageligt Helbred og døde der 1692.[3] I Anledning af hendes Død blev der d. 12 Marts 1692 af Consistoriet i Odense udstedt en Attest, at hun ikke efterlod sig andre Arvinger end sin Broder Biskoppen og en eneste Søster Else Kingo, Sal. Hr. Gregers Madtzens paa Fejø.[4] Om Else Kingo berettes det, at hun først var gift med en Forpagter paa en Herregaard i Sjælland,[5] eller, som en anden Kilde siger,[6] med en gammel Skoflikker i Jordhøi udenfor Slangerup, og siden med Præsten Gregers Madtzen paa Fejø 1689. Med sin første Mand havde hun en Datter Johanne Jensdatter (først gift med Klokker Anders Mortensen Piil i Nyborg og derpaa med Mag. Hans Iversen Stub, Rector i Asfens). Desuden havde hun en Datter, der, gift med Hr. Oluf

---

[1]) Bloch, Den svenske Geistligheds Hist. 1, 151 og Kingos Erklæring til Kongen 27 October 1688. Original i Odense Bispearchiv.
[2]) cf. Inskriptionen, som Sønnen satte paa Faderens Liigsteen. Pontoppidan. Marm. Dan App. p. 299. [3]) Blochs Angivelse l. l. 1, 172, at hun døde 1690, er altsaa urigtig. [4]) Consistoriets Protokol. Od. Bispe-Archiv p. 170 og 190. [5]) Bloch, l. l. 2, 189.
[6]) Kalls Ms. in fol. 97 Kongens Bibl.

i Norup i Fyen, druknede paa Isen i Odense Fjord ved Hindsholmen, og 3 Sønner, af hvilke Hans Kingo var Sognepræst i Bissenberg, den anden Degn i Skovby i Fyen og den tredie Klokker ved St. Knuds Kirke. Thomas Kingo [1]) blev født i Slangerup d. 15 December 1634. Forældrene vare fattige. I hans Faders Gravskrift lader Kingo ham sige:

„Jeg aatte ikke Verdens Guld,
Nu eier jeg saa megen Muld,
Som denne Steen kan trykke,
Min Riigdom var et ærligt Navn." [2])

men han var en flittig Arbeider og ærekjær Mand:

„Med Ären tjente jeg mit Brød,
Den kroned' baade Liv og Død
Og var mit dyre Smykke."

2. „Den elskelige og onskelige Søn," [3]) af hvem Forældrene skulde have saa stor Glæde og Ære, blev opdraget i Gudsfrygt og efter den Tids Viis med alvorlig Strenghed. Mindet om Barndomsdagene i Fædrehjemmet stod derfor ogsaa levende for Digteren i hans ældre Aar. Han glemte hverken det kjærlige

---

[1]) I Poetisk Læsebog for Børn ɔc Kbhavn 1835—36 p. 481 kaldes han Thomas Hansen Kingo, en Benævnelse, som han hverken selv brugte eller jeg noget andet Sted har seet. [2]) E. Pontoppidan l. l. Det maa ikke undre Nogen, der maatte søge denne Indskrift i Slangerup Kirke, at finde den over en anden Mand. Thi Præsten Peder Friis (Præst i Slangerup fra 1703 til 1729) tilegnede sig Liigstenen, lod Navnene og Overskriften forandre og ligeledes Slutningen: „Mine Dage ere lettere hensvinde end en Væverskytte, Job. 7, 6," der sigtede til Hans Kingos Haandværk, til: „Mine Dage ere lettere hensvinde end en Lilie, som er visnet paa Marken", sigtende til sin Families Vaabenmærke, en Lilie, saa at Hans Kingos Liigsteen nu har følgende Indskrift: „Herunder hviler sødelig i Herren hæderlig og hoilærde Mand Hr. Peder Friis med sin dydædle Hustrue Maren Pedersdatter ɔc. [3]) Deichmanns Liigtale. Odense 1704 p. 70.

Smiil, der „medens han var spæd og bange, lokkede ham til at slaae sig løs og prøve sine første Trin," [1]) eller

„Riset der vilde qviste
Og kue ham med Liste,
At dæmpe Syndens Art." [2])

Tillige lærte han at kjende og holde sig til Herren, der kjærligt vaagede over hans Barndom. Herom vidne hans Ord:

„Jeg har lært min Gud at kjende
Fra mit første Barne=Svøb,
Der jeg i Gang=Vognen rende,
Snubled' ofte i mit Løb,
Jeg udi min Barneskik
Aldrig nogen Skade fik
Eller til Ulykke gik. [3])

Jeg kan mig nu fuld vel erindre
Hvordan Guds Forsyn med mig gik
Udi de Aar, da jeg var mindre
Og jeg forstod ei Verdens Skik,
Jeg var tilfreds med mine Kaar
Og stoled' paa mit Fader Vor." [4])

Men det viste sig ogsaa tidligt hos ham, at han havde et livligt og bevægeligt Sind, let modtageligt baade for det Gode og det Onde, stærkt tilbøieligt til at give sig hen til Verdens Lyst, men tillige dybt følende enhver Modgang

„Han reed sin Barnekjæp og proved Glutte=Dyster
Og loe ad Verdens Herlighed, men elsked' Barne=Lyster" [6])

---

[1]) Reise-Andagt. Aandel. Sjunge-Chor. 2 Part. [2]) Aandel. Sjunge-Chor. 2 Part, 5 Sang. [3]) l. l. 12 Sang. [4]) Aandel. Sjunge-Chor. 1 Part, 7 Aftensang. [6]) Reise-Andagt.

Og

„Han var snild at gaae
Flux efter Ondskabs Svøbe,
Hans Tunge kunde løbe
I Bander store og smaa." [1])

Det var derfor ikke sjeldent, at hans Moder havde Anledning til at tilønske ham: „gid Du sad paa Sprogø." [2]) Da han blev sendt i Skole, fandt han i Begyndelsen ikke Behag heri,

„Den Vei, som laae til Skolegang,
Besværlig var at træde,
Hun faldt mig stundom meget lang
Og korted' mig min Glæde." [3])

I den danske Skole i sin Fødeby lærte han den christelige Børnelærdom samt at læse og skrive, „hvori han sig meget smukt forfremmede", [4]) saa at den Undervisning, han her modtog, rimeligviis blandt Andet lagde Grundvolden til hans sikkre og smukke Haandskrift, og til at han i senere Dage satte megen Priis paa, at der, hvad dengang ikke var almindeligt, blev givet Undervisning i Skrivning i de latinske Skoler. I sit Hjem lærte han formodentlig allerede fra Barndommen af sine Forfædres Modersmaal Engelsk. Thi man har ikke alene i hans Skrifter villet finde Lignelser og Ordsoi-

---

[1]) Aandel. Sj.-Ch. 2 P., 5 Sang. [2]) Dette hans Moders ofte udtalte Ønske over ham i hans Barndom gav, som Bloch fortæller i Haandskrevne Samlinger til den fyenske Geistl. Hist. paa Univers. Bibl., igjen Kingo Leilighed til en Spøg i senere Dage, da hun var hos ham i Fyen. Han lod hende sætte over til Sprogø og spurgte hende ad, om hun nu vidste, hvor de vare. Da hun benægtede det, svarede han, „nu ere vi paa Sprogø, didhen I har ønsket mig saa ofte i min Barndom." [3]) Reise-Andagt. [4]) Deichmann l. l. p. 71.

ninger, som vidne om hans brittiske Herkomst,[1]) men han talede ogsaa det engelske Sprog, som paa den Tid ikke hørte til den almindelige Dannelse.[2]) Efter sin egen Begjæring og paa en af Lærernes indstændige Tilskyndelse, der havde bemærket hans gode Evner og Nemme, blev han derefter 1640 sat i den latinske Skole i Slangerup[3]) under Rector Mag. Hans Aalborg, der siden blev Sognepræst i Veilby i Fyen, hvor han oplevede at see sin Discipel som Biskop. I denne Skole gik Kingo til sit 16de Aar. Han gjorde ved sin store Flid god Fremgang, men da han formedelst en grov Forseelse[4]) maatte staae Skoleret, søgte han til den nærliggende Frederiksborg Skole. Vistnok synes baade den velvillige Modtagelse, der blev ham tildeel i Frederiksborg, og den Agtelse og Tillid, som hans Fødebyes Borgere senere viste ham, ved at søge at faae ham til Præst, at stride imod den enestaaende Beretning om Aarsagen, hvorfor han maatte forlade Slangerup Skole; men paa den anden Side har Kingo aflagt et Vidnesbyrd om Ungdomsforvildelser, der lyder for alvor-

---

[1]) Rahbek og Nyerup l. l. p. 179. Brandt og Helweg, Den Danske Psalmedigtning. Kbhavn 1846 p. 55 ff. [2]) Dette fortæller J. Birkerod i sine Dagbøger p. 242 saaledes: „Den 26 Juni 1687 reiste Prinds Georg fra Aasens og kom ud paa Eftermiddagen til Odense. Bispen Dr. Kingo, som talede Dansk med Prindsen, men Engelsk med de andre medfølgende Lords, samt Professorerne og Præsterne complimenterede Hs. Høihed udenfor Byen, hvor han tog Vognskifte og begav sig saa strax videre fort ad Nyborg. [3]) Bartholins Universitetsprogram 13 Novbr. 1703. [4]) Femina ex eo gravida erat facta. Det maa dog bemærkes, at denne Beretning ene grunder sig paa en Notits (Kalls Mf. in fol. 97) om Kingo, der er forfattet i Odense efter hans Død og i andre Henseender ikke er paalidelig.

ligt, til at det kan angaae nogen Anden end ham selv. Det gjælder derfor maaskee just denne Periode af hans Ungdomsliv, naar det hedder:

„Min Ungdom lod mig Porten op
Til Verdens mange Veie,
En viste mig til Ærens Top,
Til Lyst mon' andre skeie;
Paa Ærens Vei Arbeide stod
Med meisom Sved i Pande,
Men sminket Lyst med skiden Fod
Vred om til mørke Lande.

Den rette Vei har Gud mig kjendt
Fra Ungdom op at løbe,
Enddog jeg heller havde rendt
For Lystens lækkre Svøbe,
Og om jeg end af Veien vred
Til Lysters Afkrogs Telte,
Saa hjalp min Gud, om Foden gled,
Jeg dog ei ganske vælte." [1])

Frederiksborg Skole havde dengang en høit anseet Rector i Mag. Albert Bartholin. Kingos Kundskaber og Lærvillighed forskaffede ham Plads i Rectorens egen Lectie, ja han vandt i den Grad dennes Yndest, at han optog ham i sit Huus og sørgede for ham med faderlig Velvillie. [2])

---

[1]) Reise-Andagt. [2]) Det kom siden Frederiksborg Skole til Nytte, at Kingo havde været dens Discipel; thi det fortælles, at Christian d. 5te paa et Forslag om at nedlægge denne Skole som unyttig og istedet derfor at oprette et Compagnie Ryttere, forlangte Underretning om, hvad der var blevet af dem, som vare dimitterede derfra, og da Kingos Navn forekom blandt disse, svarede offentlig for sine Herrer: er der kommen saadanne Mænd fra Frederiksborg Skole, hvorledes tør vi da understaae os den at ruinere. Rahbek og Nyerup, D. Danske Digtekunsts Hist. 1, 260 efter Christoffer Friis's haandskrevne Analecta de Hymnopoetis sacris apud Danos.

Historien bringer ikke mange Efterretninger om Kingos som om de fleste andre udmærkede Personligheders tidligere Udviklingsgang. Vi vide ikke at angive, om der ikke allerede under hans Skolegang yttrede sig Tegn paa den Digteraand, der boede i ham, eller hvilke de Midler vare, hvorved den blev vakt. Det er dog blevet yttret, „at der ingen Tvivl kan være om, at Præsten i Slangerup, Søren Povelsen Gullandsfar (der havde havt Omgang med Anders Arrebo i Vordingborg og er bekjendt af sin danske Prosodie, † 1668), har havt Indflydelse paa Kingos Barndom og navnlig sikkert vakt den Kjærlighed til Modersmaalet og Alt, hvad Dansk var, der udmærkede ham til hans Død." [1]) Herfor kan nu vistnok ikke føres noget bestemt historisk Bevis. Det synes endog at tale herimod, at Deichmann i sin Liigtale udtrykkelig bemærker, at det var en af Skolens Lærere i Slangerup, der opmuntrede ham til at studere, saa det synes besynderligt, om han med Taushed skulde have forbigaaet, dersom Byens Præst, den bekjendte Søren Povelsen, i nogen betydelig Grad havde taget sig af ham. Men meget sandsynligt bliver det alligevel, at hans tidlige Bekjendtskab saavel med denne Mand som med den danske Litteraturhistoriker Albert Bartholin ikke kan have været uden Indflydelse paa hans hele følgende Aandsretning, men har bidraget til at indpode ham den Kjærlighed til Modersmaalet, der blev saa levende hos ham, og ledet hans store Naturgaver som Digter i det rette Spor ved at føre ham ind i et alvorligt Studium

---

[1]) Brandt og Helweg. Den Danske Psalmedigtning, i Omrids af Forfatterens Levnetsløb.

af det danske Sprog og de bedste danske Skribenter, navnlig Digterne.[1])

3. Efter at have tilbragt 4 Aar i Frederiksborg Skole blev Kingo dimitteret til Kjobenhavns Universitet med et berømmeligt Testimonium, bestod hæderligt Examen Artium og blev inskriberet som Student d. 6 Mai 1654 af Rector magnificus Dr. Thomas Bang under Navnet Kingopius. Til Privatpræceptor valgte han Mag. Berthel Bartholin, dengang Decanus i det philosophiske Facultet. Ved Universitetet opholdt han sig i 4 Aar,[2]) studerede med megen Flid og bestod theologisk Attestats d. 8 April 1658 under Censorerne Dr. Thomas Bang og Dr. Jacob Knudsen. Om hans Ophold i Kjobenhavn og hans Studeringer der vides forovrigt kun Lidet; det indskrænker sig til det Vidnesbyrd, som Universitetet gav ham efter hans Død, at han i sine Universitetsaar hengav sig ganske til et alvorligt Studium og holdt sig fjernt fra alt daarligt Selskab;[3]) det er kun af Mandens senere Virksomhed vi kunne slutte os til, hvad han i sine Læreaar i Særdeleshed har lagt Vind paa. Blandt Universitetets theologiske Professorer fandtes ingen udmærket Personlighed, og Tidsalderen var i aandelig Henseende rolig og ubevæget. De mange Stridigheder i den lutherske Kirke igjennem det 16de

---

[1]) „Havde læst og Poeternes Skrifter." Deichmann l. l. p. 141.
[2]) Deichmann p. 173 og Bloch 1, 52 have Begge 3 Aar, men er det hos Bloch opgivne Examensdatum rigtigt, maa Opholdet i Kjobenhavn have medtaget 4 Aar. [3]) Noster habitavit in studiis et scientiis totus, quæ animum ad majora firmant, ad inania se minime ac frivola passus, iis nunqvam homuncionibus sociatus, qvibus plus palatum, qvam cor sapit. Universitetsprogram 13 Novbr. 1703.

Aarhundrede havde hos os, som overalt, trættet og slappet Gemytterne, og Videnskabeligheden var kommen i Forfald. Med Caspar Brochmand († 1652) var vel efter hele Datidens Mening en bedre Tid oprunden for Theologiens Studium ved vor Høiskole. Ved sit systema universæ theologiæ (Hafniæ 1633), der længe fulgtes og agtedes høit af Danmarks Geistlighed, og ved sin Docentvirksomhed havde denne Sjællands udmærkede Biskop bragt en større Videnskabelighed ind i Theologiens Studium, ligesom han ved sin Huspostil havde givet en god practisk Anviisning. Men Brochmands systema var dog udarbeidet ganske i Tidens Aand, der ikke syntes at frygte Noget mere end afvigende Meninger om Religionen,[1]) saa at der dengang endnu ikke var Tanke om et friere Studium af Theologien. Vel var der just i Kingos Studenteraar 1654 og 1655 nogen Bevægelse i Gemytterne i Kjøbenhavn, der ogsaa greb enkelte Studerende, i Anledning af Mag. Nicolai Svendsens Cronichii veigelianske Meninger,[2]) der vare Pietismens Forløbere, men Ophavsmanden blev straffet med Strenghed, og paa en enkelt Opdukken nær af de samme Meninger blev den danske Kirke ikke i nogen særdeles Grad berørt af separatistiske Bevægelser i det 17de Aarhundrede. Men var der end saaledes ved Tidens hele Retning foreskreven de unge Theologer en Bane, uden for hvilken de ikke ret vel turde bevæge sig, saa var dog en grundig theologisk Dannelse, fremgaaet af et nøie Bekjendtskab med Skrif-

---

[1]) Brochmands System gjennemgaaer og imødegaaer ved hver enkelt Læresætning controversias priscas et recentes. [2]) cf. Pont. Ann. ad ann. 1654 og 1655.

ten og udviklet ved de mange Disputatser, der holdtes ved Universitetet, ingenlunde ualmindelig. At Kingo som Theolog var dannet paa denne Maade, stemmer ogsaa saavel hans Samtids Dom, som hans Skrifter og hele Embedsvirksomhed overeens i at vise, og, arbeidsom som han stedse var, brugte han med stor Flid sine Universitetsaar og udstod sine Examina med Berømmelse. [1])

4. Strax efterat Kingo havde taget Attestats, forlod han Kjobenhavn. Hans Vilkaar vare vel ikke saaledes, at han kunde tilbringe længere Tid ved Universitetet, end nødvendigt; men det turde ogsaa være Tilfældet, at han, som aldrig hørte til de blot theoretiske Lærde, men havde en afgjort practisk Retning, følte sig tilskyndet til saasnart som muligt at søge sig en bestemt Virkekreds. Han paatog sig nu først en Huuslærerpost hos Forvalteren paa Frederiksborg Slot Jørgen Sørensen, og da den adelige Frue Lene Rud paa Sæbygaard [2]) (tæt ved Tiisø) kort derefter [3]) tilbød ham en lignende Stilling, antog han den og underviste hendes Børn i Forbindelse med Overinspecteur Karsten Hansen Atkes 5 Sønner. Denne Mand eiede Nøragergaard og var Overinspecteur over Rentemester H. Müllers Gaarde, til hvilke Vedbygaard hørte. Paa Vedbygaard opholdt Atke sig under Krigen, og Kingo passerede i den Tid som Sauvegarde ved Gaarden, da Atke og hans Broder Hans Atke, Borgermester i Slangerup, [4]) hvor den svenske Konge

---

[1]) Deichmann p. 71. [2]) Deichmann har Vedbygaard, men den eiedes, som nedenfor anført, af en Anden. [3]) Endnu i Aaret 1658, saa at Deichmanns „paa nogle Aars Tid" ikke er rigtigt. [4]) † 1680 d. 16 Juli. Marm. Dan. Append. p. 301.

logerede og havde sit Hovedqvarteer under Krigen, havde forskaffet ham et Sauvegarde-Brev hos de svenske Generaler. Under sit Ophold paa Vedbygaard havde Kingo megen Omgang med 2de unge fra Udlandet hjemkomne Adelsmænd af Grubbernes Slægt, og de lærte ham at fægte. Denne ridderlige Færdighed kom han til at gjøre Brug af en Dag, da en svensk Cornet kom ind paa Gaarden og vilde med sin Tjener lade en Hoppe bortføre fra Stalden; thi da han forgjæves havde foreviist sit Sauvegarde-Brev, huggede han Tøilen, hvormed Tjeneren holdt Hesten, over, saa at den søgte tilbage til Stalden. Cornetten sprang nu af Hesten og trak Sabelen, og Kingo gjorde ligesaa, medens Grubberne paa Latin tilraabte ham, at han kun skulde værge sig. Men til Lykke faldt Cornetten over sine Sporer om paa Ryggen og maatte bede om Pardon, som blev ham tilstaaet, hvorpaa han reed bort. Da derefter Kingo og hans tvende unge Venner gik udaf Gaarden for paa en Spadseretour „at raisonnere over Victorien," kom Cornetten bag paa dem, lod, som han vilde spørge om Vei, og afskod i det samme en Pistol paa Kingo, saa Kuglen gik skraat ud igjennem hans Mund, og Krudtet blev siddende i hans Læber til hans Dødsdag. Grubberne grebe da fat i Tøilen paa Cornettens Hest og sloge begge hans Pistoler itu paa hans Pande. Næste Aar kom Cornetten atter til Gaarden for at hente Fourage, ved hvilken Leilighed Kingo for at undgaae Klammerie holdt sig paa sit Kammer. Men Cornetten havde ikke glemt ham. Da Atke Dagen efter i Forening med Gaardens Skytte, Adrian, ledsagede ham til hans Qvarteer, begyndte han at „smælde paa den

Sauvegarde," som Aaret tilforn havde været paa Gaarden. Atke formanede ham til ikke at tale saaledes om „en brav Karl;" men Cornetten trak en Pistol ud af sit Belte og vilde have skudt Atke, hvis Skytten ikke havde forhindret ham derfra. Cornetten vendte da Pistolen imod Skytten, der sprang af Hesten, kastede sin Bøsse over Saddelen og ihjelskjød ham, saa han faldt ned af Vognen, hvorpaa han bandt hans Liig med en Strikke om Foden til Hestens Hale og slæbte det saaledes til næste Morads. Sagen rygtedes imidlertid, og Atke blev af en Lieutenant og Dragoner ført til den svenske Leir, hvorover han af Skræk fik en Rystelse, der ikke mere forlod ham. Paa hans Kones Forbøn og Forklaring for den svenske Konge blev han dog frigivet.[1]) Denne krigerske Episode af Kingos Ungdomsliv viser allerede den Uforfærdethed og Raskhed, med hvilken han stedse fremtraadte, naar det gjaldt Kampen for en god Sag; hans følgende Liv afgiver Beviser nok paa, at det var ham egent ikke at lade Sværdet blive i Skeden, naar han blev angreben. Til den Atkeske Familie, der vel allerede var ham bekjendt fra Slangerup, knyttede han sig nøie baade i onde og gode Dage og tilbragte lykkelige Dage i dens Kreds. Med Karsten H. Atke, der efter Kingos Beskrivelse maa have været en ligesaa forstandig og underholdende Mand, som han var en redelig og dygtig Husholder over hvad der var ham betroet, spadserede han under livlige Samtaler ved den skjønne Tiissøs Bredder. Munter, selskabelig og satirisk, som han var, tog han gjerne

---

[1]) Kalls Mf. in fol. 97. Kong. Bibl.

Deel i den landlige Selskabelighed i Egnen, [1]) der ofte samlede „Venneflokken," saa at han fandt saameget Behag i den „lystige Ort," at han ikke kunde begribe, hvorfor Atke vilde forlade den, ja han priste den hele Egn som saa skjøn, at han meente, man længe skulde lede, før man kunde finde

„Et Sted, der var saa vel forseet
Og med slig Lyst omrundet."

Opholdet i denne smukke Egn blev derfor ogsaa Kingo, hvem vi her lære at kjende som den, der havde en aaben Sands for Naturens Skjønhed, uforglemmeligt, og han skriver herom til Atke: [2])

„Jeg svær, jeg tænker meget tit
Paa Eders livsom Stue,
Hvor man af vesten Vindue vidt
Den deilig Sø kan skue,
Naar Solen vester løben er
Og skæven Straale dypper,
Som endelangs i Vandet skjær;
Sligt Skilderi det ypper,
At purpurrøde Vesterkant
Sit Himmelblaa bemænger
Med Soens tindrende Bliant,
Græsgrønne Skov og Vænger,
Som gjøre Øie, Sind og Sjæl
Af slig Forlystning fulde."

Den Venskabsforbindelse, han knyttede med Atkes Familie, blev ikke glemt i senere Aar fra nogen af Siderne. Han skyldte den for en Deel sin Forfremmelse, som nedenfor skal blive viist. I Aaret 1674 opsatte han et Liigvers til sidste Ære og Amindelse for

---

[1]) Digtet: Næve-tud og Knud-herud. [2]) K. H. Atkes Afsked fra Love-Herred.

Atkes Hustrue Helvig Didrichs Datter Dragun's, der ikke mindre vidnede om hendes Dyder end om den Taknemmelighed, med hvilken han mindedes at have hørt til den glade Kreds af Venner, der samledes i hendes gjæstfrie Huus. En Mr. Matthias Atke opholdt sig i Bispegaarden i Odense 1687.[1])

I 3 Aar var Kingo Huuslærer og havde i denne Tid „ved sin Lærdom og Skikkelighed gjort sit Navn bekjendt for mange fornemme Folk." Da nu den meget gamle Peder Jacobsen Worm, Sognepræst for Kirkehelsinge og Drosselbjerg Menigheder og Provst i Love-Herred, der allerede havde havt 2 Capellaner, begjærede ham til Personelcapellan, modtog han dette Tilbud i Aaret 1661.[2]) Han blev ordineret af Erkebiskop Svane og var Capellan i 7 Aar, indtil Worms Eftermand[3]) Normanden Frands Pedersen König fra Rakkestad ved Frederiksstad paa 12te Sondag efter Trinitatis 1668 overtog sig Embedet, og han forestod dette sit første Embede, som det hedder,[4]) „med største Troskab, Gud til Ære, Menigheden til Opbyggelse og den ærværdige gamle Mand til største Behag og Fornøielse."[5])

Det er fra dette Tidsrum vi have de første Digte af Kingo i de 3 Ungdomsarbeider „Sæbygaards Ko-

---

[1]) Mag. Naurs Skolebog i Commissionsact 20 Marts 1711, p. 494. Od. Bispe-Archiv. [2]) Bloch l. l. har 1662, men efter en skriftlig Optegnelse i Kirkehelsinge Pastorats Archiv tiltraadte han Capellaniet 1661. [3]) Worm døde i Juli 1668. [4]) Deichmann p. 75. [5]) At Kingo blev Worms Eftermand som Sognepræst i Kirkehelsinge og Drosselbjerg er efter ovenanførte fra Stedet selv indhentede Efterretning en Feil, som fra Pont. Ann. IV, 110 er gaaet over i flere Skrifter f. Ex. Bloch, Nyerup og Poetisk Læsebog af Barfod.

Klage" (1665) „Karsten Hansen Atkes Afsked fra Løve=Herred" og „Næve=tud og Knud=herud", der, hvor forskjellige de end ved deres lettere Form og mestendeels spøgefulde Indhold ere fra hans senere Arbeider, dog vidne om den allerede øvede Digter og ere ikke uvigtige Bidrag til at lære os hans Personlighed at kjende, saaledes som han var i sin Ungdom under Forhold, i hvilke han bevægede sig frit og lykkeligt og kunde vise sig ganske, som han var, imellem Venner, der havde baade ham og hans livfulde Munterhed kjær. I det førstnævnte Digt Sæbygaards Koklage er Helten en Tyr, der „ved en uformodentlig Død hastelig blev henrykt." Behandlingen svarer til Emnet, og hele Digtet hører til den Slags, der vil findes for let, dersom det veies paa Nutidens æsthetiske Vægtskaal, medens det dog har mange Enkeltheder, der især ved Skildringen af hine Dages Sæder endnu kunne tiltale og vidne om, at Forfatteren var opmærksom paa Folkelivet omkring sig.[1]) Han fortæller saaledes om Kulsvieren, der ved sit barske og smudsige Udseende kunde bringe Folk til at blive bange

„Enddog han aldrig er Tyran,
Men ikkun kulsort gliiser;"

---

[1]) Det fandt i sin Tid meget Bifald og som et Mønsterværk ogsaa flette Efterlignere. En Anonymus skrev saaledes „Comtesses Hundeklage" ad analogiam „Sæbygaards Koklage", hvilket gav Jørgen Sorterup i Cacoethes Carminificum Anledning til Revselsen:

„Dog som danske Børn og Bispe
Fanger begge an af B,
Saa gjør ogsaa Tyr og Tispe,
Ere dog ulige Kræe."

Lürd. Saml. af smukke Vers ꝛc. Kbhavn 1742. 10 Bd. p. 739.

om den danske Bondes Stortalenhed og Kjækhed,

„Om Nogen paa hans Gildes Vei
Begynder ham at drille",

saavelsom om hans jevne Godmodighed, naar det fremdeles hedder:

„Men naar man ham om Morgen seer,
Naar han er fra sin Tonde,
Saa naadig han ad hver Mand leer,
Som Bondehund ad Mynde;"

om Malkepigens Overtro,

„At hun jo krydzet Ko og Spand,
For Mælken kom paa Hylde,
Thi Kjærlinger de ellers kan
Smørlykken fra os trylde,"

og om de stakkels Bonderpigers Skjæbne, ofte at maatte gaae til Catechismi Læsning hos den strænge Præst i 14 Dage, ja en heel Maaned, naar de skulde giftes, forend de kunde bestaae deres Prove. „Men", lægger Forfatteren til,

„vilde Præsten om den Skik
Saa ofte ikke tviste,
Han tit en Rix-Mark Danske fik,
Som han maa ellers miste."

„Karsten H. Atkes Afsked fra Loveherred", af hvilket nogle Prover alt ere anforte, udmærker sig i det Hele ved malende Naturbeskrivelser og en igjennem den spogende Form fremtrædende dyb og alvorlig Folelse. Det sidstnævnte Digt „Næve-tud" ɔc., der kun kjendes af de Prover, Nyerup [1]) har meddeelt, beskriver et Besog hos en Ven og dets Fataliteter paa en streng

[1]) Den Danske Digtek. Hist. 3, 180 ff.

Vinterdag. Det har vist ikke været Kingos Tanke, at dette Digt, der rimeligviis kun har været bestemt for hans daværende Omgangsvenner, skulde blive opbevaret, da det Hele kun er et Slags i et jevnt Sprog og med locale Hentydninger, dog ikke uden Lune affattet Riimbrev; men det gik her som saa ofte i hiin Tid, at Digterens Beundrere have i Afskrifter samlet og opbevaret Meget, som han vist ikke selv vilde have gjemt paa.

5. Førend vi ganske forlade det første Sted, hvor Kingo forestod Præsteembedet, vil det være nødvendigt at omtale, at han herfra hentede sin første Brud, Worms efterladte Enke Sille Lambertsdatter Balchenborg, en Datter af Mag. Lambert Balchenborg, Sognepræst for Sundalens Præstegjeld i Trondhjems Stift. Hun var temmelig ung, thi hun var Worms 3die Kone. Historien om dette Giftermaal fortælles af Præsten C. Høst, der 1730 blev Sognepræst i Kirkehelsinge og Drosselbjerg, saaledes: [1])

„Peder Worms Enke fik Capellanen Hr. Thomas Kingo; thi da Hr. Frantz var kommen, accorderede Kingo paa Enkens Vegne med Hr. Frantz om en vis Sum Penge for hendes hele Liv, og da Accorden var gjort, bad han Hr. Franz trolove sig til Enken."

Af Tonen i denne Beretning er det umiskjendeligt, at den vil tilkjendegive, at den sluttede Accord ikke var fuldkommen ærlig. Men der behoves neppe at gjøres opmærksom paa, at en saa klog Mand, som Kingo,

---

[1]) Beretningen findes i Kirkehelsinge Pastorats Archiv, hvorfra den velvillig er bleven mig meddeelt.

aldrig vilde have gaaet saa haandgribelig plumpt frem, og at der ligeledes tillægges Modparten, der dog maatte spørge om Aarsagen til, at Enken ønskede at indgaae en saadan Accord, en næsten ubegribelig Enfoldighed, saa at Historien ikke kan have forholdt sig ganske saaledes, som den fremsættes i denne Beretning. Dersom den dengang ubemidlede Kingo, der ellers ikke kan beskyldes for at have havt timelig Vinding for Øie ved at ægte en Præsteenke, hvis største Rigdom rimeligviis, som sædvanligt, har bestaaet i hendes uforsørgede Børn, har sagt til Hr. Frantz König: dersom De istedetfor at betale denne Enke aarlig Pension for hendes Livstid vil give hende en Sum engang for alle, saa vil jeg derved blive sat istand til at ægte hende, og König baade for sin egen og for Enkens Skyld er gaaet ind paa dette Forslag, saa forblive denne Sags factiske Omstændigheder ganske i Overeensstemmelse med Beretningen; de ere kun stillede i et andet Lys. Og dersom Nogen skulde mene, at en slig Accord dog vilde være af en udelikat Natur, saa maa det bemærkes, at den Tid, hvorom her handles, ikke var saa fiintfølende, naar det gjældte Enkers Forsørgelse, og at navnlig vor ældre Præstehistorie opviser mangfoldige Exempler paa Accorder i saa Henseende, som ere langt mere stødende end denne.

Denne Kingos første Hustrue, der kun levede med ham noget over et halvt Aar, bragte ham flere Stedbørn, imod hvilke han viste sig som en kjærlig Fader og „søgte af yderste Evne at befordre dem til Brød og Ærestand." [1]) Blandt disse var den berygtede Satiriker

---

[1]) Teichmann l. l.

Mag. Jacob Worm, der dog allerede var 26 Aar gammel og Magister, da hans Stedmoder ægtede Kingo. Han paaførte ham senere stor Krænkelse og Sorg. [1]) Lambert Worm, der var Rector i Kjerteminde. [2]) Drude Worm, der døde 17 Aar gammel i Odense. [3]) Mette Worm, gift 21 Juni 1680 [4]) med Mag. Jesper Lauritz Schmidt, Sognepræst i Brenderup og Ore og Provst i Vends Herred, og 31 Mai 1686 med Mag. Jørgen Karstens; † 1694 i sit 28 Aar. [5]) Sille Marie Worm, gift d. 3 Decbr. 1693 med Christian Jespersen, Sognepræst paa Fejø. [6])

---

[1]) Jacob Worms Historie af Odin Wolff i Journ. for Politik ɔc. 1812. [2]) Kalls Mſ. in folio 97. [3]) Paa hendes Liigkiste satte Kingo følgende Gravskrift:

„Som Blomsteret i Mai gaaer ud med Regn og Storm,
Saa faldt i Ungdoms Vaar den yndig' Drude Worm.
Her gjemmes hendes Støv til Himlens blide Vaar,
Som har nydt Liv i Gud i hartad 17 Aar."

Lüxdorff Samling 4 Bd. 295.

[4]) Bircherods Brevſ. Mſ. [5]) Bloch, l. l. 3, 667. Kingo viede Mette Worm og J. L. Schmidt i St. Knuds Kirke, og Jens Bircherod holdt efter hans Begjæring en Bryllupsprædiken efter Brudevielsen. Siden, skriver Bircherod, var jeg til ud paa Aftenen i Biſpens Huus til deres Bryllup udi et fornemme Compagni. Bircherods Brevſamling. [6]) Ogsaa viet af Kingo i Haarslev Kirke i Fyen.

Andet Capitel.

Th. Kingo som Sognepræst i Slangerup.

---

6. Allerede 1665 d. 4 April havde Kingo faaet Exſpectance paa at blive Søren Povelſen Gullandsfars Eftermand i Slangerup og Uvelſe.[1]) Hans Beſtalling er af 24 Auguſt 1668.[2]) Senere blev han af Biſkop Wandal beſkikket til Viceprovſt i Herredet. Hans Fødeby ſkal have udbedt ſig, at han maatte faae Kaldet.[3]) Forøvrigt feiler man viſt ikke ved at antage, at han allerede dengang havde mægtige Patroner, iſær Griffenfeldt, den daværende Præſident i Cancelliet Peter Reetz og Lüxdorff.[4]) Th. Kingo hørte til dem, hvis Navn man i Griffenfeldts lille Bog finder betegnet med en tyk Streg,[5]) og det er bekjendt nok, at Griffenfeldt oftere udtrykkelig bemærkede ſig, til hvilke Embeder Candidaten, der prædikede for ham, kunde anſees fortrinlig ſkikket, ſaa det er rimeligt, at

---

[1]) Sjæll. Regiſt. No. 26, Fol. 32-33. [2]) Sammeſt. No. 27, Fol. 244 a. b. Frederiksſund hørte dengang endnu til Slangerup Paſtorat, men Kingo maatte 1675 klage over, at Indbyggerne ikke vilde erkjende ham for deres Sognepræſt, endſkjøndt en Høieſteretsdom af 17 Septbr. 1666 havde tilholdt dem at høre til Slangerup Sogn. Sjællandſke Tegnelſer. [3]) Nam anno 1668 successorem Viro religiosissimo Dno Severino Gothlando dandum patria civitas cupivit Doctorem Mystamqve reverendum, ducem gregis et recte vivendi Antesignanum. Urbem laudamus, qvæ tantum abest despicatui Nativum duxerit, ut postpositis cæteris hunc mallet intimo sinu amplexari. H. Bartholins Univerſitetsprogram 13 Novbr. 1703. Univ. Bibl. [4]) Kalls Mſ. in fol. 97. Kongens Bibl. [5]) Grundtvig, Kort Begreb af Verdens Krønike S. 397.

Kingo ved sin Prøveprædiken har anbefalet sig til at blive befordret just til et Kjøbstadkald.[1]) I de følgende Aar gav Kingo sin Taknemmelighed tilkjende i flere Digte. Han tilskrev (1672) Griffenfeldt „veemodigst og ydmygeligst" et Trøsteskrift i Anledning af hans Kones, Karen Nansens Død,[2]) ligesaa et paafølgende Nytaarsønske[3]) om et langt Liv og en ny Ægtemage,

„Som kan formere Dig din Lykke, Lyst og Liv,
At Danmark have kan en evig-lived Griv."

Ligeledes er hans Digt „Samsøes korte Beskrivelse" (1674) frembaaret som et Taknemmelighedsoffer til denne Øes daværende Herre, Griffenfeldt, der i Digtet fremstilles som Øens Stolthed og næst Gud dens Fremtids fasteste Haab. Og da Griffenfeldt stod paa sin Lykkes høieste Tinde og i December 1675 eller Januar 1676 i Kjøbenhavn blev modtaget som den, der meest havde bidraget til det tilendebragte Feldttogs heldige Udfald, besang Kingo ham i følgende Linier:

„Hvad blodig Krigsmand skal tillands og Vands udføre,
Det skal Du først udi din Hjerne overhøre.
Du viser der, at Raad er bedre tit end Magt,
Og Gud har alle Ting for Viisdoms Fødder lagt.[4])

Peter Reetz kalder han i Sørgedigtet ved hans Død (26 Aug. 1674)[5]) „Sin udi Live høigunstige For-

---

[1]) Pont. Ann. IV, 584. [2]) Udvalde Danske Riim. Hopffners Samling 1728. Juni-Heftet p. 99. Hun døde d. 17 Mai 1672; cf. Giessings Griffenfeldt. Kbhavn 1846 p. 51. Hos Giessing kaldes hun Catharina Nansen l. l. p. 47. [3]) Wielands Saml. 10 Bd. p. 404. [4]) Giessings Griffenfeldt p. 147. [5]) Wielands Saml. 14 Bd. p. 66 ff.

fremmer." Og Lüxdorff nævnes som hans bestandige Velynder. Opmærksomheden for hans Evner og Dygtighed var saaledes vakt paa de høieste Steder allerede førend hans Forflyttelse til Slangerup, og da det beretter,[1]) at ogsaa Kong Frederik d. 3die var hans Velynder, tør det vel antages, at han allerede som Capellan i Kirkehelsinge har vakt Forventninger om et mere end almindeligt Digtertalent.

7. Men det var dog først under hans 8te-aarige Ophold i Slangerup han vandt sit Navn som Digter og grundlagde sin følgende Berømmelse. Thi „han gravede ikke med den lade Svend det sig af Gud meddeelte Pund i Jorden," men anvendte den Tid, han kunde vinde fra sine Embedsforretninger, til ved et alvorligt Studium navnligt af Modersmaalet og den danske Poesie at uddanne det Digtertalent, hvoraf han fra sin Ungdom havde følt sig bevæget.[2]) Og der var just i hans Tidsalder, omtrent fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, indtraadt et Vendepunkt i Poesien, der ikke blev uden betydelig Indflydelse paa ham. Tidligere havde baade Folkesangen og Kirkesangen bevæget sig frit, næsten ubunden af nogen Form. Men om Prosodien og den danske Riimkunst havde nu Niels Olsen Halveg († 1583), Peder Jensen Roeskilde († 1641), Hans Mikkelsen Ravn († 1663) og Søren Povelsen Gullandsfar († 1668) skrevet og givet Anviisning til at anvende de opstillede Regler, navnlig i Psalmedigtningen. Anders Christensen Arrøbo († 1637) var den første, der uden Tvivl paa-

---

[1]) Deichmann l. l. [2]) Deichmann l. l.

virket af sin Samtidige, Tydskeren Opitz, og det saakaldte frugtbringende Selskab eller Palmeordenen, hos os med Held digtede efter bestemte, bevidste Regler. Fra hans Tid indtraadte der en Brydning, saa at Kunstpoesien fik Overhaand over den frie Folkedigtning inden Aarhundredets Udgang.[1]) Saa bleve ogsaa med de modnere Aar, de forandrede Omgivelser og Bevidstheden om hvad han formaaede som Digter Gjenstandene for hans Digte andre, mere omfattende og alvorligere, end de vare, medens han levede i den landlige Stilhed mellem faa med sig noie forbundne Venner. Hans Digte fra denne Periode ere deels de 14 Morgen- og Aftensange og 7 Davids Ponitentse-Psalmer samt 3 Morgen- og 3 Aftensuk, der forstegang udkom i Trykken 1674 i det Aandelige Sjunge-Chors forste Part, og deels Leilighedsdigte, iblandt hvilke de fleste, som nedenfor skal blive viist, ere Fremstillinger af Tidens fædrelandshistoriske Begivenheder. De gudelige Sange bleve strax modtagne med den storste Paaskjonnelse. Forend han udgav dem i Trykken, havde han meddeelt dem til flere baade fornemme og lærde Mænd, hvis Bifald de havde vundet, og især havde Biskoppen i Sjælland Dr. Johan Wandal opmuntret ham til at lade dem trykke[2]) og udtaler sig i sit Imprimatur med stor Roes baade over Sangene og deres Forfatter. „Saasom," siger han, „jeg med storste Sindets og Aandens Glæde har læst disse 14 geistrige og deilige Morgen- og Aften-

---

[1]) Brandt og Helweg, Den Danske Psalmedigtning, cf. G. G. Gervinus Geschichte der poetischen National-Litteratur der Deutschen. 3 D. Leipzig 1842. [2]) Aandel. Sjungechor 1ste Part, Fortale til Læseren.

Sange samt de 7 Kong Davids fortræffelige Pønitentse-Psalmer vel og arteligen udsatte af vores berømmeligste Danske Skjaldrer og Guds Huses frugtbringende Tjener Mag. Thomas Kingo, saa eragter jeg dem og meget værdige ved Trykken offentlig at udgives til de hos os værende Christnes almindelige Brug, at de derved kunde opvækkes og opmuntres til en ret christelig Andagts gudelige Øvelse o. s. v." Med dette Sjunge-Chor fulgte Melodierne, udsatte paa Noder, hvorved Kingo, der selv kjendte og elskede Musik, søgte at indføre en større Afvexling i Psalmesangen og at anbefale Sangene ved at underlægge dem smukke eller yndede Melodier, som vare laante fra verdslige Sange. Men da han frygtede for, at dette vilde vække Anstød, gik han Forargelsen imøde i sin Fortale til den gunstige og retsindige Læser, til hvilken han skriver: „Lad det ei være dig underligt og urimeligt, at jeg har sat disse aandelige Morgen- og Aftensange . . . . under nogle Melodier, som ellers af Mange sjunges med forfængelige Ord. Jeg har dermed villet gjort de velklingende og behagelige Melodier saa meget mere himmelske og dit Sind, (om det dig befalder) desmere andægtigt, at om du kan lade dig undertiden befalde for en Melodies Artigheds Skyld at gjerne anhøre en Sang om Sodoma, du meget mere, om du est et ret Guds Barn, skulde lade dig behage under selvsamme Melodie at høre en Sang om Zion. Jeg veed vel, at der ikke faa skal lade sig finde, som dette mit ringe Arbeides spæde Foster skal ville udgviste, fordi det er ikke overklædt med de gamle og brugelige Kirkesanges Toner. Men herudi har jeg ikke vidst, at gjøre mig Nogens sære Tanker til en Lov, besynderligt fordi jeg finder vore

Forfædre, som have digtet og sammensat vore Kirkepsalmer, at have brugt den Frihed, at de ikke have bundet sig til een, to eller flere, men frit taget allehaande Melodier endogsaa af lystige og verdslige Toner, som mere end nok er beviisligt. Vil Nogen sige, at Materien for Melodiens Vanskeligheds Skyld ikke vel skal kunne læres, da er det kun Ord-Nisser til at kyse Børn med . . . Tiden og Brugen lærer alting." I disse Yttringer mærkes det allerede, at Digteren forstod at vurdere og anvende andre Melodier til kirkeligt Brug, hvad ogsaa de tilføiede tildeels meget skjønne Melodier bekræfte. Maaskee har han ogsaa selv componeret eller fra de skotske Sanges Toner, som han har hørt i sin Barndom, overført flere af Melodierne til Sjungechoret.[1]) Han

---

[1]) Organist Berggreen har med Hensyn til disse Melodier meddeelt mig følgende interessante Notits: „Melodierne til „Sorrig og Glæde" og „Rind nu op i Jesu Navn", saaledes som de findes i „Kingos Aandelige Sjungechor", turde maaskee være af samme Herkomst, som Kingo. Idetmindste have de i Characteer Meget tilfælleds med de skotske Folkemelodier, og da de ellers ikke ere kjendte som Melodier til danske Folkeviser, er jeg tilbøielig til at antage, at Kingo har hørt dem af sine Forældre, og, rørt af deres Skjønhed, har skrevet sine Sange dertil. Forøvrigt bemærkes, at den sidstnævnte Melodie i vor Choralbog er saa forvanskет, at man derefter ikke kan danne sig noget Begreb om dens egentlige Form. Forresten er der vist Intet, der forbyder at antage, at Kingo ogsaa selv har kunnet componere disse Melodier, og at de efter de ved hans Forældres Sang modtagne Indtryk kunne have faaet hiint Slægtskab med de skotske Melodier."
Et Beviis paa, at Kingo har havt megen Kundskab til Musik, uden at det forøvrigt nu vides, paa hvilken Maade han selv udøvede den, afgiver et til Kingo dediceret mærkeligt Manuskript af den lærde, tidligt bortdøde Rector i Kjerteminde (cf. Pont. Ann. IV p. 747) Matthias Schachtius, som er i Hr. Organist Berggreens Besiddelse. Det er et musikalsk Værk „Musicus Danicus eller Danske Sangmester", omtrent 300 pagina in folio, der efter den kyndige Besid-

dedicerede denne første Udgave af Sjungechoret til Kong Christian d. 5te d. 27 Decbr. 1673 og angiver i Dedicationen Hovedindholdet af alle Morgen og Aftensangene, naar han siger, at han ved dem har villet give sine Medchristne Anledning til at bede baade for dem selv, Guds Kirke og det Kongelige Arvehuses Lyksalighed. Forøvrigt træder han i denne Dedication frem med fuld Bevidsthed om, at hans Arbeide var værdigt til at frembæres baade for Herrens Alter og Kongens Throne, og i Følelsen af sit Kald lover han fremdeles at anvende al Flid paa den danske Psalmedigtning", saa vi og her i Danmark, saavelsom de Tydske og andre Landes Folk, af hvilke vi hverken have behov at laane eller udi Rimekunsten det ringeste at eftergive, kunne have Psalmer og Sange til Gudfrygtigheds daglige Øvelser, som ikke ere „taad" [1]) og udlaante af deres. Thi de Danskes Aand er dog ikke saa fattig og forknyt, at den jo kan stige ligesaa høit mod Himmelen, som Andres, alligevel at den ikke bliver ført paa fremmede og udlændiske Vinger." Digteren følte, at hans Samtid og Eftertid igjennem mange Slægter vilde stadfæste disse Ord, naar de ved hans Morgen- eller Aftenpsalmer opløftede deres Sind til Gud. Vi ville her kun erindre om Morgensangen:

---

ders Dom skal med Hensyn til dets Forfattelsestid have stort Værd. I den dette Værk tilføiede Autorum Musicorum catalogus, qvi vel in Theoria vel Praxi Musices scripto inclaruerunt, nævnes Kingo, som ved sit Sjungechor „adeo inclaruit, ut fama intra patriæ terminos contineri nescia, nomen ejus inter Musurgos Danos doctissimos merito posuerit."

[1]) „taae" o: tigge, efter Kingos egen Forklaring i en af hans Psalmer.

„Nu rinder Solen op
Af Østerlide,
Forgylder Klippens Top
Og Bjergets Side.
Vær glad min Sjæl og lad din Stemme klinge,
Stig op fra Jordens Bo
Og med din Tak og Tro
Til Himlen svinge.“ [1])

eller om Aftensangen:

See, hvor sig Dagen atter skynder,
I Vester=Vand sig Solen toer,
Vor Hviletime snart begynder.
O Gud, som udi Lyset boer
Og sidder udi Himmel=Sal,
Vær du vort Lys i Mørkheds Dal.

Vort Timeglas det alt nedrinder,
Af Natten drives Dagen bort,
Al Verdens Herlighed forsvinder
Og varer kun saa ganske kort,
Den Sol, som før paa Klippen stod,
Er nedenfor vort Trin og Fod.“ [2])

og forøvrigt henvise til hans Aandsfrænders disse Morgen= og Aftensange dybt betegnende Ord: [3]) „Jeg skjønner ikke rettere, end at disse 14 Hverdags=Malerier, hvor Himmelen og Jorden, Kirken og Kongeborgen med samt det lille venlige Skovhuus speile sig i Indsøen uden anden Forskjel end den mattere eller stærkere Belysning af Morgen= og Aften=Roden, jeg skjønner ikke rettere, end at de maatte være Nok til at gjøre en Skjald udødelig hos et langt mindre noisomt og taknemmeligt Folk end det Danske.“

---

[1]) 6te Morgensang. 1ste Vers. [2]) 7de Aftensang. 1ste og 2det Vers. [3]) Grundtvig, Anmeldelse af P. A. Fengers Udgave af Psalmer og aandelige Sange af Th. Kingo. Kbhavn 1827. Theol. Maanedsskrift April 1828 p. 35.

Det var dog ikke ved disse aandelige Digte, at Kingo først blev bekjendt for og yndet af Kong Christian den Femte; thi det hedder i forommeldte Dedication: „Eders Kongelige Majestæt har tilforn i saa stor Naade optaget nogle faa af mine forrige Riimskrifter." Af Digte, som ere tilskrevne Kongen, kjende vi for 1673 kun tre, nemlig: a) et Lykonskningsdigt fra 1671 i Anledning af Kongens Kroning [1]), der indeholder Allusioner til Enevoldsmagten, som maatte behage den 25-aarige Konge, der i hele sin Regjering holdt saa stærkt paa den absolute Magt, han havde modtaget i Arv efter sin Fader; b) en Beskrivelse af Kronborg [2]), der kortelig er dediceret til Christian d. 5te, men forøvrigt priser dens Bygmester Frederik d. 2den, som

„Der han dig færdig saae, da turde han vel sige,
At alle Stene strax fra Grunden skulde vige
Og aldrig bygges meer, om de var sprungen af
Hans Undersaatters Pung og fra den Armes Stav."

og dens Restaurator efter dens Indtagelse af Fjenden 1658, Frederik d. 3die; og endelig c) et ubetydeligt Lykonskningsvers i Anledning af Christian d. 5tes Hjemkomst fra Holsteen til Kjøbenhavn d. 1 Mai 1672. [3]) Men i de paafølgende Aar fremkom Kingo, følgende Krigsbegivenhederne, med en Række af Digte til Kongens Priis, i hvilke saavel dennes personlige gode Egen-

[1]) Hosianna. Eller allerunderdanigste og allerydmygste Hjertens Lyk-Ønske til den Stormægtigste og Høibaarne Monarch Christian d. 5te, da Hs. Kgl. Majestæt 1671 d. 7 Juni lod sig salve og signe. Lüxdorphs Saml. 4 Bd. p. 282 ff. [2]) Den vidtberømte Danmarks Hovedfæstnings Kronborgs korte Beskrivelse. Kbhavn 1672. [3]) Lüxdorphs Samlinger. Kbhavn 1742, 4 Bd. p. 293.

skaber som hans Ledingstog og Seiervindinger baade til Lands og Vands fremhævedes med stærke Farver, der fik en levende Belysning fra den Hengivenhed og arve-undersaatlige Underdanighed, med hvilken Digteren altid omtaler Kongen og hans Regjering. Den Krig, som Christian d. 5te førte med Sverrig, var hverken nød-vendig eller klog, og Maaden, paa hvilken den førtes, ikke altid retfærdig, men Kongen var ung, krigslysten og personlig tapper. Hvad Under da, at den allerede navn-kundige Digter maatte vinde stor Gunst hos sin konge-lige Herre ved disse Seiersange, i hvilke ikke alene Kongens Rastløshed og Manddomsgjerninger og Armeens og Flaadens seierrige Fremgang pristes høit for Samtid og Eftertid, men ogsaa hele Krigen fremstilledes som den retfærdigste, som baade begyndt med Gud og ført med al den Gudsfrygt og Mildhed, der sømmede en sand christelig Konge! Hvad Under, at det maatte finde Naade for den enevældige Herskers Øren, gjennem den Digters Mund, hvis gudelige Sange alt gjenlød fra Folkets Læber, at modtage Bifaldsyttringer, som han turde antage for hele Folkets Røst! Thi fra dette Standpunkt bør Kingos vistnok meget panegyriske Digte til Kongen betragtes. De vare ikke en enkelt Mands Smigertale, men efter hele Tidens Retning maa hele Folket antages at have skjænket Digteren fuldt Samtykke, baade naar han besang Kampen med den Fjende, imod hvem det gamle Nationalhad var mægtigen vakt ved Begivenhederne under Frederik d. 3die, og naar han lovpriste Enevoldsmagten, i hvilken Nationen saa nylig havde søgt sin Frelse, eller Enevoldskongen som Gjen-stand for Folkets Kjærlighed og Haab. Saa maa de

og til en retfærdig Bedømmelse af Digteren erindres, hvorledes det var en næsten uden Undtagelse almindelig Skik hos den Tids Poeter at bringe stærktduftende Virak frem for deres Patroner og Velyndere blandt de Store.

Forfatteren tilkjendegav allerede ved Udgivelsen af det første af disse Digte [1]), at det var hans Hensigt at fortsætte Beskrivelsen af Krigsbegivenhederne:

„Hvad min Blæk=Pensel kun har grundet dennegang,
Skal bedre træffes i din Fremtids Seiersang,"

og hvorledes han nu udfører sin Skildring, ville nogle Prøver bedre end enhver Beskrivelse udvise og forhaabentlig stadfæste vor ovenfor udtalte Dom:

„Behjerted' Konge, du aarvaagne Scepterfører,
Arvkroned' Christian, som Himlen selv oprører
Med hellig Nidkjærhed, at dine Kroner maae
En evig Fred med Navn og Ære faae,
Tilsted dog, at min fast hendøde Sanggudinde
Maa dette Liv i din Udødelighed finde,
At tænde Lys udi sit ringe Lygteskrog
Og vise Verden dit det første Ledingstog.
Stormægtigste Monark! Du fulde Manddoms Kjerne!
Jeg vil ei stille frem din Fødsels Himmelstjerne,
Men vise, hvor Gudsfrygt og saa Retfærdighed
Med Haand i Haand udi din Fødestund opfred.

---

[1]) Chr. d. 5tes første og lyksalige Ledingstog (1675), udkommet først i Aaret 1676. Nyerup og Rahbek l. l. p. 190.

I Anledning af det svenske Skib „Falkens" Erobring under et Batterie ved Wismar skriver Kingo, hvad der kun altfor meget minder om, hvad der er skeet i vor Tid,

„Naar hørte man tilforn af slige Tog at sige,
At Skibe lader sig af Landmands Haand bekrige,
Et Skib foruden Skib med Storm at tage ind,
Det falder mærkeligt i mit og Fleres Sind."

Det hellig' Tvillingtegn stod hos din Fødsels Vugge,
Din kongelige Sjæl med Naader at bedugge
Og dig berede til en saadan Kron' at faae,
Hvis Lige Danmarks Folk og Fyrster aldrig saae.
Hvor herlig gaaer du frem med disse Følgesvende,
Med Himmelfynd og Frugt de daglig dig betjene,
Den ene lægger Grund til al lykkalig Stand,
Den anden flugtig gjør al Ufkjel udaf Land,
De begge bygge paa Guds Æres Huus og Kirke
Og hver Mands Bedste de med samlet Haand udvirke,
De begge spinde paa, din Arvecirkel maa
Med Seier, Ære, Navn fuldrunded evig staae.
Dit første Ledingstog med Gud og begge disse
Du vilde i din Sjæl fuldkommelig forvisse,
At før du Sværdet drog, du da i denne Daad
Gik ei et Fingersbred fra deres trygge Raad." [1])

„Saa tog du Christian, din Krone, Spiir og Sæde
Udi din Faders Stol med hver Mands Lyst og Glæde,
Dig er det, som jeg nu med Lyst ommelde vil,
Hvordan du Guthiland [2]) med Sværd dig bragte til,
Der du fra Vismar var med Priis og Seier kommen
Og dennem havde lært at følg' og lyde Trommen,
Da lodst du din Soldat Forfriskings Hvile faae
Den hele Vinter, til at Vaaren kom oppaa.
Der Thor begyndte da med Solens Stige=Varme
Sit ised' Skjæg at tee, da tog man til at larme
Paa Trommens Romle=Skind og til at vække op
Den danske Landsknegt, som nu havde hvilt sin Krop.
Men du, du Kongers Glands, vor magesløse Hyrde,
Naar Andre hvilte sig, da løfted' du din Byrde
Paa dine Axler op; naar Andre sov vel sødt
Og snorked' Natten hen paa Bolsteret saa blødt,
Da brødst du Søvnen tit, ja tit naar Hanen galed'
Og dit Gemak det var med Nattens Sværte maled,
Ja naar det knog og føg af bidsken Sverme=Snee,
Du din Aarvaagenhed lod da saa ofte see.
Nu gik du paa din Fod dit Toihuus at besigte,
De store Skot og smaa, hvormed du skulde figte,
Nu foer du ud til Baads, før Dag sig skimte lod

---

[1]) Af Chr. d. 5tes første Ledingstog. [2]) o: Gulland.

Til Bremerholm og blandt de beged' Baadsmænd stod,
Nu seiled' du henud oppaa din skjønne Flaade
Og stak igjennem det sludfulde Havsens Vaade,
At see, hvordan enhver tog paa sin Gjerning Agt,
Og om Soldaten stod vaerøied paa sin Vagt,
Og dermed havde det med al din Gjerning Gænge,
Den Ene sig med Flid vil for den Anden trænge,
Fordi han ydmyg paa dit vaagne Øie saae,
Der idelig oppaa hans Hænder monne staae.
Paa Holmen Pink og Pank man uophørlig hørte,
Den ene Vegge paa den anden hastig kjørte,
Hver Dag var Luften fyldt med Baadsmænds trælsom „Hov!"
Der færdedes oppaa den store Seile=Skov.
Hver Holmens Admiral og hver en høi Betjente
Her sine Scener ud med Flid og Iver spendte,
At han sin Skyldighed da kunde lade see." [1])

„Du stod imidlertid,[2]) (Gud kjender med hvad Øie)
Og saae din Seier gaae udi en blodig Troie.
Du sukked' til din Gud, saa Fjenden svandt som Dug,
Din Bøn den dybere end Sværd i hannem hug".
„Da Døden stod beredt for alle Stadens Dørre,
Ild, Mord og Brand med Graad man kunde ei afværre,
Om ei din Mildhed dem midt i din Vrede fik
En Frelses Tilsagn og et naadigt Kongenik,
Du kunde Blod for Blod i tusind Stromme taget
Og over hver Mands Blod dit Hevnesværd uddraget,
Men det var christeligt, Du traadte med din Fod
Oppaa din Fjendes Hals og skaante dog hans Blod." [3])

Men høiest stiger Digteren i sin lovprisende Flugt, naar han i sit andet Anhang til Christian d. 5tes første Ledingstog, „hvorudi befattes de tvende nordiske Arvekroners Danmarks og Norges Glæde og Græmmelse, Seier og Sorg, Naade og Nød i disse trende

---

[1]) Af: Gullands Indtagelse, eller: Anhang til Christian d. 5tes første Ledingstog 1676. [2]) Under Bismars Beleiring. [3]) Af Chr. d. 5tes første Ledingstog.

Høst=, Fiske= og Sædemaaneder 1677", i Anledning af Rügens Erobring udbryder:

„Du nordiske Monark, du Dyd=Kompas og Krone,
Du Efterretning for hver Mand, der er paa Throne,
Du Hjerte=Middelpunkt, som midt i Norden staaer,
Til hvilken hver vor Livs= og Lykkes=Streg hengaaer",

og naar han som Opskrift paa et Anker, (nu hængende i Tøihuset) som holdt Kongens Skib i den store Søfare i October 1677 paa Veien fra „Lante=Rügen" til Kjøbenhavn, skrev de i sin Tid berømte Linier:

„Gud holdt paa mig og jeg holdt Christian den femte,
Der en fortvivlet Storm i Østersø ham klemte.
To Rigers Liv og Død paa to Jernhager laae:
Jeg derfor evig her skal til et Minde staae."

Saa turde det endelig ogsaa fortjene at bemærkes, at Kingo forstod at slaae paa Strænge, der maatte finde Gjenklang hos den for Jagtens voldsomme Glæder saa hviligen passionerede Konge, naar selv denne Lidenskab maatte afgive følgende Ligelse:

„Som naar den kroned' Hjort med sine raske Flokke
Gaaer spankende omkring i Engens vaade Sokke,
Og han Kong Christian til Hest kan blive vaer,
Han sprætter, springer og om Skoven hastig far,
Omsider dog udaf hans raske Hest optrækkes,
Enddog hans lette Been og alle Sener strækkes,
Indtil han fuglesnar gjør hannem Stien trang
Og derpaa giver ham et blodigt Fald og Fang;
Saa dog de Svenske" o. s. v. [1])

Det vil af de Prøver, vi have anført af Kingos vigtigste Poesier fra denne Periode, kunne skjønnes, at

---

[1]) Af: Seslaget d. 1 Juni 1676.

han som Digter ikke alene bevægede sig i Helligdommen, hvor hans egentlige Plads dog stedse var, og hvor hans Sange ogsaa lod i de dybeste og hjerteligste Toner, men at Tidsbegivenhederne og Fædrelandets Forhold tillige levende beskjæftigede hans Tanker og stemte hans Harpe. Og fra dette doppelte Synspunkt maa Digterens hele Liv betragtes. Thi han var en oprigtig Christen, en nidkjær og erfaren Herrens Tjener, „ja i denne sin Tjeneste som et Lys i Herren, der fortærede sig selv;“ [1]) men hans livlige og bevægelige Aand, hans store Virksomhedsdrift og den Kraft, han følte hos sig selv, tilskyndede ham ogsaa til at tage Deel i Verdens Handeler og til ved sine aandelige Gaver at vinde et hæderligt Navn i Verden. „Thi for sit Navn havde han mere Omsorg end for tusinde Liggendefæ, for sit Eftermæle mere end for sit Livs Dages Tal.“ [2]) Den fremadstræbende Mand søgte ved det ham betroede Pund at hendrage Opmærksomheden paa sig hos Tidens mest fremragende Mænd og ved et Hof, hvor baade Kongen og flere blandt hans nærmeste Omgivelse synes at have havt Smag og Ynde for Poesien. [3])

---

[1]) Deichmann p. 55. [2]) l. l. p. 17. [3]) Et Bevis herpaa findes i J. Sorterups Riimbrev til Etatsraad Scheel 1698. Wielands Samling 2 Bd. p. 99 ff.

„Fik Hjarne Kronens høie Skat
For Verset, der han digtet,
Har meer end Een faaet Bispe-Hat,
Hvis Rimekunst ei svigtet.“
„Den Kunst er elsk't til Hove,
Der uformærkt kan gi'e en Streg
Og dog slaae til paa Love.
Til Hove han (Johan Rantzow) min Skjempten lod
Opdages mig til Bedste,

8. Men søgte han end og vandt de Stores Gunst især som Digter, saa banede dette Talent ham dog ikke en ellers uberettiget Vei til den Plads, han senere kom til at indtage i Kirken. Herfor vidner noksom hans hele Embedsførelse som Biskop. Den Dygtighed, med hvilken han fremtraadte i denne Stilling, var naturligviis forberedt i hans tidligere Liv, og der kan forsaavidt ingen Tvivl være om, at han allerede som Præst i Slangerup maa have aflagt Beviser for, at han i flere end een Retning var „en Guds Huses frugtbringende Tjener," vel skikket til den høie Post, han blev bestemt til at indtage. Præstens og Sjæleførgerens Virksomhed er imidlertid ifølge sin Natur vanskelig at beskrive, naar, som her er Tilfældet, de samlevende Vidner ikke have talt herom uden i almindelige Udtryk. Heller ikke har Kingo efterladt sig andre Skrifter end Digte, naar undtages den over Dr. Jacob Bircherod i Aaret 1688 holdte Liigprædiken og en Bededagsbøn. Vi ville dog af de forhaandenværende Data, hvor faa de end

---

Da han for Kongens egen Fod
Paa Ridderſalen læſte
Den Digt, jeg ſkrev med haſtig Pen
Og ſkulde været trykket,
Men billig blev viiſt hjem igjen,
Til Trykken ei ſamtykket.
Hans Majeſtæt en Latter fik
Udaf min korte Grille,
Det var, ſom naar en ſød Muſik
Kan for mit Øre ſpille.
Jeg fik da Mod og tænkte nok,
Jeg kom engang i Suite
Med den navnkundig Skjaldre-Flok
Og der en Titul hitte."

ere, forsøge paa at udkaste en Skildring af ham i hans præstelige Virksomhed, uden hvilken hans hele Liv ikke vil kunne forstaaes. Og denne synes os bedre paa sin Plads her, end senere, naar vi finde ham inddraget i et vidtløftigt Embedes mangehaande Forretninger.

Kingo medbragte store Naturgaver til det præstelige Embede, hvilke han uddannede ved Studium og en samvittighedsfuld Udøvelse af sine Embedspligter. En klar Forstand, ualmindelig Skarpsindighed og hurtig Opfattelsesevne forenede sig hos ham med stor Udholdenhed og Characteerfasthed.[1]) Naar han havde sat sig et Maal, arbeidede han med sin hele Kraft paa at naae det, ja han kjæmpede og stred for at vinde Seier, naar den ikke kunde vindes for en ringere Priis; han var stedse med sin hele Sjæl ved sin Gjerning, levede i den og led derfor ogsaa saa ofte under den. Han kjendte sig selv fuldtvel og bekjendte:

„. . . . i mig selv der er et Hav
Ret ved min dybe Hjertegrav,
Hvor stærke Storme tindre
Og tuder om ved Dag og Nat,
Enddog en Stang derfor er sat,
Saa hver dog ikke kjender,
Hvordan det ulmer i min Barm." [2])

Men udsatte denne hans Characteers Heftighed ham for megen Modstand og Miskjendelse, paatrykte ham stundom et Stempel af Selvraadighed og Stridighed og gjorde ham især i ældre Dage ofte til „en besværet Mand", saa var den hos ham ogsaa en Betingelse for

---

[1]) Deichmann p. 141 og Fortalen p. 22 ff. [2]) Hjerte-Suk. Fengers 2den Udgave p. 437.

den store Indflydelse, han udøvede baade i levende Live ved sin hele Virksomhed og efter Døden indtil denne Dag i sine Sange. Thi hvor han traadte frem, viste han sig i Ord og Gjerning som en eiendommelig og mægtig Personlighed, der i det den gav sig selv ganske hen, ogsaa igjen fordrede Hengivelse og Underkastelse. Naar hertil føies, at han var udrustet med mægtige og folkelige Talegaver, saa forstaae vi, at disse Evner, anvendte i Kirkens Tjeneste med udholdende Flid og hellig Nidkjærhed, maatte bære rige Frugter i Menigheden og vække Opmærksomhed i en langt videre Kreds.

Hvorledes han betragtede Præsteembedet i dets dobpelte Forbindelse med Herren og Menigheden, høre vi ham udtale i disse to Sætninger: „Gud gjør vel, at han beskikker sin Menighed Lærefædre. De gjøre ilde, om de ikke skikke sig vel i Menigheden." „Naadens Himmel, Guds Kirke, er ikke ulig Naturens Himmel og Firmamentet. Begge har sine Lys og Lamper, Sol og Stjerner. Han, der kjøbte Kirken med sit Blod, er selv Solen, opgangen af det Høie, og de Troende i Almindelighed, men i Særdeleshed Lærerne, ere Stjerner paa Befæstningen, satte at skinne som himmelske Lys. Af Prædikeembedet kunde Verden hente stor Fordeel, om den ellers skjønnede derpaa eller skjøttede derom, . . . og den Slutning kan vi Alle gjøre os, at af Læreres gode Forhold indhøstes daglig Rente for Menigheden. . . . Den Gjerning er vigtig, saa den ikke maa forsømmes, vanskelig, saa den ikke uden Møie kan forrettes. Hvo er nok til alt dette?" [1])

---

[1]) Liigprædiken over J. Bircherod p. 150 ff.

Store vare derfor hans Fordringer til Præsternes Levnet. „Lærerne maae minde Andre og ikke glemme sig selv; Ingens Feil ere kjendeligere end deres, der skulle straffe Andres Feil. Pletten paa det fine Sindon kjendes snarere end paa en grov Klud. . . . Christus saaes med et tvægget Sværd i sin Mund, men hans Ansigt, som naar Solen skinner i sin Magt (Apoc. 1. 16). Ordet er det tvæggede Sværd, som Lærere bør bruge, men det føres ikke af Nogen bedre end af den, hvis Ansigt skinner som Solens . . . Vel bliver Ordets Kraft usvækket, om end Lærerens Liv ikke pryder Ordet; thi Solen stikker og sine Straaler igjennem et Dyndpuds; de besmittes dog ei. Men naar Lærdom og Levnet ere eet som Aand og Hjul hos Ezechiel (1, 20), det skal lettere og lykkeligere opbygge. Mad og Spise kan være saa sund og smagende, som den vil, man varmes dog ved at tage den af en spedalsk Haand. . . . Det bør en Lærer som Israel fordum, der med den ene Haand byggede Staden, men med den anden stred imod Fjenden, at bygge Zions Mure med Ord og Lærdom, fægte imod Udyd og Laster med Liv og Exempel. Milestotten viser Andre Veien, men gaaer ikke selv med; Brostenen gjør reen Gang for Alle, men bliver dog selv liggende i Skarnet: saaledes maae Kirkens Oldinge ikke være. Det var kun at tømre en Ark og selv omkomme i Syndfloden, med Stenen at slibe Eg og Od paa Jernet og selv blive sløv og usleben. Abimelech gik op paa Bjerget og alt Folket, som var med ham, og Abimelech tog Øxen i sin Haand og huggede en Green af Træerne og løftede den op og lagde den paa sin Axel og sagde til Folket, som var med ham: hvad I saae, jeg gjorde,

skynder Eder, det gjører, som jeg! og da huggede alt Folket hver sin Green. Det gode Lærere gjøre for, kan de vente i det ringeste Nogle, om ikke Alle i Menighe=den, skal gjøre efter. Hyklere lægge hellere en heel Knub paa Andres Skuldre end en Green paa deres egne. Ingen, der havde Lyde paa Legemet, især lam eller med Bræk paa Foden maatte tjene i Helligdommen. Ingen, der tjener i Helligdommen, maa have slem Lyde i Sindet og være lamme og halte i Guds-Buds=ords Vei." [1]) Og Kingo glemte ikke at anvende disse Fordringer paa sig selv. „Han viste sig som en trofast Arbeider i Ordet og i Lærdommen, forarbeidede idelig Guds Gjerning: sin og sine Tilhøreres Salighed." [2]) „Han ransagede daglig Skrifterne, og ihvorvel han stedse søgte efter Viisdommen, „i hvor hun gik" [3]), saa holdt han dog al anden Viisdom for Skarn og Skade imod Christi Kundskabs Ypperlighed og øste den af den rette Kilde, Guds saliggjørende Ord. Hans Viisdoms Maal var Guds Ære og Menighedens Salighed. Og ligesom den Ære, Gud havde givet ham ved Aandens Embede, var ham høiere end al anden Anseelse, saa søgte han sin Ære og Roes i en god Samvittigheds Vidnesbyrd" [4]) og bad:

„O Jesu giv mig Naade til
Det Embede at ære,
Som selv saa høit du hædre vil,
At jeg dit Ord og Lære
Ei blæser hen i Veir og Vind,
Saa jeg forstokket bliver
Og i mit flintehaarde Sind
Til Døden bunden bliver." [5])

---

[1]) l. l. p. 161 ff. [2]) Deichmann. Fortale p. 22. [3]) l. l. p. 145.
[4]) l. l. p. 138 ff. [5]) Psalme. Fenger. No. 8.

Allerede denne Kingos Betragtning af Prædikembedet viser, at han drev paa en practisk Christendom; en orthodox Lære var ham ikke nok, men han forlangte baade hos Lærere og Tilhørere at see Lærdommens Frugter i Livet. Et ret betegnende Beviis herpaa haves i den Anbefaling, hvormed han forsynede Præsten Samuel Jensen Ilds Oversættelse af den endnu herlands med mistænkelige Blikke betragtede Bog Joh. Arndts sande Christendom. „Denne skjønne og uskatteerlige Bog", siger han, „som den høilærde og nu i Gud salige Dr. Joh. Arndt har sammenskreven og den christne Verden som et synderligt Liggendefæ meddelt, er lykkeligen falden i Hænderne paa den gudfryctige, hæderlige og fornemme, lærde Mand Hr. Samuel Jensen, værdig og velfortjent Sognepræst i Hunsby i Lolland, som hende saa artig og grundelig paa vort Modersmaal har udtolket, at han baade har befriet Bogen fra al den Mistanke, som en Deel Misundelige have villet kaste paa den uden skjellig Aarsag, som og bevæbnet den med adskillige lærde Mænds Vidnesbyrd og Beviisninger, og dermed ei alene lyst Christendoms og Kjærligheds Fred over den sal. Dr. Arndts Aske, men og med den sal. Afdødes levende Haand hjulpet til, at drage vor næsten i sidste Blus liggende Christendom af sin Aske, tage Skjellene fra vore Landsmænds Øine, Faareklæderne fra Ulvene, Ægrimen og Skabilkenhovedet fra Hyklere, som i en sand christen Kirke leve som usande Christne. Jeg kan forsikkre Enhver med en ubeskaaren Samvittighed, at Fortolkeren selv er en god, ydmyg og oprigtig Christen og et Gudfrygtigheds Exempel for sin Hjord og har meent sine Landsmænd og

Medchristne troligen med dette sit berømmelige Arbeide, hvilket en Anden, som ei saavel forstod dette Skrift og lærde Mænds Domme derom, ikke saa lykkeligt som han, kunde fuldbyrdet." [1]) Den samme Anskuelse gaaer heelt igjennem hans Liigprædiken over Dr. Jacob Birche-rod. Denne vidtløftige Liigprædiken er af stor Vigtighed, ikke alene fordi den giver os et temmeligt anskueligt Billede af ham som Prædikant, men ogsaa fordi han i den, saa at sige, fremsætter sit theologiske Lærebegreb, [2]) saa at det bliver muligt af dette Skrift naturligviis i Forbindelse med hans aandelige Sange nogenledes at dømme om det Standpunkt, paa hvilket han stod som Theolog. At dette efter hele Tidens Retning maatte være det almindeligt kirkelige, det symbolsk-bibelske, er allerede antydet i det Foregaaende, og der vil vist ikke kunne findes nogen Ytring af Kingo, som kan berettige til at antage, at han i noget Dogma ikke stod paa Kirkens Grund. Leilighedsviis udtalte han ogsaa sin Misbilligelse af alt Nyhedsvæsen i Religionssager:

„Lad Antichristen dog med all' omstødes,
Og hans skinhellig Pak
Med deres falske Snak
I Grund forødes." [3])

---

[1]) Skrevet af Kingo som Samtykke til Trykken (Bisperne havde Censuren hver i sit Stift) d. 1 Juni 1682. Men Bogen har havt Vanskelighed ved at komme ud, thi den er først trykt 1690. [2]) Dette bemærkede ogsaa Joh. Wandal i Approbationen af denne Prædiken: sic B. Sym-Presbyteri sui laudes enarravit, ut simul ex Enochismo antiquo (Texten var 1 Mosb. 5, 24) veram declaraverit rationem Christianismi." [3]) 6te Morgensang.

og ligeledes:

„Den Flok, der . . . .
. . . elsker kun Guds Ord
Foruden Phantasie
Og uden Folke=Lære,
Den Flok kan aldrig være
For Modgangs Bølger fri.“ [1])

Vel findes der i enkelte af hans Psalmer og navnlig i hans Ponitentsepsalmer Udtryk, som kunne misforstaaes, og maaskee enkelte Forestillinger, der neppe kunne udholde en streng christelig Prøvelse [2]), men de ere ikke at tilskrive Theologen, men Digteren, som paa en Tid, da Kraftudtryk paa det religiøse Gebeet vare almindelige og ikke forargede Nogen, dog ligesom kjæmpede med Sproget for at finde Udtryk stærke nok til paa den ene Side at betegne det faldne Menneskes Elendighed og paa den anden Side Herrens Fortjeneste og Naade.

I sine historiske Psalmer fremstiller han det Historiske i Christendommen med en enfoldig Christens troende Overbeviisning. I sine Festpsalmer besynger han med jublende Toner den aabenbarede Herres Herlighed, Menighedens Rigdom i Samfundet med ham og den Glæde, til hvilken den er kaldet i Haabet om det evige Liv som en Guds Naadegave i Christo. Thi Alt beroer hos Kingo paa Herrens Naade. „Skabningen iklædte alle Mennesker med en oprindelig Hellighed; den spildte vi. Opreisningen pryder os med en tilregnet Hellighed; spilde vi den, da blive vi hverken hellige eller behagelige

---

[1]) P. A. Fengers Udgave af Kingos Psalmer p. 78. [2]) P. A. Fenger l. l. Fortalen.

for Gud. Lammet er slagtet for alle Tilfælde baade for den oprindelige og gjorelige Synd. Jesu Christi, Guds Søns Blod renser os af al Synd." Derfor sang han:

Og mens jeg er en Vandringsmand
Paa Jorden og til Himlens Land
Med Hu og Hjerte stunder,
Jeg en udaf Guds Helgen er,
Som udi Stride=Kirken her
Paa Jesu Saar og Vunder
Min Tro og Frelse grunder." [1])

„Jo mindre Ertzen har af fremmed Materie hos sig, desto renere er den i sit Væsen. I vor Hellighed maa ikke komme fremmed Malm og falsk Indbildning, som den var af os selv, at vi vare saa dygtige, eller, om den var af Gud, saa dog en Rettighed, som vi vare saa værdige. Imellem disse to Klipper kan en Helgen let støde an og det bliver en Skedings (Adskillelses) Klippe [2]) imellem Gud og ham. Vor Natur er beqvem nok til at fælde, men ikke til igjen at opreise os. Christne fødes ikke, men blive. Naar Skriften siger: vorder hellige, saa byder Gud os at gjøre det, som han selv vil gjøre. Kan vi selv Intet gjøre med, han begjærer det ikke af vor Natur; gjøre vi ikke imod, naar han vil gjøre, (thi det kan vi mesterligen) saa er han alene god for at gjøre sin Villies Behag i os." I Daaben meddeles denne Hellighed. Thi „i Daaben og den aandelige Igjenfødelse beskikkes Børnene til Gud. De komme til Verden med et Adamitisk

---

[1]) Fenger l. l. p. 229. [2]) 1 Sam. 23, 28.

Kjød, de toe sig udi Kirkens Jordan og faae et ungt og nyt Kjød:

Enhver, som troer og bliver døbt,
Han vist skal salig blive,
Thi han ved Jesu Blod er kjøbt,
Som vil sig ham indlive
Og blandt Guds Børns det hellig' Tal
Til Himmeriges Æres Val
Med Rosen=Blod indskrive. [1])

Helligheden er tredoppelt, en ecclesiasticq og kirkelig, den har den Christnes Børn, en spiritual og aandelig, en foederal og forbundtlig, og de to sidste Maader ere de ikke hellige paa, forend de ere døbte. Aanden rugede over Verdens Vande, at de finge Skik, Guds Aand svæver over Daabens Vande, at Christus kan faae Skikkelse i dem, som toes i Vandene. Naar Christus er døbt, høres Røsten: denne er min elskelige Søn. Udkaarelsens Børn blive vi der af Naade, og han værdiger os Sønners og Døttres Navn. I Daaben indgaae vi Pagt med Gud; han gjør os en Eed om Syndernes Forladelse og Børnenes Udkaarelse; vi gjøre Gud igjen en Eed om ny Lydighed og Troskab, og den ere vi ham pligtige, siden vi ere døbte, til vor Døds Stund. Upartisk eller neutral sidder vel en Fyrste ofte for sin Fordeels Skyld. Men det er ikke paa en Christens Gavn at ville hinke paa begge Been eller spille Ligekjær paa Guds og Verdens Parti. Den Hellig Aand er i Daaben skjænket os, den Hellig Aands Frugter maae siden lyse fra os. Da er vor Vandring

---

[1]) Fenger I. I. p. 245.

fuldkommen, naar vor Hellighed lyser i den. Den Christnes Liv er et Solglas, der samler Solens Straaler, og et Speilglas, der efterlader Dydens Aftryk til Alle. I Salomons Tepper var virket om Kjærlighed. (Cant. 3, 10). Der maa være Stroblomster i vore Klæder at gjøre os herlige i Forsamlingen, og ere ikke Christendommens Blomster virkede og udtrykte i vor Troes Klædebon, da ere vi hæslige for Gud."

Trøstig og tillidsfuld viste Kingo hen til Guds Naade i Christo og lærte

„Fra Himmelen hid til os ned
Skal alt vort Gode komme," [1])

men han mindede stadigt og indtrængende om at aabne Hjerterne for denne Herrens Naade og retteligt bruge Naademidlerne; han bød

„ . . . . med Betænksomhed
Om Herrens Ord at tale
Og ikke om Guds Helligdom
Med løse Læber prale." [2])

Den bekjendte Psalme

„Min Sjæl, om Du vil nogen Tid
Din Gud i Sandhed prise,
Da bør du af al Magt og Flid
Ny Lydighed bevise." [3])

afgiver et betegnende Exempel paa, at han ikke ved sin Forkyndelse af Naadens Evangelium dysede Samvittighederne i Søvn. Ligesaa viser hans Skjærtorsdags Psalme: „Fra Herrens egen Mund og Ord," [4]). i hvilken det hedder:

---

[1]) Fenger I. I. p. 255. [2]) I. I. p. 256. [3]) I. I. p. 259. [4]) I. I. p. 96.

„Fornuften hjemme blive maa,
Naar jeg til Herrens Bord vil gaae.
Jeg troer og æder denne Ret
Og bliver af min Jesus mæt."

at han ligeover Troens Mysterier ikke saa meget fordrede en bestemt Opfattelse som et troende, ydmygt og taknemmeligt Sinds Hengivelse.

Vi høre hos Kingo som hos alle hans Samtidige Klager over Verdens Forfængelighed:

Vel haver Lykken flagret om,
Sit Seil for mig udslaget,
Hun smilte vel, som hun var frem,
Men jeg blev alt bedraget,
Hun stod oppaa den slibrig' Bold
Og havde intet bedre Hold
End Glas, der knak og knaged'." [1])

men Klagesangen gik hos ham aldrig saavidt, at den udhulede Livet eller bragte ham til at betragte denne Verden kun som en Jammerdal. Dertil var hans Natur for kraftig og hans Tro for stærk. Klagesangen overdøvedes hos ham af Troens livlige Glæde:

„Man siger, at Dig følger
Kun Kors og Kummer med,
Og at man gaaer i Bølger
I dine Fodefjed!
Ja Død og Satan til
Samt Verdens mægtig' Skare
Vil sætte dem i Fare,
Som dig opsøge vil.

Sligt mig vel meget hindrer
Og iisner mig mit Blod,
Dog er der lidt, der lindrer
Mig ved min Hjerte-Rod,

---

[1]) l. l. p. 237.

Jeg veed ei, hvad det er,
Det er en Lyst og Længsel
At følge dig, om Trængsel
Mig end til Døde skjær." [1])

Hjertesukket lyder derfor til os som grebet ud af hans Sjæls Dyb:

„Altid er jeg udi Tvang,
Altid er jeg fuld af Sang
Nu i Sorrig, nu i Glæde,
Nu i Fald og nu i Sæde,
Ofte fuld af stor Uro
Altid fuld af Jesu Tro." [2])

Hans Klagesang gik og ikke saa meget ud paa, at

„Jorderigs Guld er prægtigt Muld," [3])

som at han selv saa ofte stod

„. . . . . tankefuld
Med Verden i sit Øie
Og tænkte hendes Floie
Var af bestandigt Guld." [4])

Thi med Ordets Fakkel lyste han ind i Hjertets hemmelige Gjemmer, og ved sin egen i Gudfrygtigheds Øvelse vundne Erfaring fremdrog han dets mange Brøst. Derved blev han en Bodsprædikant, som Faa have været det, og vi troe, at det sikkre Indblik, han havde gjort i Menneskenaturens Dybder, ikke mindre, end at han kjendte, hvad der tjener til dens Fred, har banet hans Psalmetoner Veien til Menighedens Hjerte nu alt i halvandethundrede Aar og vil bevare dem en blivende Plads i den danske Kirke.

---

[1]) l. l. p. 39. [2]) l. l. p. 458. [3]) l. l. p. 243. [4]) l. l. p. 2.

Om Maaden, paa hvilken en christelig Lærer og Præst skulde forkynde Lærdommen for at forskaffe den Indgang hos Menigheden, havde Kingo en klar Foreskilling. „Lærerne skulle være troe og smilde Husholdere og give Tyendet Mad i rette Tid. Faaer hver ikke ved Bordet det Stykke, de ville have, da blive de vrede; faaer hver i Menigheden ikke det Stykke paa sit Tallerken, som han bør, da bliver Gud vred. Alle tjener ikke eet Slags Spise i Menigheden. Altid æde surt, det tærer og iisner i Naturen; altid æde sødt, det slimer og vamler i Livet. En Prædikant, der altid syrer Suppen for sin Guds Disk-Gængere og altid er en Surmuler, ligesom han var opfødt ved intet Andet end Prophetens sure Figen, (Jer. 24, 3) har altid sure og skarpe Ord, læser til og fra Bords med idel Torden og Lynild, med Tvang og Trusler, ligesom hans Menighed skulde daglig spise under Sinai Bjerg, hvor Loven blev given med de heftige Forskrækkelser, og de aldrig engang skulde føres hen til det Bjerg, hvor Jesus prædiker om de søde Lyksaligheder, han gjør Folket ræd og mistrøstigt og kjedsomt ved Retterne, saa de sige: der er Døden i Gryden (2 Kong. 4, 40). En Prædikant, der ogsaa altid er en Mælk-Mund, der bespiser altid med Pap- og Bladder-Mælk af hans egen Blanding, ligesom han var en ret Indfødning af det Land, hvor Høiene flyde med Mælk, saa han vænner sine Tilhørere til aldrig at sidde til Bords, han jo lægger dem en Pude under deres Arme, giver aldrig andet paa Bordet end en behagelig Moos, trækker altid Sødhed af den Stærke, vender de Ugudeliges Forbandelse til Velsignelse, alligevel de derover som Esau maae

miſte deres Velſignelſe, den de ſiden kan ſøge efter med Graad og dog ei finde Rum til Omvendelſe. Begge ere lige ſkadelige i Guds Menighed, fordi ingen af begge holder Maade. Man maa ikke altid komme med en Tordenpiil ſom en Boanerges og Tordens-Barn, der ſpaaer intet Godt, ei heller altid med en Oliegreen ſom Duen til Arken, med behagelige Ting ſom en Barnabas og Troſtens Søn. Ordet maa blive en Sundhedsblanding eller Mixtur, og ſom Skildrerne fordele Farverne, de lyſe med de mørke, at gjøre et godt Contrafey, ſaa maae Lærerne fordele og temperere deres Tale efter Tilhørernes Tarv. Jobs Velſtand beſkrives deraf, at Klipperne udgydede ham Olie-Bække (Job. 29, 6). Menighedens Tilſtand bliver god, naar de klippehaarde Ord af Loven ſluttes med Evangeliets Olie. Deri maae Lærerne være oplyſte, at de vide, hvor og naar begge tjener. Undertiden gaae uden om Hjertet og ſvøbe Straffen ind i forblommede Ord ... Nathan var ikke et taabeligt Faar i den Lignelſe til David om Mandens eneſte Faar. Undertiden gaae lige ind paa Hjertet og bryde løs med Bogſtavens klare Ord, ſom Johannes til Herodes: det er ikke ret, at du har din Broders Huſtrue. Adam ſkjulte ſin Skam med Figenblade. Lærere maae tage Bladet fra Munden at blotte Synderes Skam: hvad Gavn have I af de Lyſter, for hvilke I ſkamme Eder, og Enden derpaa er Døden. Aaron og hans Sønner ſkulde have Bryſtet af Takofferet: i Bryſtet og Hjertet er Frimodigheden; feile Lærerne den, da tale de ikke, ſom de bør. Paulus vil, at vi ſkal beviſe os, ſom i meget andet, ſaa udi Vidskab: det er en umiſtelig Vidſkab for Lærere at om-

gaaes ret med Hjerter. Snilde skulde Christi Apostle være som Slanger, og hvordan Slangen er, siger Salomon; han kan ikke begrunde dens Vei paa Klippen (Ordspr. 30, 19), den snoer sig saa længe, indtil den med sin Kringelgang naaer op til Klippens Høide: snilde Lærere snoe sig undertiden til Synderes Hjerte, der ligger som en Klippe i Brystet, indtil de bemægtige sig det. Som Synderes Tilstand giver Anledning til, saa maae Lærefædre tage Anledningen iagt og bruge den til. Lader os i alle Ting bevise os som Guds Tjenere!" [1])

Dersom Kingo fra yngre eller ældre Dage, i hvilke han ogsaa prædikede hyppigt, havde efterladt os nogen af sine egentlige Prædikener, vilde vi fuldstændigere, end det nu er muligt, kunne have efterviist, hvorledes han som Prædikant udførte sine homiletiske Regler. Hans Liigprædiken over Jacob Birckerod er efter Skikken i alle hiin Tids Liigprædikener saa vidtloftig, saa opfyldt af Hoved- og Underafdelinger og har saa mange Digressioner, at det langt vilde overgaae den Plads, der her kan indrømmes Beskrivelsen af denne Side af hans Virksomhed, endogsaa kun at fremstille Gangen i denne Prædiken. En klarere Fremstilling vil Læseren forhaabentlig kunne danne sig ved en Prøve af denne Prædiken, som er valgt af et Afsnit, i hvilket han afhandler, at „Forældre ikke kunne gjøre bedre end indvie og beskikke deres Børn til Gud." Dette Thema behandler han saaledes, at han viser, „at det skeer endeel ved Bøn og Guds alvorlige Paakaldelse, endeel ved Daaben og den aandelige Igjenfødelse, endeel ved Tilsyn og en god Op-

---

[1]) Liigtale over J. Birckerod p. 155. ff.

dragelse." Af den tredie Underafdeling hidsætte vi følgende: „Ved Tilsyn og god Optugtelse beskikkes og Born til Gud. Bornetugt er nødvendigere end Klædetvet; denne tager vel Skarn og Smitte fra Legemet, men hiin Vanske og Vanheld fra Sindet. Punkt og Pyntelighed gjør ofte et Drog faur udvortes, da han dog er fuld af Rodd [1]) og Rust indvortes og ligner Soen med et guldflettet Baand. Den Mangel maa Optugtelsen erstatte. Træer i Haverne have deres Rogt, Træer i Skovene groe, som de vil. De Unge ere Herrens Plantelses-Kviste (Es. 60, 21); som de itide tages iagt, saa lykkes det med dem i Fremtiden. Faae de Lov til at groe foruden Ave og efter egen Villie, de skal snart lade see, at der kan voxe en kroget Green paa et ret Træ, og at det vil tidlig kroge, der god Krog vil blive, saa at de snart skal blive forvendt til de krogede Veie. Heste og Hunde koste vi paa at afrette og tilvænne, Born derimod forsømmes ofte, og i denne Sammenligning maa siges, som Christus sagde i en anden om Spurvene: ere I ikke bedre end mange af disse? Vist er det, at Born fødes ikke Mænd, men det er og vistnok, at Mænd deres Livstid tit blive Born, fordi de i Begyndelsen manglede Tugt, lige den undertvungne Asenindes utvungne Føl, der sad aldrig noget Menneske paa, eller Enhjørningen, der ikke vil tjene eller blive ved Krybben. Er det endskjøndt Vanvittighed hos de Unge, at de ere Born, der er Begvemhed dog i Naturen; thi de ere Born med en Sjæl. Et Skov-Æsels Føl kan ikke fødes et Menneske. Sjælen er Fornuftens Bolig, et

---

[1]) o: Raadenhed.

reent Væsen og Essentz, danlig til at fatte mange Ting. Det Fødselen staaer tilbage med, skal Optugtelsen befordre, at som Vaaren bryder frem med spæde Blomster, og Morgenen spaaer om Dagens Veirlig, Livets Vaar og Morgenrøde kan og give gode Tegn. Jernet vil behandles, til det bliver et Redskab eller Instrument, og at det maa lade sig handle og boie i Ilden, dertil ere Smede-Huse. Naturen kan være god i et Barn, men den vil hjælpes; den kan være ond, den vil tvinges, dertil ere Skole-Huse. Der var ingen Smed i Israel, der Saul kom til Regimentet, at de kunde ikke faae et Gevær gjort, uden de skulde have det hos deres Fjender Philisterne, det var slet Politie. Er der ingen Tugt for Born, det er en skadelig Husholdning eller Oeconomie. Paa en vis Tid af Aaret flyder Saften af Birken, og den er til Lægedom. I Birkeqvisten sidder en nyttig Saft for Uarter. Daarlighed er sammenknyttet i den Unges Hjerte; Tugtens Riis skal uddrive den. (Prov. 22, 15.) .... Huus-Monarkiet har og sine Regalier, Æblet at lege med, men stundom sit Scepter og Sværd, som er Riis og Revselse. Tag fat paa Tugt og Revselse og bevar hende, hun er dit Liv, (Prov. 4, 13.) hvorfor den salige Lutherus pleiede at sige om Børnetugt: man skulde straffe, saa at Æble og Riis fulgtes ad. Derudi vare Patriarcherne ikke efterladne; de underviste deres Børn om de Artikler, som da vare bekjendte, om Messias, Troen til ham, Offringerne, Synden, Dommen, Himmelen, Gud, Djævelen o. s. v. Abraham havde i dette gjort sig saa kjendelig for Gud, at Gud selv gav ham det Vidnesbyrd: jeg kjender Abraham og veed, at han skal byde sine Børn og sit Huus efter sig

at bevare Herrens Veie (Gen. 18, 19). Guds Kundskab og Frygt er det første og sidste i Tugten. Anna faaer en Søn af Herren, men saasnart hun har afvænt ham, saa vil hun give Herren ham igjen, at han skal blive for hans Ansigt. Israel skulde i Førstegrødens Madoffer frembære de grønne Ax tørrede ved Ild. Den grønne Ungdom er Gud saa kjærkommen, at vi tages fra Moderens Bryst og lægges ved Guds Bryst, saa vi ved Moderens Mælk kan inddrikke Guds Ords usvigelige Mælk. Det maa vel være Barneværk tidligen at frygte og tjene Gud, men det er dog ikke Narreværk eller forgjæves, som Spotterne dømte hos Propheten. Josias var kun en Dreng, og han begyndte at søge Davids sin Faders Gud (2 Kron. 34, 3). Karret holder længe den Lugt og Smag, det først bliver blødt igjennem med. Naturen længe gjemmer, hvad den ung nemmer. Den Optugtelse feile de ikke gjerne, som ere komne af Godt." [1])

Kingo brugte som Prædikant hyppige Antitheser og Parallelismer og, som Læseren alt vil have bemærket, kjendes Digteren af de mange Lignelser. Ogsaa Ordsprog anvendes ikke sjeldent: „Brav Mand bærer altid Lys i Haanden, sagde Fædrene i Ordsproget. Ilde brydster sig brødløs Mand. Et godt Haandværk har en gylden Bund. Naar Verdens Vandring er frist, saa er hjemme i Himmelen bedst." Exempler hentes af Historien: „Et Rige er vel en Messe værd, har en Herre sluttet engang. Bedre er det at spørge, hvorfor er den Mand ingen Støtte sat, end at spørge hver Mand forgjæves, hvorfor den er sat." Af Skriften gjøres saare

---

[1]) l. l. p. 109. ff.

ofte Anvendelse, endogsaa naar kun Ordene passe til Indholdet, uagtet Meningen paa sit Sted er en ganske anden, og Skriftsprog bruges undertiden meget overflødigt til at bevise, hvad der i sig selv er soleklart. Det var Maneren og formodentlig til Lærdoms Beviis, saa at sige at tale med Skriftsteder. Som et, dog ikke hyppigt forekommende Exempel paa, hvor stærke Udtryk Tiden uden Forargelse kunde høre i Prædikener, maa følgende tjene: „Djævelen er Guds Abe, en Hykler Helgenes. Under saadan en Sminke sidder dog en skrumpen Hud; man kan hænge en Jomfru eller Apostel ud paa Skiltet for en H...kippe; saa gjækkes Dienskalken dagligen med vor Herre og leger Skjul med ham, men i Enden sees, hvordan Legen sluttes. Gud kjender en Skalk i Huden, han tør ikke forklæde sig." Af usædvanlige Ord, som ikke træffes i hans Psalmer, har jeg bemærket: „danlig, Danlighed" (Evne til at dannes), „Fyrm" (Naade, formodentlig af: firmare, „firmeln") Lignedrag (Lineamenter), Glißner (det tydske Gleißner).

Kingo blev af sin Samtid anseet for en veltalende Mand, der tillige besad den udvortes Veltalenheds Gaver. „Til Aarons Embede", siger Deichmann, da han talede ved hans Kiste, „havde han og Aarons Gaver. Denne Prædikestol, dette Tempel, dette Gymnasium, denne Skole kan bære Vidne, at og denne Aaron kunde vel tale. Enhver, som ham hørte, maatte bekjende ved hver Tales Ende, hvad Skriften siger om Apollos: denne var en talende Mand og mægtig i Skrifterne .... Maatte vi ikke bekjende ved hver Prædikens Ende det, Disciplene sagde om Christi Undervisning: brændte ikke vore Hjerter i os, naar han talede med os og oplod os Skrif-

terne? Naar han nu som en Boanerges og Tordens Søn kom til os i det stærke Veir, med Sinai Ild og Lovens Torden truede vore syndige Samvittigheder, oploftede sin Røst som en Basune (Es. 58, 1) og kundgjorde Jacobs Huus sine Synder og Israel sine Overtrædelser, naar han nu som en Barnabas og Trøstens Søn kom til os i det stille Veir og den sagte Lyd, forbandt de sønderslagne Hjerter, glædede igjen de Been, han havde sønderknust, trøstede os i al vor Bedrøvelse med den Trøst, med hvilken han selv var trøstet af Gud; talede han da ikke Livsens Ord? Var hans Ansigt da ikke for os som en Engels Ansigt, hans Hjerte fuldt af Tro, hans Ord fuldt af Kraft, saa vi kunde ikke modstaae den Aand og Viisdom, af hvilken han talede." [1])

Efter dette Vidnesbyrd om Kingo som Ordets Forkynder forstaae vi, at der var Sandhed i det poetiske Udtryk, med hvilket han betegnede sin præstelige Virksomhed, naar han paa en Lysekrone, han før sin Afreise fra Slangerup skjænkede til Kirken, lod skrive:

„Dit Ord, o Gud, det er din Kirkes Lyse-Krone,
Som skal veivise os til Lysets evig' Throne,
Lad og i Slangerup dit Lius ei pustes ud,
Det beder Kingo, som bar Fakkel for din Brud
Fra 1668 d. 6 Septbr. som Sognepræst her
paa Stæden indtil 1677 d. 25de Februar,
hand af Gud og Hans Kongel. Majest. blev
kaldet til at være Biskop udi Fyhns Stift." [2])

---

[1]) Deichmanns Liigprædiken p. 104 ff. [2]) E. Pontoppidan. Marm. Dan. Appendix p. 299. Ingen af de anførte Datoer stemmer med hans Bestallingsbreve, saa at de formodentlig ere at forstaae om de Dage, paa hvilke Kaldelsen er bleven ham bekjendtgjort.

9. Hvad der forøvrigt vides om Kingos Levnetsomstændigheder, medens han var Sognepræst i Slangerup, er ikke meget. 1669 d. 8 Juni tog han Magistergraden [1]). 1672 [2]) giftede han sig anden Gang med Johanne Lauritz Datter, Enke efter Christen Pedersen, Forvalter paa Frydendal og Mørkegaard, med hvem hun havde været gift i 14 Aar og havde en eneste Datter, der var gift med Niels Pedersen Brinch paa Mølleborup i Sjælland. Johanne Lauritz Datter var født 1619, var altsaa, da Kingo ægtede hende, 53 Aar gammel og 15 Aar ældre end han. Hun levede med Kingo i 23 Aar, blev 76 Aar gammel og var ham „en dydig og husraadig Hustru." 1671 begravede Kingo sin Fader i Slangerup og satte en Inscription paa Vers paa hans Liigsteen. [3]) Af én Inscription paa Kalk og Disk i Slangerup Kirke, der upaatvivlelig skyldes Kingo, og hvori det hedder:

„Vor Kalk og Disk blev smelt,
I Jord og Støv nedvelt
I Herrens Ild og Vrede
d. 29 Marts 1672.
Gid Hjertet smelte maa,
For det selv bliver Straa
I Herrens Grumheds Hede",

---

[1]) Bloch l. l. 1, 152. Decano Jano Bircherod, Rector Magnif. Chr. Østenfeldt. [2]) Bloch siger, at Kingo 2den Gang blev gift 1671. Men hans første Kone døde tidligst 1669, og Deichmanns Angivelse, at han sad Enkemand paa fjerde Aar, lader sig ikke anderledes forene med de flere overeensstemmende Efterretninger, at hans anden Kone døde 1694 efter 23 Aars Ægteskab, end naar 1672 antages som hans andet Giftermaals Aar. [3]) Marm. Dan. App. p. 299.

maa det antages, at en Ildebrand i det nævnte Aar har overgaaet Slangerup. Sin Eftermand der Mag. Laurentius Müllengraf maatte han 1677 indstevne for Landemodet, fordi denne nægtede ham Andeel i Naadensaaret paa Grund af, at han var kaldet til et mere indbringende Embede. Provsten Mag. Oluf Torm havde først frikjendt Müllengraf, men Landemodet gav Kingo Ret. [1])

---

[1]) Kingos Procurator maatte dog gjøre Mag. O. Torm „en Afbit for Vanvittigheds Beskyldning" Kalls Ms. 105 fol. Kongens Bibl. (Synodalia).

Tredie Capitel.

Thomas Kingo som Biskop i Fyen.

10. Biskoppen over Fyens Stift Dr. Niels Bang var død d. 17 October 1676 [1]) og d. 20 Februar 1677 kaldtes Kingo til at være hans Eftermand. [2]) Han blev saaledes d. 8de Biskop i Fyens Stift efter Reformationen. I Odense synes denne Udnævnelse efter Jens Bircherods Yttringer at have været uventet; [3]) thi han skriver: „Den 19 Febr. bekom vi med Posten visse Tidender om, at Sognepræsten i Slangerup Mag. Thomas Kingo var ved Kongelig Vocation kaldet og beskikket til at være Biskop i Fyen. Om ham havde alle her paa Steden gjort sig mindst Tanke; dog kan jeg bekræfte, at min Pen havde engang 3 Maaneder tilforn, da jeg var i Kjøbenhavn, omineret dette, allige-vel, at jeg den Tid ikke vidste, hvad jeg selv skrev." Og naar Bircherod fremdeles meddeler (19 April): „Udi en Skrivelse, som jeg bekom fra en god Ven udi Kjøbenhavn, var dette blandt andet indført: Eders nye Biskop maae I ikke vente hjem til Eder førend efter Paaske; thi han vil propter commune nomen gjøre Thomæ Apostolo Selskab og lade sin Indvielse skee den samme Søndag, paa hvilken han blev libereret fra sin

---

[1]) Pont. Ann. IV, 587. [2]) Hans Bestalling er af 20 Febr. 1677. Fyenske og Smaalandske Registre. [3]) I Bircherods hist. biogr. Dagbeger p. 183.

Vantro" [1]), saa synes dette at tyde hen paa, at Sognepræstens Ophøielse paa Bispestolen ikke har været den lærde og fornemme Professor-Familie, hvortil Bircherod hørte, ret tilpas, hvad der ogsaa fremgaaer temmelig tydeligt af andre Yttringer i Dagbøgerne. [2]) Hvor megen Vægt der derfor kan tillægges Bircherods, som det synes, ikke aldeles upartiske Yttring om det Uventede i Kingos Kaldelse, er ikke let at sige. At han havde Anelse derom 3 Maaneder iforveien, synes at tale imod denne Angivelses Rigtighed. Ogsaa maa det bemærkes, at det ikke er rigtigt, som Flere have meent, at Christian d. 5tes personlige Gunst skulde have været den eneste Aarsag til Kingos Forfremmelse. Den korte Beretning i Kalls Mf. paa Kongens Bibliothek: [3]) „Ved de Atkers og Lüxdorffs Hjælp og ved sine Vers blev han Biskop i Fyen", angiver paa det nærmeste de egentlige Aarsager. Og han havde desforuden en mægtig Patron i Griffenfeldts Eftermand Rigscantsler Grev Ahlefeldt, som han i et Brev af 28 Novbr. 1677 selv kalder sin „mægtige Befordere." At Tidsalderen i den Udmærkelse, som blev Kingo til Deel, saae en Belønning for Digteren, have vi ovenfor ført Beviis for i Sorterups Vers:

„Har meer end Een faaet Bispe-Hat,
Hvis Rimekunst ei svigted'",

---

[1]) l. l. p. 184. [2]) f. Ex. „d. 8de Mai ankom novus Fioniæ Episcopus. M. Th. Kingo til Odense med deres Frolocken, som ventede sig af hannem nogen Gavn og Befordring. Men mit Sind ominerede og sagde mig det af Begyndelsen, at jeg min Lykke og Promotion ei nogen Tid skulde vente enten ved hans Hjælp eller i hans District, l. l. p. 185 cf. Noten. [3]) in Fol. 97. cf. Klevenfeldts Samlinger, der vise, at Lüxdorff stedse var hans Protector.

og Deichmann mener vel det samme, naar han siger, at Kongen „ihensende til hans store Capacitet og Meriter" [1]) kaldede ham til Biskop. Men derhos forsikrer denne, at Kingo ikke havde trængt sig til Embedet og var ikke iblandt deres Tal, som lobe, førend de blive sendte. Han havde ikke aabnet sig Døren til Helligdommen ved Helligdommens Secler (2 Macc. 4), ei heller ved Annæ Svogerskab faaet Caiphæ Embede.[2]) Han havde ikke tiltryglet sig det og ikke tilhyklet sig det. Nei, han vidste bedre at give Gud det, Gud hører til, og Keiseren det, Keiseren hører til. Han steg ei heller som en opblæst Ny-plantet paa eengang op til Helligdommens øverste Trin. Dyd og Duelighed vare Trinene, paa hvilke han opsteg." [3])

Af Biskoppen i Sjælland Dr. Hans Bagger blev Kingo indviet i Frue Kirke i Kjøbenhavn 1ste Søndag efter Paaske d. 22 April 1677 og tiltraadte sit Embede i Odense d. 8 Mai.

11. Til Fyens Bispestol hørte dengang Lollands-Falsters Stift,[4]) der dog havde sin egen Stiftamtmand, samt Ærø og Sønderherred paa Als. Nørreherred paa Als var nemlig 1671 overgaaet til det Ploenske Huus med alle Høiheder, Regalier og Rettigheder, navnligen ogsaa den geistlige Høihed. Imidlertid blev det i Lehnsacten udtrykkeligen bestemt, at Biskoppen i Fyen skulde udøve jus visitandi et ordinandi, men at dog denne Ret

---

[1]) Liigtalen p. 79. [2]) Udentvivl Allusioner til Griffenfeldts Simonie og H. Baggers Forfremmelse. [3]) l. l. p. 103 ff. [4]) I selve Fyen fandtes 187 Kirker.

skulde udøves af den fyrstelige Provst „tanqvam in hoc passu vicario constituto episcopi.“ Med denne Deel af Als, over hvilken saaledes Hertugen dog kun i geistlig Henseende udøvede Høihedsretten som dansk Autoritet indtil 1730, da Herredet faldt tilbage til Kronen, havde Fyens Biskop altsaa i Kingos Tid ikke noget umiddelbart Tilsyn.[1]) Fyens Bispedomme havde saaledes en betydelig Udstrækning, og Forretningerne for Biskoppen vanskeliggjordes derved, at Districtet var adsplittet i flere Der og underlagt flere verdslige Embedsmænd. Men, endogsaa afseet herfra, vare en Biskops Embedsforretninger allerede dengang mange og forskjellige. I religiøs Henseende var Tidsalderen vel uden synderlig Bevægelse, og de Kampe, som Kirkens Forstandere havde at føre, fordrede ikke saameget Dygtighed til at føre Aandens Sværd som en vis practisk Forstandighed og ordnende Virksomhed. Men disse sidste Egenskaber gjorde Tiden i høi Grad Fordring paa ogsaa hos Kirkens Embedsmænd i de høiere Stillinger, da der baade paa det kirkelige og verdslige Gebet fandtes Meget, der skulde bringes i en anden Orden. Allerede ved Reformationen var den danske Kirke bleven en Statskirke, der eftertragtede Ensformighed i Lære og Skikke uden dog at indskrænke Friheden i det Uvæsentlige. Men efter Enevoldsmagtens Indførelse indskrænkedes Friheden mere og mere. Kirken bandtes efterhaanden paa alle Punkter ved bestemte Former, og Alt søgtes bragt ind under Regjeringens Control. Bestræbelsen herefter viste sig især i

---

[1]) De geistlige Forhold paa Als og Ærø. Berlingske Tidende No. 4 og 5 1849.

Christian den femtes Tid,[1]) og Kingo, der baade af Naturen og ved sin Stilling følte sig kaldet til at herske, tog virksom Andeel i alle samtidige kirkelige Foranstaltninger. Men Tidens formelle Retning bragte ham dog ikke til at glemme, at Herrens Kirke skal opbygges paa aandelig Viis, og dertil virkede han ikke alene ved sine Psalmer, der saa længe skulde overleve ham, men ogsaa ved sin hele kraftige Personlighed, saalænge han bar Hyrdestaven. Denne Personligheds Træk har Tiden afbleget, og de kunne nu kun opfriskes ved at kaste et Blik udover Enkelthederne af hans Virksomhed i de 26 Aar han forestod det biskoppelige Embede, forsaavidtsom der endnu findes Efterretninger herom. Til Beskrivelsen af den verdslige Side af hans Embedsførelse ere disse fuldstændigere opbevarede; men hvor vi helst vilde have havt fuldstændig Veiledning, nemlig hvor det gjælder om at fremstille ham i hans egentlige Hyrdeembede, der findes kun enkelte, adspredte Vink, der ere vanskelige at finde

---

[1]) Et ikke umærkeligt Vidnesbyrd om Regjeringens Bestræbelser for at udstrække sit Blik og sin Indflydelse over alle Forholdene var Reskr. af 27 Aug. 1692 til alle Stiftamtmænd, Biskopper og Magistratspersoner i Anledning af den General-Procureuren d. 6 Aug. s. A. meddeelte Instrux. Denne Instrux meddeeltes ogsaa Kingo ved en Skrivelse fra General-Procureuren Niels Bentzou d. 3 Septbr. 1692, hvorved det paalagdes ham at give nøie Agt paa, „om enhver Geistlig og Verdslig, Høie og Lave deres dem anbetroede Embede, Instructioner og Ordres forestaaer." Til den Ende skulde han holde flittig Correspondence med dem, fra hvilke Gen.-Procureuren kunde vente sandfærdig og upartisk Underretning om Sligt, og naar Noget foresaldt, da maatte det meldes ham med de fleste Beviisligheder, som derom kunde bekommes, og om det er Sager, som Biskoppen vilde have sit Navn udenfor, da skulde han tilkjendegive sin Formening om, hvorledes Beviislighederne bedst kunde søges og faaes!

og udlede, og af hvilke det ikke er let at danne et nogenlunde anskueligt Billede.

12. Førend vi gaae over til Fremstillingen af, hvorledes Kingo røgtede sit Embede som Tilsynsmand i sit Stift, maae vi erindre om den forudskikkede Skildring af ham som Præst og Prædikant. Denne er nemlig for en stor Deel hentet fra en Periode af hans Liv, i hvilken han allerede længe havde været Biskop. Hvad han derfor i Aaret 1688 i Odense ved Jacob Bircherods Grav udtalte „for en fornemme, folkeriig Forsamling" om Lærerstanden og dens Levnet og om den christelige Prædiken, tør med god Grund tillige ansees for en Udtalelse for hans Geistlighed om de Grundsætninger, han gik ud fra i sine Fordringer til den, og om den Aand, i hvilken han selv førte sit Tilsynsembede.

Hvor mange de Forretninger end vare, der paalaae Kingo som Biskop, saa ansaae han dog stedse Aandens Embede for det høieste, Præsteembedet, som det første.[1]) Som Biskop vedblev han hyppigt at prædike,[2]) hvorom Prædikestolen og Menigheden i St. Knuds Kirke kaldtes til Vidne ved hans Liigbegjængelse, ligesom han stedse var en flittig Kirkegænger, fuld af brændende Andagt. Han holdt mange Liigprædikener baade i Odense og ellers ude paa Landet, saa at han endog i Aaret 1697 d. 27 Januar skrev: „siden Nytaar har jeg været saa optagen

---

[1]) Deichmann p. 139. [2]) Nytaarsdag 1678 prædikede han i St. Knuds Kirke og takkede for Kongens Bundsforvantes Seier. Indgangen var Deut. 11, 12. Nytaarsdag 1681 i St. Knuds Kirke og havde til Indgang Ps. 139, 16. Den 25 Septbr. 1682 til Høimesse i St. Hans Kirke for Kongen, Dronningen, Prinds Georg og mange Grandes (Bircher. Dagb. og Appendix Ms.)

med Liigprædikener ude paa Landet, at jeg nu først i Løverdags ankom." [1]) Ligeledes forrettede han oftere Brudevielser, ikke alene i sin egen Familie, men ogsaa i flere adelige Familier af hans udbredte Bekjendtskab. [2])

En stor Deel af hans Tid var imidlertid optaget af hans Visitatsreiser, under hvilke han naturligviis ogsaa, især paa de fraliggende Der, besørgede andre Embedsforretninger. Herom skriver han saaledes: [3]) . . „jeg med min Kjæreste og den største Deel af min Familie er . . . den mindste Deel af Aaret hjemme, men maa ud i Visitats og mit Embeds Forretninger, være nu i denne nu i de andre hertil Stiftet liggende Provincier", og oftere undskylder han, [4]) at han ikke før har kunnet expedere en Sag, ved sine „idelige Reiser udi Embedsforretninger hist og her omkring i Stiftet, som for en

---

[1]) Liigprædiken holdt han 1677 d. 1 Aug. over Stiftsprovst Mag. L. Stouds Hustrue, (J. Bircherod og de Studenter, som opholdt sig i Odense, bare Liget, og B. skriver: „om Aftenen lod M. Ludvig os, som havde baaret Liget, inde paa et Viinhuus ad satietatem tractere.") 1681 i St. Hans Kirke over Mag. Herman Bech over Ps. 25, 21 (Birch. App.) 1692, 21 Novbr. over Mag. Hans Mule i Nyborg Kirke over Ps. 73, 25. 26. (Sammest.) 1693, 27 Septbr. over Dr. Christoffer Balslev i Fraugde Kirke over Ps. 92, 13 ff. (Sammest.) 1697 i Januar over Provst Hans Bang i Særslev (Breve til Moth og Lützau 9 og 27 Jan. 1697. Od. Bispe-Arch.) 1701, 3 Aug. i Nørre-Søby Kirke over Fru Anne Sophie Krabbe, Christian Urnes Enke (Birch. App.) [2]) 1679 d. 20 Marts viede han i Odense Oberstlieutenant Jens Steen Sehested (en naturlig Søn af Hannibal Sehested) og Jomfru Sidsel Parsbjerg fra Sellebjerg (Birch. Dagb.) 1694 paa Fjellebro Lüxdorffs (Landsdommer) Datter og Major Puls (Birch. App.) [3]) Brev til Magistraten i Odense 17 Febr. 1696, i hvilket han tilbyder 30 Rbd. i aarlig Consumtionsafgift. Od. Bispe-Archiv. [4]) f. Ex. Brev til Rentekammeret fra Nykjøbing d. 8 Juli 1696. Od. Bispe-Archiv.

lang Tid har været ham hinderlige." Visitatsreisen til Lolland og Falster medtog saaledes i Aaret 1696 fem Uger. [1]) Og det var uden Tvivl kun undtagelsesviis, naar han i noget Aar ikke kom til Lolland; thi under 4 Juni 1688 findes en Kgl. Bevilling, [2]) at Kingo, som „for allehaande vigtige Forfalds Skyld ikke saasnart kunde reise over til Lolland og Falster, maatte constituere Provsterne til i sit Sted at træde sammen med Stiftamtmanden for at ligne Degneindkomsterne og forhøre Kirkeregnskaberne." Endnu i Aaret 1702 foretog han, skjøndt han om Foraaret havde lidt meget af Steensmerter, d. 4 Juli sin sædvanlige Reise til Lolland. [3]) Disse Reiser over Vandet vare ofte forbundne med Besvær og stundom ikke

---

[1]) D. 21 Juni holdt han Ordination i Valdemars Slotskirke paa Taasinge; (denne af Niels Juel opbyggede Kirke var indviet af Kingo d. 3 Octbr. 1687 med stor Høitidelighed. Niels Juel og hans Frue Margrethe Ulfeld „gjorde Bekostningen og havde dertil forordnet en anseelig proces baade i Kirken saavelsom med et meget kosteligt Gjæstebud, som Gjæsterne bleve indbudne til, og da heel magnifice tracterit. Til dette solemne Sacrum indfandt sig en anseelig Forsamling af Adel, Geistlige og Verdslige." 3 Provster vare tilstede, som efter hverandre paa Kirkegulvet oplæste 2 Sam. 7 Cap., 1 Kong. 8 Cap. om Jerusalems Tempels Indvielse og Joh. 10, 22—30. Desuden 24 Præster fra Fyen, Taasinge, Langeland og Ærø. Kingo forrettede Tjenesten for Alteret og paa Prædikestolen, ægteviede desforuden et Par, holdt Altergang og introducerede en Barselkone. [Efter en Optegnelse i Bjerrebyes ældste Ministerialbog.]) D. 25 Juni var han i Kippinge; d. 29 Juni ved Landemodet i Maribo; d. 5 Juli Ordination i Tingsted Kirke; (Ordinationer holdtes saaledes meget ofte paa det Sted, hvor Biskoppen visiterede eller for andre Aarsagers Skyld opholdt sig. Navnlig ordineredes Mange i Fraugde Kirke); under hans Ophold i Juli i Nykjøbing fandt flere Forhandlinger Sted angaaende Skolens Pengesager; d. 28 Juli kom han tilbage til Fyen. [2]) Od. B.-Arch. [3]) Brev til Stiftamtmand Schult 12 Aug. 1702. Od. B.-Arch.

uden Fare. Der foraarsagedes ham ofte „stor Hinder og Ophold ved Færgestederne imellem Fyen og Smaalandene", saa at han maatte erhverve et Kgl. Befordringspas af 17 Febr. 1682,[1]) hvorved Stiftsbefalingsmændene, Amtsforvalterne, Borgemestere og Raad, Fogder og alle andre Vedkommende befaledes at forsyne Biskoppen og hans Tjenere, saa ofte de foraarsagedes at reise i Kongens eller Embedets Forretninger, med fornødent Fartoi og Færge og i alle andre Maader uden Ophold og Hinder befordre og hjælpe dem frem ved alle Færgesteder. Og han saae sig stundom, „naar han havde betroet sig til det ringe Træ imellem de stormende Bølger, ved adskillig Gjenvordighed som i det dybe Vand, uden blev som Peder grebet under Armen, at han ikke skulde synke."[2]) Maaskee skylde vi en af disse Sørejser det dybe Hjertesuk: „Naar jeg o Gud paa Havet er",[3]) ligesom vi næsten ikke kunne tvivle om, at hans skjønne „Reise-Andagt": „I Jesu himmelsøde Navn o. s. v.",[4]) fremstiller os ham selv i fuld og rastlos Virksomhed paa hans idelige Reiser:

„Jo flere Aar jeg faaer paa Bag,
Jo fleer Bekymrings Bylter,
Jo mere voxer Dag fra Dag
Min Sorrigs Tal og Tylter:
Tit gjennem Morgenrødens Dør
Den gyldne Sol fremtræder,
Naar jeg staaer op og færdiggjør
Mit Reise-Tøi og Klæder."

Og naar saa Tilsynsmanden, som i dybe og alvorlige Tanker havde tilbagelagt sin Vei, sigende:

---

[1]) Od. B.-Arch. [2]) Deichmann l. l. p. 23 ff. [3]) Fenger p. 436.
[4]) l. l. p. 427 ff.

„Slet intet jeg paa Veien seer,
Som kan mig jo betjene,
At kjende Gud jo meer og meer
Og mig fra Verden vænne"

kom til Menighederne, saa kom han til dem, „saa at det kunde siges om hans Lærdom og Levnet, at deres Lyd opfyldte alle Menighederne, saa de kunde glæde sig over hans Tro, at den blev forkyndt allevegne. Han kunde uden Skromt i Troens Frimodighed stille sig selv til et Exempel baade for Lærerne og Menighederne." [1]) „Han holdt fast ved det sande Ord og var mægtig til at formane og gjendrive dem, som sige imod. Det feilede ham ikke paa Viisdom til at lede Guds Folk eller føde Guds Hjord, som ham var befalet, og saae vel til, hvorledes han skulde anordne Alting skikkeligen og ordentligen." Og Aandens Gave var ham i høi Grad skjænket: „hans Skaal var stedse fuld af Røgelse" (Aab. 5, 8), „han opløftede stedse hellige Hænder for Menigheden, han lod ikke af at bede for den, at den maatte opfyldes med al Guds Fylde." [2]) „Han kunde med Joie sige om alle Menigheder, hvis Tilsyn var ham betroet, som Paulus om den philippensiske: jeg har Eder i Hjertet; Gud er mit Vidne, hvorledes jeg længes efter Eder Alle i Jesu Christi inderlige Kjærlighed." Vistnok ere Udtrykkene stærke, naar det ved hans Kiste hed: [3]) havde Gud aabnet os som Elisæi Tjenere (2 Kong. 6, 17) Legemets Die, vi skulde og have seet den salige Mand i hans Embede omgivet af Engle, i Kirkerne, naar han i Børnelærdommens Forklaring aabenbarede for de Umyndige det,

---

[1]) Deichmann l. l. p. 116. [2]) l. l. p. 106 ff. [3]) l. l. Fortalen.

som er skjult for de Vise, paa Prædikestolen, naar han kundgjorde Guds mangfoldige Viisdom ..., ja ledsaget af Jesu selv, der gav ham af sin Aand Tanken i Hjertet og Ordet i Munden, det han skulde tale til Guds Ære og Menighedens Opbyggelse, saa at hans Faders Aand kunde tale af ham;" — men disse hans Samtids Ytringer vidne dog om, hvor kraftig og indflydelsesriig Kingos Virksomhed var i den Deel af Tilsynsembedet, hvor Virkningen just er betinget ved Personligheden og Aandens Gaver.

13. Den biskoppelige Visitats maatte blive høit anslaaet paa en Tid, da Menigheden i Almindelighed stod paa et lavt Oplysningstrin. Paa Landet fandtes der endnu saagodtsom ingen Skoler.[1]) Almue-Ungdommens

---

[1]) I Fyens Stift var Tilstanden som følger: I Steenstrup Sogn var en Skole oprettet 1691 og Kingo blev tillagt Ordre om at modtage en Capital, 200 Rdl., skjænket af Dr. Peder Jespersen til dens Vedligeholdelse, og i Sollinge stiftede Christina Lützow, Johan Christoph v. Körbitz's Enke, en Skole. Efter hendes Død anmodede hendes Datter 1693 Biskoppen om at beordre Provsten i Vinding Herred, ved Kirkevisitatserne ogsaa at visitere Skolen. (Od. B.-Arch. cf. Pont. Ann. IV pag. 673). Fra Aaret 1706 berettes det, (Commissionsact, sluttet 15 Jan. 1706. Od. B.-Arch.), at der paa Landet i Fyen kun fandtes 2 Skoler, nemlig i Hesselager og Haarby, medens 2 andre Skoler, den ovenfor nævnte i Steenstrup og i Dværndrup, vare nedlagte af Mangel paa Midler. Paa Langeland synes denne Mangel paa en ordentlig Skoleunderviisning stærkest at have været følt. Thi endeel Bønder fra Skrobelev Sogn klagede d. 8 Septbr. 1697 (Blochs Brevsamling. Universt. Bibl.) til Kongen over, at deres Ungdom i alle Maader blev forsømt. Grev Frederik Ahlefeldt havde derfor efter deres indstændige Begjæring og Sognepræstens, Hr. Niels Godsens, Ansøgning beskikket dem en Student Rasmus Pedersen til Sædedegn, men, „som fornemmes, da maa ham ikke tillades at tiltræde Kaldet eller nyde Noget deraf, men Capellanen i Kjøbstaden, som og tillige er Skolemester (o: Rector) i Skolen, ikke alene

Undervisning indskrænkede sig i Regelen til Kirkecatechisationerne og den ugentlige Læsning hos Degnene. I Geistlighedens Privilegier af 1661 var det vel bleven bestemt, at Sædedegnene i Landsbyerne skulde have saadanne Boliger udviste, at de i samme kunde holde Skole, men denne Bestemmelse blev kun langsomt udført. I Danske Lovs 2den Bog (1683) foreskreves, at Degnene skulde foruden den Undervisning, som gaves om Søndagen, een Gang om Ugen undervise Ungdommen i Børnelærdommen, og paa det Sligt des bequemmeligere skee kan, skal Ungdommen af Torper og smaa Byer forføie sig til det Sted, som Degnen dem henstevner med Præstens Villie og Raad. Med denne Undervisning skulde Præsterne have Tilsyn, saaledes at de idetmindste een Gang hver Uge saae til, „hvorledes dermed tilgaaer", ligesom Provsterne ogsaa ved deres aarlige Visitatser skulde forfare, hvorledes Præsterne udlagde Børnelærdommen. Disse Foranstaltninger, som bleve indskjærpede paa Landemodet i Odense 1689 med det Tillæg, at Degnene skulde holde rigtige Cataloger over Born og Tyende, som 2 Gange aarligt skulde leveres Provsten, kunde ikke udrette Meget, og hvor tarveligt det endnu paa Lovens Tid stod til med Almuens Religionsunderviisning paa Landet, viser blandt Andet den oftere [1]) strængt indskjærpede Befaling om Catechismi

---

oppebærer al Rettigheden af Kaldet, men bortleier endog Degneboligen til en Mand, som derudi sidder og holder Kro, og derimod tilskikker os en Dreng af Skolen; den skal vi noies med til Degn." Herimod protesterer dog endeel andre Mænd i Sognet tilligemed Seren Ancher, (formodentlig Capellanen) paastaaende, at Intet var forsømt."

[1]) f. Ex. 1683. Synod. Dionys. mon. 6 Mf.

Forklaring i Enden af Prædiken. „Vil Nogen gaae videre, saa Husstavlen med." Der var saaledes i denne Henseende ikke gjort synderligt Fremskridt siden Reformationstiden;[1]) det var først Frederik d. 4de, som 1719 ved Oprettelsen af Skolerne i Rytterdistricterne og Christian d. 6te, som ved Skoleanordningen af 23 Januar 1739 bragte Skolevæsenet paa en fastere Fod.[2]) Under saadanne Omstændigheder maatte det altsaa for en stor Deel beroe paa Visitatserne, der sammenholdt og controllerede de tarvelige Undervisningsanstalter, om disse skulde bære nogen Frugt. Udeblev Ungdommen eller Tyendet fra Catechismus Examen ved Provste- og Bispevisitatserne, kunde vedkommende Forældre straffes endog med Kirkens Disciplin.[3])

14. „Med Præsterne og Leviterne," hedder det,[4]) „havde han det Tilsyn, at de gjorde det Embede, Gud havde befalet dem, og gjorde deres Tjeneste redeligen. Han viste sig som en vaagen Vægter, der var aarvaagen i alle Stykker." Vi ville anføre nogle Prøver paa denne hans Aarvaagenhed. Det var bleven ham beretet, at Sognepræsten i Schamby, Hr. Ananias Lehrmann paa Taksigelsens Fest d. 11 Febr. 1697 havde ladet en Student prædike for sig, saa at der imod Lovens Bydende den Dag ikke var bleven holdt nogen Altertjeneste i Kirken." Han gav i den Anledning Provsten Ordre til „med tilborlig Nidkjærhed at erkyndige sig om denne Sags Beskaffenhed og snarest at

---

[1]) cf. Peder Palladius. Theol. Tidsskr. 4 B. 2 H. p. 85. [2]) Ussings Kirkeforfatning. 3 D. 1 B. § 185 og Guldbergs Skolehistorie. [3]) Danske Lov og Forordn. 28 Febr. 1691. Pont. Ann. IV, 649. [4]) Deichmann l. l.

meddele ham udførlig Underretning." [1]) Han havde erfaret, at Skolemestrene og Hørerne i adskillige Kjøbstæder af Sognepræsterne besværedes med Aftensangs Prædikener, uagtet de ingen Løn havde derfor, ikke ved noget Kongebud vare forpligtede dertil, afdroges fra deres Embede og Studeringer og ofte prædikede uden at have Attestats. Han androg da hos Kongen om, at Sognepræsterne og Capellanerne selv maatte tilholdes at forrette deres Embede, efter som anordnet var ved gamle Breve og Documenter imellem disse. Kongen svarede: Herimed skal forholdes efter Loven. [2]) I Kjerteminde havde Sognepræsten Bendt Pedersen Top, der skal have været en meget vel begavet Mand og „sær opbyggelig Prædikant," paa den meest indstændige Begjæring af en Mand, der formedelst en Forseelse in puncto sexti skulde staae aabenbare Skrifte, tilladt denne at underkaste sig Disciplinen om Fredagen og først gaae til Alters om Søndagen, istedetfor at begge Dele skulde have skeet paa en og samme Dag. Synderen formeente nemlig, at den Skam, der overgik ham ved Skriftemaalet, vilde sætte hans Sind i en saa heftig Bevægelse, at han umuligt strax kunde samle sin Andagt og gaae til Guds Bord. Nogle af Præstens Uvenner indberettede denne Sag til Biskoppen, som i denne Anledning tilstillede ham et Brev, ved hvis Læsning han blev rørt af et apoplectisk Slag og døde 4 Timer derefter 1698. „Det var Skade," tilføier Referenten, „at denne gode Mand

---

[1]) Brev til Mag. Rasmus i Klinte 26 Febr. 1697. Blochs Brevs.
[2]) Allerund Memorial Hafniæ 11 Decbr. 1686 og Resolution 21 Decbr. s. A. Od. Bispe-Arch.

ikke først talede med sin Biskop." [1]) Dette var dog ikke det første alvorlige Brev, som Bendt P. Top modtog fra Biskoppen. Aaret forud havde Kingo tilskrevet ham saaledes: [2]) „Saasom jeg fornemmer velvise Magistraten i Kjerteminde deres christelige Nidkjærhed for at bringe Kjerteminde Skoles og Fattiges Capitaler i første og forrige Rigtighed, da som Eders Embede og forpligter Eder til at tage Haanden i med i saa høinødvendigt et Værk, saa vil jeg og herved paa mit Embeds Vegne have Eder erindret, at I uden al Udflugt og Forevending efter Eders Embedes Pligt tager Eder det alvorligt an, engang for alle at faae det ført til Rigtighed, saavidt Eders Embede vedkommer, saasom det er et Værk, der ei lader sig gjøre ved Snak, men med samlede Hænder og alvorlig Nidkjærhed paa alle Sider vil fortsættes, med mindre det i Længden skulde komme paa Eders eget Forsvar, om imod Forhaabning Noget derudi mod Eders Embeds Pligt paa Eders Side skulde vorde efterladt til videre og uendelig Urigtighed, hvilket vilde være uforsvarligt baade for Gud og Mennesker. I Øvrigt Eder Gud befalet!" I samme Anledning skrev han til Provsten, Hr. Cornelius i Nyn=keby: . . . . „vil jeg herved alvorlig have Eder erindret om, at I efter Eders Embedes Pligt tilligemed Magistraten tager Eder det alvorligst an, for at sætte det engang for alle paa den Fod, at de fattige Skolebørn Intet afgaaer af hvis til dennem af Begyndelsen stiftet

---

[1]) Beskrivelse over Bjerge Herred. Ms. forfattet af Provst Nicolai Seidelin Begh, Sognepræst i Kjerteminde † 1778. I Kjerteminde Pastorats Archiv. [2]) Blochs Brevsamling. 16 Septbr. 1697.

er, med mindre det i Tiden skal komme paa Eders Ærværdigheds eget Forsvar, og dette saavelsom det forrige Langdrag imod Fundatsen, Kgl. Befaling og ofte Erindringer vil, saavidt det Eders Embede concernerer, blive Eder som den, der ei har villet til endelig Rigtighed, hjemfalden; Hvilket til venlig Efterretning ꝛc." — En Ordre [1]) til Hr. Axel Weyle i Tryggelöv om at sende en Gjenpart af et Skiftebrev, som han imod Formodning og „det jeg ei nokſom kan forundre" havde nægtet velbaarne Frn Mette von der Kula, Sal. Christian Banners til Frederiksgave, begynder Kingo med disse Ord: „Jeg havde ingenlunde formodet, at mit forrige af 30te Juli sidstforleden ... havde fundet saaliden Respect hos Eder."

Enhver Overtrædelse af den kirkelige Anordning blev strængt ansect. Saaledes blev Præsten i Annslev og Bovense, Knud Lerke, som ikke ufortøvet begav sig til en dødsyg Rytter, for at berette ham, men forrettede først en Jordspaakastelse i Annexet, saa at Rytteren døde uden at have modtaget Sacramentet, ved Landemodet 1693 domt til at betale 40 Slettedaler til fattige Præstecnker og Processens Omkostninger. [2]) Endog hvor Forseelsen beroede paa en Feiltagelse, gik den ikke upaatalt hen. I Schamby havde ved Nadverens Uddeling en Disk Communicander faaet Brændeviin istedetfor Viin. Der blev gjort megen Ophævelse af denne „fast uhørlige" Sag, i hvilken der faldt Landemods Dom d. 7 October 1696. Sognepræsten i Schamby, Hr. Ana-

---

[1]) 16 Octbr. 1697. Blochs Brevs. [2]) Landemodsprotocol. Od. B.-Arch.

nias Lehrmann, i hvis Svaghed Tjeneſten var forrettet af Hr. Knud Krag i Sønderſø, ſkulde for ſin Uagtſomheds Skyld, ved ikke i ſit Huus at have holdt Brændevinen adſkilt fra Vinen og for ikke, efterat Communionen var holdt, at have confereret med Biſkoppen om denne ſjeldne casus conscientiæ ſamt uden nogen offentlig Paamindelſe havde taget Communicanderne, der ikke havde tilkjendegivet den fungerende Præſt Feiltagelſen, til privat Abſolution, give til fattige Præſteenker 16 Rdlr. Hr. Knud Krag, ſom ikke havde forſikret ſig om, at Kalken indeholdt Viin, 10 Rdl. Provſten, Hr. Anders i Uggerslev, ſom ikke ſtrax og af egen Drift havde meddeelt Biſkoppen denne Sag, men endog havde givet den ſuſpenderede Degn Peder Roed Lov til at betjene ſit Embede forend Sagens Afgjørelſe, 6 Rdlr. Degnen, ſom var faldet Præſten i hans Embede med at lægge Brødet paa Patellen og ſkjænke Brændevinen i Bægeret, ſuſpenderedes for en Tid. [1])

Præſterne maatte ikke udeblive fra Calenter eller anden lovlig Samling, ligeſaalidt ſom Provſterne fra Landemodet uden lovlig Undſkyldning. Udeblivelſe ſtraffedes efter Provſtemodets Beſtemmelſe med 2 og 4 Mk. til Conventhuſet. [2])

Det vil af diſſe Exempler ſom overhovedet af hele den Maade, paa hvilken Kingo førte Tilſynet i Kirken, ſkjønnes, at der hos ham fandtes en ſtærk Beſtræbelſe efter at bringe den geiſtlige Embedsførelſe ſaa nær ſom muligt til Lovens Bogſtav, og han beraabte ſig ogſaa

---

[1]) Sammeſteds. [2]) Landemodsbeſtemmelſe den 18de April 1683. Sammeſteds.

i sine Meddelelser til Præsterne oftere paa Bogstaven og raadede til ikke at afvige derfra. Som Embedsmand repræsenterede han godt sin Tid; thi den var en Lovens Tid, og den personlige Frihed skulde levnes saa lidt Plads, som muligt. Indtraf tvivlsomme Tilfælde, turde Præsten ikke handle paa egen Haand. Han skulde, som ovenfor er viist, først raadføre sig med Biskoppen. Afstanden var overhovedet stor imellem Biskoppen og Præsten, og der blev holdt over Subordinationen. Endogsaa Paaskriften paa Circulair-Skrivelser vidnede herom. Det hedder saaledes til Provsterne: [1]) „Saa vilde Dominus præpositus ved Dag og Nat cito forstændige Patronerne ꝛc." og til Degnene: „Under deres Kalds Fortabelse have Degnene dette cito ved Dag og Nat at befordre og hver at paategne, ved hvad Dag og Time han det annammer." En Præst fra Dalby skriver til Provsten Hr. Cornelius Olesøn i Rynkeby ved at tilbagesende et Circulaire: „Hs. Høiærværdigheds Missive ankom fra Viby iaftes ved Solens Nedgang, hvorpaa jeg strax lod Hs. Excellence Hr. Baronen selv læse den; men som Fuldmægtigen ikke var tilstede, blev der ikke paaskrevet, og jeg for Strafs Skyld turde ikke understaae mig at beholde Brevet hos mig til hans Igjenkomst fra Odense, men skikkede det strax bort. Beder derfor ydmygeligen, Hs. Ærværdighed ikke vilde fortørnes, men mig paa denne Tid i den bedste Mening have undskyldt."

Regjeringen tillod heller ikke, at nogen Præst forbigik Biskoppen, hvorom haves et Exempel, da Præsten

---

[1]) D. 16 Novbr. 1688. Od. B. Arch.

i Rønninge og Rolfsted Mads Trane i Aaret 1700 havde ansøgt Kongen om at blive Vice=Provst i Bjerge Herred, hvor Biskoppen allerede for flere Aar tilbage havde udnævnt en Vice=Provst, hvilken Omstændighed Trane havde fortiet i Ansøgningen. Kingo fik kgl. Ordre [1]) til i Provstens og 2 Præsters Nærværelse „alvorligen at reprimandere ham, fordi han ulovmæssig og saasom hinderlistig haver søgt at ville præjudicere Dig i dit Embede og snige sig ind i en fremmed Provsts Tjeneste."

Efter Loven havde hvert Herreds Præster i Forbindelse med Biskoppen Ret til selv at vælge deres Provst, en Ret, de havde været i Besiddelse af ligesiden Reformationen. Men Maaden, paa hvilken denne Ret blev udøvet under Kingos Styrelse, viser, at den ikke havde synderligt at betyde. Det frie Provstevalg blev allerede betydeligt indskrænket derved, at Biskoppen paa egen Haand udnævnte en Vice=Provst, naar den fungerende Provst var gammel eller svag, hvorpaa haves flere Exempler, og at Præsterne ingenlunde havde frie Hænder, naar det kom til det endelige Provstevalg, turde følgende Brev til samtlige Præster i Skovby Herred d. 11 Marts 1697 tilstrækkeligen godtgjøre: [2]) „Saasom ærværdig, hæderlig og vellærd nu Sl. Mand Hr. Hans Berg, fordum Sognepræst i Særslev og Provst i Skovby Herred, er ved Døden afgangen, saa, paa det Intet udi Provsteembedet skal vorde forsømt, har jeg paa mit Embedes Vegne beordret . . . Hr. Anders Chel=

---

[1]) Kgl. Reskript 2 Marts 1700. Od. B. Arch. [2]) Blochs Brevsamling.

dorph, Sognepræst i Bogense og Skovby, det, han som Vice-præpositus sig imidlertid Provsteembedets Forretninger lovmæssigen og forsvarligen skulde antage, som den, jeg til samme Tjeneste finder bequem. Ikke desmindre vilde jeg dog ei hannem til Provsteembedet fuldkommelig beskikke, for jeg tilforn herved faaer indhentet samtlige hæderlige Herredsbrødres Vota, som de hver for sig vilde behage herpaa at tegne og mig til nærmere Efterretning forderligst tilsende; ønsker imidlertid, at Alting maa geraade til Guds Ære og hans Menigheds Opbyggelse, hvormed dennem samtlige Gud troligen befalet."

En almindelig Gjenstand for Præsternes Spørgsmaal til Biskoppen var Anvendelsen af Kirketugten, der meget hyppigt blev brugt. Kingo befalede og tilraadede vistnok selv ofte dens Anvendelse, hvor Loven tillod det, ja maa vel endogsaa kaldes nidkjær i dette Stykke, [1])

---

[1]) F. Ex. naar han skriver til Oberst Ahlefeldt 12 Aug. 1697, (Blochs Brevs.) at han ei vil formode, at Obersten bliver derimod, at en Rytter af hans Compagnie formedelst flere med Forskjellige begangne Leiermaal udstaaer Kirkens Disciplin (fra hvilken Militaire i Regelen vare fritagne); eller naar han bestemmer, at et Qvindfolk, som 5te Gang var nedkommen med et uægte Barn og havde anholdt om at admitteres til aabenbare Skrifte, efterat hun over Aar og Dag havde afholdt sig fra Sacramentet, „efter Lovens klare Bogstav", uagtet „Ministerium ei maa fraholde en Synder", skal overgives den verdslige Øvrighed, hvorpaa hun siden kan antages, betjenes og derpaa forvises Sognet. I det Hele anvendtes Kirkens Disciplin hyppigt som Straf for Mødre, der havde ligget deres Børn ihjel; for Forældre, ved hvis „Uomhyggelighed" et Barn var druknet; for Nogle, som paa Langeland „havde været med at sværge om Salt og Brød" (Brev til Hr. Mons i Humblet 30 Decbr. 1696. Blochs Brevs.); for nogle Personer, der, hvad der viser Tidsalderens endnu

men der findes dog flere Beviser paa, at han var tilbøielig til at tage alle formildende Omstændigheder i Betragtning. Han raadede derhos ofte Præsterne til Sindighed og til ikke at gaae videre eller strængere tilværks, end Lovens Bogstav tillod, men derimod først at gjøre Forsøg paa at virke paa Vedkommende ved Formaninger. Han tilskrev saaledes Præsten Jens Marstrand [1]) paa Langeland, som havde truet tvende Trolovede, af hvilke Pigen ikke vilde fuldbyrde Ægteskabet, med Kirkens Band: „Esterdi jeg seer ei med Kirkens Band kan forfares, formedelst nogen Tvistighed kan komme imellem trolovede Personer, saa vilde I om al dessen Beskaffenhed meddele mig Eders udforlige Erklæring; imidlertid tvivler jeg ei paa, at I jo tager Eder iagt, at I ei gaaer videre, end Bogstaven tillader, men heller alvorligen forholder Fæstemanden, det han sig herefter saaledes med sin trolovede Fæstemø anstiller, saa de i Gudsfrygt og Kjærlighed kan fuldbyrde deres begyndte Ægteskab, hvortil jeg ønsker paa alle Sider den Hellig Aands Naade og Bistand." Nogle Dage derefter [2]) skrev han til Hr. Jens i Bodstrup om samme Sag: „Alligevel jeg hverken seer af Eders eller Eders Medbrødres Relation, at Skylden kan være paa Karlens Side, saa vilde I derfor slig Halsstarrighed og Forargelse at forekomme, endm reise til Hr. Jens Mar-

---

store Vankundighed og grove Overtro, i Hillerslev Sogn i Fyen havde kastet Jord paa en endnu levende Syg „og ligesom levende begravet ham" o. s. v., hvilket sidste Kingo dog rigtignok kalder „en sælsom og fast uhørt Casus". (Brev til Provsten Mag. Claus i Nørre-Brobye 6 Aug. 1696 l. l.)

[1]) 23 Febr. 1697. Blochs Brevs. [2]) 28 Febr. 1697 l. l.

strand og udi Medhjælpernes Nærværelse foreholde Forældrene og Fæstemoen, at de sig tager vare og ei efter Satans og Skarns Folks Tilskyndelse skjemter med Ægteskabs Sager, som dem i Fremtiden vil ilde bekomme; saa vilde I derhos lade dem vide, at dem endnu tillades 14 Dages Tid at gjøre Ende paa Sammenvielsen, og hvis de dette ei efter min Ordre og velmeente Paamindelse vil antage, saa vilde I mig det strax lade vide, paa det Karlen, som er Fæstemand, kan tage enten Landemodets eller Consistorii Stevning, hvilket, om det andet Parti kan være tjent med, vil Tiden lære dem." I tvivlsomme Tilfælde, naar der f. Ex. handledes om at nægte eller tilstaae Adgang til Nadveren eller om en christelig Begravelse, heldede Kingo stedse til den mildere Side [1]) og anbefalede som en Samvittigheds Sag at følge denne Fremgangsmaade, og kunde Forargelse befrygtes, f. Ex. i Ægteskabssager, fraraadede han al Strænghed og formanede til Billighed [2]) eller anbefalede Vedkommendes Ansøgning. [3]) Han vilde ikke, at Nidkjærheden for Kirkens Reenhed maatte gaae ud over de rette og lovbestemte Grændser, og fremfor Alt tillod hans levende Retfærdighedsfølelse ikke, at Nogen skeede Uret ved en vilkaarlig Anvendelse af Kirketugten. Viste

---

[1]) F. Ex. 22 Febr. 1696 til Frederik v. Haven i Odense og 6 Marts 1696 til Hr. Bertel i Asens. (Blochs Brevs.) [2]) Breve til Hr. Bertel i Asens 28 Marts, 18 Juni og 11 Aug. 1696. Blochs Brevs. [3]) F. Ex. hans „Paaskrift paa Jørgen Jøsons Supplique af Nuthmark paa Als, qvi adulterium cum serva sua commiserat": „Supplicanten er en god og redelig Danne-Mand, og som jeg fornylig var paa Alsø i Visitats, ønskede den ganske Menighed, at Ders Majestæt vilde bevise ham den Naade, som han allerunderdanigst begjærer for det Leiermaal, han i sit Enkesæde har begaaet." Uden Datum i Blochs Brevs.

en Præst sig tilbørlig til i saa Henseende at overskride Grændserne af sin Myndighed, kunde han vente en ikke mindre eftertrykkelig Irettesættelse, end naar han viste sig ligegyldig og ikke i rette Tid iagttog det Fornødne. Saaledes skrev han [1]) til Hr. Mads i Rønninge: „Saasom nærværende Jacob Nielsen, Husmand i Rønninge har i langsommelig Tid været holdt fra Alterens Sacramentes Deelagtighed, formedelst han en meget uchristelig Excess til et Vertskab udi sin Drukkenskab skulle have begaaet, da, som Sligt ei udi rette Tide har været taget udi Agt med den Nidkjærhed, som Eder sømmede at drive slig en Sag til klar Oplysning, og det saalænge er forhalet, saa at ingen kraftig Vidnesbyrd er fort, der hannem sligt kunde overtyde . . . . altsaa kan jeg i denne forblommede casu ei andet slutte, end at I efter meerbemeldte Jacob Nielsens indstændige Begjæring og andægtige Forberedelse tager hannem, naar han det sømmelig begjærer, til hemmelig Skriftemaal, dog at I først kalder ham for Eder udi Eders Medhjælperes Nærværelse, foreholder ham den ham tillagte Synds gruelige Grovhed (hvilken han dog ved høieste Ed bekræfter sig ei at kan erindre) og derhos formaner ham strængeligen og alvorligen, at han entholder sig fra Slemmerie og Drukkenskab og stedse beder Gud om sin Hellig Aands Nærværelse og naadige Regjering. Hermed Gud befalet!"

Men uagtet Kingo vistnok ikke sparede paa skarp Tiltale og haandhævede sin Stilling med Myndighed,

---

[1]) 19 Juni 1696 l. l.

hvor han anſaae det fornødent,[1]) saa beſkrives han dog tillige ſom den, „der hverken brugte ſtolte eller haarde Ord, men lærte med Sagtmodighed dem, ſom ſatte ſig imod, og viſte ſig venlig og broderlig i al ſin Omgængelſe med Præſteſkabet." „Alle Levi Børn, alle Herrens Præſter, ſom raadførte ſig med ham i deres Tvivlsmaal, maae give ham det Vidnesbyrd: han gav Svar efter ſin Samvittighed."[2]) Flere af hans Breve viſe ogſaa, at han med Venlighed meddeelte ſine kloge og beſindige Raad, naar Præſterne enten havde raadført ſig med ham, eller han havde erfaret en Sag, i hvilken han meente, at de kunde behøve hans Veiledning, og de maatte føle, at han havde broderlig Omſorg for deres Vel, naar han f. Ex., ſom nogle Breve vidne om, ved Anſættelſer af Capellaner hos gamle og ſvagelige Præſter ikke tog mindre Henſyn til deres end til Embedets Tarv. „Imidlertid", ſkriver han til Mag. Mikkel i Faaborg,[3]) „gjør I meget vel, at I tænker udi den tvivlſomme Sygdom at forſyne Eders Menighed med en dygtig Perſon, der kan ordineres og bequemmelig forrette alle Eder udi Embedet vedkommende Forretninger, paa det I baade ſelv kan være rolig og veltilfreds udi Eders Sind, og Alting udi ſin Orden og Skik bliver vel forrettet i Menigheden, ſom derved kan kjende Eders Omhu for den, og Andre Intet have at ſige. Den ærværdige Student, ſom I til denne Tjeneſte anmelder og

---

[1]) Stiftamtmand Lützou paa Lolland havde beklaget ſig over nogle falſterſke Præſter, navnlig over Hr. Ole. Kingo ſkriver da til ham: (Blochs Brevſ. 1 Septbr. 1697) „af al mit Hjerte ſkal jeg ſøge at holde Præſterne i den tilbørlige Reſpect til Hr. Stiftamtmanden."
[2]) Deichmann. [3]) 11 Aug. 1696. Blochs Brevſ.

har saa god Forhaabning om, skal være mig fremdeles kjært, at han Eders gode Tanker om sig vil stræbe at fyldestgjøre, det jeg ham og har foreholdt." Til Hr. Mads Bjørnsen hedder det: [1]) „Det, I saa fortroligen talede med mig om, der jeg senest var hos Eder, at jeg vilde drage Omsorg for, at I kunde faae en smuk, skikkelig, bequem og for Alt en gudfrygtig og ærlig Person til at være Eders Medtjener pro persona udi Eders Svaghed og besværlige Embede, har jeg efter Lyste været betænkt paa og endelig opspurgt en Person ved Navn Lauritz Hansen Billeschou, født herudi Fyen af gode og fornemme Forældre, deponeret her fra Staden, hvor han var en Discipel af meget godt Haab. . . Denne Person er mig af Ingen uden af sin egen Dyd og Skikkelighed recommenderet og skal derfor ingen recommendation af mig have nødig til Eder uden den selv samme. Jeg veed, at det er Guds Ære, hans Menigheds Tarv og Eders Hjælp og Trost udi Eders Alderdom det angaaer, hvorfor jeg i Henseende dertil intet Forslag vilde gjøre om Nogen, paa hvilken jeg kunde have Tvivl, at han ei kunde eller vilde svare til alt dette. Vilde I nu lade mig Eders Tanker vide, paa hvad Maade I vil have det imellem hannem og Eder angaaende Tjenesten og Lønnen, saa skal jeg gjøre mit dertil, at Alting skal geraade til Eders og Eders Huses Fornøielse, og at han er bequem til at være en god Tjener i Ordet, det har jeg med Fornøielse hørt og kan være Vidne til. . . Min Kjæreste og jeg hilse Eder og Eders dydigste Kjæreste med megen Taksigelse

[1]) 23 Septbr. 1696 . I. I.

for sidste gode Medfart. Jeg forbliver Eders hulde Ven og Broder i Christo." Om en endnu større Omsorg for den gamle udtjente Præst vidner følgende Brev til Hr. Peder i Søllinge: [1]) „Saasom det fornemmes, at det maaskee vil gelinges til nogen Proces med Hellerup Hovedgaard og det dertil liggende jus patronatus, som ei kan vides, hvad Udslag kan faae, saa skulde jeg holde raadsomt, at I for at see paa Eders Huses Conservation, betimelig indgav en Supplique til Hs. Majestæt, at Peder Lykkesen til Eders Successor allernaadigst maatte vorde confirmeret, eftersom I formedelst høi Alderdom har afstaaet Eders Kald til ham, hvorimod jeg herved vil have Eder forsikkret, at Lykkesen aldeles ingen Indpas skal gjøre Eder enten i Indkomst eller i Embeds-Værdighed. Jeg har dermed aldeles ingen anden Hensеende, end at jeg som Eders Ven gjerne saae, at Eders Huus kunde efter Eders Død vorde conserveret, som ellers var at befrygte turde anderledes udfalde."

Vi have saaledes anført Beviser paa, hvorledes Tilsynsmanden vidste at bane sig og sin Virksomhed Vei baade ved Strenghed og ved Mildhed. Han forstod imidlertid ogsaa ved given Leilighed at føre et andet Vaaben, at anvende Satirens Svøbe. Han spurgte engang paa en Visitats en gammel Præst, som var indviklet i mange verdslige Ting, naar han fik Tid til at studere paa sin Prædiken. Han fik til Svar, at det betog ham ingen Tid; thi han kunde prædike, naar han skulde og over hvad Materie han vilde. Dertil svarede

---

[1]) 6 April 1696. Blochs Brevs.

Kingo: Det kommer mig for, ligesom hvad man har fortalt mig om en gammel Kone i Odense, at hun kunde bide Nødder, endskjøndt hun ikke havde en Tand i sin Mund. Da jeg vilde vide vist, hvordan det gik til, sagde man mig: ja, hun bider dem derefter, hun bider dem ikke op. Sat sapienti. [1])

15. Det synes paa Kingos Tid, da den største Deel af Præstestanden levede i en af Adelen meget afhængig Stilling, ikke at have været ualmindeligt, at der til Skade for Gudstjenestens Værdighed afveges fra de almindelige Kirkeskikke, naar Saadant blev fordret af fornemme Personers Hovmod eller Magelighed. Dette kunde han ikke være en ligegyldig Tilskuer ved. Han forlangte derfor d. 11 Decbr. 1686 kongelig Resolution paa følgende Spørgsmaal: 1) Om Gudstjeneste maatte holdes og Sacramenter uddeles i uindviede Kirker, „hvad heller de ere paa grevelige, friherrelige eller adelige Sædegaarde." (Kongen svarede: Med de Kirker, hvor det hidindtil har været brugeligt, ville vi, at ei nogen Forandring skal foretages). 2) Om i den sædvanlige Bøn efter Prædiken alle Adelspersoner, som boe i Sognene, ved Navn skal opregnes, eller og de alene, som ere Patroner og ellers udi nogen sær Stand og Embede af Hs. Majestæt ophøiet? (Svar: Vi have allernaadigst bevilget, at der maa skee Bøn for Kirkernes Patroner og ei videre). 3) Om nogen Adelsmand, i hvad Embede han og har, maa, naar han vil gaae til Skrifte, sætte sig i Skriftestolen jevnsides hos Præsten og begjære

---

[1]) Er. Pontoppidan. Collegium pastorale practicum. Kbhavn 1757. 4to pag. 297.

Afløsning, omendskjøndt han kunde være noget skrøbelig, efterdi det strider ligemod Ritualen, som siger, at de skal falde paa deres Knæ ligesom for Guds Ansigt, og aldrig har været brugeligt i Kirkerne i Danmark, hvorfor den gemene Mand sig snart kunde forarge til Prædikeembedets Foragt. Om da ikke Hs. Majestæt naadigst maatte behage, at naar Nogen er saa kjendelig skrøbelig, saa den ei kan bøie sine Knæ i Skriftestolen, at den da enten hjemme lod sig betjene eller og lod sig bære en Stol til Skriftestolen, hvorpaa han siddende med den Ærbødighed og Ydmyghed kunde tage Afløsning, som han for Gud i sin Samvittighed vilde forsvare? (Svar: Vi have allernaadigst bevilget, at naar Nogen formedelst Skrøbelighed ei kan falde paa sine Knæ, naar Afløsning begjæres, maa han paa en Stol siddende sin Devotion fremføre.) [1]) Det var dog ikke alene Adelen, der gjorde Prætentioner paa Udmærkelse under Gudstjenesten, men ogsaa andre distingverte Folk. En Borgermester Thomas Iversen havde forlangt, at der skulde gjøres Bøn fra Prædikestolen for hans Søns lykkelige Reise. Dette havde Provsten, Hr. Bertel i Asfens, gjort Forbud imod, hvorover Borgermesteren klagede til Biskoppen. Denne skrev til Provsten: „Saa vilde Ds Præpositus strax med Posten mig informere udførlig, baade hvo der for slig Forbøn for en particulair Person har gjort Begyndelse saa og omstændeligen, i hvad Form og paa hvad Maneer slig Forbøn skeet er;" [2]) og senere: „Det var vel, at Eders Ærværdighed gjorde Forbud paa den

---

[1]) Memorial 11 Decbr. og Resolution 21 Decbr. 1686. Od. Bispe-Archiv. [2]) 5 Juni 1696. Blochs Brevs.

special Forbøn som det, der ei kunde passere, men ei vel gjort af den, som anden Pintsedag admitterede saadan en Seddel."

Disse Gjenstande synes at være Ubetydeligheder, men betegne i flere Henseender Tidsalderens kirkelige Retning. Det maa herved ogsaa erindres, at Ritualet nyligt var udkommet, og at Kingo havde havt Andeel i dets Udarbeidelse tilligemed H. Bagger, H. Bornemann og H. Leth, hvilke det ved Kgl. Befaling af 9 Septbr. 1682 [1]) var paalagt at udarbeide et nyt Kirkeritual. Det udkom 1685 og indførtes i alle Kirker første Pintsedag 1686. Hvormegen Andeel Kingo havde i dette fortræffelige Arbeide, kan nu ikke oplyses. At Ritualcommissionen samledes til fælleds Overveielse, [2]) sees af Kingos Yttringer i et senere Brev til H. Bornemann om hvad „de gode Mænd i Sessionen ved Ritualets Indrettelse" havde begjært af ham med Hensyn til hans Psalmebog, [3]) og Pontoppidan beretter, [4]) at Concepten til Kirkeritualet fandtes iblandt Biskop Harboes Manuskripter, [5]) og at det er „verschiedentlich" rettet af Biskop Bagger, saa at det vel heraf kan sluttes, at Bagger, efterat Commissionen havde endt sine Sammenkomster, har lagt den sidste Haand paa Værket [6]). I den Tid, der fulgte nærmest efter Udgivelsen af Loven

---

[1]) J. Moller, Nyt Theol. Bibl. 16 Bd. p. 201 i Hans Baggers Levnet. [2]) Kingo var i Kjøbenhavn i Novbr. 1685. Commissionsact 15 Jan. 1706. Od. Bispe-Archiv. [3]) Brev 18 Jan. 1696 i Dansk Kirket. 1846 p. 802. [4]) Pont. Ann. IV p. 630. [5]) Det findes ikke i den Harboeske Manuskriptsamling, af hvilken hans Familie endnu er i Besiddelse; cf. Peder Palladius i Nyt Theol. Bibl. 4 Bd. 2 H. p. 2. [6]) Jens Møller mener i Nyt Theol. Bibl. 5 Bd. p. 150, at Bagger er den egentlige Forfatter af Ritualet.

og Ritualet, hvorefter 1688 Alterbogen fulgte som Slutningsstenen i den kirkelige Lovgivning,[1]) maa det da ikke forundre at finde en stærk Bestræbelse hos Kirkens Styrere for de udgivne Loves nøiagtige Overholdelse i alle Retninger. Værre var det, naar man søgte at føre Ensformigheden ud over Lovens Bydende og ind paa det reent aandelige Gebet i den Grad, at det, som skeete ved en Landemodsbeslutning d. 6 April 1692 i Odense, blev paalagt Provsterne at tage Themata til deres Landemodsprædikener af Brochmands System saaledes, at de skulde prædike over articulis fidei secundum seriem Brochmandiani systematis. Paa Landemodet 1700 d. 21 April blev saaledes bestemt, at der næste Landemode skulde „tractéres den Articul de prædestinatione, 1701 de reprobatione og de incarnatione, 1702 de unione personali et exinde fluente idiomatum communicatione; de statu exinanitionis et exaltationis o. s. v.[2])

16. At den danske Kirke under denne Periodes Bestræbelser efter at ordne Alt indenfor dens Enemærker under nøiagtige Bestemmelser og et omhyggeligt Tilsyn ikke kunde være ligegyldig, naar der syntes at være Fare for, at fremmede Religionsbekjendere skulde bryde ind over det Gjærde, der ligesiden Reformationen var holdt vel hegnet omkring den, følger næsten af sig selv. Endnu 1672 var det ved en Forordning forbudt at indføre og udbrede saadanne Bøger i Danmark og Norge, af hvilke der kunde befrygtes at komme Modsigelse mod den Augsburgske Confessions Lære.[3]) Man maa der-

---

[1]) Alterbogen blev indført i Fyens Stifts Kirker 1ste Adventssøndag 1688. Od. Bispe-Arch. [2]) Landemodsprotocollen i Od. Bispe-Arch. [3]) Pont. Ann. IV, 563.

for næsten undre sig over, at de Reformeerte efter nogle Aars Modstand dog fik Tilladelse til at nedsætte sig her i Landet. Forhandlinger herom bleve allerede førte i Aaret 1672, da Wandal afgav en Betænkning i den Anledning, og 1674 blev der paa Colloqviet i Colding atter givet Betænkning herom.[1]) Et andet Forsøg blev fra de Reformeerte eller deres Velynderes Side gjort i Aaret 1680. Kingo fik under 4 Septbr. d. Å. et kongeligt Reskript,[2]) saalydende: Chr d. 5te ꝛc. Vor Naade tilforn. Vi tilskikke dig derhos en Extract af et Forslag anlangende nogen Frihed for de Reformeerte med deres Religionsøvelse, hvis Beskaffenhed du deraf videre kan see og fornemme, og er vores allernaadigste Villie og Befaling, at du de deri indførte Argumenter strax med største Flid overveier og os derom dit allerunderdanigste udførlige Udtænkende til videre vores allernaadigste Resolution med allerforderligste tilstiller, dog at du ikke med Nogen herom conferérer, ei heller dette for Nogen aabenbarer, men i alle Maader hemmeligt holder." Det med Reskriptet følgende Forslag er tydeligt nok det samme, som Biskop Bagger har havt for Die i det 3die Capitel af sin bekjendte Betænkning om de Reformeerte af 11te Marts 1684[3]). Kort efterat H. Bagger havde

---

[1]) Gl. Manuskriptsamling paa Kongens Bibl. 1481. [2]) Od. Bispe-Arch. Registr. p. 75 No. 63. [3]) Riegels beretter i Chr. d. 5tes Historie p. 452 Anm., at Kongen 1680 lod de theologiske Professorer i Kjobenhavn spørge, om de Reformeerte vare Kjættere, og Svergius p. 344 henfører ligeledes Baggers Betænkning til Aaret 1680, hvilket Jens Møller i Hans Baggers Levnet N. Theol. Bibl. 16 Bd. p. 157 erklærer for urigtigt, eftersom den bekjendte Erklæring af Bagger, der forstegang blev trykt i Maanedsskriftet Minerva for August 1790 S. 146-201, er fra 1684. Efter det ovenfor Anførte vil det imid-

indgivet denne Betænkning, udgik d. 19 April 1684 et Kongebrev til Rasmus Vinding, Peder Scavenius, H. Bagger, H. Leth, Kingo og Cosmus Bornemann, at de angaaende de Reformeertes frie Religionsøvelse „med det allerforderligste skee kan herom med hinanden confererer og med Flid overveier og betragter, hvorledes og paa hvad Conditioner I eragter sligt dem paa bedste Maade at kunne bevilges og Os derom Eders allerund. udførlig Betænkende til vores videre allern. Resolution under Eders Hænder skriftlig tilstiller". [1]) Hvad der af Kingo blev svaret saavel denne Gang som tidligere, vides ikke, men det kan dog neppe være tvivlsomt, at han i Hovedsagen har stemmet overeens med Bagger og de øvrige samtidige Theologer; og naar dog de Reformeerte omsider 1685 fik nogen Frihed hertillands, saa maa dette uden Tvivl ene tilskrives den større Indflydelse, som Dronningen Charlotte Amalia fik efter Enke-Dronningens Sophie Amalias Død, eller ialtfald den Nytte, man i statsoeconomisk Henseende ventede sig af de vindskibelige Emigranter. Kingo kan ikke have været en Forsvarer af de Reformeerte efter den Iver for Lærens Reenhed og hele

---

lertid sees, at Theologerne allerede bleve spurgte tidligere, men hemmeligt, saa at Sagen, da de fleste Theologer vistnok have erklæret sig imod den, ikke kom videre; men da den igjen kom frem 1684, er det ikke at undres over, at Bagger i sin Erklæring fra dette Aar tog Hensyn til de Forsvarsgrunde, som allerede 1680 vare fremførte for de Reformeerte, uagtet han engang havde afgivet sin Betænkning. Dette hele Spørgsmaal om Forhandlingerne med Hensyn til de Reformeerte, som efter de ovenfor opgivne Data begyndte langt tidligere, end hidtil er antaget, trænger til nøiere Undersøgelse.

[1]) Sjællandske Tegnelser i Justits-Archivet.

Fremgangsmaade, vi see ham bruge imod de enkelte afvigende Religionsbekjendere, der viste sig i hans eget Stift. En catholsk Præst fra Fredericia forsøgte saaledes i Aaret 1688 at gjøre Proselyter paa Landet i Fyen, men anklaget af Kingo, blev han arresteret den 29 Decbr. Dog blev han d. 8 Jan. 1689 paa Kgl. Befaling atter frigiven uden videre Straf og henviist til at indskrænke sig til sin Embedsgjerning i Fredericia, saa at Sagen vel har været af liden Betydenhed.[1]) Catholikerne synes dog i længere Tid at have havt deres Garn ude; thi 1696 fandtes paa Gravensteen en gammel Skovrider, om hvem Kingo tilskriver Præsten Niels Bang, at han igjen kunde antages som en Religions-Broder og efter privat Formaning og Intimation fra Prædikestolen optages i Menigheden, da han havde renunceret sin papistiske Vildfarelse.[2]) Dog endelig fremstod 1701 i Odense en Separatist Jacob Jensen, der talede ilde om Lærerstanden og Naadens Midler. Tvende af Byens Sognepræster undersøgte Sagen. Da han ikke, skriver Kingo,[3]) ved Sagtmodighed, ofte igjentagne Formaninger og Overbeviisninger af Skriften vilde lade sig rette, men fremturede i Halstarrighed, imodstod den Helligaand og foragtede Ordet og Sacramenterne, skulde de ikke have mere med ham som en Forhærdet at gjøre, men overgive ham til den verdslige Øvrighed. Fra Prædikestolene skulde de advare Menighederne om hans Vildfarelser og formane dem til at skye hans Omgængelse. Magistraten skulde tillige anmodes

---

[1]) Pont. Ann. IV p. 640. [2]) Blochs Brevs. 31 Jan. 1696
[3]) Bloch. Fyenske Geistl. Hist. p. 167.

om at lade bekjendtgjøre paa Raadstuen, at Ingen maatte huse eller hæle ham. Maaskee kan ogsaa det henregnes til Kingos Iver for Lærens Reenhed, at han d. 16de Juni 1678 døbte en Quæker Johan Jacob, som blev kaldet Nathanael.[1])

17. En ikke uvigtig Gjenstand for en Biskops Virksomhed dengang var Tilsynet med Kirkebygningerne. Thi den Tid var forlængst forsvunden, da man med gudelig Iver byggede og forskjønnede Kirkerne til Guds Ære. De fleste Landsbykirker vare komne i private Patroners Hænder, der betragtede dem som andre Eiendomme, af hvilke de søgte at drage den størst mulige Fordeel uden at bekymre sig om at vedligeholde dem efter deres Bestemmelse. Det var derfor ogsaa i Danske Lov paalagt Biskoppen i sin Visitats at forfare om Kirkernes Tilstand, og angaves nogen Mangel, skulde han ved Skrivelse give det Kirkens Forsvar eller Patron tilkjende, at der kunde raades Bod paa. En lignende Befaling var givet Herredsprovsterne paa deres aarlige Visitatser. Forsaavidt var der vel anordnet et aarligt Kirkesyn, men Virkningen heraf var paa mange Steder kun ringe, fordi der ikke tillige var truffet Foranstaltninger til at tilholde de gjenstridige eller forsømmelige Kirkeeiere at rette sig efter Synets Udsættelser, og denne Sagens Stilling frembragte saa igjen Ligegyldighed hos Tilsynsmændene, naar de saae, at de ikke kunde udrette Noget, hvorom flere frugtesløse Paamindelser fra Kingo til Provsterne om at medbringe Synsforretninger til

---

[1]) Bloch l. l. 1, 153.

Landemodet nokſom vidne.[1]) Kingo var imidlertid meget virkſom i denne Retning, ſaa det kunde ſiges om ham: „Gjorde Gud ham til en Bygningsmand til ſit Huſes Opbyggelſe, ſaa viſte han ſig og derudi i al Vindſkibelighed. Han byggede ei alene med Moſe Gud eet Tabernakel, eet Huus, ſom David ønſkede og Salomon fuldkommede, men mange Huſe. Han lagde Vind paa Zions Mure og gik omkring i ſit Embede, i ſit Tilſyn og Viſitats ei alene at tælle, men og at forbedre Zions Taarne. Hans Omſorg var med Propheten at ſee Kirkens Reeb vidt udſtrækkes, hendes Mure opbygges, hans Lyſt var med David at ſee hendes Kalk og Steen tilredes . . . Hvad han fandt lagt med Steen, vilde han gjerne, om det havde været i hans og Kirkens Evne, tække med Kobber . . . . For Kirkernes Opbyggelſe og Vedligeholdelſe bar han ſtørſte Omſorg; ei alene gik han Andre for med godt Exempel, ſom hans egne ſaa vel vedligeholdte og prydede Kirker beviſe,[2]) men og paa alle de Maader, han kunde, ſøgte han at bringe Andre til det ſamme.“[3]) I Aaret 1687 havde Kingo indgivet en Beretning om den Forvirring, ſom var opſtaaet med Henſyn til Kirkeregnſkaberne derved, at adſkillige Kirker vare lagte ind under Hovedgaardenes Taxter, ligeſom ogſaa at de fleſte Kirkeeiere, ſom ved gamle og nye jura patronatus vare komne i Beſiddelſe af Kongens Kirker, ikke vilde aflægge noget Regnſkab, ſaa man nu ikke vidſte, „hvilken Kirke for-

---

[1]) f. Ex. Brev til Hr. Mogens Jenſen i Oſterſkjerninge 12 Octbr. 1697. Blochs Brevſ. [2]) Kingo eiede i Fyen Fraugde og Nerre-Broby Kirker. [3]) Deichmann l. l. p. 41 og 86.

mucnde eller fattig er," og klagede over, at der fandtes Mange, som lode deres Kirker forfalde. Men paa denne Indberetning havde han ikke faaet Svar. Han skriver derfor til Moth: [1]) „Imidlertid ei efterladt at paaminde en og anden Patron saavel ved deres Præster som Herredsprovsterne, hvilke jeg paa Landemodet har beordret at tage Syn paa Kirkerne efter Loven, men lidet frugtet; thi de klage, at Ingen betaler dem den Bekostning paa Synet, og Patronerne holde sig saadan aarlig Syn og Advarsel præjudiceerlig; men høilig var det at ønske, at Eders Excellence efter sin berømmelig Nidkjærhed vil hertil finde det tjenligste Raad, thi ved Paamindelser udrettes intet, og foruden det at mange ladé deres Kirker uforsvarlig forfalde, Kirkens Ornamenter i usle Maader afslide uden Forbedring, saa betale de desforuden intet af Kirkernes ordinaire Udgifter efter Loven." Denne Tingenes Tilstand vedblev i hele Kingos Tid; thi endnu i Aaret 1700 beordredes Stiftamtmanden og Biskoppen at besigtige de brøstfældige Kirker og at gjøre Indberetning om deres Tilstand, og 1702 gaves der endnu eet Aars Frist til deres Reparation. [2]) Efter den Maade, paa hvilken Regjeringen behandlede dette som flere andre Anliggender, naar det gjældte om at sætte Lovens Bestemmelser iværk imod Herremænd og fornemme Personer, er det ikke forunderligt, om selv Embedsmændenes nidkjæreste Anstrængelser forbleve enten frugtesløse eller dog uden synderlig Virkning. Thi de bleve ikke understottede af Regjeringen, som de burde,

---

[1]) 31 Juli 1697. Blochs Brevs. [2]) Odense Bispe-Arch. Registr. 14, 114 og 115.

medens Regjeringen dog forlangte, at de skulde drive Sagerne igjennem ved deres personlige Indflydelse i deres Kreds. Herpaa haves ogsaa et andet ret mærkeligt Exempel. Der var paabuden hver Kirke en Afgift af 5 Rdl. til Londons Kirke. Denne Afgivt kom meget langsomt ind. Stiftsovrigheden havde foreslaaet at inddrive Restancerne ved Execution, men Moth skriver under 10 August 1697, at Kongen var ikke veltilfreds med, at den fastsatte Termin af 6 Uger var overskreden, uden at Afgiften var indkommen, efterdi den foresatte Sum næsten var indkommen fra de andre Stifter." Execution kan ikke skee mere end paa andre Steder, men mine Tanker skulde være, at De nok foruden kunde faae dem indkrævede, hvorfor jeg formoder, at De drage den vedborlige Omsorg." [1]) Og under 17 August 1697 gjentages Befalingen, at Pengene skulde betales inden 14 Dage. Under saadanne Omstændigheder maatte det blive til stor Roes for Embedsmanden, naar han kunde udrette, hvad der blev ham befalet. Nedenanførte „Allerydmygste Memorial til Hs. høigrevelig Excellence Hr. Gros-Kandseller Alefelt" [1]) tør maaskee ansees for en Typus paa den Fremgangsmaade, som Biskoppen maatte anvende, naar han hos Kirkernes høie Patroner vilde have udrettet Noget til Kirkernes Bedste: „Kirkerne udi Hs. Høigr. Excell. Grevskab paa Langeland ere overalt saa brøstfældige, at en stor Ruin og Skade er at formode, dersom den ei endnu i Tide med nogen sær og alvorlig Befaling til Amtsskriverne

---

[1]) Blochs Brevs. [2]) dat. Hafniæ 20 Marts 1681. Od. Bispe-Archiv.

om deres betimelige Reparation vorder forekommet. Hidindtil have de Advarsler, aarlig derom er gjort, intet kunnet frugte. Dersom han af Hs. Høigrev. Excell. selv alvorligen bliver tilholdt at gjøre Rigtighed for Kirkernes Indkomst og deres Brøstfældighed at lade reparere, tvivles ei, at sligt jo, saa høilig som det behøves, betimeligen i Værk stilles, hvilket jeg paa mit Embeds Vegne ei haver kunnet efterlade Hs. Høigrev. Excell. allerydmygst at erindre." Der viste sig overhovedet i denne Periode en større Lyst til at nedlægge end til at opbygge Kirker, men Kingo stod kraftigt imod, da Talen ogsaa var derom i hans Stift. En Commission var 1687 nedsat i Anledning af Tiendevæsenets Ordning paa Lolland.[1]) De 3 Commissairer havde foreslaaet, at Horeby, Sonder Alsløv og to af de fire Kirker i Skovlænge, Søllested, Ryde og Gurreby skulde nedlægges, men i sit Separatvotum erklærede Kingo, at baade han og Provsterne fandt dette Forslag at være „en Ting af saa høi Eftertanke," at han paa Embedsvegne fandt sig pligtig til i Særdeleshed at lægge Kongen denne Sag paa Hjerte, at Kirkerne ikke omsider ligesom i Fyen og andre Steder skulde staae „som nogle Spektakler mange Guds Børn til Suk og gode Christne til Forargelse." Det gik imidlertid ikke ganske, som Kingo ønskede, i dette Punkt. Ved Reskriptet af 17 April 1688 bleve flere Annecteringer og Kirkers Nedlæggelse bestemt, som han havde modsat sig. Men Eftertiden viste snart, at Kingo havde havt Retten paa sin Side. Vi see dette af hans ikke

---

[1]) Kgl. Reskr. 1 Juli 1687. Od. Bispe-Archiv.

umærkelige Brev til Moth 1697, [1]) i hvilket det blandt Andet hedder: „Eders Excellence forlanger at vide af mig om den Annectering, som skeede med endeel Kirker i Lolland og Falster Anno 1688, og af hvad Aarsag Horeby Kirke i Falster skulde tillukkes, saa veed Gud, at jeg saavel ved Annecteringen paa adskillige Steder, og isærdeleshed at nogen Kirke skulde tillukkes, talede det, jeg paa mit Embedes Vegne burde; men som jeg intet formaaede, lod jeg mig for min Samvittigheds Skyld undskylde for Commissionen at underskrive. Horeby Sognemænd gjorde for Hr. Stiftamtmanden og mig den samme Klage, da jeg forleden Sommer var udi Visitats i Falster, men understod os Intet derudi at gjøre, saasom der var for os en kongelig Slutning til allernd. Efterretning. Men som E. E. behager at lade indkalde min ringe Mening, om ei i Henseende det synes at kunne geraade til Guds Ære, Horeby Kirke igjen kunde aabnes og Guds Tjeneste derudi herefter som tilforn forrettes, og paa hvad Maade Sligt bedst kunde lade sig gjøre, da er mit uforgribelige Betænkende derom saaledes, at dersom det allern. skulde behage Hs. Majestæt igjen at lade aabne Horeby Kirke for Guds Ære og de fattige sukkende Sjæles Skyld, kunde det bequemmeligst lade sig gjøre paa denne Maade, 1) „at der i de 3 Vintermaaneder skulde alterneres med Gudstjeneste i Horeby og Norre-Dreslev; 2) i de andre Maaneder prædikes i alle 3 Kirker, alligevel det vilde falde tungt, besynderlig naar en Mand blev gammel og skrøbelig; 3) dersom Rum

---

[1]) 9 Januar 1697. Blochs Brevs.

fattes i de to Kirker, saa-kunde vel af andre formuende Kirker forskydes nogen Hjælp til et Pulpitur . . . ." Dette er min eenfoldige Betænkning, saavidt jeg tjenligst har kunnet eragte. Gud velsigne, styrke og bevare Kongen og alle dem, der have Hjerte til Zions Mure."[1])

At Kingo ogsaa havde et omhyggeligt Indseende med Kjøbstadkirkernes Vedligeholdelse, fremgaaer baade af flere af hans Breve[2]) og navnlig af den store Hovedreparation, som St. Knuds Kirke i Odense efter hans Foranstaltning modtog i Aaret 1696, da Hovedspiret, der af Brøstfældighed var faldet ned, blev opført igjen og Kirken udbedret indvendig. Ved denne Leilighed blev Muren bagved Alteret, i hvilken Kong Knuds og Prinds Benedicts Levninger hvilede, aabnet, Kisterne udtagne og aabnede i Stiftamtmandens og Biskoppens Nærværelse og nogle Vers indlagte i de nye Kister, der bleve indmurede paa samme Sted, og da Spiret blev opsat, lagdes i den forgyldte Knap i en paa Stangen hæftet Blyrulle et af Kingo forfattet Vers, der tillige med gode Ønsker for Kirken indeholdt Navnene paa de kongelige Personer og Embedsmænd i Odense, der levede paa den Tid.[3])

Til denne Omsorg for Kirkernes Bygning henhører ogsaa hans Bestræbelser for at ordne deres Regnskabs-

---

[1]) Kgl. Resol. faldt overeensstemmende med denne Indstilling d. 20 Febr. 1697. Od. B.-Arch. (Nu er dog Horeby Kirke ikke til, cf. Engelstoft. Theol. Tidsskr. 6 Bd. 2 H. p. 57. Noten). [2]) f. Ex. til Kirkeskriveren Lauritz Høy anlangende Asens Kirke 7 Octbr. 1697 og til Fyrsten paa Glücksborg 28 Febr. 1696. Blochs Brevs. [3]) H. P. Mumme. St. Knuds Kirke i Odense p. 18 og 49, hvor Versene læses.

væsen og Indtægter. Vi have alt anført, at Patronerne vare uvillige til de befalede Regnskabers Aflæggelse. I Kjøbstæderne, der selv eiede deres Kirker, synes Sagen lettere at maatte kunne ordnes; men den bragte dog Kingo megen Modstand og Fortræd, da Magistraterne ikke altid med Billighed adløde Lovens Bud og Stiftsøvrighedens Tilhold. I Asfens maatte saaledes Magistraten ved Rettergang tvinges til at lade en ordentlig Kirkeværge udnævne og til at aflægge Regnskab, og Borgerne til at yde Kirken Tiende, ligesom ogsaa til at lade Stolestaderne bortfæste, dem de i mange Aar havde betragtet som arvelige og brugt „til uforsvarlig Forprang og egen Nytte, men Kirkens Ruin og Skade. [1]) Men især i Odense fandt han megen Modstand hos Magistraten, der ikke vilde aflægge Kirkens Regnskaber, og havde megen Fortræd med Stiftamtmændene for at faae dem til tilligemed sig at decidere („forhøre") Regnskaberne, naar de endeligt vare aflagte, hvorom mere nedenfor. Var der Spørgsmaal om paa nogen Maade at berøve Kirkerne deres Indtægter, saa gjorde Kingo, hvad han formaaede, for at forhindre dette. Da det saaledes 1680 var i Værk at henlægge noget øde Kirke- og Hospitalsgods til Ryttergods, fordi der var ingen Patron til at svare Skatterne, gjorde han og Stiftamtmand Wintersfeldt Forestilling derimod og skrev: „vi ere aldeles forsikkrede, at Hs. Majestæt uden vores Bøn skal bruge den christelige Nidkjærhed og ret kongelige Myndighed at afværge og forbyde, at Christi Kjortel ei paany skal vorde Stridsmænd tildeel . . ., fordi vi have endnu

---

[1]) Skr. 7 Octbr. 1697. Blochs Brevs.

inter Exempel havt under Solen, at noget Harnisk er bleven seierrigt eller skudfri, fordi det har gjort Christi og de Fattiges Klæder tyndslidte og deres Boliger ufrie." [1]) St. Knuds Kirke i Odense skylder endog Kingo Erhvervelsen af en betydelig Capital, som Generallieutenant Hans Ahlefeldts Enke Anna Rumohr til Glorup legerede til Kirken til den Ahlefeldtske Familiebegravelses Vedligeholdelse m. v. [2]) Han beretter selv i et Brev til Moth [3]) sine ufortrødne Bestræbelser for denne Sag: „Jeg har nu paa andet Aar ladet mig være meget magtpaaliggende, der jeg hørte Fru Generalinde Sl. Hans v. Ahlefeldts til Glorup havde et ansseligt Legatum, som hun vilde give til en Kirke udi Holstein, hvor hendes Sl. Mands Liig skulde herfra Landet henfores og et stirligt Epitaphium opsættes, at jeg med alt det, muligt var at optænke, kunde overtale Fru Generalinden til at lade saa ansselig en Capital, nemlig 12,000 Rdl. blive herudi Landet og især herudi Odense, hvorpaa hun endelig sluttede at lade Bygmesteren fra Kiel hidfordre, som det Epitaphium skulde forfærdige, at han skulde see om en bequem Begravelsessted udi St. Knuds Kirke, og som han ingen skikkeligere fandt end den Sted, som jeg mig af Kirken havde kjøbt, begjærte hun, at jeg den til hende vilde overlade, det jeg og gjerne tilstod, førend jeg skulde see, at Kirken og de Fattige slig en ugemeen Capital skulde fragaae." Denne Omsorg for Kirkernes Indtægter gik,

---

[1]) 8 Juni 1680. Extract af Kingos Copibeger i Commissionsacten 15 Jan. 1706. Od. Bispe-Archiv. [2]) cf. Mumme St. Knuds Kirke p. 34. Anna Rumohrs Legat er 4000 Rbdlr. [3]) 23 Septbr. 1697. Blochs Brevs.

som et enkelt Exempel viser, der forøvrigt tjener til at belyse Tidens Vedhængen ved Overtroen, maaskee noget vel vidt. Den til Tiendevæsenets Ordning paa Lolland og Falster nedsatte, forhennævnte Commission havde angaaende Kippinge Kirke paa Falster, der fra gamle Dage af var anseet for en hellig, af Mirakler bekjendt Kirke, til hvilken der gjordes Valfarter, [1]) andraget om, „at den Afgudstjeneste maatte afskaffes og forbydes, som ved Kippinge Kirke offentlig forøves; thi hverken er Jorden der mineral, ei heller er der fære Vandspring, som næst Guds Forsyn og Velsignelse kunde have en Medical Kraft til Syges Heling; ikke destomindre løbes derhen i Tusindetal Aaret igjennem især ved St. Hans Dags Tid med en besynderlig Devotion til den Kirke især; Tiden er i de Uskyldiges Indbildning af sær Kraft, og ellers agtet uden Hjælp, og Vantroen er saa stor derhos, at det maa endelig være ulige Penge, som 5, 7, 9 o.s.v., som der skal offres, hvilket, hvor Gudstjenesten er saa reen forøvrigt, ligner dog flux Kalven og Høiene i det Gl. Testamente og Papisterne siden i det nye, hvorover Superstitions Magt og er beviislig til at samle Riigdom, efterdi, hvor andre Kirker har lidt Nød, denne Kirke, hvis Sogn i sig selv er ringe, har gode Capitaler paa Rente." Til et meget utilstrækkeligt Forsvar anfører Kingo nu herimod, at der ikke var Fare for noget Afguderie, „eftersom der holdtes Prædiken for Folket, som søgte derhen, at det ikke maatte tillægge Stedet eller Kirken nogen særdeles Vægt, men ene søge til Gud om

---

[1]) Pont. Ann. II, 705.

Helbredelse." [1]) Men Sagen var, at den practiske Kingo saae hen til Anvendelsen af de indkommende rige Gaver; thi af disse fik de fleste af Lollands og Falsters Præsteenker foruden mange andre af Stiftets Trængende betydelig Understøttelse. [2])

18. For at faae paalidelig Underretning om Geistlighedens Indkomster, der tillige kunde tjene til Efterretning for Fremtiden, var det i Lovens 2—22—12 befalet, at der skulde indrettes Stiftsbøger, af hvilke Stiftamtmanden og Biskoppen skulde have et Exemplar til Opbevaring. Vel vare slige Stiftsbøger allerede befalede i Kirkeordinantsen og indrettede i Aaret 1647, men formedelst adskillige Forandringer ved Kaldene vare de blevne ufuldstændige og upaalidelige. Ved den gjentagne Befaling synes det at have været Regjeringens Hensigt, efterat have indhentet nøiagtig Underretning om Geistlighedens Indtægter, at paatale, hvor disse med Uret maatte befindes at være forringede; men da Regjeringen i dette Tilfælde, som ellers oftere, naar dens Foranstaltninger kom i Strid med formaaende Personers Interesse, gik vaklende frem og lod det beroe ved halve Forholdsregler, blev der ikke udrettet synderligt. Først udkom der d. 2 Octbr. 1689 en Befaling „om Præsternes Indkomsters Betagelse siden 1660", men denne blev tilbagekaldt ved et Reskript af 23 Novbr. s. A., som anordnede, at det, som Præsterne kunde være frakommet, skulde ved Loven indtales. Da ogsaa denne Bestemmelse opvakte Frygt hos Adskillige for at Et og Andet af deres Omgang

---

[1]) 12 Septbr. 1687. Ob. B.-Arch. [2]) J. Barfod, Den falsterske Geistligh. Personal. Hist. Fort. VII. Anm.

med de geistlige Embeder skulde komme for Lyset, blev den tilbagekaldt ved et Reskript af 1 Febr. 1690, hvorved det paalagdes Biskopperne at lade nye Stiftsbøger indrette efter et opgivet Schema („Methode"), hvorefter kongelige Resolutioner paa Præsternes Besværinger og Tab kunde forventes. [1]) Ved derefter d. 29 Marts 1690 at paalægge Provsterne at sammenkalde Præsterne, Degnene, Rectorerne og andre Geistlige for at indhente Underretning om Embedernes Beskaffenhed, tilføier Kingo: „Jeg tvivler ingenlunde, at jo Domini præpositi med allerdybeste og underdanigste Alvorlighed foredrage Præsterne og samtlige Geistligheden Hs. Majestæts store Naade og kongelige Omsorg for deres Velstand, saavel for dem selv som for deres Efterkommere at befordre og sætte paa en vis og bestandig Fod, hvilket dem og deres Efterkommere i Evighed bør forpligte ei alene med idelige og alvorlige Bønner at anholde hos Gud for Hs. Majestæts egen Kongel. Persons og det ganske Kongel. Arvehuses evigvarende Velstand-og Velsignelse, men og forbinde dem til Liv og Blod at vove for saa naadig en Konge, hvis Throne Gud stadfæste og lade hans Krone blomstre, saalængesom Sol og Maane varer." [2]) Nogen mere Vished vandtes jo vistnok ved disse Stiftsbøger med Hensyn til de Præstekaldene tillagte Indtægter; men Geistligheden havde neppe saa stor Aarsag til at glæde sig over den ved Reskr. af 1 Febr. 1690 forandrede Maade at afgjøre opstaaede Interessespørgsmaal paa, som Kingo meente. Thi som

---

[1]) Usings Kirkeforfatning. 3 D. § 229. [2]) Commissionsact 13 Aug. 1705. Od. Bispe-Arch.

en Optegnelse af ham selv [1]) „om Præstekaldenes Indkomsters Formindskelse i Fyens Distriet siden Anno 1660 og til dette Aar 1690" udviser, fandtes der iblandt de forringede Kald flere, (f. Ex. Ryslinge og Kjolstrup) om hvilke der senere (1692 og 1699) blev givet Stiftsøvrigheden Befaling at domme Herremændene og Præsterne imellem. Men slige Kjendelser faldt sædvanligt ud til Præstekaldenes Forringelse. [2]) Stiftsbogerne bleve ikke saaledes forfattede og skulde det ikke heller, at de i paakommende Tilfælde kunde tjene til Beviis; ei heller kom de for Fyens Stift fuldkomment istand i Kingos Tid, og Stiftamtmanden fik uagtet mange Erindringer „ingen Gjenpart af den, [3]) men de fleste Materialier dertil findes under Navn af Jordebøger for de enkelte Herreder i Bispearchivet i Odense. Kingos Enke skriver herom, at han ikke havde modtaget nogen Stiftsbog fra sine Formænd, og da der fordres gyldige Documenter til en saadans Indretning, som han ikke havde kunnet erholde, ei heller forefandt Noget i Stiftskisten, hvorefter den kunde forfærdiges efter Lovens Bydende, saa havde han gjort, hvad der stod i hans Magt ved at indhente Oplysninger fra Provsterne. [4])

---

[1]) Od. Bispe-Arch. Registr. 27, 261. [2]) Som et Exempel herpaa tjener: Om Kjolstrup Kald hedder det i Biskoppens Optegnelse, at „Præsten i nogle Aar er bleven nægtet den aarlige Afgift, han af Ulriksholm skulde have, nemlig 4 Pd. Byg, 1 Pd. Rug samt nødtørftig Ildebrand og Græsning for Kyrsinge Byes Jorder, som under bemeldte Hovedgaard er lagt, alligevel Hs. Majestæts Naades Brev og Confirmation derpaa er givet." Men denne Refusion erlægges nu med 16 Rbd. aarligt, som altsaa maa være blven bestemt ved ovenanforte Kjendelse af 1699. [3]) Commissionsact 29 Novbr. 1704. Od. Bispe-Arch. [4]) Commissionsact 13 Aug. 1705. Sammest.

Forøvrigt var Kingo stedse rede til at haandhæve den ham underlagte Geistligheds Rettigheder og at forbedre deres Vilkaar, naar Leiligheden dertil frembød sig. Han udvirkede den Kgl. Bevilling af 28 Juni 1696, [1]) hvorefter Provsterne fik Ret til at forestaae Auctionerne ved geistlige Skifter. Efter hans Forestilling bleve ved Reskr. af 24 Marts 1683 de residerende Capellanier afskaffede i den Kgl. Deel af Als, efterhaanden som de bleve vacante, eftersom de kun vare Sognepræsterne, der godt kunde forrette Embederne uden Medhjælp, til Byrde. Capellanboligerne bleve Præsterne skjænkede og skulde indrettes til Enkesæder [2]). Det var efter „hans allerunderdanigste Andragende og gjorte Beretning", at Reskr. af 3 Octbr. 1685 tillagde Præsterne i Fyens Stift al Tienden af Boghvede, Hør, Hamp, Føl, Bier og Andet, som de øvrige Tiendetagere vilde nægte dem, „uanseet Præsterne skal efter derom fremviste gamle Breve og Domme slig Tiende af gammel Tid have nydt og oppebaaret." [3]) Ifølge hans Ansøgninger blev det geistlige Gods i de vanskelige Krigsaar befriet fra den halve Skat i hele 13 Aar [4]). Han indgav d. 20 Marts 1697 et Indlæg til Høiesteret for „kraftigen at forsvare" Sognepræsten i Giislev Hr. Jens Fabers Rettighed til et Sted i Holme-Hauger [5]). Men fremfor Alt viser Ordningen af Tiendevæsenet i Lollands-Falsters Stift ikke mindre hans Selvstændighed og practiske Dygtighed end hans kraftige Virksomhed for Kirkens, Hospitalernes og

---

[1]) Bloch, Fyenske Geistl. Hist. 1, 166. [2]) Pont. Ann. IV, 618. [3]) Od. Bispe-Arch. [4]) H. Bartholins Universitetsprogram 13 Novbr. 1703. [5]) Blochs Brevs.

det geistlige Gods, som var hans Bestyrelse underlagt. Ved Forordn. af 1 Juli 1687 var det bestemt, at Tienden i dette Stift, „hvor en sær Skik med at tiende hidindtil haver været",[1]) skulde ydes, ligesom i de andre Provindser af Riget, efter Loven, hvorfor den saakaldte Biskopstiende og „det Almueskorn, Helmissemad" og andre deslige Smaaindtægter, som Præsterne hidtil havde nydt, skulde være aldeles ophævet. De Præster, som ved denne Forandring lede et for stort Tab i deres Indkomster, skulde som Vederlag tillægges Noget af Kongetienden, indtil de efterhaanden kunde faae Erstatning ved et beleiligt Præstekalds Annectering. Som Commissairer til efter Loven og denne Forordning at bringe denne Sag i Orden udnævntes[2]) Geheimeraad, Stiftamtmand Marcu's Giøe, Cancellieraad, Landsdommer Poul Matthiesen, Landcommissarius Hieronymus Hofman og Kingo. De bedste Kald skulde have deres Tab erstattet med det Halve og de maadelige med det Hele, foruden ved hvad de kunde faae ved den paatænkte Annectering af Kaldene.[3]) Ved denne Leilighed viste det sig ret, hvor vanskeligt det dengang var at erhverve nøiagtige Oplysninger fra Præsterne om deres Indtægter; thi uagtet Commissionen flere Gange tog Sagen for, fik den dog kun for Falsters Vedkommende de forlangte Indberetninger fra Sønder-Herred, men maatte lade det passere, at „Præsterne ikke havde just saa rigtigt opgivet" deres Kalds Beskaffenhed, hvor-

---

[1]) Tienden var nemlig bleven oppebaaret med hver 15de eller hver 20de Kjærv. [2]) Ved Reskr. af 1 Juli 1687. [3]) Efter Reskr. af 16 Aug. 1687.

for Commissionen kun „saa omtrentlig, en gros og efter=som det kom ei saa nøie an paa en nøiagtig Underret=ning" kunde opgive Kaldenes Beskaffenhed. Det efter vidtløftige Forhandlinger af Commissionen indsendte For=slag vægrede Kingo sig imidlertid ved at underskrive, hvorimod et særskilt Forslag af ham angaaende Kaldenes Annectering og et Separatvotum om Sagen i det Hele findes Commissionsacten tilføiet [1]). Han melder her, at den første Grund, hvorfor han ikke kan tiltræde de gjorte Forslag, er „Eders Majestæts store Naade, som E. M. har behaget at tilsige Præsterne om Vederlag for hvis dennem ved denne Forandring udi deres Kalds Indkom=ster afgaaer, til hvilken jeg efter mit Embedes Pligt paa Præsteskabets Vegne bør at holde mig som et helligt Anker, der ei skal svigte, eftersom det er heftet paa Kjær=lighed til Guds Kirkes Tjenere og Eders Majestæts egne naadigste Privilegier, hvilke jeg fornam at vilde lide et mærkværdigt Skaar." . . . Han gjør opmærksom paa, at de øvrige Commissarier ikke synes at ville finde sig i, at Præsterne fik noget Vederlag for Tiendens Afgang efter den hidtil brugte Maade at tiende paa; at de vilde regne Calente=Godset iblandt anden præstelig Indkomst, da dette dog ifølge sin Oprindelse ene hørte Præsteska=bet til; at Degnenes Rettighed til deres uvisse Indtæg=ter efter Commissionens Indstilling stod Fare for at gaae tabt. Paa disse Grunde indstiller han derfor: 1) at Præsterne paa Lolland maatte faae Refusion for hvad de mistede ved Tiendeydelsens Forandring; 2) at de maatte beholde Bælgkornet alene; 3) ligeledes Paaskerente og

---

[1]) Dateret Kjøbenhavn d. 12 Septbr. 1687.

Smaaredsel m. v. ligesom i Sjælland og Fyen; 4) at Tiende af Landsbykald, der vare annecterede til Kjøbstadkald, kun maatte deles i 2 Dele; 5) at Degnene maatte nyde deres Mader efter Loven [1]) samt Klokkerskjeppe (o: Ringepenge) og Offer; 6) at der maatte gives de Fattige, som havde nydt Almues-Korn, Refusion; 7) ligeledes Nykjøbing Hospital for dets Tab, og at det maatte beholde sin Rettighed til Idestrup Kald; 8) at Skolerne maatte faae fuldt Vederlag ved Reguleringen af Degnenes Pensioner til disse; 9) at Kongen vilde give Refusionerne af Konge- og en Deel af Kirketienden; 10) angaaende Annecteringen af Sognene yttrede han det Haab, at det maatte forblive, saasom Provsterne tilligemed ham havde gjort allerunderdanigst Forslag om, og slutter saaledes: „Paa Præsteskabets, Skolernes, Degnenes saavelsom de Fattiges Vegne vil jeg allerund. formode Eders Majestæts naadigste og milde Svar til en fuldkommen Fortrøstning for dennem alle og Eders Majestæts store Naade og Retfærdighed til et priseligt og udødeligt Minde." [2]) Sammenholder man nu Forordn. af 17 April 1688, ved hvilken disse Forhold endeligen ordnedes, med Kingos Forestillinger, vil det sees, at disse ikke vare forgjæves.

---

[1]) Iblandt de flere Præstekaldenes uvisse Indtægter anfører Commissionsacten: Mikkelmisse, Helmisse, Julemader, Korsemader, om hvilken sidste det siges, at, „naar Præsten og Degnen havde faaet sin Part, løb Smaadrenge og Piger op til Alteret, hvad enten de vare rige eller fattige, at faae Korsemad, som det kaldes." Dette skete udentvivl paa „Fattigfolks Dag", som P. Palladius omtaler; cf. P. Palladius. Theol. Tidsskr. 4 B. 2 H. p. 46. [2]) Commissionsact i Od. Bispe-Archiv. Registr. 47, 517.

Iblandt de Geiſtligheden i Aaret 1661 meddeelte Privilegier var ogſaa det, at den ſkulde være fri for al Indqvartering; men dette Privilegium forblev ikke uanfægtet. Borgermeſter og Raad i Odenſe forlangte 1677, at Stadens Geiſtlige „ſkulde udcommandere enten deres Gaardskarle eller andre mercenarios til Landeværn, men deres ſamtlige Reſolution var ſaaledes, at ſom de vare Preſſurer nok undergivne desforuden, ſaa vilde de ikke beqvemme ſig til bemeldte magistratus civilis postulatum at efterkomme.[1]) I det følgende Aar forlangte Magiſtraten i Odenſe, at Geiſtligheden ſkulde tage Deel i Indqvarteringsſkatten, og havde anmodet om, at nogle Geiſtlige vilde give Møde for i Forening med den at fordele denne Skat; men da Ingen mødte, og Kingo opponerede paa Geiſtlighedens Vegne, tilſkrev Magiſtraten ham et Brev, der ikke er uden Animoſitet imod ham og Beklagelſe over, at Geiſtligheden vilde vælte den hele Byrde over paa det fattige og trykkede Borgerſkab.[2]) Og da der ſenere i Aaret 1681 blev paalagt hele Geiſtligheden den ſaakaldte „Rostjeneſte",[3]) indgav Kingo en Memorial derom i Skattekammeret, „men fik ikkun ſlet Svar derpaa." Af Bircherods Beretning herom ſees, at denne Skat anſaaes for meget trykkende, og at man med ſpændt Forventning imodeſaae Reſolutionen paa den Anſøgning, ſom Kingo havde indgivet om Forſkaanſel for denne Rostjeneſte.

Der blev i Chr. d. 5tes Tid gjort flere Forſøg paa at faae Degnenes meget uviſſe Indkomſter beſtemte og

---

[1]) J. Bircherods Dagbeger p. 187. [2]) Od. Biſpe-Arch. [3]) Efter J. Bircherods Dagbeger p. 205 en Afgift af 1 ℔ pr. Td. Hartkorn „af hvis Landgjæld, de Geiſtlige pro officio nyder."

forbedrede og det navnligen derved, at der skulde tillægges dem Tiende til Beløb af 1/3 Deel af, hvad Præsterne fik. Kingos Erklæring blev forlangt, [1]) og han foreslog da: [2]) 1) at Præsternes Tiendebøger skulde gjennemgaaes af Biskoppen og Provsterne, og deraf Middeltallet af 3 Aars Tiende beregnes til en fast aarlig Løn for Degnene, hvoraf de saa igjen skulde pensere 1/5 Deel til Skolerne; 2) han gjør opmærksom paa, at det vilde blive vanskeligt for Degnene at faae denne Afgift af Bønderne, „saasom de Flestes Vilkaar ere heelt slette", dersom det ikke blev dem tilladt at tage Tienden paa Ageren; 3) dersom Bønderne skulde yde Degnetiende i Skjeppen, maatte Kgl. Befaling udgaae til Proprietairerne at give Bonden Tilhold om denne Afgifts Erlæggelse; 4) foreslaaer endelig, at Stiftamtmanden og han maatte faae Befaling om at fortsætte og overholde denne Sag. Reskriptet af 9 Septbr. 1690 stadfæstede Degnenes Rettighed, men hvorlidet den alvorlige Kgl. Befaling blev gjennemført, er velbekjendt. [3]) At det ogsaa sædvanligt blev Biskoppen meget ugunstigt optaget, naar han hos Patronerne vilde tale Degnenes Sag, viser et Svar, som Kingo fik paa et Brev til Vincentz Lerche paa Rygaard angaaende Degnen Peder Mortensen i Dure og Veistrup, i hvilket han havde yttret, „at han var forsikkret, at det ingenlunde var med hans Villie, at Degnen saa hart medtages".

En Enkekasse blev efter Landemodets [4]) Indstilling [5])

---

[1]) 21 Januar 1690. [2]) 20 Marts 1690. Od. Bispe-Arch. [3]) Ussings Kirkeforfatning. 3 D. § 186. [4]) 13 Juni 1693. Od. Bispe-Arch. [5]) 28 Juni 1693.

oprettet for Lolland og Falster 1694,[1]) og Kingo bestræbte sig i de følgende Aar for at faae en lignende Enkekasse oprettet i Fyen. Han paalagde Provsterne at conferere herom med deres Herredsbrødre[2]) og melde ham Udfaldet, og paa Landemodet d. 6 Octbr. 1697 blev det efter hans Forslag besluttet at oprette en Capital til fattige Præsteenker.[3]) Aaret efter blev paa Landemodet[4]) atter forhandlet om at oprette en Enke-Kasse-Fundats ligesom den i Lolland. Denne Fundats kom dog ikke istand, medens Kingo levede; thi paa det sidste Landemode, ved hvilket han var tilstede, „blev igjen meldet om den Capital til Præsteenker at oprette, om det kunde naae sin Fuldkommenhed og Endskab engang."[5])

En Assuranceforening blev ogsaa vedtaget imellem Præsterne paa Lolland 1689 og i hele Stiftet 1690.[6])

Uagtet vi saaledes træffe paa ikke faa Foranstaltninger til at sikkre og forbedre Geistlighedens Kaar, skjønnes det dog, og tildeels af disse, at dens oeconomiske Stilling i denne Periode ingenlunde kan kaldes gunstig. Det manglede vel ikke paa Lovbestemmelser, men disses Overholdelse var mangensteds mislig, fordi Standen i det Hele taget endnu var altfor afhængig af de mægtige Patroner. Ogsaa var Landbobefolkningen i hine af Krigen haardt medtagne Aaringer, medens Landbruget stod paa et ringe Trin, udmarvet og oftere ikke istand til at

---

[1]) Fundats af 28 April 1694. Hver Præst skulde give 1 Rdl. aarligt, og Enkerne fik først 2, siden 4 og 6 Mk. maanedligt, som skulde stige indtil 24 Rdl. aarligt. [2]) Blochs Brevs. [3]) Hver Præst skulde fra Paaske 1697 give 1 Rdl. aarligt. [4]) 4 Mai 1698. [5]) Fyens Landemodeprotocol fra 1680. Enkekasse-Fundatsen for hele Fyens Stift er af 10 August 1722. [6]) Med 1 eller 2 Slettedaler skulde Præsterne komme hverandre til Hjælp. Sammesteds.

svare sine Afgifter, hvorved Kirkens Tjenere naturligviis ogsaa maatte lide Tab i deres Indtægter. Det er vel derfor ikke saa meget overdrevent, naar Birckerod skriver [1]) om de Geistlige, at „en Deel ere mere end Andre i disse Tider ad medullam emaciati“ og Beviserne saavel herfor, som for Landets slette Tilstand overhovedet, ere ogsaa tilstede fra Kingos Embedsførelse. At faae Capitaler og resterende Renter ind fra Præstegaardene var meget besværligt. Ofte maatte Kingo skrive til Provsterne herom og hans Amanuensis paaminde Præsterne. I et Brev til Moth [2]) yttrer han: „Gud kjender, med hvad Flid og Fortred jeg er kommen saavidt med det, som der findes saamange, der have været seige at drive til Endskab. Dødsfald og Fattigdom har og en stor Deel Langdrag foraarsaget.“ Skatterestancer maatte ofte eftergives Bønderne, da det var umuligt at faae dem inddrevne; men for Aaret 1685, der var et frugtbart Aar, skulde de inddrives. Kingo supplicerede derfor [3]) om nogle visse Aars Eftergivelse endnu, for at Bonden kunde komme paa Fode igjen, da han ellers snart vilde komme i samme Elendighed som forhen; „thi“, siger han: „imidlertid bed Bjørnen, som var bunden, og den Kage, der laae næst forhaanden, blev først fortæret.[4]) Da imidlertid en uformodet Resolution

---

[1]) Dagbeger p. 204. [2]) 15 Aug. 1697. Blochs Brevs. [3]) Ansøgning dat. Hafniæ d. 2 Novbr. 1685. Commissionsact 15 Jan. 1706. Od. Bispe-Arch. [4]) I hvor ringe Priis Vendergaardene stode, sees af Rentekammer-Skr. til Kingo 11 Mai 1695, hvorved 2de Gaarde i Gjesteley Bye paa $5\frac{1}{2}$ og $3\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn fra Hospitalet sælges til Viceadmiral Frederik Gjedde til hans Hovedgaards, Nordskovs, Complettering for 182 Rdl. 90 ß. og 137 Rdl. 48 ß. Od. Bispe-Arch. Hospitalets Copiebog p. 111.

kom herpaa fra Rentekammeret, hvorved Hospitalets forarmede Gods kun fik Skattefrihed i 1 Aar og det øde Gods i 3 Aar, men Præsterne skulde miste deres Mensalgods, dersom de ikke betalte; saa ansøgte Kingo hos Kongen om 5 Aars Skattefrihed for det forarmede og om 10 Aars for det øde Gods, da det ellers ikke kunde hjælpe, og for at give sin Ansøgning mere Vægt frembar han sin Bøn i et Nytaarsvers til Kronprindsen, hvilket han tilstillede Geheimeraad Wibe med disse Ord: „Jeg haver understaaet mig ved en liden Nytaarsønske i dybeste Underdanighed at overdrage Hs. Kongel. Høihed, min allernaadigste Prinds og Herre denne de fattige Præsters og Hospitalslemmers Supplication, hvilken ingen bedre Vei kunde finde til lykkelig Fremgang end igjennem Eders Excellences høigunstige Hænder." [1]) I denne Præstestandens mindre gode Formuestilstand maa vel ogsaa Grunden søges til, at, da der 1694 blev paabudet et tvungent Laan, ved hvilken Leilighed Hs. Majestæt forudsatte, at Biskoppen „i det ringeste 500 Rdl. paa 3 Aar skal ville forstrække", Præsterne ikke bleve paalagte noget Laan, men kun fik en Opmuntring til at yde det paa følgende Maade [2]): „Og beviste Hr. Biskop herforuden en særdeles allerunderdanigst Nidkjærhed for Hs. Kongel. Majestæts Tjenestes Befordring, dersom han paa en god Maade kunde søge at persvadere de meest formuende af Geistligheden udi det ham anbetroede Stift, at de af sig selv til forskrevne Tid en god,

---

[1]) Dat. 31 og 30 Decbr. 1685. Sammesteds. [2]) Brev til Kingo 30 Marts 1694 fra Gyldenløve, Reventlow ɔc. Od. B.-Arch. Den samme Skrivelse udgik til J. Bircherod; cf. hans Dagbøger p. 289.

villig Forstrækning til Hs. Kongl. Majestæt allerunderd. vilde gjøre." Uagtet Virkningen af denne Anmodning kun blev den, at, medens Kingo indsendte de forlangte 500 Rbd., hele Fyens Geistlighed kun lovede 1400 Rdl. og Lollands 900 Rdl. Croner, modtog Kingo dog igjennem Geheimeraad Plessen den Tilkjendegivelse, at „den Maade, han har brugt med at samle den allernaadigst begjærte Forstrækning af den fyenske Geistlighed, er saare vel."

19. Præstekaldene bleve i Christian d. 5tes Tid besatte deels af Kirkepatronerne og deels af Kongen, efterat Menighedernes Kaldsrét endog forend Danske Lovs Udgivelse efterhaanden var ophørt, [1]) og Patronernes uindskrænkede Kaldsret vedvarede egentligen kun, indtil Reskriptet af 1 Juli 1690 bestemte, at Biskopperne skulde paasee, at allernaadigst Confirmation paa de af Proprietairer udstedte Kaldsbreve var erhvervet, forend de meddeelte Collats, samt ogsaa tilholde de af Proprietairerne, selv om disse vare Grever eller Friherrer, beskikkede Præster uden Ophold at ansøge derom, saafremt de ikke allerede maatte have den. Ved denne Bestemmelse var det opnaaet, hvad Regjeringen siensynligen tragtede efter, om endog kun efter Navnet, at bringe Kaldsretten ind under den kongelige Høihed. Men der havde visselig været Grund for Regjeringen til at gribe ind i dette Forhold, der beviisligt blev skammelig misbrugt, paa en kraftigere Maade, end den gjorde. Til

---

[1]) C. T. Engelstoft, Om Besættelse af Kirkens Tjenere i den danske Kirke fra Reformationen til vore Tider. Theol. Tidsskr. 5 Bd. 2 H. og 6 Bd. 2 H.

Biſkopperne var nemlig d. 16 Juli 1681 udgaaet følgende Kgl. Reſkript: [1]) „Chr. d. 5te. Vor Naade tilforn! Efterat vi meget ugjerne haver fornummet, hvorledes endeel af dennem, ſom nogen jura patronatus haver, dermed paa en heel forargerlig Maade ſkal omgaaes, i det de ei ſkal undſee ſig for Kaldene for Penge ſaagodtſom paa offentlig Auction til den meeſt Bydende at ſælge, da ſom vi ſaadant, om de ſkyldige kan udfindes, ingenlunde vil lade uſtraffet hengaae, er vores allernaadigſte Villie og Befaling, at du i tvende Provſters Overværelſe lader for dig fordre alle de Præſter, ſom ſiden vores Regjerings Indtrædelſe af nogen Proprietario, uden Forſkjel i hvo de endog være kunde, ſom jus patronatus til noget Kald haver, kan være kaldet, og dennem paa vore Vegne alvorligen tilholder, at de, ſaa kjær dennem vores Naade er, for Eder aflægger deres høieſte Saligheds Eed, om de enten ſelv, deres Forældre, Slægt eller Venner haver udgivet Obligation, Penge eller Pendings Værd enten til Patronerne af Kaldene, ſom de betjener, deres Huſtruer, Børn eller nogen Anden paa deres Vegne, og det af Enhver ſkriftlig tager under hans Haand, hvilket du og tillige med begge Provſterne haver at underſkrive og os det ſiden allerunderdanigſt haver at tilſkikke. Og paa det de, ſom ſligt kunde have udgivet, ei ſkulle befrygte ſig for deres Kald derover at forbryde, haver du dennem, ſom ſaadant godvilligen vedſtaae, paa vore Vegne at forſikkre, at dennem ei alene allernaadigſt ſkal vorde tilgivet og efterladt,

---

[1]) Omtalt af Uſſing. Kirkeforfatning 3 D. p. 85 ff. og hos C. T. Engelſtoft. Theol. Tidsſkr. 6 Bd. 2 H. p. 135, men kun excerptviis.

hvis Forseelse, som de i saa Maade kan have begangen, men endog derforuden igjen gives, hvad de i saa Maade kan have udgivet. Skulde nogen derimod findes, som sig herudi skulle ville vægre og hverken agte deres egen Salighed eller vores allern. Befaling, skal de, om saadant kan vorde aabenbaret, uden al Naade straffes som Meenedere og derforuden af vores General-Fiskal Andre til Afsky som vores Mandaters Overtrædere tiltales. Og som dette alleneste er ansect paa Guds Ære og al saadan forargelig Simonie at afskaffe, saa ville vi og ei tvivle paa, at du jo uden nogen Persons Ansеelse lader dig være angelegen Sandheden, saavidt dig muligt være kan, at udforske, saaledes som du det først for Gud i Himmelen og siden for os selv agter at svare og bekjendt være. Herforuden haver du og de begge Provster, som du til dig tagendes vorder, alvorligen at tilholde, at de dette tausholder, saavelsom og de Præster, som i saa Maader forhørt vorder, ved deres Ed forbinde, at de det ikke for Nogen, i hvo det og være kunde, mundtlig eller skriftlig aabenbarer, paa det at ikke Nogen, om de derom nogen Videnskab bekomme kunde, skulle i en eller anden Maade søge sig at præcavere. Dermed o. s. v." Resultatet af den derefter i Fyens Stift foretagne Inquisition bekræfter den allerede af Ussing yttrede Formodning om, at Kongen fik flere Misbrug opdaget, end han havde ventet og ønsket [1]); thi i Odense Bispearchiv [2]) findes en „Forklaring paa nogle Præsters Adkomst til deres Kald", der som et

---

[1]) cf. Udbyttet af Undersøgelsen i Ribe Stift hos C. T. Engelstoft l. l.

[2]) No. 35.

Bilag til hiin Tids Kaldsretshistorie fortjener at opbevares. Forklaringen lyder saaledes:

„Anno 1681 d. 8 August hora sexta antemeridiana var jeg Underskrevne efter Hs. Majestæts naadigste Befaling til vores velbyrdige og velærværdige Hr. Biskop indkaldt til Odense Bispegaard, hvor jeg saae og læste Hs. Majestæts naadigste Villie og Befaling belangendes ulovlig Kald til Præsteembedet, hvorpaa jeg vedgaaer efterfølgende. At jeg selv haver talt nogle Penge til hans høigrevelige Naade Grev Wedel til Wedelsborg for Ørslev og Fons Sogne, benægter jeg aldeles; men at min Moder Mette Rasmusdatter Sl. Jens Winters udi Aarhuus jo haver talt Hendes Naade nogle Penge, benægter jeg ikke, ungefær 200 Rdl. Dette bekræfter jeg med egen Haand og Saligheds Eed, saasandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

P. J. Winter.

Jeg Underskrevne bekjender, at jeg til den høie og velb. Herre Hr. Wilhelm Friederich v. Wedel, Greve til Wedelsborg, Ridder, hans Fuldmægtig Hans Knudsen (enddog jeg havde Hs. Majestæts min allern. Herres og Arvekonges Benaadnings Brev, at jeg til Kjerte Kald allern. var voceret) haver dog maattet udgive efter ofte Anmodning min Obligation paa 112 Rdl., dog jeg bemeldte Obligation haver igjen bekommet; thi den blev mig igjen paa min Bryllupshøitid skjænket. Men 38 Rdl., som en af mine Venner haver for mig udlagt, hvilke jeg endnu er bortskyldig, bliver hos ovenbem. Hans Knudsen til Rest. Bekræftes med egen Haand, saasandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Actum ut supra.

Niels Jørgensen,
Sognepræst til Kjerte.

Jeg Underskrevne efter Hs. Kongel. Maj. naadigste Befaling bekjender, at jeg haver udgivet for Uby Kald paa hans grevelige Naades Wilhelm Frederichs, Greve af Wedel, Ridder ꝛc. til Sl. Albret Skrødder, Borger og Handelsmand i Kjøbenhavn, min Obligation paa 260 Rdl., og er paa samme min Obligation med dets paagaaende Rente endeel betalt, og haver jeg siden maattet forandre samme min Obligation og derpaa givet en anden puur Obligation paa 200 Rdl. og det Hendrich Dreyer, Borger og Handelsmand i Kjøbenhavn, som Sl. Albret Skrødders Hustrue tilægte haver bekommet, for hvilken min udgivne Obligation jeg fattige Mand i dybeste Underdanighed begjærer at maatte forskaanes. Dette

bekræfter jeg med egen Haand ved min høieste Saligheds Eed. Saa sandt hjælpe mig Gud.

Actum ut supra. **Jens Biering.**

At saaledes af overskrevne paa forn. Dag og Tid udi vores Nærværelse ved høieste Saligheds Eed er vidnet og vedstaaet, bekræfte vi underskrevne med egne Hænder.

Kingo. Stoudt. Otte Rasmussen.

Efter Hs. Kongel. Maj. allern. Villie og Befaling haver jeg Underskrevne allerunderd. indstillet mig udi Velb. Hr. Biskops Huus anlangende min Sandheds Bekjendelse at aflægge om min Adkomst til mit Kald og haver derom d. 11 August udi indeværende Aar 1681, da jeg indkaldet var, gjort denne Underretning, som jeg med en god Samvittighed kan vedstaae: Anno 1674 d. 19de Juni er jeg af hans høigr. Excell. Grev Wedel til Wedelsborg, Herre til Tybrind, Ridder ꝛc. Exspectants paa Præstekaldet udi Balslev og Eiby Sogne benaadet efter Hr. Søren Thomasens Død at nyde og imidlertid efter hans Begjæring udi hans Svaghed som Capellan hannem at betjene, og da kan jeg med en god Samvittighed og ved høieste Eed bekræfte, at der jeg havde ladet mig høre paa samme Kald, og det paa min gode Patrons Dr. Christoffer Baltslous Recommendation var lovet og tilsagt, er ikke et eneste Ord fremført af Greven om nogen Penge i nogen Maade derfor at erlægge, ei heller jeg selv eller nogen paa mine Vegne da haver udlovet Noget at give. Men det kan jeg ikke nægte, at der jo siden paa mine Vegne 200 Rdl. er fremstillet og udgivne. At dette saaledes er, som foreskrevet staaer, bekræfter jeg med egen Haand ved min Saligheds Eed, saasandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Actum ut supra. **Lauritz Jensen.**
(Skjerning?)

Som jeg idag d. 8 August 1681 er indkaldet for Hs. Høiærv. Biskoppen samt tvende Provster, at aflægge min Sandheds Eed angaaende Adkomsten til mit Kald, da kan jeg i al Sandhed bekjende og vedstaae, at der aldrig med min Villie og Vidskab er Noget derfor udgivet. Men, som fornemmes, haver min Fader til hans høigr. Naade Wilhelm Friederich, Greve til Wedelsborg, Ridder, afhændet og bortskjødet en Bondegaard i Gamby, liggende i Haarslev Sogn, hvilken forberørte Gaard en Mand beboer navnlig Claus Hansen, 7 Td. 6 Sk. i Hartkorn, som jeg ved min Sa=

ligheds Eed kan bekræfte. Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Datum ut supra. **Niels Hansen Husum.**

At Hr. Niels Hansen Husum, Sognepræst til Gjelsted og Royerup Sogne, saaledes ved høieste Saligheds Eed haver vidnet og vedstaaet udi vores Nærværelse, bekræfte vi underskrevne med egne Hænder. Odense Bispegaard ut supra.

Kingo. L. Stoudt. S. Otte Rasmussen.

Anno 81 d. 9 Aug. var jeg Anders Lerke indkaldet for Hs. Høiærv. Biskoppen og blev i tvende Provsters Nærværelse tilspurgt, om jeg, mine Forældre eller Venner ei havde udlovet til Hs. Excell. Hr. Generallieutenant Hans v. Ahlefeldt til Glorup Noget, enten Penge eller Pengesværd eller og givet ham min Obligation paa Noget, derfor at jeg Svindinge Kald maatte nyde. Da svarer jeg hertil, at hverken jeg eller mine i nogen Maade har udlovet eller givet Noget, enten Penge, Obligation eller Andet til forbem. Hs. Excell., der jeg blev kaldet til Svindinge Kald. Men den Tiende af Glorup „Locher," som er en Deel af Kaldets Rettighed, maatte jeg forpligte mig til at afstaae,[1]) hvilket jeg ved høieste Saligheds Eed bekræfter. Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Anders Lerke.

At Hr. Anders Lerke, Sognepræst til Svindinge, saaledes paa ovenbem. Dag og Tid for os underskrevne haver vidnet og vedstaact, bekræfte vi med vore Hænder.

Actum Odense Bispegaard ut supra.

Th. Kingo. L. Stoudt. Otte Rasmussen."

Den nærmeste Følge af disse Oplysninger var dog nok kun den, at man i Lovens 2, 3, 8 indførte eller rettere sagt igjentog den Bestemmelse, at hvo som havde budet eller givet nogen Gave for at faae et Præstekald, skulde have forbrudt det samt Adgang til Præsteembede for bestandigt, og den, som havde taget Gaven, skulde

---

[1]) Tiden og Personerne havde forandret sig siden Christoffer Walkendorffs Tid, der tiendede Svindinge Præst hver 20de Kjærv af Glorup. Jac. Madsen Veiles Visitatsbog, af A. Crone. Indbydelsesskrift til Examen i Odense Cathedralskole. 1851. p. 11.

miſte Kaldsrettigheden;[1]) og det maa beklages, at Regjeringen ikke benyttede de indhentede Oplysninger til at gjøre aldeles Ende paa det Uvæſen, ſom den private Kaldsret medførte. Henſynet til de Paagjældendes anſeelige Stilling gjorde ſig ogſaa her gjældende, ſaa at det kom til at beroe ved Lovens Beſtemmelſe og de i ovenanførte Reſkript af 1 Juli 1690 trufne halve Forholdsregler, hvilke Regjeringen desuden modarbeidede derved, at den i ſin Pengeforlegenhed ſolgte Patronatsretten til alle og enhver. Af en Optegnelſe om jus patronatus til 104 Kirker i Fyen fremgaaer det, at Chr. d. 5te i ſin Regjeringstid bortſkjødede 38 af disſe.

Kaldsretten til Præſtekaldene i Kjøbſtæderne havde i Almindelighed aldrig været overgivet til Menigheden, men efter Ordinantſen til Magiſtraten, hvis Ret dog i Tidens Løb var bleven indſkrænket ved den Indflydelſe, ſom iſær Lehnsmanden fik paa Valgene.[2]) I Odenſe var der dog ved en ſæregen Kgl. Bevilling af 1618 forundt Menigheden Ret til at kalde Præſt til St. Knuds Kirke, og der forekommer maaſkee det ſidſte Exempel efter Souverainiteten paa, at Magiſtraten vilde hævde den Menigheden tidligere tilſtaaede Kaldsret. Men i en Erklæring, ſom Kingo i Anledning af dette og flere Stridspunkter imellem ham og Magiſtraten indgav til Kongen i Aaret 1688, yttrer han ſig ſaaledes: „Er det viſt og vitterligt nok, at Høilovlig Ihukommelſe Eders Majeſtæts høiſalige Farfader Christianus qvartus Anno 1618 forundte Menigheden i St. Albani Sogn St.

---

[1]) Uſſing. l. l. [2]) cf. C. T. Engelſtoft. Theol. Tidsſkr. 5 Bd. 2 H. p. 221 ff.

Knuds Kirke til en Sognekirke, gav dem Frihed til at kalde Præster o. s. v. Den Naade med at kalde Præster var efter Ordinantsen i de Dage, hvor Kongen havde jus, almindelig paa Landet, men i Kjøbstæderne her og der ved sær Naade anderledes anordnet, saasom og ved denne St. Knuds Kirke i Odense, hvilken sær Kgl. Naade ved Recessen, som udgik Anno 1643, saaledes da blev forklaret i den første Bog om Geistligheden 4de Capitels 4de Artikel, at Borgermestere og Raad ere deres egne Kirkers Forsvarere, dog under Lehnsmandens Direction og Indseende. Jeg veed ei om Eders Majestæts naadige Tanke maatte did henfalde, at Hr. Christian Thomason, som da var Kgl. Majestæts Canceller og Befalingsmand over St. Knuds Kloster, saasom i Fortalen for Recessen anmeldes, da kunde havt Aarsag et og andet nødvendigt om St. Knuds Kirke tilligemed andet at erindre. Efter Eders Majestæts Høil. Ihuk. Hr. Faders lyksalige Arveregimente ere saadanne jura vocandi igjenkaldte, og ingen af Capitels Herrer eller andre haver understaaet sig efter den Dag at kalde det et Privilegium, som for nogen Tid var givet og hængte af en Enevolds Herres blotte Naade. Hermed havde og Odense Magistrat til Datum været tilfreds, som udi Sal. Dr. Rudolph Moths, Mag. Ludvig Stouds og Hr. Mads Rostocks, Medtjener til St. Knuds Kirke, deres Kaldsbrev er at erfare. Heraf vilde Eders Majestæt naadig behage at eftertænke, om det Privilegium for Odense By med at kalde Præster ... er iærdeleshed stadfæst, hvorpaa jeg ikke lidet tvivler." [1])

---

[1]) Erklær. af 27 Octbr. 1688. Od. Bisp. Arch. Regist. p. 49 No. 537.

Dette Document kaster ikke alene Lys paa det hidtil lidet bekjendte Forhold angaaende Kjøbstædernes Ret til at vælge deres Præster, men viser ogsaa dets Forfatters absolut royalistiske Tænkemaade i Modsætning til de Bestræbelser, af hvilke der i Fyens Stift findes flere Spor hos Kjøbstædernes Magistrater i Almindelighed og hos Magistraten i Odense i Særdeleshed, efter at holde paa Resterne af den tidligere udøvede større Frihed og Myndighed i communale Sager. Thi det skeede ikke uden Modstræben fra Borgerskabet og dets Repræsentanter, at alle borgerlige Forhold efterhaanden og især efter 1683 [1]) bragtes under Embedsmændenes Tilsyn, og derved Magten ogsaa igjennem alle Enkeltheder concentreredes hos Regjeringen.

20. Det lærde Skolevæsen var næsten aldeles henlagt under Biskoppernes Bestyrelse, dog saaledes, at de i Forening med Stiftamtmændene skulde have Tilsyn med Regnskabsvæsenet. Man tænkte under Christian d. 5tes Regjering paa at formindske de overflødige Skolers Antal, hvorfor Oplysninger bleve indhentede fra Biskopperne om Skolernes Tilstand [2]) og en Commission udnævnt, der 1682 fik Ordre til [3]) at tilkalde Biskopperne hver for sit Stifts Vedkommende. Men der udrettedes Intet og Alt blev ved det Gamle indtil Skoleanordningen af 17 April 1739. Der mangler fra Kingos Embedsførelse ikke Vidnesbyrd for, at han baade førte et kyndigt og nidkjært Tilsyn med Skolen; skulde dette end undertiden forekomme os vel myndigt og formløst,

---

[1]) cf. Reskr. 17 Febr. 1683. [2]) Kgl. Befaling 12 Februar 1681.
[3]) Reskr. 2 Decbr. 1682. Commissionens Medlemmer vare Wibe, P. Brandt, Lüxdorff, Schavenius, H. Bagger og H. Leth.

saa opveies det paa den anden Side ved den oprigtige Omsorg baade for Lærere og Disciple, der aabenbarer sig igjennem flere af hans Handlinger, ligesom det i det Hele ikke maa glemmes, at en Biskop for 150 Aar siden levede under ganske andre Forhold end de nuværende og maatte, selv om han var en mindre fremragende Personlighed, end Kingo var, langt oftere foranlediges til directe at gribe ind i de ham underlagte Forhold.

Med Hensyn til Undervisningen gjorde Kingo 1691 det Forslag, at der istedetfor en af de 6 Hørere ved Odense Skole skulde antages en Skrivemester, „som Disciplene 1 Time om Dagen i Regnen og Skriven kan undervise, hvilket kunde være et stort Gavn for Disciplene og især for dem, (der) ellers ei vare bequemme til Bogen, at de kunde gaae ud af Skolen, bequemme til noget Verdsligt, foruden paa ny at begynde Sligt at lære med Bekostning og deres Aars Spilde", [1]) og fra 1692 blev Sinkelectiehørers Kostpenge lagt til Conrectors ringe Løn, og en Discipel af Rectors Lectie eller Custos informerede Sinkerne, hvilket blev approberet af Kongen 1701. [2]) For Musikundervisningen interesserede han sig levende. En Contract blev d. 1 Mai 1686 oprettet med en Gerhardt Bürger, der skulde være Director musices ved Odense Skole med 120 Rdl. Løn og Accidentser ligesom i Kjøbenhavn. Han skulde give 2 Timers Undervisning daglig fra Kl. 12 til 2; desuden maatte de sart begavede Disciple komme til ham i hans „Losemente" Onsdag og Lørdag Eftermiddag for at faae

---

[1]) 6 April 1691. Od. B. Arch. [2]) Commissionsact 15 Juni 1706. Od. B. Arch.

Underviisning baade i Instrumental= og Vocal=Musik. Viste Disciplene Ulydighed imod ham, skulde de straffes 1ste Gang med Skolens Disciplin, 2den Gang miste det halve og 3die Gang det hele Stipendium. Men opfyldte Director musices ikke sin Pligt, stod han til Rette for Biskpen alene. [1]) Til Provsten Mag. Claus Mule i Nyborg skriver han: [2]) „Dnus Præpositus vilde alvorligen foreholde den øverste Horer Jesper Gosman, at han med Musiquen gjor Skolen al mulig Tjeneste, især efterdi Rector vil betale ham derfor; men skulde han ei være dertil at formaae, saa vil J lade mig det vide, paa det jeg kan være betænkt paa at faae en Anden i hans Sted, der vil og kan tjene Musiquen." Odense Skole var forsynet med endeel Instrumenter, og de bedste Musici blandt Disciplene bleve særdeles betænkte med Stipendier. [3]) „Han beneficerede aparte de Disciple, som kom fra Slangerup Skole, saasom de vare gemeenlig Musici baade instrumentales og vocales." [4]) Og for at opmuntre Skolen til at dyrke Musiken, blev der under 31 Januar 1682 erhvervet en Kgl. Resol. for, at de privilegerede Instrumentister i Odense ikke maatte formene Skolens Disciple og Organister sig med deres Musique at lade bruge ved Brylluper eller andre Forsamlinger, men det skulde være disse overalt i Fyens Kjøbstæder tilladt ligesom i Kjøbenhavn at betjene Alle

---

[1]) Od. B. Arch. Musikant Henrik Lauritzen i Odense tillagdes 10 Td. Byg for at informere Disciplene paa Instrumenter, og 2den Lectiehorer Frantz Stoud af extraordinair Gunst og især i Hensende til den Opvartning, han havde gjort ved Musiken, 20 Td. Byg. [2]) 30 Decbr. 1696. Blochs Brevs. [3]) E. Naurs Skolebog. [4]) E. Naurs Erklæring. Commissionsact 20 Marts 1711. Od. Bisp. Arch.

og Enhver med Skolernes Instrumenter, Orgelværker eller Positiver.

Lærerpladsernes Besættelse synes forstørstedelen at have beroet paa Biskoppens Godtbefindende, ligesom han ogsaa tildeels kunde bestemme deres Løn. Til Provsten Mag. Claus Mule i Nyborg skriver saaledes Kingo:[1] „Saasom Rector scholæ i Nyborg Mag. Leth for mig klarligen har demonstreret, hvorledes den nederste Collega der i Skolen Knud Olsen forgangen Juleaften ei alene skal have begegnet ham med Skjeldsord, men endog med Hug og Slag, saa haver J ermeldte Knud Olsen ab officio at removere og i hans Sted igjen at beskikke den forrige Hører Hans Chrog, som jeg ihensеende til hans usle Tilstand samme Plads har forundt." Og til Rectoren i Nykjøbing Mag. Høyelse[2]: „Til den ledige 3die Lectie vil jeg ingenlunde, at den Collega, som er i 2den Lectie, maa ascendere, men mit Votum skal være for Apotequerens Søn der i Byen, at komme immediate ind udi Vidsteds Sted." Et senere Brev[3] viser dog, at Kingo rettede sig efter Rectorens Forslag om at faae en af sine egne Disciple til Hører, saasom han forsaae sig til, at han „eneste derudi skulde see paa Guds Ære og Skolens Fremtarv." En Hører i Odense Frands Friderichsen Stod beder Jens Birchеrod[4] om at ville skrive til Conrectoren, „at han gjør mig ingen Modstand hos Hs. Høiærværdighed, naar nogen Ascension skeer, som han gjorde sidste Gang." Og en Hører i Nykjøbing Jens Rasmussen Snitger[5]

---

[1]) 30 Decbr. 1696. Blochs Brevs. [2]) 4 Febr. 1697 l. l. [3]) 17 Marts 1697. [4]) 17 Octbr. 1686. Bircherods Brevs. Ms. Appendix til Dagbogerne. [5]) 20 Septbr. 1687. Bircherods Brevs.

skriver, efterat have beklaget sig over næsten i 3 Aar ikke at have faaet sin Løn: „Rector (P. Høyelse), som er Biskoppens particular gode Ven, han faaer sin Løn, men vi andre intet. Vi leve saa ved Forhaabningen, som skeer hvert Aar, naar Biskoppen visiterer her... Siden Dronningen saligen døde, saa døde Lykken osaa for os docentes her, uden den, som Biskoppen desbedre synder." I Aaret 1695 klagede ogsaa Rectoren til Kongen over, at baade han og Hørerne havde en betydelig Sum resterende Løn tilgode. Grunden til at Nykjøbing Skoles Lærere ikke kunde faae deres Løn, sees af senere Forhandlinger herom at have været den, at Dronning Sophies Donation til Skolen tildeels bestod i nogle Kirketiender i Sjælland, der ved et Mageskifte vare komne i Fru Anne Elisabeth Lindenows, Sal. Axel Urnes til Bekkeskov, Besiddelse, der havde bortfæstet dem til Bønderne imod en stor Indfæstning, men ringe Tiendeafgift, af hvilken Lærernes Lønning ikke kunde udredes. Der synes imidlertid ogsaa at have fundet nogen Forsømmelse Sted hos de 6 Executores af Dronningens Fundats, af hvilke Kingo var den ene; thi ved en Commissionsdom i Mariebo d. 8 Febr. 1689 vare samtlige Executorer tilpligtede at svare til Fundatsen, hvortil Kingo ogsaa for sin Person erklærede sig pligtig. Denne Sag gav Anledning til en Deel Forhandlinger i Nykjøbing under Kingos Ophold der i Juli 1696 og til en Deel „Fortred og mange Disputer" for Stiftamtmanden og Biskoppen med de øvrige Executorer, hvorover Kingo bitterlig beklager sig for Stiftamtmand Lützou. [1]) Efter Stiftamtmandens

[1]) Brev 24 Febr. 1697. Blochs Brevs.

og Biskoppens Indstilling [1]) fik de endelig under 5 Decbr. 1696 Kgl. Befaling til paa Nykjøbing Skoles Vegne at maatte igjengive ovenanførte Kirketiendefæstere deres Indfæstning og selv gjøre sig Tienderne saa nyttige som muligt, hvorpaa Mag. Høyelse kjøbte jus patronatus til de 3 Kirker Kjøng, Udby og Ørslev.[2]) I denne Anledning skriver Kingo til Lützou: „Og er mig kjært, at vi kan komme engang til Relighed med den Capital og siden lee ad deres Capricer, som intet andet beflitte sig paa end at gjøre Disputer og Forvirring, hvilket man endnu saa kjendeligen kan see af den første og anden Mands Paaskrift paa vores Beskikkelse; men de kan saa efter eget Behag forlyste sig med deres Partier; det vil og skal være os for Gud og Kongen fornøieligt nok, at vor Intention haver intet andet Maal havt end Guds Ære og den høichristelige Fundats igjen at bringe til sin forrige Frugt og Stand igjennem saamange Forvirringer og adskillige Hoveders usamhængige Meninger." Senere fortrød Mag. Høyelse Handelen; thi Kingo skrev til Lützou [3]) „angaaende Mag. Høyelses Sinds Forandring paa vort Skjøde": „at vi ingenlunde kan saadan en Supplication til Hs. Majestæt enten opsætte eller underskrive, med mindre vi vilde sætte os i ny Fortred med Skolens Handel og gjøre os selv suspect til Hove, det os ei vel skulde anstaae. Dersom Mag. Høyelse vil selv supplicere i den Form, at vi den kan underskrive, saa er jeg for min Person gjerne overbødig dertil. Iligemaade om han for des Aarsag vil anholde

---

[1]) 16 Juli 1696. l. l. [2]) 17 Marts 1697 for en Sum af 3096 Rdl. 53 ß. [3]) 22 Septbr. 1697. Blochs Brevs.

om Mageskifte, vil jeg ei alene tilligemed Hr. Stiftamtmanden den villig underskrive, men og hos Ven og Vens Ven i Kjøbenhavn gjøre ham al mulig Assistance, men videre kan jeg intet love; thi det, som engang sluttet er med Skjøde og Obligation samt Qvittering for Skolen, gaaer jeg ingenlunde fra. Beder tjenlig, at Hr. Stiftamtmanden ei lader nogen see mit Brev, men alene beholder min Mening for sig selv." Maaskee var det Mag. Høyelse selv, som Kingo ved denne sidste Yttring havde i Tanker; thi at det ovenfor omtalte particulaire Venskab mellem den dygtige Skolemand og ivrige Befordrer af Musikunderviisningen i Nykjøbing Skole [1]) Mag. Høyelse og Kingo ikke altid bestod lige varmt, derom vidner blandt Andet følgende Passus af et Brev fra Kingo til ham: [2]) „Af Eders seneste gode Skrivelse fornemmer jeg det, I af Hr. Stiftamtmanden skal have faaet en Reprimande, og den tykkes I mig igjen have villet yde paa mig, det jeg beder, I en anden Gang vil forskaane mig for saavelsom og for Eders Trusler. I vilde jo kun jo før jo bedre fare fort med, hvis I saa meget truer af."

Ved at reducere Lærernes Antal og ved forskjellige andre Foranstaltninger søgte Kingo at forbedre deres Lon. I Aaret 1691 gjorde han saaledes Forslag om at afskaffe 2de af Odense Skoles 6 Hørere og med den ene Løn at forbedre Conrectors ringe Løn, og ved Svendborg Skole, hvis Indkomster i Tidens Løb vare forringede, gjorde han „den Anordning", at Skolen iste-

---

[1]) cf. J. Barfod. Den falsterske Geistligheds Personalhistorie. Kbhavn 1849 p. 70 ff. [2]) 4 Febr. 1697. Blochs Brevs.

detfor tvende kun skulde have een Hører.[1]) Rectoren i Aasens oppebar efter hans „Bevilling" Indkomsten af Kjærum Sogn. Provsterne paa Langeland gav han 1697 Befaling til i Forbindelse med Rectoren i Rudkjøbing at ligne Degnepensionerne til Skolen saaledes, at Høreren kunde faae fuldkommen Erstatning for hvad han havde mistet ved Tullebølle Degnerentes Afgang, medens Rectors Løn skulde forblive uforandret.[2]) Denne sidste Foranstaltning afgiver forøvrigt et Exempel ikke alene paa den usikkre og mislige Stilling, i hvilken Skolens Lærere befandt sig, men ogsaa paa den Vilkaarlighed, hvormed der kunde gjøres Forandringer i bestaaende Forhold. Thi den var foranlediget ved, at Grev Ahlefeldt havde kaldet Degnen i Tranekjær til tillige at være Sædedegn i Tullebølle, uagtet Tullebølle Degnekald fra Arilds Tid havde ligget til Hørerens Løn i Rudkjøbing. Kingo erkjendte „i underdanig Respect til høibemeldte Hs. høigrevelige Naades Kaldsbrev" den Udnævnte for Sædedegn, men maatte saa igjen for at skaffe Høreren Refusion udstede ovennævnte Befaling om en ny Ligning af Degnepensionerne. Provsterne fandt formodentlig Modsigelse eller have ikke villet indlade sig paa denne Sag; thi Kingo forfattede „paa Hs. høigrevelige Naades høigunstige Behag" en Ligning, som han sendte Inspecteuren paa Langeland til Ratification.[3]) Stundom førtes der ogsaa Klager (f. Ex. fra Odense Skole) over, at Kingo havde forringet Skolens Ind-

---

[1]) Od. Bispe-Arch. [2]) Blochs Brevs. [3]) Til Inspectionen paa Langeland. 19 Marts 1697. Blochs Brevs.

komst ved at have givet Degnene „Befrielses=Sedler" paa deres Pensioner til Skolen. [1])

Ogsaa Stipendiernes Uddeling var for en stor Deel overladt til Biskoppens Godtbefindende. Rectoren i Odense Skole vidste ikke engang, fra hvilke Capitaler de Renter kom, som han af Biskoppen modtog for at uddele blandt Disciplene [2]). Biskoppen bestemte som oftest, hvilke Disciple der skulde have Skolestipendierne og uddeelte dem ofte selv uden at raadføre sig med Rectoren. Og dette blev, medens Kingo levede, ansect for at være aldeles i sin Orden. Dengang forlangtes der endnu ikke noget andet Regnskab, end at Biskoppen havde uddeelt Stipendierne. Rectoren Thomas Broder Birckerod erklærer saaledes [3]) efter hans Død: „Hvad Quantum det kan beløbe sig til, som Sal. Biskoppen har uddeelt, er mig uvitterligt. Det veed jeg og kan med Sandhed bestaae, at ofte, naar jeg har savnet Disciplene af Skolen i Sal. Biskoppens Tid, blev mig svaret, at de vare tilsagte at møde i Hr. Biskoppens Huus for at oppebære et eller andre Stipendier og Beneficier, hvortil jeg og undertiden insinuerede Amanuensi min Tanke om de nødtørftigste og fornam derefter, at de havde faaet Penge. Summen veed jeg ikke, men lempede nok, at de, som der fik, bleve ikke af andre Beneficier hos mig betænkte. Dertil var det mig ganske uanstændigt at gjøre Efterspørgsmaal om Sl. Biskoppens Forretninger i saa Maade." Saameget mindre have vel ogsaa Rectorerne ved Odense Skole i hans Tid

---

[1]) Commissionsact 20 Marts 1711. Od. Bispe=Arch. [2]) Sammesteds. [3]) Sammesteds.

gjort nogen Indsigelse imod denne hans Fremgangsmaade ved Stipendiernes Uddeling, som han med megen Kjærlighed antog sig Disciplene og understøttede dem ofte af sine egne Midler. Rectoren Elias Naur vidner herom:[1]) „Særdeles var der i min Tid Laurids Kielsen, Immanuel og Andre, som havde af Sal. Biskoppens Haand, hvad de baade til Klæde og Føde kunde behøve. Naar og nogle fattige Børn herfra Staden deponerede, meddeelte Sal. Biskoppen dem en god Reisepenge, og om han paa den Tid ikke saa lige var hjemme, vidste de nok alligevel at besøge ham til deres Fordeel i Kjøbenhavn, særdeles de, som han havde hørt svare noget vel og argute for sig in publico Examine; saa det bliver mine og mangfoldige Beldømmende deres Tanker, at Sal. Biskoppen skulde hellere lægge til end tage fra de fattige Skolebørns Underholdning." Ligeledes skriver Birckerod (til Fraugdegaard):[2]) „Det kunde godtgjøres ved mange hundrede Exempler af dem, som udi den Sal. Mands Tid have frequenteret Odense Skole og siden ere komne til Præste- og Degneembeder, at den Sal. Mand af en rund og gavmild Haand har uddeelt til fattige Skolebørns Nødtørft baade Klæder og Penge af egne Midler, om der ikke saa just er holdt Protocol derover in ostentationem." Denne Mangel paa Protocolførelse blev efter hans Død, som vi siden skulle faae at see, lagt ham haardt til Last. At dette skulde skee, har han neppe havt nogen Ahnelse om, medens han paa sin Bekostning lod tænde Lys paa Helligaftenerne

---

[1]) Erkl. 15 Marts 1710. Sammesteds. [2]) Indlæg 17 Febr. 1710. Sammesteds.

for Disciplene i den Lysekrone, han havde foræret Skolen [1]), eller naar han glædede sig ved i Bispegaarden St. Mikkelsaften at modtage de 24 fattige Børn, der kom for at takke for „den smukke, nye Habit", som de skyldte deres „Høiærværdige Hr. Faders faderlige Affection." [2])

Over Skolediciplinen maatte der holdes med Alvor paa en Tid, hvor saa mange karlevoxne Disciple, der for en stor Deel tilhørte den fattigere Borgerstand, søgte Skolen, og Sæderne i det Hele vare mere raae. Et Par Exempler haves paa, at Kingo ikke saae igjennem Fingre med begaaede Uordener i Skolerne, men holdt paa Lærernes Autoritet. Til Mag. Frands i Nakskov skriver han [2]): „De Disciple, som sig haver gjort opsætsige imod Arngrim, vilde jeg gjerne vide Navnene paa. I har gjort vel, at I saae dem revsede. Testimonium fra Skolen bør dem ei tillades, med mindre de have anden Aarsag, end at andre deres Overmænd skulle være pligtige at føie sig efter deres daarlige judicium om deres Lærere; thi det vilde give mange Skarns Consequenser." Rectoren i Maribo, Laasbye, havde tilmeldt ham, at nogle Forældre havde taget deres Børn udaf Skolen alene af den Grund, at de ikke vare blevne opflyttede, skjøndt de efter Inspectors og hans eget Skjøn ikke vare modne dertil, og andraget om, at de dem tildeelte Stipendier maatte fratages dem, „os Lærere til en liden Autoritet baade hos Forældre og Børn, at de siden lade sig fornøie med vore Betænkninger og For-

---

[1]) Hofmans Fundatser Tom V pag. 53. [2]) Mag. Elias Naurs Skolebog 1686. [3]) 16 Febr. 1697. Blochs Brevs.

sorg, hvad deres Børns Skolegang angaaer." Herpaa resolverede Kingo:[1]) „Disciplene, som enten af Egensindighed eller Forældrenes uforstandige Raad forløber Skolen, skal miste de Beneficia, som dem ellers kunde tilkomme, og gives skikkelige og stadige Disciple, for hvilke de egentlig ere stiftede."

For det i Odense af Christian d. 4de 1621 oprettede Gymnasium var Biskoppen Inspector. Dette Gymnasium tænkte man i Christian d. 5tes Tid paa at nedlægge, og navnlig blev der i Aaret 1692 arbeidet paa at henlægge dets Midler til det adelige Academie i Kjøbenhavn, der 1695 begyndte sin korte Tilværelse. Professorerne protesterede imidlertid herimod,[2]) og Kingo, der med Rette ansaae det med fem Lærere forsynede Gymnasium for at være af Betydning for Stiftet, gik med Varme i Forbøn for dets Vedbliven hos Obersecretair Moth. „Hvad Klagemaal", skriver han,[3]) „Hr. Ober-Secreterer melder, at en Tid efter anden indkommer om Professorernes Uflittighed, veed jeg for Guds Ansigt at sige ei, hvad Foie Nogen kan have til, eftersom der læses med saadan Flid og Frugt, at jeg ei rettere veed, end Professorerne paa Universitetet ere jo vel tilfreds med vore Discipler, og dersom det ei havde saa været, vilde jeg formodet, at de havde ladet mig, som uværdig er Inspector Gymnasii, vide, hvad de paa deres Information eller Uflittighed havde havt at anke, som dog ei er skeet... Om Gymnasium at ophæve og lægge til det nye Kgl.

---

[1]) 22 Septbr. 1697 I. I. [2]) Optegnelse paa Indkomsterne ved Odense Gymnasii Professioner og Lectorat fra Aaret 1692 Od. B. Arch. [3]) 6 April 1692. I Commissionsaet 15 Januar 1706. Od. B. Archiv.

Universitet i Kjøbenhavn, da vil jeg hjertelig bede, at Hr. Ober=Secreterer vil være denne lille Sted, som er den eneste i Dannark, en høigunstig Patron og Fortolker hos Kongen, at den høilovlig Ihukommelse Chr. 4des Fundats endnu for os og Efterkommerne maatte blive i sin fulde Frugt, og endelig skal Hr. Ober=Secreterer selv erfare, at det som er lagt til Professorerne, thi til Disciplerne er intet især givet af Kongen, skal være lidet klækkeligt til det Kgl. Universitet at hjælpe." Som bekjendt blev Gymnasiet ikke dengang nedlagt, og efter Kingos Død blev det af hans Enke udtrykkeligt regnet ham til Fortjeneste, at han havde arbeidet paa at conservere Gymnasiet og Professorerne ved deres Indkomst. [1])

21. Vi have i det Foregaaende mestendeels holdt os til den mere aandelige Side af Kingos Embedsvirksomhed, og vi have just forudskikket Beskrivelsen af denne, der hidtil i Historien var saagodtsom ubekjendt og upaagtet, fordi den Dom, som nogle senere Skribenter [2]) have fældet om hans Characteer og Virksomhed, at han var myndig og paastaaende, eensidigt synes at være begrundet paa de tilmed saare ufuldstændige Beretninger, der hidtil havdes om hans Embedsførelse i verdslige Sager, og de Stridigheder, i hvilke han derved indvikledes med flere af de Mænd, som hans Stilling kaldte

---

[1]) Commissions=Act 15 Jan. 1706. D. B. Arch. Efter Bircherods Dagbøger pag. 304 synes Planen om Gymnasiets Nedlæggelse igjen at være kommen frem 1695; men det er ogsaa muligt, at der her sigtes til de tidligere Forhandlinger fra 1692. [2]) Bloch. Den svenske Geistl. Hist. 1, 161. Nyrup. Den danske Digtekunst 1, 173 og Fr. Barfod. Poetisk Læsebog.

ham til at arbeide sammen med. Dersom vor Dom om den utrættelig arbeidsomme og embedsnidkjære Mand, at han var en ikke mindre mild og venligsindet end alvorlig og myndig Tilsynsmand, maatte være begrundet i den forudgaaede Fremstilling, saa vil Veien derved være banet til en retfærdigere Bedømmelse af hans Characteer, naar vi i det Følgende finde ham kjæmpende, og det ofte med skarpe Vaaben, imod de ikke faa Modstandere, han fandt paa sin Vei. En fuldstændigere Kundskab vil forhaabentlig bringe mere Lys i Sagen og, som det pleier at skee, vise, at Skylden var ikke ene hos den ene af de stridende Parter. Fælledsbestyrelsen af de offentlige Stiftelser, især af dem i Odense, hvilken Biskoppen deelte med Stiftamtmanden og tildeels med Magistraten der i Byen, var som oftest Anledningen til de hyppigt stedfindende Tvistigheder, og det er aldeles aabenbart, naar vi gjennemgaae de tildeels meget vidtløftige Forhandlinger, der i Kingos Tid bleve førte om disse Stiftelsers Bestyrelse, at Striden sjeldent foranledigedes af forskjellige Meninger om Sagernes Realitet, men som oftest af Etiquettespørgsmaal, der dog ingenlunde altid reistes fra Kingos Side. At fortælle alt Hidhørende i den for disse Stiftelsers Vel meget omhyggelige og virksomme Kingos Tid, vilde dog her føre til en altfor stor Vidtløftighed. Kun Saameget maa tages med, som maa ansees fornødent til tilstrækkeligt at belyse hans Færd under disse Forhold, eller som ellers fra en eller anden Side kan antages at have en almindeligere Interesse.

Helmuth Otto, Baron af Winterfeldt, Stiftamtmand i Fyen fra Erik Banners Død 1679 til 1694,

var en tydsk Adelsmand, der efter lang Hoftjeneste som Overskjenk, Overstaldmester og Overhofmarskal under 3 danske Konger, var bleven forsat til en roligere Stilling i Fyen. Efter Christian d. 5tes Yttring var han af et melancholsk Temperament.[1]) I Begyndelsen af sin Embedsforelse synes han ikke at have været fuldkommen inde i sine Forretninger, og som Udlænding kjendte han ei heller ganske den Praxis, som efter Landets Skik havde dannet sig med Hensyn til Forretningsgangen i de Sager, hvis Bestyrelse var fælleds for Stiftamtmand og Biskop. Enigheden varede derfor ikke længe imellem ham og Kingo, der paa ingen Maade var tilbøielig til at taale noget Indgreb i de Rettigheder, som hans Embede tillagde ham. Et Kgl. Reskript til dem begge af 17 Septbr. 1681[2]) viser den nærmeste Anledning til deres Uenighed. „Eftersom", saa hedder det, „vi af de af os anlangende den Tvistighed imellem Eder allernaadigst forordnede Commissairer til os allerunderdanigst indgivne Relation fornemme,[3]) at samme Tvistighed sig meest af Eders Session paa Landemodet og i Consistorio skal reise, da er vores allern. Villie og Befaling, at I Eder herefter, saavidt Eders Session paa Landemodet angaaer, forholder efter den Maade, som her i Sjællands Stift brugeligt er, hvis Beskaffenhed I af hosfølgende Afridsning videre kan see og erfare, efter hvilken I

---

[1]) Chr. d. 5tes Dagbøger. 18 Marts 1690 „Tog Winterfeld Afsked og reiste til Fyen, dog misnøiet udi sine Griller." Nyt hist. Tidsskr. 1 Bd. 2 H. p. 512. [2]) Ob. B. Arch. [3]) 1681 d. 20 Juni bleve som Commissairer til at domme Kingo og Winterfeldt imellem udnævnte Körbitz, Holger Wind, Otte Scheel, Michael Wibe, H. Bagger, H. Leth og Mag. Christen Lodberg. Sjællandske Tegnelser Justitsminist. Archiv.

Stedet, hvor Landemodet, der i Fyens Stift holdes, saavidt det kan taale, strax haver at lade indrette. [1]) Belangendes Eders Session in Consistorio, saa haver I derom med forderligste vores videre allernaadigste Anordning, hvorledes vi det dermed vil have forholdet, at ervarte. I det Øvrige ville vi allernaadigst formode, at I til al videre Strid og Uenighed at forekomme, hinanden herefter ved alle forefaldne Leiligheder saaledes begegne, som Eder paa begge Sider vel kan være anstændig. Og vi forblive Eder enhver især med al Kgl. Naade bevaagne." Efter denne temmelig alvorlige Irettesættelse kan det vel med Sikkerhed antages, at der har været begaact Misgreb af begge de stridende Parter. Imidlertid vise nogle Yttringer af Kingo til en Slægtning mange Aar derefter, da der rimeligviis i en lignende Anledning var opstaaet et noget spændt Forhold imellem ham og Stiftamtmand Schult, at han betragtede Sagen med Winterfeldt som afgjort til sin Fordeel; thi han skriver: [2]) I det Øvrige kan jeg vel see, hvorledes og ved hvis Hjælp der tragtes efter at sætte Hr. Stiftamtmanden og mig i Uvillie sammen, men jeg er forsikkret om, at de engang skal vorde be-

---

[1]) Denne „Afridsning" er et mærkeligt Exempel paa Tidsalderens Rangsyge. Den fremviser et rundt Bord i Midten, hvorom Stiftamtmanden, Biskoppen, Stiftsprovsten og en Professor ved Gymnasiet skulle have Plads, men deres Navne ere skrevne saaledes, at hverandet staaer bagvendt, naturligviis for at undgaae Spørgsmaalet om, hvem der skulde sidde paa heire Side. Provsternes Sæder ere langtfra Bordet langsmed det Pladsen indesluttende Tralværk. Forresten blev denne Befaling om Landemodssalens Indretning ikke efterkommet dengang, thi et Reskr. af 20 Febr. 1703 gjentager den. Od. B. Arch.

[2]) 16 Septbr. 1696. Blochs Brevs.

skjæmmede i deres uforstandige Distinctioner, de gjør anlangende sær Høihed, hvilket de gode Tjenere ei forstaae, og er allerede under Hs. Majestæts Haand og Segl afgjort imellem Sal. Winterfeldt og mig, det jeg omsider skal lade Hr. Stiftamtmanden see; thi det foraarsagede ogsaa nogle tydske Tjenere, der intet forstod det danske Sammenhæng og hvorledes Praxis er og har været over al Danmark siden Reformationen. . . Jeg vil nok formode, at Hr. Stiftamtmanden og jeg blive fortrolige Venner." Den Kgl. Resolution tilveiebragte dog ikke nogen Enighed; thi allerede næste Aar 1682 klagede Winterfeldt over, [1]) at Kingo havde uden hans Vidende ladet Gymnasiets Bygninger reparere og dertil begjært et Sammenskud af Stiftets Geistlighed, og at han imod de Geistliges Privilegier havde paalagt Præsten i Gamborg et Formynderskab, og da Stiftamtmanden paa Præstens Begjæring havde befriet ham derfra, dog drevet sin Villie igjennem. Kingo beraaber sig i sin Erklæring angaaende Gymnasiet paa, at dette stod under hans Tilsyn alene som perpetuus Gymnasii inspector, og fik ved Kgl. Resol. af 3 Novbr. 1682 fuldkomment Medhold i begge Punkter, hvorhos Stiftamtmanden blev betydet, at han vel paa Embedsvegne skulde staae Geistligheden bi, men kun i Overensstemmelse med Kirkeordinantsen og efter Anmodning af Biskop eller Provst, men ingenlunde saaledes, at han understøttede en Præst i Opsætsighed imod den rette geistlige Øvrighed. Tillige udtaltes der i Resolutionen, at de Forretninger, som

---

[1]) Memorial 25 Octbr. 1682. Bloch. Den fyenske Geistl. Hist. 1, 155.

Stiftamtmanden havde i Forening med Biskoppen, vare følgende: Han skulde være tilstede ved Landemoderne for at vaage over, at Alt gik retligt til, og der have sit Votum i Retssagerne; naar disse vare tilendebragte, havde han Intet at gjøre med de Geistliges øvrige Forhandlinger. Han skulde overvære Kirkeregnskabernes Aflæggelse og paasee Kirkebygningernes Vedligeholdelse. [1]) Ligeledes skulde han være tilstede ved Hospitalsregnskabernes Aflæggelse, men havde forøvrigt ingen Myndighed med Hensyn til Hospitalets Bestyrelse. Thi Kingo havde oplyst [2]), at Hospitals Directionen fra Frederik d. 2dens Tid bestandigt havde været hos Biskoppen, Sognepræsterne, Borgermester og Raad, men aldrig hos Stiftamtmanden, og foreslaaet, at Saadant fremdeles maatte vedblive og Directionen samles, „naar Bispen dem advarer og nødigt er Noget til Hospitalets Gavn og Fremtarv at fremsætte." Stiftamtmanden var saaledes viist indenfor sit Embedes rette Skranker, men Embedsforholdet imellem disse to Mænd, blev neppe nogensinde rigtigt godt. Thi det blev efter Winterfeldts Død paalagt hans Søn [3]) at betale Kingo 128 Rdl. 3 Mk., som denne havde udlagt først for Reparationen af den østre Kirkegaardsmuur ved St. Hans Kirke i Odense, og, da Winterfeldt havde givet Ordre til at lade denne nedbryde, for Opførelsen af en ny Muur, som Winterfeldt allerede d. 30 Decbr. 1693

---

[1]) Pont. Ann. IV, 615. [2]) Allerund. Underretning om Odense Hospitals Beskaffenhed 4 Aug. 1682. Od. B.-Arch. [3]) Kgl. Befaling 11 Decbr. 1694 til Kammerjunker og Capitain i Livgarden til Fods Baron Gustav Winterfeldt. Od. B.-Arch.

havde faaet Kgl. Ordre til af egne Midler at lade opføre inden Pintsedag 1694.[1])

Det synes ogsaa, at Winterfeldt ikke har været villig til at decidere Regnskaberne i Forbindelse med Kingo, og at disse derfor ligesom i den følgende Tid i længere Tid henstode uafgjorte. Thi strax efterat Geheimeraad Diderich Schult, hvem Kingo, da han d. 18 April 1694 første Gang mødte i Landemodet, modtog med en Lykønskningstale,[2]) havde tiltraadt Stiftamtmandsembedet, klagede han over, at Stiftets offentlige Regnskaber ikke vare i Orden, hvorfor Kingo ved Kgl. Befaling af 10 Marts 1694 fik Ordre til i Forbindelse med 2 Provster at bringe alle foregaaende Regnskaber i Rigtighed og at notificere Stiftamtmanden det, saasnart dette Arbeide var tilendebragt. Dette skeede. Fra Aaret 1694 skulde naturligviis Geheimeraad Schult have deeltaget i Regnskabernes „Forhør", men hertil var han aldrig at formaae, ligesom han ogsaa paa Grund af Reskr. 5 Decbr. 1685 frasagde sig al Andeel i Hospitalets Bestyrelse. Kingo tilskrev ham mange Gange og bad ham indstændigt om at samles med sig til Regnskabernes Afgjørelse, men forgjæves.[3]) Ja Schult udvirkede endog i Aaret 1698 Constitution for en anden Mand, Etatsraad Uhrne, til at varetage sine Partes med Hensyn til Regnskabsvæsenet. Det Haab, som Kingo havde yttret i det ovenanførte Brev fra 1696,

---

[1]) Od. B.-Arch. [2]) Bircherods Brevsamling. [3]) I Commissionsact 15 Jan. 1706. Od. B.-Arch. Registr. p. 49 No. 537 findes Breve fra Kingo til Schult i den nævnte Anledning af 22 Juni 1698, 30 Mai 1700, 1ste Paaskedag 1701, 17 Aug. 1701, 13 og 17 Aug. 1702.

at han formodede, at Stiftamtmanden og han nok skulde blive fortrolige Venner, gik ikke i Opfyldelse, og at dette Misforhold gik Kingo nær til Hjertet, vise mange Yttringer i hans Breve til Schult. „Vil dog formode", skriver han, [1]) „at saasom jeg har beordret Kirkeskriveren at comparere ved Landemodet og tage med sig alle Kjøbstad Kirkers Regnskaber, som Maneer er ved alle Landemoder i Danmark, ... at Eders Excellence da enten i egen Person vilde behage at være paa Landemodet for engang at faae de Kirkeregnskaber eftersee t, at de ikke saaledes Aar uklarered skal henstaae og komme paa vores Forsvar eller og faae Hr. Etatsraad Uhrne dertil disponered . . . for at række mig Haanden ved de Forretninger, som Hs. Majestæts Lov tilholder, thi jeg ene kan og tør ei heller gjøre det, som baade er imod Hs. Majestæts Lov og al Praxin, det jeg Eders Exc. ofte har erindret om. Saa vilde jeg og til forn: Landemode efter Hs. Kgl. M. allern. til os seneste udgangne Befaling gjøre en Anfang paa Hans Majest. Kirker med Pensionerne imellem Skolerne og Degnene, hvortil jeg ogsaa behøver E. E. Raad og Hjælp." I et senere Brev [2]) hedder det: „Den Kgl. Befaling (1694) har jeg allermd. efterlevet for alle Kirker, Skoler og Hospitaler, som nogen af E. E. Formænd baade ved mine Formænd og mig have været forpligtede at gjøre Regnskab for. Vilde af mit ganske Hjerte ønske, E. E. siden den Tid vilde antaget sig Kirkeregnskabernes Forhør, som nu ere i Vidtløftighed og Vilderede. Jeg beder endnu hjertelig, at E. E. vilde gunstelig

---

[1]) 1701, 1ste Paaskedag. [2]) 17 Aug. 1701.

behage, at vi engang for alle maatte ved en bestemt Tid af E. E. samles til Endelighed. . . . Skal det videre komme i Forhaling, saa kjender Gud, at det ei er min Skyld. Thi ved den mindste Videnskab af E. E.s Villie og Behag udi det og alt Andet skal aldrig efterlade at tilkjendegive, hvor høit jeg ærer og anseer E. E.s Ordre og gunstige Villie." Og Aaret efter i det sidste Brev til Schult angaaende denne Gjenstand skrev Kingo:[1]) „Som jeg ingenlunde tvivler, at E. E. har i Ihukommelse og frisk Minde, hvor ofte jeg baade mundtlig og skriftlig har erindret om Hs. Kgl. Maj. resterende og uklarerede Kirkeregnskaber fra Anno 1694, da E. E. antraadte Stiftamtmands Charge herudi Fyen . . . . saa har E. Ex.s Leilighed ei endnu faldet derudi noget Kirkeregnskab med mig efter Lovens Formelding personlig at forhøre. Men, som der resterer for alle Kjøbstad Kirkerne heri Fyens District 8 Aars uklarerede Regnskaber, og det kan komme paa et stort Forsvar, saa beder jeg endnu, som ofte tilforn, at E. E. vilde behage at befale en vis Tid til vor Samling . . . Saa erbyder jeg mig endnu, som altid tilforn, baade underdanig at gjøre tilligemed E. E. mit Embede efter Loven og tilbørligen at ære E. E.s derom bedste Anordning og ved Nat og Dag aldrig nogen Flid eller Opvartning at spare." Det maatte forekomme næsten ubegribeligt, at Stiftamtmanden efter saamange Anmodninger ikke var at bevæge til at efterkomme, hvad der ligefrem synes at være hans Pligt, dersom vi ikke havde Nøglen til hans Fremgangsmaade i en Klage, som han indgav over

---

[1]) 13 Marts 1702.

Kingo i Aaret 1702, nærmest foranlediget, som det synes, af en Tilførsel, som Biskoppen havde ladet gjøre i Landemodsprotocollen 1701, at han ikke ene kunde revidere Kirkeregnskaberne, men behøvede Stiftamtmandens Nærværelse. Dette tog Stiftamtmanden saa ilde op, at han paa næste Foraarslandemode 1702 indgav en skriftlig Begjæring til Stiftsprovsten, „at, som Noget hans Person angaaende skulde tilforn være indført i Provstemodets Protocol, saa begjærede han en Udskrift derom og efter hvis Ordre det var indført", hvorimod Biskoppen „høiligen protesterede, Intet at være indført i Landemodets Protocol uden med al Respect til Hs. Excellences Person, uden hvis Nærværelse han Intet kunde eller turde i den Post forrette eller foretage, og tillades gjerne, at Hs. Exc. nyder Copie deraf." Af Stiftamtmandens Klage fremgaaer det, at han har skudt sig ind under den ovenfor omtalte Kgl. Befaling af 10 Marts 1694 for at bevirke sig fritaget for at have med Regnskabsvæsenet at gjøre, uagtet han dog tidligere, i det mindste ved Etatsraad Uhrnes Constitution, maa have erkjendt sin Forpligtelse. Da Kingos veemodige Skrivelse [1]) til Gros-Cantsler Grev Reventlov bedst oplyser Sagen og desuden lader os kaste et Blik ind i den aldrende, svagelige og af Livets Strid nu snart mættede Mands Indre, ville vi anføre dette Brev heelt:

„Høibaarne Hr. Gros Canceller, Naadige Greve, mægtige Patron! Med Hjertens Veemodighed haver jeg maattet fornemme, hvorledes Hr. Geheime-Raad og Stiftamptmand Schult haver allerunderdanigst behaget at indgive en Memorial eller Suplique over mig med Beskyldning, at jeg en kongelig Befaling udi høilovlig Ihukommelse

---

[1]) Septbr. 1702.

Christiani Qvinti Tid af Dato 10 Marts 1694 angaaende Kirkers, Skolers og Hospitalers uklarerede Regnskaber med videre samme allernaadigste Befalings Indhold, ei endnu skal have efterkommet, og derfor atter paany udvirket til mig Hans kongelige Majsts. vor allernaadigste nu regjerende Konges Befaling af 1 September indeværende Aar med allernaadigste Befaling, at jeg tilligemed tvende af de næste her i Stiftet værende Provster, som jeg haver til mig at tage, alle de gamle Kirke=, Skole= og Hospitals=Regnskaber til den 1ste Mai sidstforleden uklarerede tilbagestaaer, strax og uden videre Ophold skal foretage og med allerforderligste efter Loven til endelig og forsvarlig Rigtighed bringe, med videre samme allernaadigste Befalings Ermelding; saa maa jeg herudi for Høibaarne Hr. Gros=Canceller underdanigst bejamre min tynde Skjæbne, at hans Excellence Hr. Geheime=Raad og Stiftamptmand Hr. Diderick Schult haver behaget uden Foie at indgive over mig saa nærgaaende en Supplique, at jeg i saa mange Aar haver siddet kongelig Befaling overhørig og aldeles intet haver holdt mig den efterrettelig, hvilket maatte komme paa et stort Forsvar for mig, om det sig saa i Sandhed skulde befinde, som jeg aldeles ei vil forhaabe; hvorfor jeg indskyder mig underdanigst til Eders Høigrevelige Excellences naadigste og nærmere Eftertanke, naar De, som jeg underdanigst beder, ville kaste et naadigt Die paa en underdanigst Memorial, som jeg til des Oplysning til Hr. Justitsraad Helt haver indgivet. Naadigste Hr. Gros=Canceller jeg indskyder mig underdanigst til Eders høiberømmelige og mere end høibekjendte retsindige Nidkjærhed og Retfærdighed, at Lov og Ret og Skjel udi Eders Høigrevelige Excellences Tiid, under Vingerne af hans Magts Lov og retfærdige Scepter til Enhver uden Persons Ansеelse, enten til den Uskyldiges Beskjermelse eller Skyldiges fortjente Straf ved en lige Vægt kan uddeles. Og saasom jeg, Eders Høigrevelige Excellences underdanigste Tjener, er en Mand, der træder til Aarene og gjerne ønsker, at jeg maatte ende mine Aar i Fred, dog ei saa lykkalig, at jeg ei haver fundet dem, som jeg efter Guds og Kongens Villie haver hjulpet igjennem megen Ufred og Ulykke, nu at føre mine graae Haar i Graven med Uro, og (maaskee) Beskjemmelse, om Guds og Kongens retfærdigste Haand og mægtige Midler ei skulle det forekomme. Dette er en Torn i mit Die og twinger mig paa den ene Side; hvorudi jeg giver mig gjerne til Taals og venter, hvad Gud og Kongen vil behage at ordele. Paa den anden Side er denne Hans Excellences saa uformodentlige og aldrig forventede Indgivelse over mig en Byrde til den Anden, saasom jeg i min Samvittigheds Vidnesbyrd veed, at jeg aldrig, det

mig vitterligt er, haver givet ringeste Anledning til at hans Excellence Schult kunde havt nogen Aarsag til at have nogen Misnoie over mig, da jeg altid haver efter Skyldighed og al tilborlig Respect søgt hans Excellences bedste Villie og Venskab, det han mig og ved Haand og Mund og allerbedste Mine og Manerer haver gjort mig forsikkret om, hvorudover jeg intet mindre kunde tænke, end at Hans Excellence havde nogen Mishag enten udi min Person eller mine Forretninger, som han aldrig udi min Nærværelse nogen Tid anket paa eller udi ringeste Maade ved ringeste Mundsord ladet sig udi egen Person forlyde, at han ei var tilfreds med mig. Dette er derfor min underdanigste Bøn og Begjæring til høibaarne Hr. Gros=Canceller, min mægtige Patron, at, som jeg altid haver havt en stor Afskye til Trætte og Ufred, ei alene med min Ligemand, men meget mere med min Overmand, Eders Høigrevelige Excellence ville da for den brave Sjæls Ypperlighed, der er hos dennem, formaae hans Excellence Schult enten ved Ord eller Skrivelse, at han maatte behage at lade mig udi Rolighed, som intet andet efter min Tanke enten imod kongelige Befalinger, Hans Excellences Person, eller min Embedspligt gjort haver, paa det jeg fattige Mand maatte blive uden uforskyldt Fortræd og derpaa følgende Vidtløftighed, hvilket om imod al Forhaabning skulde være forgjæves, da bønfalder jeg underdanigst, at Hr. Gros=Canceller ville naadigst befordre Rettens Gang imellem os begge, saa at der gode og brave Mænd til Commissarier imellem os paa begge Sider maatte erlanges til endelig Forliig eller Paakjendelse, hvorvidt jeg efter meer velbemeldte Hans Excellences Angivelse mig i mit Embede og imod kongelig Befaling kan have forseet, og hvad Fundament Hans Excellence haver havt mig saaledes at angive og lade Hans Majestæts Kirke=Regnskaber efter saa mange mundtlige og skriftlige Erindringer og Begjæringer til Hans Excellence endnu stikke i Urigtighed og til ingen endelig og forsvarlig Regnskab og Slutning befordre. Herren skal igjen velsigne Eders Høigrevelige Excellences Huus med Fred og Flor og evigvarende Velstand og Velsignelse; det af et underdanigt og uforfalsket Hjerte dagligen skal tilønske Høibaarne Hr. Gros=Canceller, naadige Greve og mægtige Patron. Eders Høigrevelige Excellences ꝛc.

Kingo havde, som vi have seet, i sine første Embedsaar vundet en Seier over Stiftamtmanden ved at faae Grændserne bestemt for dennes Embedsmyndighed; men det var formodentlig denne Seier i Forbindelse med

hans senere bestandige, vienfynlige Bestræbelser for at faae Stiftamtmanden til indenfor de bestemte Grænser at samvirke med sig, der fjernede dem fra hinanden og bar saa bittre Frugter for Kingo ligetil hans Død. Med Stiftamtmanden i Lolland, Lützou, synes Kingo i det Hele at have staaet paa en venskabelig Fod. De vare ikke hinanden saa nær, at en daglig Omgang kunde give Anledning til Rivninger. At der dog i det mindste ved een Leilighed har været Fare for, at det gode Forhold imellem dem skulde forstyrres, sees af et Brev til Lützou, i hvilket Kingo skriver: [1]) „Jeg protesterer for Gud, at jeg er og vil bestandig være Hr. Stiftamtmandens redelige Ven og Tjener af mit Hjerte, og Satan skal ei formaae mig til Andet, formoder og visselig, at Hr. Stiftamtmanden vil med egen Haand lade mig vide sine Tanker, om Noget forefalder, hvorudi han kunde synes, at min Mening kunde ei saa just være saa eenstemmig, som jeg vel gjerne ønskede."

22. Dog var det ikke alene hos de aristokratiske Stiftamtmænd Kingo fandt Modstand, naar han ligeoverfor dem vilde gjennemføre sin Embedsmyndighed. Den mødte ham næsten heftigere fra en anden Side, fra det borgerlige Aristokratie, der havde dannet sig imellem de velhavende Familier i Odense, af hvilke i Almindelighed Magistratspersonerne der vare udgaaede, hvem det, hvad allerede forhen er bemærket, ikke var til Behag, at deres communale Embedsmyndighed, der i foregaaende Tider og navnlig med Hensyn til Regnskabsvæsenet aldeles ikke synes at have været controlleret, bragtes in-

---

[1]) 1 Septbr. 1697. Blochs Brevs.

denfor ſnevrere Grændſer af de høiere ſtaaende Embedsmænd. Denne Modſtand af Odenſe Magiſtrat viſte ſig ved flere Leiligheder, men iſær ved Beſtyrelſen af Graabrødrehoſpitalet i Odenſe. Denne i ſig ſelv betydelige Stiftelſe var af doppelt Vigtighed paa en Tid, da der med Undtagelſe af de enkelte Hoſpitaler og milde Stiftelſer, ſom ved privat Goddædighed vare fundérede hiſt og her — og ſom beſtyredes efter Fundatſerne uden endnu at være underlagte Stiftsøvrighedens Tilſyn — ikke fandtes noget offentligt Fattigvæſen. Neppe havde derfor Kingo tiltraadt ſit Embede i Fyen, førend vi finde ham i fuld Beſkjæftigelſe med Graabrødrehoſpitalets Anliggender. Han indgav allerede 1677 [1]) en Memorial, i hvilken han foreſtillede Hoſpitalets ſlette Tilſtand og den Gjæld, det i de vanſkelige Tider var kommen i, ſaa at dets Undergang var at befrygte, og talede med Varme de Fattiges Sag, „ſom veemodeligen vilde drages", derſom Hoſpitalet gik tilgrunde. Han viſte, at Ect af To maatte ſkee, enten maatte Lemmernes Tal og Skolebørnenes Underholdning indſkrænkes, eller Hoſpitalbetjentenes Antal formindſkes. Endelig androg han om, at 4 Commisſairer maatte blive udnævnte, ſom tilligemed Stiftamtmanden og ham ſelv kunde gjennemſee Regnſkaberne og give Betænkning om Midlerne til Hoſpitalets Conſervation. Denne Memorial anbefaler han derhos i et indſtændigt Andragende til „ſin mægtige Beforder" Cantſleren Grev Ahlefeldt. [2]) I Forening med Winterfeldt indgav han 1680 [3]) en Supplik, for at det

---

[1]) Dat. Hafniæ d. 24 Octbr. 1677. I Commiſſionsact 15 Jan. 1706. [2]) Odenſe 28 Novbr. 1677. [3]) 8 Juni 1680.

forarmede og øde Hospitals Jordegods maatte befries for at udlægges til Ryttergods; 1682 [1]) indgav han en Memorial om Lindring for Skatterne paa Hospitalets Gods, da det, hvis Skatten „i denne Sommer alene lægges paa de meget Faa, som ere nogenledes ved Magt", vilde skee, „at samtlige Gaarde lægges plat øde, og de fattige Krøblinger og Elendige derved udi deres Usselhed blive forladte, hvis Raab og Skrig vilde bevæge Himmelen til Medlidenhed." I et lignende Andragende til Geheimeraad Wibe [2]) hedder det: „Nød gjør næsedjerv og man finder ingen Blusf-Betlere", thi der var Intet at faae hos Bønderne, „om det saa skulde ud af deres Neglerødder." Han havde beklaget Tilstanden for Rentekammeret; „men der pikker de mig af paa de Fattiges Vegne og vise mig igjen til Hs. Majestæt, i hvis egne Hænder jeg leverede den forrige Supplication, men ingen fuldkommen Svar, Trøst eller Hjælp er paafulgt." . . . Skulde der ingen Hjælp kunne forventes, udbeder han sig Forholdsregler med Hensyn til de fattige Mennesker, der aldrig kunde hjælpe sig selv af Sengen. „De Andre, som kan krybe ud paa Klamper og Krykker, faaer man at udvise til den fælleds Elendighed i Landet og forsøge, hvad Brød i denne dyre Tid vil brydes for dem, nu de fleste Huse ere brødløse." Han viser derhos, at de fordærvelige Mageskifter i tidligere Tider, ved hvilke godt Gods og sikkre Tiender vare blevne magelagte med høitskyldende, langtbortliggende, nu øde Bondergods, havde været Aarsagen til Hospitalets slette Tilstand. . . „Jeg skrider ud", tilføier han, „til nærmere Vidtløftig-

---

[1]) 16 Marts 1682. [2]) 22 Marts 1685.

hed, end E. Exc. vel kan anstaae; det er en Skrøbelighed, som følger bekymmerlige Sind, at de gjerne ødsle ud paa eengang, hvad der er om Hjertet, om de (end) kan være Andre dermed besværlige." Flere lignende indtrængende Andragender i de følgende Aar vidne om, hvor høiligt Hospitalets Vel laa Kingo paa Hjertet, ligesom han ogsaa bevirkede Nedsættelsen af flere Commissioner for at bringe dets Regnskabsvæsen i Orden.[1]) Magistraten fandt sig imidlertid tilsidesat ved den Maade, paa hvilken Kingo tog sig af Hospitalets Anliggender, og nægtede ham og Præsteskabet at give Møde, naar disse forhandledes. Men Misforholdet imellem dem blev endnu værre, da Kingo udvirkede et Kgl. Reskript af 5 Decbr. 1685, i hvilket det bestemtes, at Biskoppen og Sognepræsterne i Odense skulde være Formænd i Hospitalsdirectionen, „og Dr. Thomas Kingo og hans Efterkommere, Superintendenter, desforuden herefter Magt have, hvis paa Hospitalets og Skolens Fremtarv og Gavn kunde forefalde . . . saaledes at beordre og beskikke, som de for Gud og vore Efterkommere, Konninger udi Danmark, agter at forsvare og bekjendt være, og skal Alt, hvis som af hannem med dennem og dennem med hannem til Hospitalets og Skolens Gavn og Nytte udi en god Hensеende beordres, ei være Regnskabs Forhøreres eller Andres Mangler undergivne. De andre Regnskabs Forhørere ved bemeldte Hospital og Skole skal med deres Raad og Betænkende gaae forn. vores nu-

---

[1]) Commission, sluttet 29 April 1681 over Hans Jørgensens Regnskaber 1669-70. Commission, sluttet 21 Marts 1688 over Jørgen Grolls Regnskaber 1670-75. Commission, sluttet 27 Septbr. 1661 over Erik Banners 3½ Aars Regnskaber til Mai 1679.

værende eller efterkommende Superintendenter tilhaande, naar noget Høinødvendigt forefalder og det af dennem begjæres". [1]) Følgen af den i dette Reskript Biskoppen tillagte Forrang blev den, at Magistraten 1688 søgte om, aldeles at maatte befries fra at svare til Hospitalets Regnskaber, ja indgav endog en Klage over Biskoppen, hvilken vi kjende af dennes Erklæring af 27 Octbr. 1688 [2]). „Saalidet", skriver han, „som jeg havde formodet, at Magistraten i Odense mig skulde have angivet for Deres Majestæt . . . uden foregaaende deres kjærlige, christelige og tilbørlige Advarsel, om der Noget, saavidt mig egentlig vedkom, kunde være at ændre, saa besværligt og overmaade fortrydeligt falder det mig at fornemme, det de mig i mange Poster saa hart har angrebet, at de søge at sværte mig i Eders Majestæts naadige Øine, paa det deres egne Beretninger under det Skjul kan blive billige og blanke." Magistratens Klagepunkter vare følgende:

1) at Kingo forlangte, at de skulde aflægge Regnskab for St. Knuds Kirke, medens de dog i over 100 Aar selv tilligemed Sognepræsterne havde forhørt Kirkens Regnskaber. Kingo siger ligefrem, at dette er usandt.

2) at Kingo havde ladet nedsætte sin Steddatters og Moders Liig i St. Knuds Kirkes almindelige Begravelse uden deres Tilladelse og uden derfor at have ydet den tarmæssige Betaling. Men han forsikrer ved sin Saligheds Eed, at han ved sine Folk har henvendt sig

---

[1]) Od. B. Arch. Dette Reskript ophævedes, da Erfaringen tilstrækkelig havde beviist dets Uhensigtsmæssighed, ved Fred. d. 4des Reskript af 4 Octbr. 1709. [2]) Od. B. Arch.

til Klokkeren, hvem Magistraten selv havde betroet Nøglerne, og aldrig havt Tanke om at ville forbigaae nogen Vedkommende. Magistraten havde ogsaa selv fulgt de Døde til deres Leiested. Ja han havde endog af den og navnlig af Borgermester Jens Eriksen begjært et Begravelsessted, som han skulde betale med den sædvanlige Priis 100 Rdl., som han, da Skolen var faldefærdig, aftalte med Borgermesteren at skulle forskyde til dennes Reparation. Denne Accord var underskreven af Stiftamtmanden og opfyldt, ja Kingo havde endog udlagt 185 Rdl., saa at han havde Penge tilgode.

3) at Hospitalskirken efter „Biskoppens Ordre skal holdes vedlige, men hvordan den holdes vedlige, er Gud bedst bekjendt". Hertil svarer Kingo: saa dølger Magistraten i dette, som udi Andet, den klare Sandhed; thi det er langtfra efter min, men efter Kgl. naadigste Anordning, at Graabrødre Kirke skal af Hospitalsforstanderen holdes vedlige .... og jeg siger: Gud veed bedst, hvor hendes Midler hende er frakommen, hvoraf hun skulde holdes vedlige. I den fornævnte Kgl. Forordning meldes om en Kirkelykke [1]), hvilken uden Tvivl Borgermester Jens Eriksen har i Brug, men at Graabrødre Kirke har af den nogen aarlig Indkomst, tvivler jeg ikke lidet paa, hvilket ved nu forestaaende Regnskaber kommer for Lyset.

4) „At Magistraten, siger Kingo, kan gjøre mine Forretninger mere mistænkelige, saa frygte de, at det vil gaae med Kirkeregnskaberne, ligesom med Hospitalsregnskaberne, af hvilke intet i 12 Aar, eller i min Tid

---

[1]) o: Jordlod.

er bragt til Endelighed." Han viser fremdeles, at han just havde Aarsag til at klage over dem, og de ikke over ham. Thi i mange Aar, før han kom til Fyen, var intet Regnskab aflagt; han havde derfor, for at faae Regnskaberne opgjorte, blandt Andet bevirket den Commissions Nedsættelse, som om faa Dage ventedes at blive færdig, men om denne Commissions Forhandlinger havde begge Borgermestrene ikke i ringeste Maade bekymret sig; Blanckenborg havde endog tilbageholdt de ham leverede Regnskaber indtil 1684, og dog „fører han med de Andre af Magistraten den Dristighed at klage over mig, alligevel jeg havde største Aarsag til at beklage mig over dem, og paa det at denne min Beretning ei skal være som deres uden Sandhed, saa medfølger her et rigtigt Udtog derom af Hospitalets Protocol."

5) Magistraten havde anket over Reskriptet af 5 Decbr. 1685." Det falder nu Magistraten saa tungt at fordrage, at de endelig vil vrage det" . . . „men hvorfor Magistraten nu vil nægte at gaae mig tilhaande, naar jeg deres Raad kunde i nogen Maade behøve, kan jeg ei, omendskjøndt jeg begjærede det, selv være Dommer i, men henstiller det til E. Maj.s retfærdige Kjendelse, allern. formodende, at E. M. ei sætter mig under deres Mangler, men naadelig anseer slig deres Begjæring at være saavel imod E. K. Maj.s naadige Anordning som den ældgamle Brug, og mig til største Forkleinelse og Skade."

Endelig fremsender Kingo, for at give en Commentar til en Erklæring af Magistraten fra Aaret 1686, om hvor billigt og christeligt den bestyrede de Fattiges og Skolebørnenes Capitaler til et Beløb af 8000 Rdl., en

Klage fra de fattige Skolebørn, ligesom han ogsaa beretter, at de Fattige og Husarme ofte med mange Suk havde beklaget sig for ham og Sognepræsten ved St. Knuds Kirke over at deres „Fredags Penge" tit og ofte bleve dem forholdte. Han forlanger derfor, at Magistraten maatte blive sat tilrette og tilholdt at opfylde sin Pligt saavel med Hensyn til Kirken, som Hospitalet.

Da Hospitalslemmerne, hvis Forpleining formedelst Hospitalets slette oeconomiske Tilstand var bleven noget forringet, mærkede Uenigheden imellem Directionens Medlemmer, indgave de en Besværing til Kongen i 12 Poster. Justitsraad Hjort og Assessor Landorph bleve udnævnte til som Commissairer at undersøge denne Sag og til derefter at indgive en Betænkning om Hospitalets Conservation. [1]) Denne Commission yttrede, „at en stor Deel af den Misforstaaelse, som imellem Biskoppen og Magistraten falder anlangende Hospitalet, kommer deraf, at den Ene holder sig fremmed for den Anden, hvorudaf det synes vel, at de Fattige, som have fornummet saadan Misforstand imellem Inspecteurerne, have taget Anledning til Klage over det, som de ikkun liden eller ringe Føie havde til". [2]) Blandt Midlerne til Hospita-

---

[1]) Commissionsact, sluttet d. 16 Decbr. 1690. Odense Bisp. Archiv.

[2]) Dog formeente Commissionen, at det Lemmerne tildeelte Quantum Kjød, 9 Lod i raa Tilstand, var forlidet, og at deres Grød og Vælling, hvortil de om Vinteren ingen Mælk fik, var for tynd. Lemmerne havde ogsaa klaget over, at et Bønskrift fra dem til Kongen af 9 Octbr. 1687 var bleven holdt tilbage, og at de bleve straffede med onde Ord, Hunger og Tørst, naar de beklagede sig for Biskoppen og Spisemesteren Mogens Mortensen. Det oplystes herved, at Bønskriftet havde været til Ridefogdens Erklæring, men da Directeurerne havde fundet de Fattiges Klage utilbørlig og usandfærdig, bleve 4 af Ho-

lets Ophjælpning foreslog Commissionen, da der ingen egentlig Fundats fandtes, at det maatte blive paalagt de nuværende Directeurer at indkomme med Forslag til en fuldkommen Anordning, i hvilken det blandt Andet skulde bestemmes, hvem der skulde være Directeurer. I sit skarpe Indlæg i denne Sag af 12 Decbr. 1690 forundrer Kingo sig først over, hvad der kunde have bevæget Magistraten til at give en særskilt Erklæring i Anledning af Hospitalslemmernes Bønskrift, da den dog ikke i denne Sag var forbigaaet, men havde afgivet sine Vota til Protocollen. Han bebyrder Magistraten for at have været Aarsag til, at Stiftamtmand Erik Banner tvertimod (Frederik d. 2dens) Fundatsen var bleven valgt til Hospitalsforstander 1675, og i den Tid, før hans Ankomst til Stiftet, bleve ingen Regnskaber aflagte og „ingen endelig Rigtighed gjort i nogen Ting." Han beretter, at Magistraten 1655 havde udvirket, at der blev ansat en lønnet Hospitalsforstander, istedetfor at efter den oprindelige Fundats 2 ulønnede Borgere skulde være Forstandere, og fra 1655 til 1675 havde to af Magistratens Medlemmer været Forstandere. „Det lader sig", tilføier han, „og af deres Erklæring klarlig see, at det er den gamle Løn, Magistraten vilde have paa Fode igjen, om de eller deres Middeler, som forhen, skulde være Forstandere." Han omtaler endelig Winterfeldts og sin egen Flid med at bringe Hospitalet paa Fode, men om Magistraten hedder det: „Da lode de mig gjerne være

---

vedmændene forholdte deres Spisning i 4 Uger, hvilket Commissionen fuldkomment billigede som en lovlig og „nogen liden Straf for deres Opsætsighed og ubillige Klagemaal."

ene til Raads, naar det om Umage, Reiser og Omkostning var at gjøre. De imidlertid satte ei deres Fod uden deres Dør eller Pen til noget Papir for Hospitalets Nytte, langt mindre kostede een Skilling af deres Pung noget Gavnligt for det at udvirke." [1]) Ifølge Commissionens Indstilling fik Hospitalsdirectionen derefter d. 17 Januar 1691 Befaling om „at indrette en god Skik og Anordning for Hospitalet, men ved dens Indsendelse d. 9 April s. A. klagede Kingo over Borgermester Blanchenborg, at han ikke var at formaae til at aflægge noget Regnskab for flere Skolecapitaler, medens Magistraten skaltede og valtede med dem, Bispen og Sognepræsten uadspurgte, efter eget Behag, hvorfor han androg om ærlige og upartiske Commissairer til Sagens Undersøgelse. Samme Aar d. 10 Januar klagede Winterfeldt og Kingo over Magistraten, som uagtet den almindelige Befaling om Regnskab for Kjobstadkirkerne, der paa det alvorligste var gjentaget d. 24 Juli 1688, endnu ikke havde aflagt noget Kirkeregnskab, men paa given Paamindelse end ikke villet værdige dem et Ord til Svar. Endvidere havde de heller ikke faaet noget Regnskab for de anseelige Legater til Fattigvæsenet, som henstode under Magistraten, hvorfor de bede om, at enten Magistraten maatte faae et endeligt Tilhold om at opfylde sin Pligt, eller de befries for alt Ansvar i Fremtiden.

---

[1]) Winterfeldt og Kingo havde allerede d. 25 Novbr. 1688, i Anledning af de ovenfor nævnte Commissioner for at bringe Regnskaberne i Orden, forespurgt, om det fattige Hospital, „eller de gode Mænd, som Regnskaberne i saa mange Aar havde ladet uforhert og derved foraarsaget den langvarige Commission", skulde betale Commissionsskriverne 50 Rdl. i Skriverpenge.

I det hidtil Berettede finde vi især 2 Aarsager til den heftige Strid imellem Biskoppen og Magistraten, den ene den, at han vilde tilholde dem at opfylde deres Pligter, som høiligt kunde behøves, og den anden den, at han vel gik videre, end det just var fornødent i at betage dem deres Myndighed, i det han vistnok vilde have dem til Medarbeidere, men stedse som Underordnede, og kun, naar han forlangte deres Hjælp. Men da der nu engang var fremkommen en saa stor Spaltning imellem dem, blev Forholdet aldrig mere godt, og Striden gik undertiden over til smaaligt Rethaveri, hvorpaa især haves Exempel i de Forhandlinger, der bleve førte om den ovenfor omtalte Ahlefeldtske Begravelse i St. Knuds Kirke. Generallieutenant Ahlefeldts Enke Anna Rumohr til Glorup havde, som vi i det Foregaaende have seet, opmuntret dertil af Kingo, besluttet sig til at indrette en Familiebegravelse i St. Knuds Kirke. Hun henvendte sig derfor skriftligt til Stiftsøvrigheden [1]) om en Plads dertil foruden den, som Kingo havde overladt hende. Stiftsøvrigheden gav derpaa Kirkeværgen Ordre [2]) til at lade Vedkommende vide, at den forlangte Plads skulde anvises, da hendes Tilbud var saa fordeelagtigt for Kirken. Men Magistraten tog det Ord „Vedkommende" fortrydeligt op, og svarede ikke Kirkeværgen, der henvendte sig til den. Da Bygmesteren alt havde sendt Svende for at begynde paa Arbeidet, og Afgjørelsen saaledes ikke kunde opsættes, lod Kingo [3]) Kirkeværgen formelig beskikke saaledes: „Jeg Underskrevne udi Hs. Exc. Hr. Geheimeraad og Stiftamtmand Hr.

---

[1]) 18 Septbr. 1697. Bl. Brevs. [2]) 20 Septbr. [3]) 23 Septbr.

Diderich Schults Fraværelse foraarsager hvilig at fornemme, om Kirkeværgen til St. Knuds Kirke Hr. Hans Thomæsen Flensborger vil efterleve den Ordre, som Hr. Stiftamtmanden og jeg har givet anlangende den Begravelses Indrettelse i St. Knuds Kirke . . og i Særdeleshed, om han og vil være mig hinderlig udi min Begravelsessted at cedere for Kirkens og Andres Nytte, saavelsom i det Vindue at nedtage over min Begravelse, som jeg selv har betalt . . . . Jeg vil herpaa forvente hans fuldkomne Svar, saasom han det i Fremtiden, om Kirken ved slig Hinder lider nogen uhodelig Skade, kan være gestændig." Samme Dag svarede Kirkeværgen: „Hvis mig Underskrevne er tilstillet, er straxen udi al Respect efterlevet, hvorvel den ikkun synes for mig noget forblommet, at jeg Vedkommende den skulde lade vide; jeg er anordnet af Magistraten heri Byen uværdig at være Kirkeværge; for dem har jeg gjort min Eed, og ei før nu har fornummen, det Nogen kunde nogen Begravelse cedere uden deres egen Cession. Jeg fattige Mand er Øvrighed undergivet; naar jeg skal udrette Noget ved Kirken, har jeg altid erlanget Ordre som mine Formænd i lige Tilfælde fra Øvrigheden herpaa Stedet, som sig tilholder efter kgl. meddeelte Privilegier alene at have i saa Maader med St. Knuds Kirke at bestille. Velbaarne Hr. Biskoppen er bedre vidende, end jeg fattige Mand, hvorledes Hans Begravelse er Hannem cederet og hvorledes dermed maa omgaaes, og er for ringe til at vil eller kan være Hs. Velbaarenhed hinderlig i Noget, men er stedse Eders Høiærværdigheds Velb. Hr. Biskoppens ydmygste Tjener." Da Kingo fik dette Svar, skrev han vieblikkeligt til

Moth og meldte ham alle denne Sags Omstændigheder, og „at Magistraten havde gjort alt dette for en liden Høihed" og fordi Fruen havde gjort Begjæringen til Stiftsøvrigheden og ei til Magistraten, „det hun ingenlunde vilde, endog Borgermester Blanchenborg havde derom har ansøgt." Han fremfører dernæst de sædvanlige Klager over Magistraten, at de til Dato ikke havde efterlevet een eneste af de til den udgaaede Kgl. Befalinger. „Beder derfor ærbødigst, at E. Exc. dog for sin høiberømmelige Nidkjærhed vil række mig Haanden, at jeg for Dødelighedens Skyld maatte dermed engang komme til Endelighed, og at de ei heller skulle faae Lov til at kuldkaste den høichristelige Fundats, som Fruen agter at gjøre for St. Knuds Kirkes og Fattiges Bedste."

Moth lod ikke vente paa Svar, men skrev allerede næste Postdag [1]) til Kingo saaledes: „Det, han begjærer udi hans gode Skrivelse af 23de hujus, finder jeg meget billigt, og har derfor skreven Magistraten til saaledes, som han af indlagte Copie kan fornemme, saa jeg vil formode, at de nu ei mere skal være derimod. At Magistraten ei endnu har efterlevet de Kgl. Befalinger, som Hr. Biskop i samme sin Skrivelse ommelder, det siunes mig kan Stiftamtmanden og Bispen selv være Aarsag til, som ei har lært dem at gjøre, hvad Hs. Majestæt har befalet." Nu havde Kingo faaet sin Villie frem, og hvor meget Seiren glædede ham, fremgaaer af følgende hans Taksigelsesskrivelse til Moth

---

1) 28 Septbr.

af 29de Septbr. „Jeg takker ærbødigst for E. Exc. gunstige Skrivelse, hvilken kommer mig som en stor Trøst og Lettelse for mit Sind tilhænde, hvoraf jeg ei alene fornemmer E. Exc. gunstige Tanker anlangende det Begravelsessted, som Fru Generalinden paa Glorup forlanger i St. Knuds Kirke, men endogsaa den høie Gunst at give mig Part af, hvad E. Exc. havde desangaaende Magistraten tilskrevet. Jeg troer vel, at Magistraten vil gjøre sig meget fremmed fra, ei at have gjort nogen Ophold, eftersom Ingen, som de vel i deres Skrivelse til E. E. vil foregive, har talt dem til om Sligt , . . Da vilde jeg ærbødigst kalde Eders Exc. til Hukommelse, at Kirkeværgen 1) var beordret at lade de Vedkommende (hvilket Ord jeg formener dem at have støtt sig paa) vide Fru Generalindens Begjæring, i hvilket Ords Sted vel kunde være sat „Magistraten", men som Hs. Exc. Hr. Stiftamtmanden det saa havde ladet opsætte, fandt jeg mig ei derudi at hindres fra at underskrive det tilligemed, efterdi derudi var intet uden en Uskyldighed af Stiil for os begge. 2) At Kirkeværgen, som er en god, ærlig Mand, vel forstod, hvem de Vedkommende var, sees af hans redelige og eenfoldige Gjensvar paa min Skrivelse til ham af 22 Septbr. Men som jeg om Dagen efter, formedelst der intet blev svaret af Magistraten, blev foraarsaget at lade ham beskikke, da faldt den gode, ærlige Mand i en anden Stiil . ., hvilket Svar er neppelig hans. . . . . Nu haaber jeg vist, at de skal bequemme sig, efterat E. Exc. har givet dem saa nyttig en Erindring." Imidlertid havde Generalinden, der var bleven underrettet om disse Stridigheder og vilde forhindre dem, sendt sin Fuldmægtig en

Msr. Becher, til Magistraten for at underhandle med den om Begravelsesstedet. Dette vilde Kingo, som ikke vilde lade den fulde Seir undslippe sig, forhindre og skrev derfor d. 30 Septbr. til Præsten Hr. Bernt i Hesselager: „Jeg beder, at I vilde strax reise til Generalinden og paa bedste Maade anmelde hende, at Hr. Stiftamtmanden og jeg er Kirkens Forsvar og skal uden al Frue Generalindens Fortred maintenere vor Forretning. Det er kun idel Machinationer af Magistraten, dem Hr. Stiftamtmanden med mig uden Fru Generalindens ringeste Molest skal vide at finde os udi til hendes Fornøielse."

Ogsaa i Nakskov fandt Kingo endeel Modstand hos Magistraten. Det var ham i Aaret 1695 ved Kgl. Befaling [1]) paalagt i Forening med Stiftamtmand Lützou at bringe Orden i Nakskov Skoles, Kirkes og Fattigvæsens Regnskaber. Denne Forretning blev endt 1697, og Kingo sendte den, skreven med sin egen Haand, til Stiftamtmandens Underskrift, men uden selv at have underskrevet den, for det Tilfældes Skyld om Stiftamtmanden vilde rette Noget deri. Herover klagede Borgermester Høpner i Nakskov til Moth og gjorde „megen Allarm", saa Kingo skrev til Moth [2]): „Det var haardt at gaae paa med Magistraten i Nakskov."

Vi have nu givet en Udsigt ogsaa over den verdslige Deel af Kingos Embedsførelse og have seet, hvorledes han lige indtil sine sidste Leveaar med utrættelig Iver og ubrudt Kraft, skjøndt han mødte saa megen Modstand, arbeidede for at sætte igjennem, hvad han ansaae for

---

[1]) 3 Aug. 1695. Bl. Brevs. [2]) 23 Septbr 1697. Bl. Brevs.

Ret. „Holdt han sig end ikke i sine Forretninger ganske englereen og fuldkommen", som hans Biograph Deichmann, der kjendte ham saa nøie, sagde om ham, saa maae vi ogsaa troe hans Ord om ham, at han mod sine Fjender beteede sig sagtmodig og forligelig, og vidste at give sine Overmænd al tilbørlig Respect og Ærbødighed. Vi maae fremdeles betænke Forholdenes Magt, og at han, som Nehemias, maatte i sin Tid opbygge Murene med Sværdet i den ene Haand. Men at han ikke fægtede som den, der slaaer i Veiret, viser den forholdsviis gode Tilstand, i hvilken de offentlige Stiftelser, Kirker, Skolen, Gymnasiet og Hospitalet i Odense befandt sig ved hans Død, saa at ikke alene hans Ben ved hans Baare kunde vise hen til disse som synlige Mindesmærker om hans Virksomhed, men en af hans bittreste Modstandere i Livet Mag. Jørgen Carstensen afgav efter hans Død den Erklæring just angaaende hans saa haardt angrebne Bestyrelse af Hospitalet: „at saavidt modus administrandi angaaer, da er Hospitalet ikke ilde handlet i nogle og tyve Aar, der i den Sted det tilforn var i stor Gjæld, har nu Capitaler paa Rente; havde mange forfaldne Huse, har nu sine Bygninger reparerede og endeel af nyt opbygte, istedetfor omtrent 30 Personer i Hospitalet, nu hartad dobbelt saa mange, og haabes med det Første at kunne forsørge flere". [1])

23. Imidlertid vare under alle disse Embedets Arbeider og Sorger Strængene paa Kingos Harpe ikke forstummede:

---

[1]) Erkl. 19 Aug. 1705. Commiss. Beretn. 15 Juni 1706.

„Altid var han fuld af Sang
Nu i Sorrig, nu i Glæde,
Nu i Fald og nu i Sæde."

Og han havde let ved og betænkte sig ikke længe paa, naar Leiligheden frembød sig, at fremsætte sine Tanker og Følelser i bunden Stiil. Uagtet derfor, som naturligt var, Størstedelen af hans Psalmedigtning tilhører hans ældre Dage; saa vedblev han dog indtil sin Død at skrive Leilighedsvers. Og det var da især Kongen og den kongelige Familie, som vare Gjenstande for disse Digte. Der haves endnu endeel Nytaarsvers til Kongen og Lykønskninger ved forskjellige Anledninger f. Ex. til hans Fødselsdag, eller naar han havde været syg, eller reiste fra Holsteen igjennem Odense. Saadanne Lykønskninger trykkes sædvanligt paa et Folio Blad. [1]) Digtene til Kongen bleve efterhaanden hyppigere, men ogsaa ringere baade i Omfang og Indhold. Beskrivelsen af Kongens Ledingstog sluttedes med det i Odense skrevne „Andet Anhang", et ubetydeligt Digt, der afhandler Dronningens Barsel i August, Lante-Rügens Erobring i September og den Havsnød, i hvilken Kongen havde været i October 1677. Han forsøgte sig ogsaa i et Slags dramatisk Digt, [2]) bestemt til at opføres paa Christian d. 5tes Fødselsdag d. 15 April 1683 hos Grev U. F. Gyldenlove, og da Kronprindsen havde Bryllup med Prindsesse Louise af Meklenborg, skrev han

---

[1]) F. Ex. Allerunderdanigste Tanker og Ønske ꝛc. til Christian den 5tes Sundhed efter et Anstød af Feber. Udi sterste Hast med Posten d. 9 Juni 1687 af Th. Kingo. Trykt i Odense af Jørgen Ströder. [2]) Trykt i den danske Digtekunsts Middelalder 1ste Deel p. 210 ff.

til hendes Ære: „Den seilende Venus“ [1]), der dog, som han selv siger, fandt mægtig Modstand for sin Titels Skyld, uagtet det havde Kongen og alle andre purpuratos paa sin Side. [2]) Hans Underskrifter under Chr. d. 5tes Portraiter i den danske og norske Lovbog ere almindelig bekjendte. Han forfattede et Digt, der tryktes i sædvanligt Format, „til Skibet Prinds Frederik, som lykkelig afløb fra Bankestokken i Kjøbenhavn d. 4 Decbr. 1686.“ Overhovedet synes det efter nogle Smaadigte at dømme rimeligt, at Kingo ikke alene skrev for Hoffet, men ogsaa ved selve Hoffet oftere har givet Prøver paa sin Færdighed i at improvisere. Christian d. 5te gjorde i Aaret 1685 en Reise til Norge. Kingo besang da ikke alene Kongens Nedstigning i Sølvbjerget ved Kongsberg d. 10 Juni 1685 og hans Reise i Juli over de farlige Klipper i Norge, hvilket sidste Digt blev indgravet i Laaget af en kostbar Pokal, som Kongen ved Hjemkomsten fra Norge d. 24 Juli skjænkede H. J. Gyldenløve, og endte saaledes:

„Mens Laurvig har Vand og Dovre Fjeld kan staae,
Skal derfor Kongens Navn og Roes om Verden gaae“,

ligesom ogsaa et Ønske for Kongens Sundhed blev indgravet i „den Norske Guld-Velkom“, et Bæger, som Kongen havde ladet forfærdige af en funden Guldklump; men en for Gyldenløve udbragt Skaal:

„Mens Viinbær Elven gaaer, da vil vi Seil opvinde
Og ønske Snækken Ro til Gyldenloves Minde.
Lad Misgunst drikke Vand og Vattersottig døe,
Vi faae hans Skaal udi en lækker Drue-Sø,“ ꝛc.

---

[1]) I Wielands Vers 4 Bd. p. 10 ff. [2]) Brev til J. Bircherod. Dagbeger p. 314.

siges udtrykkeligt at være extemporeret d. 29 Novbr. 1686 [1]). Som et andet Bevis paa hans Færdighed i den extemporale Poesie anføres det, [2]) at han i Kongens Forgemak strax oversatte Sententsen:

Glückselig ist
Der das vergißt,
Was nicht zu ändern ist"

ved:

„Lykſalig er den Mand,
Der glemmer med Forstand,
Hvad han ei ændre kan."

Det var en i den Tid almindelig Skik ved Bordet at improvisere Riim. Som et saadant blev det Impromtu meget bekjendt og optegnedes igjennem et heelt Aarhundrede i alle Memorandebøger, som han fremsagde i et Selskab hos den Schöllerske Familie [3]) i Kjøbenhavn, hvor Dorothea Engelbretsdatter var nærværende:

„Jeg havde rimet nær, men vidste ikke hvad,
For Mesterinden mig saa nær ved Siden sad."

Hvorpaa hun strax svarede:

„O mageløs Poet! du kald' mig ikke saa,
At du min Mester est, al Verden skjønner paa"

og af samme Oprindelse ere formodentlig flere baade trykte og utrykte Smaavers. [4]) Af Bryllupsvers kjen-

---

[1]) Rostgaards Haandskr. paa Univ. Bibl. 152 Fol. [2]) Mads Pedersen Farstrup Dagbog p. 215. [3]) Dette Impromtu kaldes i Ny Kongelig Samling 820 Qvarto: Lever Riim. Over Borde til Schöllerts. cfr. den danske Digtekunsts Middelalder 1 Decl p. 325. [4]) Paa en løs Seddel blandt Kingos Vers i Rostg. Haandskr. paa Universs. Bibl. 152 Fol. findes dette Vers:

des foruden forannævnte „Den seilende Venus" kun eet til B. L. (Bolle Lüxdorph?), der maa bedømmes efter Tidens med Hensyn til den Slags Digte massive Smag. Iblandt hans mange Begravelsesvers og Sørgedigte var „Tilbørlig Æreminde over den høiagtbare og velfornemme Mand Caspar Christoffersen Schöller" nok et af de heldigste [1]), uagtet Kingo skriver: „Jeg hannem aldrig meer end udaf Navnet kjendte." Verdens Foranderlighed var det stadige Thema i disse Digte:

„Der er, Gud veed, et vidt Gardine-Hæng
Udaf Bekymring om den glade Brudeseng."

Høit satte han ogsaa et godt Eftermæle. I et Trøstebrev til Niels Juels Enke [2]): „Samtale med Rygtet om den udi Liv og Død triumpherende og nu hos Gud salige Herre, Hr. Niels Juel, skrevet ved Efterretningen om hans Død, omtaler han meget smukt Søheltens Fortjenester, hans Ærlighed, Jevnhed og huuslige Dyder:

Op Rygte at forklare . . .
Hans Fødsel, Liv og Død, om Død det kaldes kan,
At gaae med Ære bort fra Død til Livets Land."

Kingos udbredte Bekjendtskab og den Navnkundighed, han havde vundet som Digter, har uden Tvivl til-

---

„Jeg Rotter og Muus
Bortjager og jager af Seng og af Huus;
For 15 Par Hægter jeg Kunsten bortgav,
Om Nogen vil Rottefangst lære mig af.
Men Musekunst slipper jeg ikke saa let,
Thi den er saa net,
Thi den er saa net."

[1]) Lüxdorffs Samling af smukke Vers 4 Bd. p. 291. Cfr. den danske Digtekunsts Hist. 1. D. p. 209. [2]) 1697 d. 13 Aug.

fort ham mange Anmodninger om at skrive Vers ved Leiligheder, hvor han ikke af sig selv vilde have traadt frem. Hans „Medlidigste Tanker til Etatsraad Hugo Lützov over det jammerlige Skibbrud, som skeede ved Solesand under Norge d. 10 Octbr. 1690, hvorved omkom Lauritz Lindenov, Deliana Lützov og Flere", blev saaledes „efter Begjæring opsat", hvilket vel ogsaa har været en Aarsag til, at der iblandt skjønne Steder i dette Sorgedigt findes endeel almindelige Betragtninger. [1]) Hans øvrige Smaapoesier, Tilskrifter til Forfattere, Inskriptioner paa Bygninger og Portraiter, spøgefulde Smaating i hiin Tids jevne Stiil [2]), ville vi kun her nævne. Af større Betydning ere tvende lyriske Stykker: „Chrysillis! Du mit Verdens Guld", der vandt megen Yndest og blev ofte optrykt som Gadevise [3]); og „Thomas Kingo til sin Frue", der dog snarere maa betragtes som et Frieri, (og i saa Fald er skrevet til hans sidste Hustrue), hvorfor ogsaa den anden Titel, hvorunder det findes, nemlig „Hyrden til sin Hyrdinde" [4]), uden Tvivl er den rette. Dette sidste Digt viser, at Forfatteren ogsaa forstod at tolke denne Art Kjærlighed i Digtersprogets livlige og i Sammenligning med andre Tidens Elskovsvers smagfulde Billeder. At han ogsaa kunde bruge Poesien til skarp Tiltale, sees af hans Feide med Jacob Worm, der nedenfor vil blive omtalt.

Sine aandelige Sange fortsatte han i Odense med

---

[1]) Cfr. den danske Digtek. Hist. 1 D. p. 239 ff. [2]) F. Ex. Th. Kingos Mortensgaas. cfr. l. l. p. 246. [3]) l. l. p. 210. [4]) l. l. p. 247.

„Det aandelige Sjungechors 2den Part", der udkom 1681. Det blev ligesom dets første Deel hilset med Glæde og Begeistring. Biskop Bagger kaldte i Approbationen dets Forfatter Fædrelandets Asaph og bekjendte, at han ved dets Læsning var bleven saa bevæget, at han ønskede fremtidigen kun at maatte læse Vers. [1]) Kingo dedicerede denne Deel til Dronningen Charlotte Amalia d. 1 Septbr. 1681 og benyttede atter Leiligheden til at udtale sin Kjærlighed til Modersmaalet og sin Harme over dets utilbørlige, langvarige Tilsidesættelse i de høiere Kredse. „Iblandt andre mange kongelige og kjendelige Naader", skriver han, „med hvilke Himlene til Alles Fornøielse og Forundring saa overflødeligen har beriget og kronet Eders Majestæt, er ikke denne den ringeste, at Eders Majestæt med en fri og fuld Kjærlighed ei alene elsker vort Lands Folk, men ogsaa vort Sprog. Disse lovlige Kongerigers troe, lydige Undersaatter bære det daglig med allerund. og hjertemeent Berømmelse paa deres Tunger og Tale, at Ed. Maj. har naadigst ladet sig behage . . . at vænne sig til at tale med vort Land, førend Ed. Maj. tog Kronen i vort Land. Saa have vi samtlig lært at kjende Ed. Majestæts Hjerte af Eders Tunge, førend vi havde den Lykksalighed at kjende E. M. af Ansigt eller Øine. . . . Udi denne Lyst, som E. M. har til at elske vort Sprog, seer jeg, at E. M. paa en sær heroisk og Heltemaade gjør mange af dem skamrøde, der have maaskee i tredive

---

[1]) Sacro hoc et eleganti rhytmo ita, fateor, animum meum permulsit Nobilis poeta et Asaphus noster Vir adm. Venerandus Dr. Mag. Thomas Kingo, ut versum esse, qvicqvid postea legerem, pene immoderatus vellem.

Aar ædt Fædrelandets Brød i Hs. Majestæts Tjeneste og have dog ikke villet lære tredive danske Ord. Enten det nu er vort gode gamle danske Sprogs Skjæbne, at det skal agtes haant om af dem, som vi agte høit om, eller og de indbilde sig, fordi de vil ikke forstaae det, at det er et Vadmels Sprog og derfor ei gide tage det paa deres Silke=Tunger, det lader jeg staae ved sit Værd denne Gang. Og som jeg for min Ringhed og det Pund, mig er betroet, tragter efter at lægge tilbørlig Værd paa vort kjære og ældgamle Moders=Sprog sær udi aandelige Sange og sær udi andre Maader, som Tiden næst Guds Hjælp skal udvise, saa har jeg taget mig den allerund. Tillid, at jeg mit Aandelige Sjunge=Chors anden Part Landsens Moder, Eders Majestæt, ville tilskrive til et udødeligt Minde for Efterkommerne, hvor berømmelig og Dane=kjær en Dronning Eders Majestæt er." Sjungechorets anden Deel indeholder 20 Sange med 16 tilhørende Hjertesuk, og dets Titel „Sjælens Opvækkelse til allehaande Andagter i allehaande Tilfælde" angiver Forfatterens Hensigt med disse Sange.

„At løfte Sjælen op,
At den paa Troens Vinger
Med Andagt sig opsvinger
Til Himlens Tælt og Top. [1])

Hvad han selv troede og stadig bekjendte: [2])

„O Gud! Du veed og kjender,
Det ei i mine Hænder
Og mine Kræfter staaer,
At jeg Dig fuldt kan dyrke,
Om jeg ei daglig Styrke
Fra dine Hænder faaer"

---

[1]) Andægtigheds Opmuntring. 1ste Sang. [2]) 5te Sang.

det udforte han til daglig Gudfrygtigheds Øvelse i disse Sange, der, som Grundtvig siger [1]), „ere udsprungne af Huus=Capellet og annammedes derfor deri med saa inderlig Glæde, som Sjunge=Chorets mange Øplag bevidne.“ Det er ikke alene de deilige Sange „Far, Verden, far vel“ og „Sorrig og Glæde de vandre tilhobe“, som vidne om, at Digterens Sjæl selv har været grebben, førend han rørte Strengene; men Grundtonen i hele Sjungechoret, at Troen maa vinde Seier i Kampen mod Synd og Sorg, at

„Sorrig skal døe,
Lystigheds Frø
Blomstres paa Himle=Lykksaligheds Ø,“

er saa reen og gribende, at det intet Under er, at den saa længe fandt Gjenklang i Menighedens Hjerte. Ogsaa denne anden Deel af Sjungechoret forsynedes med Melodierne, forsaavidt Sangene ikke kunde synges paa de sædvanlige Kirkemelodier, og ved Kgl. Bevilling af 20 Aug. 1681 fik han Eneret paa 20 Aar til Forlaget saavel af denne Bog som af hvad Øvrigt, han enten havde eller var tilsinds at ville lade trykke.

Kong Christian d. 5te blev imidlertid betænkt paa at sætte Slutningssten paa sit Lovgivningsværk for den danske Kirke ved at forordne Udarbeidelsen af en ny Psalmebog, der kunde træde istedenfor den siden 1569 almindelig brugte Hans Thomissøns Psalmebog. Denne Bog, som indtil Midten af det 17de Aarhundrede ofte var optrykt med ubetydelige Forandringer, afløstes fra denne Tid af en stor Mængde forskjellige

[1]) Thomas Kingos Psalmer og aandelige Sange. Theol. Maanedsskrift April 1828 p. 34.

Psalmesamlinger, hvilke især de kjøbenhavnske Boghandlere J. Moltken, Chr. Casfuben, Chr. Geertson og Dan. Paulli efterhaanden udgave. Disse Samlinger indeholdt vistnok ogsaa H. Thomissøns Psalmebog, men i Forbindelse med saa meget Andet, laant fra forskjellige Andagtsbøger og skjødesløse Oversættelser, at den oprindelige Psalmebog i Almindelighed udgjorde den mindste Deel. Det var derfor en stadig Klage i den sidste Halvdeel af Aarhundredet, at hver Kirke, ja næsten hver Kirkegænger havde en forskjellig Psalmebog og at „Trykke-Vildelserne" i disse Psalmebøger vare saa store og hyppige, at de gode gamle Psalmer neppe kunde kjendes igjen. Menighederne havde imidlertid ved de mange Samlinger gjort Bekjendtskab med mange baade gamle og nye Psalmer, som den havde Lyst til at synge, men heri var den endnu gjældende Gradual (N. Jespersens af 1573), der gav Degnene Anviisning saavel til Melodier som til de faste Psalmer, der hver Søndag skulde synges, til Hinder. At Længselen efter at faae nye Psalmer til kirkeligt Brug maatte være vakt, efter at Flere, som Bording, Brunsmand og Dorothea Engelbretsdatter havde skrevet saadanne, men især Kingo havde udgivet sit Sjungechor, er let begribeligt, men ogsaa æsthetiske Grunde bestemte Menge til at ønske en Forandring, i det de stødte sig paa de haarde Vers og Riim i de gamle Sange og meente, at da Digtekunsten mere end tilforn var uddyrket i disse Lande, maatte den nye Art anvendes til at forbedre de gamle Viser. [1]) Der var saaledes flere Grunde, som

[1]) cf. Brandt og Helweg, Bidrag til en dansk Psalmehistorie i den danske Psalmedigtning. 2 Deel.

samvirkede til at gjøre Trangen til en ny Psalmebog følelig, saa at det er meget forklarligt, at Kongen just paa dette Punkt maatte ønske en Forandring og den deraf følgende Ensformighed bragt tilveie. Og Kongens Tanker vendte sig da til Sjungechorets Forfatter som den, der ene skulde fuldbringe dette Arbeide; thi han stod dengang paa Høidepunktet af sin Navnkundighed som Digter. Ved et kongel. Reskript af 27 Marts 1683 [1]) fik Kingo Befaling til snarest muligt at sammenskrive og indrette en ret Psalmebog af de gamle sædvanlige og bedste Kirkesange og sine egne Psalmer, saa at der fremtidigen kunde haves et større Udvalg. Det blev ham tillige paalagt at lade Psalmerne til den sædvanlige Søndags Messe før Prædiken uforandrede, uden hvor det ved et Ord her eller der kunde gjøres fornødent, og fremfor Alt ikke at forandre Meningen i Luthers Psalmer. Med Hensyn til den nye Psalmebogs Indretning, da skulde hver Søndag have sine bestemte Psalmer, ikke altfor lange og efter de bedste og sædvanligste Kirkemelodier. Naar den udarbeidede Psalmebog var gjennemseet og samtykt, maatte Kingo lade den trykke paa sit Forlag og have Eneret til dens Salg for en billig Priis i 15 Aar, hvorhos det skulde paalægges hver Kirke og Skole at kjøbe et Exemplar, og Brugen af enhver anden Psalmebog forbydes.

Kingo lagde nu Haand paa Værket, og at det ikke ansaaes for nogen Tvivl underkastet, at det lykkeligt vilde komme istand, sees af de Henviisninger, som det i Aaret 1685 udgivne Ritual stadigt gjør til den forven-

---

[1]) Od. B. Arch. Aftrykt i Dansk Kirketidende 1846. Pag. 795 ff.

tede Psalmebog. Der hengik imidlertid 6 Aar, førend den første Halvdeel fra Advent til Paaske, den saakaldte Vinterpart, blev færdig fra det Trykkeri, han selv havde anlagt i Odense. [1]) Der findes nogen Forskjellighed i Exemplarerne af Udgaven fra 1689. I det første Udkast ere alle de optagne Psalmer mere eller mindre rettede, men i den Udgave, der egentlig udkom, ere flere Blade omtrykte, hvorved nogle Psalmer igjen ere optagne i deres oprindelige Form. Titelen var:

„Danmarks og Norges Kirkers forordnede Psalmebog. Efter sær Kgl. Befaling af Salig D. Morten Luthers saa og andre Gudfrygtige Lærde Mænds Sange og gamle Kirke=Psalmer sammendraget og med en stoor Deel til Høytiderne, Søndagene og Fasten igjennem forbedret af Thomas Kingo D., Biskop udi Fyen."

(Paa Slutningsbladet: Odense, Trykt udi Hans Kongl. Mayst. privilegerede Trykkerj aff Jørgen Skrøder. Aar 1689). 697 Sider foruden Fortale og Register. 8vo.

I Tilskriften til Kongen d. 15de April 1689, Kongens Fødselsdag, omtaler han især med Roes dennes

---

[1]) J. Bircherod skriver: (Dagbøger 12 Jan. 1680) „Episcopi Amanuensis sagde mig, at hans Principal, Biskop Kingo, havde i Sinde ikke alleneste et Typographie udi sit eget Huus at indrette, hvilket ogsaa allerede var fra Lübeck forskreven, men endog strax ved Odense en Papirmølle at lade oprette. Til hvilken Brug han havde i Sinde at kjøbe Egby (Eiby) Mølle, som ligger halvanden (?) Fjerdingvei Osten fra Byen, saafremt Eiermanden den vilde afhændige." Af dette Sidste blev der nok ikke noget. Men Trykkeriet blev oprettet og eiedes af Kingos Enke endnu 1705 (Commissionsact 12 Marts 1705. D. B. Arch.) At dette Trykkeries Oprettelse ansaaes for at ville blive til Nytte for Provinds-Litteraturen, synes L. Pontoppidans Brev af 6 Octbr. 1683 til J. Bircherod (Bircherods Brevs.) at vidne om: „Dersom Dr. Kingo faaer Trykkeri oprettet i Odense, vil det blive gavnligt baade for Fyen og Jylland, og ter flere gode Skrifter komme for Lyset, som maaskee ellers i disse Tider forsømmes."

lovgivende Virksomhed baade for Stat og Kirke og tilføier: „Endelig (har) Ed. Maj. (givet) sær naadigste Befaling til mig, Eders Majestæts ringeste og underdanigste Tjener, ved det Pund, mig herudi af min Gud er betroet, at befordre til Lyset en ny Psalmebog for Kirkerne udi Danmark og Norge, hvoraf den første Part, som er Vinterparten, udi allerdybeste Underdanighed overleveres udi Ed. Maj.'s Hænder." Han sammenligner Kongen blandt Andre med Christian d. 3die, der „døvede og dumgjorde alle papistiske Blabrer med deres gregorianske og latinske Sange, hvormed Kirkerne vare opfyldte, og beskikkede den nu brugelige Messe, som det gemeenlig kaldes, med Altertjeneste og Kirkepsalmer, som Høie og Lave, Høvdinger og Hyrder af vore egne Landsmænd kunne forstaae, og ei som Papegøjen prale med et Sprog, som de ei forstod, men med god Forstand og deres Sjæles Opløftelse sjunge og lege for Herren i deres Hjerter. Mange retsindige og lærde Guds Mænd iblandt os efter deres Læremester Dr. Luthers Exempel have faaet Lyst og Villie til den Gud behagelige Frydetjeneste at fremme og forbedre, hvortil Enhver har tillagt sin Flid, nu ved Dr. Luthers Psalmer af Tydsken paa Danske at oversætte, nu ved Guds Aands Naade adskillige Psalmer selv at digte, hvorudi Enhvers Flid og Arbeide i Herren fortjener al berømmelig Hukommelse og Eftermæle. Men som den poetiske Kunst ei paa de Tider udi disse og andre Rigers Modersprog var kommen til den Art og Øvelse, som nu, lod de gode salige Mænd deres Riim løbe paa fri Haand, mere agtende Slutningen end den visse Maal og jevnløbende Samling udi

Verset og Riimslutningen. Det var saa de Dages Mancer og klingede da meget vel, og det bør at være langt fra enhver af os, at vi skulle ville mene eller tale andet end vel om det, som har været saa gudeligt og vel meent til Guds Ære og hans Menigheds Opbyggelse. Ingen af os er heller saa fuldkommen, at han jo kan vente sig at blive overmestret af en anden; thi Gud giver ikke eet Slags Folk, meget mindre een eller faa Mænd paa een Tid og i een Alder at kunne begribe Alting, men een Dag skal kundgjøre den anden Vidskab. Denne beklagelige Skjæbne have dog vore forrige danske Psalmeboger været undergivne, at de have baade havt deres Brøst i Oversættelse, (ved hvis Feil veed jeg ikke) saa og deres store Mangler Tid efter anden udi Oplæggelse, foruden det, at derudi var ei den Forraad af Psalmer, som hver Høitid, Søndag og andre Tider behovedes."

Saaledes havde Kingo altsaa opfattet sin Opgave, at han skulde levere de gamle Psalmer, rettede efter sin Tids æsthetiske Fordringer, nye Oversættelser og nye Psalmer. See vi hen til, hvorledes han i Vinterparten løste denne Opgave, saa finde vi de gamle Psalmer omarbeidede, medens han gav de Psalmer, som den Kgl. Befaling havde forbudt at røre ved, baade i den gamle og i en omarbeidet Skikkelse; de latinske og tydske Psalmer vare paa ny oversatte; nogle originale Psalmer vare optagne af Ældre og Samtidige; men mere end Halvdelen, nemlig 136 af Vinterpartens 267 Psalmer, vare af ham selv. Forend han lod Vinterparten udgaae, havde han i Overensstemmelse med det nævnte Kongebrev og Forordn. af 6 Mai 1667 raadført sig

med Decanus i det theologiske Facultet. Denne havde raadet til de gamle Psalmers Forandring, men Biskop Bagger i 2de Skrivelser igjen fraraadet denne, hvilket gav Anledning til den ovenfor omtalte Omtrykning af nogle Blade af Vinterparten. [1]) Ligeledes siger Kingo [2]), at Ritualcommissionen havde tilskyndet ham til at lade Vinterparten trykke, ja Ritualet beraabte sig ligefrem paa „den forordnede Psalmebog," [3]) som om den alt var færdig. Forovrigt er det ikke bekjendt, at Kingo benyttede sig af Andres Raad eller havde nogen Medarbeidere. Men han meente upaatvivleligt, at hans Arbeide ved at være forelagt det theologiske Facultets Decan havde undergaaet den lovbestemte Censur; thi han siger udtrykkeligt, [4]) at han saavel efter kongelig Forordning som efter den til ham naadigen udgangne Befaling ene havde havt at handle med denne, og at han havde efterfulgt „myndig Censur," [5]) hvorved han sigter til, at han efter den theologiske Decans Raad havde forandret de gamle Psalmer, men igjen efter Biskop Baggers Tilskyndelse ifort dem deres gamle Klædning. Strax i Begyndelsen reiste der sig heller ikke nogen Indvending imod den Maade, paa hvilken Kingo havde behandlet Sagen. Thi den 25de Januar 1690 udgik en Forordning om den nye Kirkepsalmebog, i hvilken kundgjordes, at eftersom Kingo „til vores store

---

[1]) Brev til Biskop Bornemann 28 Marts 1696. D. Kirket. 1846 p. 812 ff. [2]) Brev til Samme 18 Jan. 1696. l. l. p. 801 ff. [3]) f. Ex. Ritual p. 7 og 11 „skal synges en bequem Psalme af den forordnede Psalmebog." [4]) Brev til Bornemann 28 Marts 1696. Dansk Kirketid. 1846 p. 813. [5]) Brev til Samme 18 Jan. 1696 l. l. p. 802.

Fornoielse" havde forfærdiget den første Part af en Psalmebog, som skulde bruges i Rigernes Kirker, og dermed havde havt stort Arbeide og stor Bekostning, der vilde forøges ved dens Fortsættelse, skulde følgende Privilegier være ham meddeelte: 1. Hver Sognekirke i Danmark skulde til 11 Juni 1690 kjøbe et Exemplar af en Psalmebog, hvis Priis skulde være 6 Mk. indbunden og 5 Mk. uindbunden. 2. Psalmebogen skulde indføres overalt 1ste Adventssøndag s. A. og Brugen af andre Kirkepsalmebøger ophøre. 3. Forfatteren skulde have Eneret til Forlaget i 20 Aar, og Straffen for Eftertryk bestemtes til 1000 Rdl. pr. Exemplar. 4. Ingen maatte sælge Bogen, uden hvem Kingo overlod Salget. 5. Alle Retsbetjente skulde vaage over Privilegiet og fik Ret til Husundersøgelse, dersom Mistanke opstod om, at eftertrykte Exemplarer fandtes nogensteds. Alt syntes saaledes at være i bedste Orden; men Forordningen [1] blev strax derefter igjenkaldt ved et Reskript til Kingo af 22 Febr. 1690, [2] i hvilket det hedder: „Vor Naade tilforn! Vores allernaadigste Villie og Befaling er, at Du vores allern. udgangne Forordning, dateret d. 25 Januar sidstforleden, angaaende en ny Kirke-Psalme-Bog, som vi dig til allerund. Efterretning under vores Cancellie-Segl haver ladet tilskikke, med de Exemplarier, der medfulgte, strax i vores danske Cancellie igjen indsender. Dermed skeer vor Villie. Befalendes dig Gud!" Hvad der gav Anledning til, at Kongen saa hurtigt forandrede sin Beslutning, kan ikke ganske oply-

---

[1]) Forordningen, der før var en litterair Sjeldenhed, er trykt i Dansk Kirketidende 1846 Pag. 798 ff. [2]) Ob. B. Arch. Registr 19,164 og Dansk Kirket. I. I.

ses. Kingos Arbeide var imidlertid i sin første Skikkelse af den Beskaffenhed, at det nødvendigt maatte finde Modstand. Der var foretaget altfor store Forandringer ved de gamle af Menigheden kjendte Psalmer. Flere nye Psalmer af Brunsmand, Sørensen og Andre vare meget smagløse, som Kingo ogsaa maa have følt, da de ikke engang vare trykte i Versform. Flere Psalmer vare optagne i en doppelt Form, saa at Psalmebogen blev uforholdsmæssig stor og kostbar.[1]) Disse Grunde have udentvivl og til al god Lykke gjort sig gjældende; thi at der reistes „Allarm" og „Tumult" over Psalmebogen, sees af flere Kingos senere Yttringer.[2]) Ogsaa virkede maaskee, som det berettes[3]), Kingos personlige Uven, Etatsraad og Ceremonimester Fr. Gersdorff, der havde sit Frisprog hos Kongen, til den forandrede Bestemmelse. Han foreslog nemlig en Dag Hs. Majestæt tre nye Privilegier, et for sig selv paa en ny Catechismus, et for Grev Reventlov paa en ABC og et for Gyldenløve paa en Davids Psalter med Paabud til alle Kirker og Skoler at kjøbe dem, saa vilde de alle Tre snart komme ud af deres Gjæld. Over Kingos Arbeide blev Staven nu ganske brudt, saa at Søren Jonæsøn endog 1691 fik Befaling at udarbeide en anden Psalmebog.[4]) Udkastet til denne, der ikke optog en eneste af Kingos Psalmer, viser bedst den øieblikkelige

---

[1]) Vinterparten udgjorde 697 Pagina foruden Registeret. [2]) Brev til Bornmann 18 Jan. 1696. Dansk Kirke Tid. 1846 p. 802 og til Kongen s. D. l. l. p. 810. [3]) Efter Klevenfeldts Samlinger l. l. p. 800. [4]) Efter Reenskriften af S. Jonæsons Psalmebog. Haandskr. No. 122 fol. i Karen Brahes Bibl. i Brandts og Helwegs D. danske Psalmedigtn. 2 D. XXXIX.

Stemning imod denne. Men S. Jonæsons Arbeide blev heller ikke antaget. Efter 2 Aars Forløb fik han det indsendte Haandskrift tilbage med Anmodning om at forandre nogle Steder, og, da dette var skeet, indsendte han atter Bogen i Aaret 1695. [1]) Medens dette stod paa, maatte Kingo jo vistnok antage, at hans Psalmebog var aldeles forkastet, og han tog sig denne Sag, som naturligt var, meget nær, han klagede over, at den var „udfaldet til hans store Fortred" og havde været ham „et ærget Foster." Men han stolede dog paa, at der vilde oprinde en bedre Tid, i hvilken hans Psalmer vilde blive anerkjendte, og midt under sin bittre Græmmelse udtalte han sin Fortrøstning herom i det Vers, hvilket han indskrev i de Exemplarer af Psalmebogen, som han forærede Karen Brahe og Bispinde Birgherod: [2])

„Gak hudeflettet Bog, du tør vel Plaster finde
Og rene Sjæle, som vil dine Saar forbinde.
Gak, sjung din Sorrig hen, det tør vel blive godt,
Thi Ære fodes tit udaf vanartig Spot."

Forøvrigt maatte han afvente Begivenhedernes Gang og har vel paa sine Reiser til Kjobenhavn i Aarene 1693 [3]) og 1695 [4]) arbeidet paa at fremme sin Sag. Hans Brevveksling indtil Aaret 1696, forsaavidt som den kunde oplyse, hvad der imidlertid foregik, er tabt; men hans Breve fra 1696 til Bornemann og Kongen vise, at det først i dette Aar var kommen dertil, at der

---

[1]) l. l. 1 Deel i Forfatternes Levnetsløb p. 54. [2]) Karen Brahes Bibl. og J. Bircherods Dagbeger (1694). [3]) d. 26 Juli 1693 var han til Gjæst hos Jens Bircherod i Kjobenhavn. Dagbeger p. 274. [4]) I Mai 1695. Bircherods Brevs.

kunde være Tale om igjen at tage hans Arbeide frem. „Med en fornemme, reisende Ven", skriver han d. 18 Januar 1696 til Bornemann [1]), „har jeg fornummet, at min saalænge ulykkalige Psalmebog skulde (maaskee) komme under facultatis theologicæ videre Censur", og i sin Supplik til Kongen af samme Datum [2]) yttrer han: „Mod min Formodning fandt (jeg) Modstand af Adskillige, der stødte sig paa Et og Andet og muligt dog ei vidste, hvad jeg kunde havt til mit Forsvar; thi jeg blev aldrig hørt af dennem. Imidlertid har jeg aldrig fordristet mig til at bemøde Ed. Maj. med nogen Erindring derom førend for nogen kort Tid siden, i det Haab, at Gud vel engang aabnede ved Ed. Majestæts mægtige Haand Kirkedøren for min Bog. . . Saa knæfalder jeg i dybeste Underdanighed for Eders Kongl. Majestæts Fødder, at efterdi der dog af stor Fornødenhed behøves en Kirke-Psalmebog, at E. K. M. allern. vilde behage at give en Befaling til facult. theol. og Eders Majestæts Professorer, (paa det at al videre Tumult, som senest reistes over mig, kan forekommes) at samtlig de gode Mænd maatte beordres til flitteligen at efterse: 1) Hvorvidt jeg allerund. har efterlevet E. K. M.s Befaling og Instrux udi fornævnte Kirke-Psalmebogs Indrettelse. 2) Hvad jeg efter den første Tryk siden derudi har corrigeret, og om noget videre derudi var at erindre, der kunde have det mindste Skin til nogen Stridighed at opvække, da jeg strax erbyder mig sligt at lade corrigere, saasnart de gode Mænd mig derom christelig og kjærlig vil paaminde. 3) At velbemeldte gode Mænd

---

[1]) Dansk K. T. 1846 p. 801. [2]) l. l. p. 809.

maatte med forderligſte derom give Ed. K. M. allerund. Relation og derefter iligemaade efterſee den anden Deel eller Sommerparten af fornævnte Kirke=Pſalmebog, naar jeg dennem den tilſender, paa det at E. K. M.s Kirker og alle Menigheder kan have en ſikkelig Uniformitet ſaavel méd Sangen ſom med Andet til Gudstjeneſten henhørende, og jeg, E. K. Ms. allerund. Tjener, ved den allern. Befaling og Privilegium maa haandthæves og beſkjærmes til nogen Erſtatning for min til Datum havte Skadeslidelſe. Dog er ei hermed min allerund. Mening, at nogen Kirke den af ſine Midler ſkal til=kjøbe eller bekoſte." Dette Bonskrift ſendte Kingo til Kongens Skriftefader Dr. Jespersen, for at han ſkulde overrække Kongen det, og yttrede d. 7 Marts 1696 i et Brev til Bircherod,[1]) at han nu havde Haab for ſin Pſalmebog, „efterſom en af de hoieſte Miniſtre" (Grev Reventlov, hvem han takker i et hjerteligt Brev) [2]) „ſig den med ſtor Nidkjærhed tilligemed en fornem Geiſtlig antager." Der blev da ved et Kongel. Reſkript af 17 Marts 1696 nedſat en Commiſſion, beſtaaende af Biſkop Dr. H. Bornemann, Confeſſionarius Dr. P. Jespersen, de theologiſke Profeſſorer Dr. H. Wandal, Dr. H. G. Maſius, Dr. H. Bartholin og Dr. B. Botſak, ſamt 5 kjobenhavnſke Sognepræſter, Magiſtrene J. A. Bornemann, N. Henrichſen, Ef. Fleiſcher, Chr. Bræmer og Alb. F. Wit, til at gjennemſee Baggers Alterbog og til at indrette en ny fuldkommen Pſalmebog, hvilken

---

[1]) Dagbøger p. 314. [2]) D. K. T. 1846 p. 811. Brevet er dateret d. 27 Marts.

Kingo til Vederlag for sine store Udgifter fremdeles skulde have Eneret paa i 10 Aar at lade trykke og sælge. Med Hensyn til Psalmebogen hedder det i Reskriptet, at Commissionen skulde „med Flid gjennemgaae og eftersee saavel Kingos Psalmebog af 1689 som andre brugelige Psalmeboger og deraf udvælge de gode gamle og nye Psalmer, som pleiede at bruges ved Tjenesten i Kirken og anden Gudfrygtigheds Øvelse og af Dr. Morten Luther og andre gudfrygtige Lærefædre efter den Augsborgske Confessions rene og enfoldige Lærdom ere forfattede, men deraf udelukke alle nyligen indførte Psalmer, som enten af Indhold eller Stiil kunde synes ubeqvemme til gemene og enfoldige Christnes Andagt at opvække." Skulde der i de gamle Psalmer findes Ord og Sententser, som kunde udlægges vrangt af Religionens Fjender eller misforstaaes af Menigmand, skulde Commissionen rette og forbedre disse paa føieligste og enfoldigste Maade" uden at gjøre nogen unyttig Forandring efter verdslig Veltalenheds Regler og Poesi, som i ringeste Maade kunde besvære eller hindre de Enfoldige i deres Andagt." Det paalagdes fremdeles Commissionen ved et Reskript af 13 Juni s. A., at den skulde have sit Arbeide færdigt til Paaske 1697. Biskop Bornemann, der, som gift med Ole Worms Datter, stod i Slægtskabsforhold til Kingos første Kone og derfor af Kingo kaldtes „Svoger," underrettede denne om Commissionens Udnævnelse, og Commissionen forlangte, at han skulde tilsende den nogle Exemplarer af sin Psalmebog. Kingo skrev da til Bornemann [1])

---

[1]) 28 Marts 1696. Dansk K. Tid. 1846. p. 812.

anbefalede sin Sag og bad sig underrettet om, naar Commissionens Medlemmer skulde samles, for at han kunde conferere med dem, uagtet han vel vidste, „at deres Ordre og Befaling dem intet stigt tilholder, men beroer alene paa den Godhed, de vilde bevise ham, deres Medbroder i den fælleds Kjærlighed." Han lod det dog ikke beroe ved denne Henvendelse til Bornemann, men ansaae det for rettest selv at reise til Kjøbenhavn, „deelt," som han siger, „imellem Frygt og Haab, enten hans saalænge stormslagne Skib vilde strande eller ikke," og opfordret til Reisen af „nogle fornemme Venner," der bragte ham det i Erindring, at der kunde være periculum in mora. [1]) Paaskeaften kom han til Hovedstaden, agtede d. 15de April at gjøre sin Opvartning hos Grev Reventlov og forblev i Kjøbenhavn i 6 Uger. [2]) Hvad han egentligen udrettede ved denne sin personlige Nærværelse i Kjøbenhavn, kan ikke oplyses. Det fremgaaer imidlertid af hans følgende Brevveksling med Professor Wandal, der dog kun er os bekjendt af hans Svarskrivelser, af hvilke flere synes at mangle, [3]) at

---

[1]) Brev til Stiftamtmand Schult 14 April 1696. [2]) Den 22 Mai 1696 gik han tilbage over Beltet, som sees af et Bevis, han i Nyborg udstedte til Skipper Jacob Mathiesen, der samme Dag havde ført den svenske Brevsæk over, og nu tog Kingo med tilbage, da denne ikke vilde vente i Korsør, indtil Skipper Arendt, „som fører Borgermesters Smakke," fik fuld Fragt. „Dersom jeg skulde have oppebiet det," hedder det her, „maatte Vind og Veirligt have vendt sig til min Fortred og Ophold udi min Hjemkomst til mit Embedes magtpaaliggende Forretninger. Skulde derfor noget være af Skipper Mathiesen forseet, da lover jeg herudinden at holde ham skadesløs, hvormed jeg vil have mig forbeholden min Ret igjen paa behørige Steder at søge." Dansk K. T. 1846. p. 815. [3]) I Blochs Brevsamling.

han efter sin Hjemkomst stolede paa, at baade Wandal og P. Jesperſen vare paa hans Side. „Jeg havde," ſkriver han, [1]) „ved min seneſte Nærværelſe i Kjøbenhavn mange Kjendetegn af Eders Velærværdigheds redelige og velmenende Gemyt, hvorfor jeg hjertelig takker og tænker mere;" og „den gode Dr. Peder Jesperſen haver jeg ei at tvivle paa, han jo med Ed. Velærv. er af lige Mening, saavidt det er til Guds Ære, og hans Kirke ved mit lille Tf kan have nogen Opbyggelſe." Men han var ikke bleven enig med Commisſionen om nogen faſt Plan for Arbeidet og vidſte ikke, hvorvidt den vilde benytte Pſalmerne i hans Vinterpart eller Passions-Pſalmerne til Faſtetiden. „Jeg bruger," ſkriver han derfor, „den Frihed at ſporge mig for, ſom Vandalorum candor et ingenuitas alt for mange Aar har givet mig Adgang til." Commisſionen var rimeligviis heller ikke i Begyndelſen paa det Rene med, hvorvidt den vilde benytte Kingos Pſalmer. Saameget er kun viſt, at Kingo efterhaanden, ſom Commisſionens Arbeide rykkede frem, til ſin ſtore Græmmelſe gjennem Wandal blev bekjendt med, hvormange af hans Pſalmer der bleve udſtødte. Han vedblev imidlertid at fremſende nye Pſalmer til Sommerhalvaaret, og under mange Embedsforretninger, „Viderværdigheder" og tildeels Sygdom anvendte han enhver fri Time paa det ham ſaa magtpaaliggende Pſalmeværk i det Haab, at han nok næſt Jeſu Hjælp „ſkulde følge Commisſionen med ſine Pſalmer at forfærdige, ſaa at de til den Termin, ſom Hs. Majeſtæt havde foreſkrevet, ſkulde være klare." Han

---

[1]) 17 Juni 1696. Danſk K. Tid. 1846 p. 816.

ventede imidlertid forgjæves Underretning fra Commissionen om, hvorvidt den approberede de indsendte Psalmer; men uagtet Arbeidet under denne Uvished blev ham tungt, vedblev han dog dermed indtil i October 1696 [1]), saa at det er tydeligt, at han endnu bestandigt stod i den Formening, at den nye fuldkomne Psalmebog hovedsageligen vilde blive hans eget Værk, hvilket Commissionen skulde revidere og approbere. Bedre underrettet om Commissionens Fremgangsmaade viste han sig at være i November 1696 [2]), da han for Wandal undskyldte, at han ikke havde fremsendt nogle lovede Psalmer med den Yttring: „dersom jeg havde vidst, at noget Rum var efterladt for nogen Psalme fra min Haand, skulde jeg kjøbt mig den Tid til, i hvor knap den end vilde faldet, at jeg ei dermed skulde udeblevet, og dersom noget videre derom i Commissionen skulde indfalde, da beder jeg tjenstlig, at det mig maatte vides." „I tilkommende Uge skal jeg see, om Gud sparer Livet, at affærdige nogle Psalmer. Mig skeer en særdeles Tjeneste, om Hs. Velærværdighed vil lade mig vide, hvad Forandring i de Psalmer af Vinterparten forlanges. Mine Passions Sange, veed Gud, ligger mig meget i Huen, om de skulde forskydes; thi den Deling, som de vil sige, at ei overeensstemmer med Kjøbenhavns Kirker, kan dog vel ikke være nok til at jage dem fra andre Kirkers Brug, som med Tiden vilde bruge dem, og hvor Delingen i andre Stifter enten falder lige med dem, eller hvor en Psalme til en Text kunde indfalde, hvor

---

[1]) cf. Brev til Wandal 10 Octbr. 1696. l. l. p. 818. [2]) Brev til Wandal 28 Novbr. 1696. l. l. p. 819.

enten Præsten eller Menigheden fandt Behag at ville sjunge dem, hvilket skulde staae dem frit for." I et senere Brev [1]) i Begyndelsen af næste Aar tilskriver han Wandals redelige Venskab, at hans Passions-Sange dog havde fundet nogen Plads, „der betager mig noget af de Passioner, hvormed jeg en Tidlang har været be-trykt." „Den grandiloqventia, som Nogle stødte sig paa, er Danske og kan ret vel af danske Folk forstaaes, end-ogsaa gemene, der tit have mere Fattelse, end somme Lærde tage sig vare for." Ogsaa i dette Brev lover han endnu at sende Psalmer til Aftensangs Tjenesten.

Commissionen fuldførte sit Hverv til den bestemte Tid. Haandskriftet til den første Deel af den fuldkomne Psalmebog, eller Kirkepsalmebogen, blev derefter tilstillet Kingo med et Kgl. Privilegium af 1 Mai 1697 [2]), der næst at gjentage Privilegiet af 17 Marts 1696 paalægger Psalmebogens ufortøvede Trykning samt bestemmer, at hver Kjøbstadkirke og Hovedkirke paa Lan-det skulde have et Gradual med tilhørende Noder. Det tilsendte „Project" skulde uskadt sendes tilbage til Can-celliet [3]). Det har en Tilskrift til Kongen, undertegnet af alle Commissionens Medlemmer, i hvilken de i Kort-hed gjøre Rede for deres Fremgangsmaade. De havde gjennemgaaet saavel Kingos som andre brugelige Psal-

---

[1]) 28 Januar 1697 l. l. p. 820. [2]) Aftrykt hos Bloch, den fyenske Geistl. Hist. 1, 169. [3]) Det er et Foliobind, indbundet i Læder under Titel: Den rette ny Psalmebog for begge Rigerne Danmark og Norge efter H. Maj. vores allern. Arvekonges og Herres Christiani quinti allern. Befaling af en Deel dertil deputerede Geistlige med al Flid af gamle saavelsom nye (særdeles Dr. Kingos Biskoppen i Fyens) Psalmer tilsammendraget, overseet og forfattet. Den første Part, som er en Kirke-Psalmebog. 1697.

mebøger, og saasom en stor Mængde Psalmer baade her og der befandtes, af hvilke hidtil kun meget faa havde været brugte ved Gudstjenesten, men dog vare bekjendte for Menigmand, saa havde de først valgt de bedste af disse til Kirkepsalmebogen. Dernæst havde de blandt Resten udvalgt dem, som til Gudfrygtigheds Øvelse i Husene og ved allehaande Leiligheder udenfor Kirken kunde synes tjenligst, hvilke vilde blive samlede i en Psalmebog til Husandagt. I det Enkelte meente de at have opfyldt den Kgl. Befaling ved at have beholdt de bedste og brugeligste, tildeels ældgamle Psalmer, der vare Menigheden bekjendte, med saa faa Ændringer som muligt, og havde ikke gjort sig saamegen Umage for at faae Verset og Rimet godt, som at fatte en god Mening i tydelige Ord. Af de nye Psalmer, aavel Kingos som Andres, havde de valgt dem, der enten i sig selv vare bequemme til helligt Brug og Opbyggelse, eller som i Mangel af bedre behøvedes for at faae passende Psalmer til hver Søn- og Festdag. Overhovedet havde de i dette Værk sigtet til, at den gemene Mand og de Enfoldige, hvilke ere de fleste i enhver Menighed, ikke i deres Andagt skulde besværes med altfor mange Slags eller med altfor dybsindige Psalmer, paa det Alting med Sangen i Kirken maatte skee til Guds Ære og Priis.

Bogen indeholdt i Alt 297 Psalmer, af hvilke 122 vare beholdte fra H. Thomissøns Psalmebog, 85 ere optagne af Kingos og de øvrige 90 ere af ældre og nyere Forfattere i det 16de og 17de Aarhundrede. Da der alene i Kingos Vinterpart fandtes 136 Psalmer af ham selv, og han under Commissionens Forhandlinger var

vedbleven at indsende nye Psalmer, maa han være bleven overrasket paa en lidet glædelig Maade ved at modtage det ham tilsendte Udkast, der havde vraget saa mange af hans Psalmer og deriblandt flere, som det maa forekomme os ubegribeligt, at de kunde vrage. Men det er med megen Sandhed bleven bemærket, [1]) „at man ikke kan nære Tvivl om, at Folket var langt bedre tjent med en saadan Psalmebog end med den, Kingos Vinterpart bebudede. Den barokke Blanding af Høihed og Plathed, som udmærker denne, var undgaaet, og skulde der skee et Offer, og et saadant krævede ialtfald Bogens Omfang, maatte det heller gjælde de nye Psalmer, der ikke vare prøvede, end de gamle, der vare befundne gode. Ogsaa var hans Vinterpart belemret med meget Bragods af nyere Forfattere, medens den savnede mange smukke gamle Psalmer. Det var paa en Maade Gjengjældelsens Ret, der nu gik over den store Digter, og Menigheden, der dog beholdt saamange og deriblandt hans ypperste Psalmer, havde Vindingen."

Kingo modtog uden Tvivl det Kgl. Privilegium af 1 Mai 1697 og dermed den fulde Vished om Afgjørelsen af Psalmebogssagen i Kjøbenhavn, hvorhen han atter, vistnok i dette Anliggende, var reist. [2]) At han ikke der har kunnet skjule sin Misfornøielse over den Krænkelse, han havde lidt, og sine skuffede Forhaabninger, fremgaaer temmelig tydeligt af hans Brev til Pro-

---

[1]) Bidrag til en Dansk Psalmehistorie af Brandt og Helweg I. I. XLI. [2]) Den 5te Mai var Kingo i Kjøbenhavn og vendte tilbage til Odense i Ugen før Pindse. cfr. J. Bircherods Brev af 5 Mai og Kingos Svar af 10 Juni. Bircherods Brevs.

fesfor Wandal efter hans Hjemkomst, i hvilket han yttrer, at der ved den sidste Samtale faldt ham et Ord af Munden, som han siden ankede paa, men dog formoder maatte blive udtolket til det Bedste.[1]) Og det vil ikke kunne nægtes, at den hele Fremgangsmaade imod Kingo fra Regjeringens Side var ubesindig og utilbørlig, og at Commissionen, ved at henholde ham saalænge imellem Frygt og Haab, heller ikke gik frem med den Skaansomhed, hvorpaa Tidsalderens største Digter synes at have havt et retmæssigt Krav. Maaskee har Commissionen frygtet hans Hestighed og derfor valgt efterhaanden at forberede ham paa det endelige Resultat, ikke betænkende, hvor piinlig den lange Uvished, i hvilken han uagtet saa mange indstændige Anmodninger om at faae Underretning om sine Psalmers Skjæbne blev holdt, maatte være ham.

Commissionen tog imidlertid fat paa anden Deel af Værket eller Husandagts-Psalmebogen og tilskrev ham ved Wandal d. 12 Juli 1697, om han ogsaa paa sin Bekostning vilde paatage sig Udgaven og Trykningen af denne. Hertil havde han i Begyndelsen ingen Lyst og havde reentud afslaaet det ved sin Nærværelse i Kjøbenhavn,[2]) da han indsaae, at det vilde blive bekosteligt for ham, dersom Husandagts-Psalmebogen skulde være et Værk for sig selv og ikke et Anhang til Kirke-Psalmebogen; men han gik dog omsider ind derpaa og tillod Commissionen paa hans Bekostning at antage Afskrivere, som han selv vilde forsyne med Papir.[3])

---

[1]) Dansk K. Tid. 1846 p. 823. [2]) Dansk K. T. 1846. p. 834.
[3]) Brev til Wandal 21 Juli 1697. l. l. p. 823.

Han gik vel især ind paa Forslaget i det Haab, at hans af Kirke=Psalmebogen udelukte Psalmer skulde blive optagne i Huusandagts=Bogen, hvortil Commissionen synes at have givet ham Udsigt,[1]) hvorfor han efter Commissionens Bemærkninger underkastede dem en Omarbeidelse, men bad dog om, at Udgivelsen af Kirke=Psalmebogen ikke maatte blive udsat, indtil den 2den Part var trykt, hvad der vilde blive til altfor stort Tab for ham,[2]) og henvendte sig til Geheimeraad Moth om hans „gunstige Befordring til et kraftigt og beskjærmende kongeligt Privilegium, at han dog ei slet skulde forlise oleum et operam.“[3]) Privilegiet fik han i Lighed med det om Kirkepsalmebogen d. 20 Decbr. 1698[4]) og dermed Huusandagtsbogen tilsendt; men her viste det sig da ogsaa, at Kingos Haab om de udstødte Psalmers Optagelse ikke skulde gaae i Opfyldelse; thi kun Sjungechorets første Part var optaget og 3 Bordpsalmer af Sjungechorets 2den Part. (De Morgen= og Aftensuk, der vare tilføiede de senere Udgaver af Sjungechorets 1ste Part, optoges i den vedhæftede Bønnebog).

Kingo benyttede ikke selv den Rettighed, som det Kgl. Privilegium meddeelte ham til Huusandagtsbogens

---

[1]) Da Kingo allerede til Kirkepsalmebogen sendte Commissionen Psalmer og nu atter til Tiden imellem Paaske og Pindse, der hverken bleve optagne her eller der, maa der vel et eller andet Sted endnu findes en Deel af hans Psalmer utrykte og ubekjendte. Dansk K. Tid. l. l. p. 835 Anm. 2. [2]) Breve til Wandal 11 Aug. og 18 Septbr. 1697 l. l. p. 834 ff. [3]) 18 Septbr. 1697 l. l. p. 836. [4]) Od. B. Arch. Registr 19,165. Aftrykt i Dansk K. T. 1846. p. 857.

Udgivelse. Den første Udgave heraf udgik fra Assessor, Directeur Johan Laurentzens Bogtrykkerie 1703 under Titelen:

Den forordnede Huus=Andagts=Psalmebog, som efter Hs. Kgl. Mayſts. allernaadigſte Befaling af de fornemſte Geiſtlige her i Staden under ſine visſe Titeler er ſammendragen, at bruges udi Danmark og Norge. Indeholdende ſmukke Aandelige Psalmer og Sange til Dagelig Gudsfrygts Øvelſe i allehaande Tilfælde inden og uden Huſet, til Lands og Vands. (12mo obl. 341 Sider foruden Fortale og Regiſter).

Men Forlæggeren led, ſom Kingo rigtigt havde forudſeet, et ſtort Tab ved Udgivelſen af denne Bog, ſom kun Faa kjøbte. [1])

Trykningen af Kirkepſalmebogen blev begyndt ſtrax i Sommeren 1697. Kingo ſendte Wandal de to forſte Ark af Octavudgaven d. 21de Juli, men gjort forſigtig ved Erfaringen vovede han ikke at lade mere trykke, førend Commisſionen underrettede ham om nogle Steder, ſom ſyntes at være „forſkrevne" i det ham tilſendte Udkaſt. Han havde da ogſaa i Lübeck gjort Beſtilling paa Noder til Gradualen in folio og nye Typer til Duodesudgaven; men det medtog Tid, inden disſe 3 Udgaver kunde blive trykte. Forſt i Aaret 1699 udgik de fra Kingos Trykkerie i Odenſe Biſpegaard under denne fra Udkaſtets noget forſkjellige Titel:

Den forordnede ny Kirke=Pſalme=Bog, Efter hans Kongl. Mayeſt. Allernaadigſte befalning af de fornemſte Geiſtlige i Kjobenhafn til Guds Tjeneſte paa Søndagene, Feſterne, Bededagene, og til anden gudelig Brug i Kirken udi Danmark og Norge, af Gamle Aanderige Sange Ordentlig indrettet og Flitteligen igjennemſeet, og med mange Ny Pſalmer forbedret, og iligemaader efter Kongl.

---

[1]) cf. Däniſche Biblioth. 9 Th. p. 724.

befalning til Trykken befordret af Thomas Kingo D. Biskop udi Fyens Stift. (Odense, Trykt i Hans Kongl. Mayest. privilegerede Trykkerj af Christian Skrøder.)

Gradualens Titel er:

Graduale. En ny almindelig Kirke=Psalme=Bog under behørige Noder og Melodier o. s. v.

Kirkepsalmebogen er dediceret til Kongen paa hans Fødselsdag d. 15de April 1699, Tiendeaarsdagen efter Dedicationen i Vinterparten. Et tilføiet Register over Psalmedigternes Navne, „saavidt man haver været vidende," er ufuldstændigt og unøiagtigt, især med Hensyn til Forfatterne i H. Thomisføns Psalmebog, hvor disse meget nøiagtigt ere opgivne. [1])

Psalmebogen blev ved Reskr. af 21 Juli 1699 befalet at indføres i alle Kirker paa 1ste Advents Søndag, og Prisen bestemt for Gradualen 2 Rdl., for Octaven 1 Rdl. og for Duodecen $2^1/_2$ Mk., hvilken dog ved Fred. d. 4des Reskript af 21 Nov. s. A. blev nedsat $^1/_3$ Deel [2]) og Terminen for dens Indførelse tillige forandret til Søndagen før Nytaar. Den blev derfor paa nogle Steder taget i Brug 1ste Advents Søndag, paa andre Søndagen før Nytaar d. 31 Decbr. 1699. [3])

Var der hengaaet lang Tid, førend Kingo kunde faae Psalmebogen frem, saa drev han nu med saa meget større Iver paa at faae den udbredt og fulgt. Han

---

[1]) cf. Brandt og Helweg l. l. Bidrag til en Dansk Psalmehistorie XLII. [2]) Bloch. D. fyenske Geistl. Hist. 1, 170. [3]) cf. J. Bircherods Beretning (Dagbøger p. 372), at den blev introduceret d. 31 Decbr. 1699 udi de øvrige Kirker i Danmark og Norge, hvor det ikke allerede tilforn er skeet.

stod i et saare stort Forskud [1]) og havde desuden lidt et betydeligt Tab ved Vinterpartens Udgivelse, som han nu under den forandrede Titel

> En Ny Kirke=Psalme=Bog Effter Kongl. Mayst. Allernaadigste Befalning og Kirke=Ritual indrettet og sammendraget aff Sl. D. Morten Luthers og andre Gudfrygtige, Lærde Mænds Sange og gamle Kirken Psalmer, saa og med en stoor Deel til Høytiderne, Søndagene og Fasten igjennem Forbedret aff Thomas Kingo D. Biskop udi Fyen,

lod indbinde og sende om til Kjøbstæderne for at uddeles til fattige Børn. [2]) Dette Udlæg og Tab søgte han nu at oprette paa den for sig meest indbringende Maade. Han tilsendte derfor Biskopperne i de andre Stifter directe sine Psalmeboger til Fordeling imellem Kirkerne og til Forhandling og befattede sig, som flere Breve til Biskop Jens Bircherod i Aalborg vise, selv med Detaillen i denne Handel. Han skriver saaledes: [3]) „Min høiærede Svoger har havt Omsorg for at befordre dem, som skulde sendes til Viborg, hvorfor jeg taknemmelig skal betale Vognleien," og, „Der fulgte 300 Exemplarer med af Duodecen, som jeg gjerne beder, at Eders Amanuensis maatte have nogen Omsorg for, at de til Kjøbende kunde forhandles. I Kjøbenhavn har min Committerede hvert Stykke Duodece for $2\frac{1}{2}$ Mk. af Materien. Men dersom nogen vederhæftig Bogbin=

---

[1]) Papir, Noder og Typer havde han forskaffet sig ved directe Indkjøb fra Lübeck og Flensborg. cfr. Niels Arctanders Brev 16 Decbr. 1696 om 400 Riis Trykpapir til Jørgen Vansløf i Lübeck, 24 Sept. 1697 til Henrich Gültzou i Flensborg. Kingos Breve til Wandal og Moth. 18 Sept. 1697. Blochs Brevs. [2]) Brandt og Helweg l. l. Forfatternes Levnetsløb p. 63. [3]) 9 Novbr. 1699. Blochs Brevs.

der findes hos Eder, vilde jeg lade hannem Stykket for 2 Mk." Til Gjengjæld for den Biskopperne herved foraarsagede Uleilighed sendte han dem „vel conditionerede og paa Snittet forgyldte Exemplarer." [1]) Den Driftighed, som Kingo saaledes lagde for Dagen ved Forhandlingen af Psalmebogen i Forening med den betydelige Indtægt, der paa eengang tilflød ham, hvorom flere samtidige Forfattere tale uden just at tilføie, hvilke Udgifter der vare forudgaaede, [2]) gav Anledning til, at han blev dadlet, som f. Ex. hos Pontoppidan, [3]) „daß er aus der Gottseeligkeit ein Gewerbe gemacht", hvad der saa igjen hos nogle senere Skribenter er gaaet over til en Bestyldning for eller dog stærk Mistanke om Gjerrighed. [4]) At Fordelen endda ikke har været saa stor for Kingo og hans Efterlevende, synes at fremgaae af Bispindens Klage i et Bønskrift til Kongen af 19 Decbr. 1703, [5]) og Afsætningen gik i den derefter følgende Tid ingenlunde saa rask fra Haanden, som hun vel havde ventet sig. [6])

Den kingoske Psalmebogs Forhold til Fortid og Eftertid er saa træffende og klart angivet andensteds, [7]) at vi her, hvor vi ikke ville skrive en Psalmehistorie, troe

---

[1]) Sammest. [2]) J. Bircherod i Dagbegerne og M. B. Farstrups og L. Axelsens Dagbog p. 155. [3]) Ann. IV, 112. [4]) Den danske Digtek. p. 173 og Poetisk Læsebog p. 485. [5]) Brandt og Helweg l. l. p. 63 (cf. Reenbergs Skr. 2 D. p. 132). [6]) J. Bircherod modtog d. 28 Juli 1704 200 Exempl. fra Bispinden med Bøn, om han vilde distrahere dem blandt Liebhavere, men han svarede hende d. 24 Septbr. s. A., at han ikke kunde faae dem afsatte, med mindre hun vilde give bedre Kjøb, „saasom de fleste Folk af façon havde allerede tilforn forsynet sig." Bircher. Brevs. [7]) I Brandts og Helwegs Bidrag til en dansk Psalmehistorie l. l.

at kunne fatte os i Korthed. Med Kingo blev den danske Kirkesang, der hidtil mestendeels havde været afpasset til de gamle Folkesanges Toner, en virkelig Choralsang, i hvilken Texten baade i Form og Indhold stemmede med de alvorlige og høitidelige Melodier. Isærdeleshed havde Kingo sin Styrke „i en levende Opfattelse og høitidelig Fremstilling af Bibelhistorien og de store christelige Forjættelser." Naar han bevæger sig indenfor denne Kreds, føle vi, at han er paa sin rette Plads. „Her stod Alt for ham i klare Billeder, her kunde han tale med Liv og Sandhed." Og Aarsagen var næst det store Pund, der var ham betroet som Digter, at han levede i det bibelfaste Aarhundrede, i hvilket man endnu gik ud fra Troens positive Indhold som det første, og, hvad der særdeles og gjentagende maa fremhæves, at han selv var en fast troende og af Udødelighedens Haab opfyldt Christen, der med et af Naturen heftigt og lidenskabeligt Sind førte et ogsaa i udvortes Henseende paa mange Maader bevæget og kjæmpende Liv. Men hvad han oplevede, sin Glæde og sin Sorg, sin Anfægtelse, Strid og Seier under daglig Gudfrygtigheds Øvelse, det nedlagde han, tvungen dertil af Aandens uimodstaaelige Drift, i sine Sange, der just ved denne deres indre Sandhed vandt en saa stor Indflydelse baade paa hans Samtid og Eftertid indtil denne Dag og uden Tvivl, ligesom Digteren selv, ville komme til at føre et udødeligt Liv her paa Jorden. Hermed skal det imidlertid ikke være nægtet, „at der jo vare Strenge paa Davidsharpen, som han ikke kunde mestre." Thi hans Tidsalder, der var stærkere i Klagesangen end i Lovsangen, yttrede ogsaa sin Indflydelse paa ham og

kjendes navnlig i flere af hans Pønitentspsalmer, om hvilke vor Tids største Psalmedigter endog har udtrykt det Ønske, at han havde ladet være at skrive dem. [1])

Til den kingoske Psalmelitteratur hører endnu en lille Bog (6 Blade i aflang Duodes), trykt i Aaret 1700, der ikke nogensteds er nævnet blandt hans Arbeider, da den hverken har Forfatterens Navn eller Trykkestedet. Den indeholder en Bøn til de af Frederik d. 4de Aar 1700 forordnede Bededage „om Fredens naadigste Befordring" og 2 Psalmer. Bogen er i Karen Brahes Bibliothek i Odense, og Karen Brahe har egenhændig skrevet bag i Bogen: „Denne Bøn gort af D. Tommis Kingo, Bisp udj Fyen." At Psalmerne ere af Kingo, kan da vel ikke betvivles. De ville derfor blive meddeelte nedenfor i et Bilag.

At Kingo i Begyndelsen af sit Ophold i Odense har tænkt paa ogsaa paa andre Maader end ved sine aandelige Sange at lægge sin Kjærlighed til Modersmaalet for Dagen, fremgaaer af hans foranførte Tilskrift til Dronningen (1681) af hans Sjungechors 2den Part. Han er vel bleven hindret ved sine mange andre Arbeider fra at faae Noget fuldendt og udgivet. Det kan heller ikke bestemt paavises, at han tog nogen personlig virksom Deel i Udarbeidelsen af Moths danske Ordbog, hvorom han fik Brev fra denne i Aaret 1697 [2]) med Opfordring om at skaffe Medarbeidere iblandt Stiftets Geistlighed, Skolebetjente eller andre det danske Sprogs Elskere. Men han forskaffede flere Samlere og Med-

---

[1]) Grundtvig i Theol. Maanedsskr. April 1828 p. 36. [2]) 30 Novbr. 1697. Blochs Brevs. og Nye danske Magazin 5 Bd. p. 252.

arbeidere fra Fyens Stift, blandt hvilke han i en Indberetning til Moth nævner Præsten Peder Jensen Lucoppidan i Bregninge paa Taasing, Capellanen Mads Rostock i Odense og Rectorerne ved Skolerne i Asfens (Mag. Hans Iversen Stub, gift med Kingos Sosterdatter), Bogense og Kjerteminde (den for sin Lærdom meget berømte Matth. Henr. Schactius † 1700). Og han interesserede sig levende for Arbeidets Fremgang, hvorom et Brev vidner, som han skrev til Lucoppidan, i hvilket han meget berømmer dennes Arbeide til Bogstavet K, „der var saa vel udført, at der skulde fattes faa danske Ord, som dertil kunde føies, foruden at de vare givne bene latine." Dette Arbeide vil han selv lade smukt indbinde og fremsende, saasnart han fik Resten. [1]) Forøvrigt findes der en Yttring i H. Bartholins Universitetsprogram, [2]) der synes at hentyde paa Samlinger af Kingo i samme Retning som Moths Ordbog. Det hedder nemlig der: „Qvantus linguæ patriæ cultor fuerit, idiotismi abunde notant solertius ab eodem observati, voces in metris præparatæ, quæ seminis modo sparsæ vires explicant in maximos auctus etc." Og det skulde da næsten være forunderligt, dersom Kingo, om hvem dette sagdes just paa den Tid, da Moth arbeidede stærkt paa sin Ordbog, hvis største Fuldkommenhed „er den Rigdom af ægte danske Tale-

---

[1]) Brev 20 Novbr. 1698 i Nye Samlinger til den danske Historie 4 Bd. 185. Yttringen, om at Lucoppidan havde givet Ordene ogsaa paa Latin, viser, at den latinske Oversættelse til alle danske Udtryk og Talemaader i Moths Ordbog ikke kan tillægges Moth selv, hvad Molbech er i Tvivl om i Hist. Udsigt over de danske Ordbogs Arbeider. Nye danske Magazin 5 Bd. 248. [2]) 13 Novbr. 1703. Univ. Bibl.

maader, den Mængde af Idiotismer, Ordsprog og Mundheld, som findes samlede ved ethvert Ord", [1]) ikke skulde have givet Bidrag til det store Sprogværk.

Ogsaa i andre Retninger var Kingo virksom for Litteraturens Fremme. Han opmuntrede saaledes Thomas Broder Bircherod til at oversætte Christian Gersons Jødiske Talmud paa Dansk. Manuskriptet [2]) findes paa Kongens Bibliothek med den tilføiede Bemærkning, „at Sal. Biskop Kingo og Cancellieraad, Landsdommer Luxdorph toge det til sig for at lade det trykke; men de døde." [3])

Om hans litteraire Færd vide vi til Slutning kun endnu at anføre dette, at han havde samlet sig en betydelig Bogsamling, der ansaaes for at udgjøre et af den Tids betydeligere Privatbibliotheker. [4])

25. Den Dygtighed, Kingo havde lagt for Dagen som Embedsmand, og den Anseelse, i hvilken han stod som Digter, blev erkjendt og belønnet af Regjeringen deels ved Forøgelsen af hans og Bispestolens Indtægter og deels ved den personlige Udmærkelse, der blev ham tildeel. Af „sær kongelig Gunst og Naade blev Sandby Kald i Lolland skjænket ham for hans Person til hans Indkomsters Forbedring", [5]) imod at han skulde holde en dygtig Capellan i Embedet. Og efter hans Ansøgning

---

[1]) Nye danske Magazin l. l. 263. [2]) Christian Gersons Jødiske Talmud oversat paa Dansk. Efter Sl. Biskop Kingos Begjæring af Th. B. [3]) Thotts Mf. 351; cf. Thura Idea hist. litt. p. 338. [4]) Thura l. l. p. 231. Det blev solgt ved Auction d. 31 Marts og følgende Dage 1704 og dyrt betalt, saa at J. Bircherod ikke fik alle de Bøger, han havde givet sin Svoger M. Knud Landorph i Commission at kjøbe. Birchérods Brevs. [5]) Reskr. 16 Juni 1679. Bloch, D. fyenske G. H. 1, 166.

blev endvidere Konge- og Kirketienden af samme Kald samt Kirketienden af Stokkemark Præstekald tillagt Bispestolen til Bisperesidentsens Vedligeholdelse. [1]) Han erhvervede Ret til at oppebære 1 Rdl. Cathedraticum af hver Kirke ligesom Biskopperne i de øvrige Stifter, hvilken Indtægt han tidligere kun havde oppebaaret af Kirkerne paa Als og Ærø. [2]) Han søgte i Aaret 1697 om Ret til fremdeles at oppebære en „Genant" af Nykjøbing Amtstue af 50 Rdl., som ligefra Reformationstiden var oppebaaret af Fyens Biskopper, men Amtsskriveren fra 1694 havde nægtet at udbetale, da den ikke var opført i Reglementet. [3]) Overhovedet vaagede han over sine Indtægters Bevarelse og Stadfæstelse, hvorom flere Forhandlinger bære Vidnesbyrd. [4])

Kingo blev optaget i Adelsstanden d. 15 Juni

---

[1]) Kgl. Reskr. 12 Novbr. 1687. Od. B.-Arch. [2]) Reskr. 29 Marts 1687. Bloch l. l. 1, 165. [3]) Memorial til Geheimeraad Plessen 17 Marts 1697. Blochs Brevs. [4]) Kgl. Ordre til Zahlmester Brandt 29 Octbr. 1677 om Erlæggelse af 1 Td. Smør og 38 Lam aarlig af Odense Gaards Amts Indtægter, som var tillagt Superintendenten i Fyen. Od. B.-Arch. — Kgl. Confirm. 28 Juni 1681 paa Bispens Rettighed til fri Skovhugst i Snestrup Lund saa og frit Fiskeri i Bispens Vig og andre Steder, hvor han Paaleb kan have. Sammest. — Chr. d. 5tes Skjøde 30 April 1689 paa jus patronatus til Fejø Kirke som Vederlag for 34 Tdr. 7 Skp. 2 Alb. Hartkorn Bondergods. Sammest. — Mageskifte efter Magistratens Raadstuebrev 30 April 1679 mellem et Stykke Have af Bisperesidentsens og en øde Plads, som stødte op til Haven, hvor den residerende Capellans til St. Knuds Kirke Residents havde staaet. Sammest. — Han forsvarede sin Ret til Herligheden af Heden Kongetiende, med hvilken Bispestolen var beneficeret, imod en Madam Klingenberg, „hans høitærede, meget fornemme Svogerske." Flere Breve fra 1696 i Blochs Brevsaml.

1679 [1]) med den bevingede Digterhest over Halvmaanen med 3 Stjerner til Vaaben, og d. 8 April 1682 udnævntes han per bullam regiam til Doctor i Theologien, begge Udmærkelser, som ikke ere enestaaende i hiin Tids Historie. [2]) Han fik Rang med Justitsraader d. 4 Marts 1690, da hans Psalmebog var casseret, og da Rangforordningen forandredes, forbeholdtes hans tidligere høiere Rang ham d. 8 April 1699. Ansees nu end de anførte Gaver og Æresbeviisninger tillige som Beviser paa Kongens personlige Gunst, saa ville vi ikke nægte dette, men dog gjøre opmærksom paa det aldeles Ubeviislige i, at Kingo skulde have været Gjenstand for Kongens Yndest i den Grad, som en nyere Forfatter synes at mene, naar han siger, at „Fyens Biskop kunde neppe pege paa en Ting, som han jo opnaaede." [3]) Der er ikke Spor til, at Kingo stod i et saadant Forhold til Christian d. 5te. Tvertimod, den nylig fortalte Psalmebogs Historie giver Beviser nok for det Modsatte. At han fik Medhold hos Regjeringen, hvor han havde Retten paa sin Side, f. Ex. i den foromtalte Strid med Winterfeldt, beviser jo aldeles Intet, og det maa endog herved bemærkes, at Kingo ligesaalidt som Winterfeldt slap for en temmelig drøi Irettesættelse. At han blev benaadet med et Par Tiender,

---

[1]) Den almindelige Angivelse er 1683, men her er den af Riegels i Chr. d. 5tes Historie p. 678 ff. meddeelte Fortegnelse fulgt. 1681 kaldes han ogsaa baade **Nobilis poeta** og Velbyrdig. [2]) Biskop Søren Glud i Viborg var allerede bleven adlet d. 20 Marts 1679 og Biskopperne Bornemann og J. Bircherod bleve **Doctores theologiæ bullati** 1683 og 1698. [3]) Fr. Barfod. Poetisk Læsebog. 1ste Udgave p. 483.

er en saa almindelig Sag i hiin Tids Historie, at derpaa heller ikke kan lægges stor Vægt; men naar det endeligen hos samme Forfatter berettes, at Chr. d. 5te „som Naadesbeviisning imod Digteren udstedte den hemmelige Befaling, at naar Embedsmanden Kingo, den, til hvem saamange vigtige Documenter og Regnskaber vare betroede, engang døde, da skulde hans Eftermand annamme alle Ting, ligesom de forefandtes," og Kongen derved beskyldes for „et af de skjændigste, dessværre ikke aldeles exempelløse Magtmisbrug, nogen uindskrænket Konge vel kan gjøre sig skyldig i," saa beroer denne uhjemlede Efterretning aldeles paa en Misforstaaelse, som nedenfor skal blive oplyst ved Beretningen om Opgjørelsen af Regnskabsvæsenet efter Kingos Død.

26. Meget nærmere ved Sandheden er det at antage, at Kingo vel, og navnlig ved sine Digte, stræbte efter og vandt Yndest hos Christian d. 5te og ved enkelte Leiligheder er kommen til Hoffet, men forøvrigt ikke har staaet i noget egentlig personligt Forhold til Kongen. Thi der er ingen Anledning til at antage, at Kingo stod udenfor den almindelige Regel, efter hvilken Geistligheden blev behandlet ved Christian d. 5tes Etiquetten strængt følgende Hof, [1]) ligesom han ogsaa ofterе, naar han fremsendte Suppliker til Kongen, ikke sendte dem directe, men igjennem de Kongen nærmeststaaende Mænd

---

[1]) Molesworth yttrer: „Skjøndt de Geistlige smigre Hoffet, have de intet at skaffe med Regimentet. Man giver dem ikke let Anledning til at vise sig ved Hoffet eller at indfinde sig ved høitidelige Leiligheder. Prædikestolen er deres Plads, og den lader man dem beholde med fuld Frihed." Cf. Hans Bagger ved Jens Møller. Nyt Theol. Bibl. 16 Bd. p. 189.

med Bon, at de vilde tale hans Sag. Grunden til Kingos Forfremmelse og den ham af Regjeringen ved flere Leiligheder beviste Gunst maa overhovedet ikke alene søges i Kongens personlige Forkjærlighed for ham, men meget mere i, at han tillige vandt Velyndere blandt flere af Landets meest formaaende Mænd. Vi have i det Foregaaende blandt disse omtalt Griffenfeldt, Reetz og Lüxdorph. Hans senere Stilling som Biskop og hans Digternavn bragte ham i en naturlig Forbindelse med de anseeligste Mænd, og disse Forbindelser vedligeholdt han indtil sine sidste Dage med stor Opmærksomhed ved Brevvexling og de hyppige Reiser, han foretog til Kjobenhavn. Der finde vi ham ikke alene gjørende sin Opvartning hos Ministrene og Magthaverne og besøgende sine lærde Venner, blandt hvilke vi ville nævne H. Bagger, P. Jespersen, Professorerne Wandal, D. Borch, Bircherods og Worms udbredte Slægter, i Forretningssager, men ogsaa i selskabelige Samqvem i Schøllers [1]) og Jens Bircherods Familier. [2]) Med den Juelske og flere adelige Familier i Fyen havde han noie Omgang. Hans Brevvexling viser, at Rigscantslerne Greverne Ahlefeldt og Reventlov vare hans særdeles Patroner, og til Geheimeraad Matthias Moth henvendte han sig ofte, naar han vilde drive Noget igjennem, og udbad sig Forholdsregler og Raad i vanskelige Tilfælde,

---

[1]) Hvor han var samlet med Dorothea Engelbretsdatter. [2]) D. 26 Juli 1693 skriver Jens Bircherod (Dagbeger p. 274) havde jeg om Aftenen til Gjæst i mit Huus Dr. Th. Kingo, Dr. Holger Jacobæum, Mag. Joh. Ad. Bornemann, Mag. Alb. Fogson og Mag. Ole Jacobsen Brochmand af Throndhjem.

endogsaa i sine mere private Anliggender. [1]) Med den dannede Verdensmands Lethed bevægede Kingo sig imellem sit udbredte Bekjendtskab; det vise baade hans Breve, af hvilke flere, end de til Jens Bircherod, vare fulde af „store Civiliteter", [2]) og hans Samtids Dom om ham, at han baade var en beleven og en klog Mand. [3]) Ved Leilighed søgte han ogsaa at bevise sin Villighed til at rette sig efter sine Velynderes Ønsker. Et characteristisk Bevis herpaa turde følgende Brev til Moth afgive: „Den Person Hans Jensen Storch, som Ed. Exe. behager at gjøre Forslag om til det nu ledige Klokkerie til St. Knuds Kirke her i Odense, vil jeg hjertelig gjerne overlade mit Votum til og igjenkalde det for den forrige Person P. J., som mig var noget paarørende, og dersom anmeldte Storch er Musicus, som jeg ei paatvivler, skal jeg derforuden, om han undertiden vil lade sig bruge til Skolens Tjeneste, være ham behjælpelig at faae noget af Skolens beneficiis, at han saameget desbedre kan leve, og i det øvrige gaae ham tilhaande udi alt det, mig muligt er, saa han skal fornemme, at Ed. Exs. Recommendation skal finde hos mig den Lydighed og Tilbøielighed for

---

[1]) f. Ex. i Sagen om Arven efter hans anden Kone (Brev 20 Marts 1697); eller naar han anbefalede sin Kjærestes Broder Peder Balslev, som 1688 var Secretair paa Flaaden og siden havde reist længe i Udlandet og var gift i Engelland, til at antages i Fædrelandets eller, hvor det kunde være, til Hs. Majestæts Tjeneste (Brev 15 Aug. 1697); eller beder for sin gamle Tjener Andreas Brun, „som Ed. Exc. saa gunstigen lovede mig til et lille Degnekald at ville befordre." (Brev 1 Septbr. 1697). Blochs Brevs. [2]) Dagbeger 12 Marts 1695. [3]) **„Si morum lineamenta in Beato advertimus, nil viro comi, candido, prudenti svavius."** Universitetsprogr. 13 Novbr. 1703.

Personen selv, at ham intet skal mangle af det Bifald, jeg ham i nogen Maade kan gjøre." [1]) Kingo anvendte ogsaa ellers gjerne sine bona officia for sine fornemme Venner, f. Ex. ved Salget af offentlige Stiftelsers Gods [2]) eller ved Udsættelsen af offentlige Penge, [3]) hvor han meente at kunne gjøre dette med en god Samvittighed.

27. Skildringen af Kingos offentlige Virksomhed er nu fuldendt. Vi have endnu at tilføie nogle Træk af hans Familieliv og private Forhold. Hans to første Giftermaal have vi omtalt. Hans anden Hustrue Johanne Lauritzdatter døde i Odense d. 19 Mai 1694 om Aftenen Kl. $7^1/_2$. [4]) Hun laae endnu Liig i Odense Bispegaard d. 6 Juni, da Kingo sendte Fru Mette Sophie Krabbe, Etatsraad Monraths Enke, en Liigprædiken med disse Linier:

„Hvad kan man andet af Liigstuen sig forvente
End Døds Hukommelse saa hemmelig at hente,

---

[1]) 20 Marts 1697. Blochs Brevs. [2]) Brev 7 Marts 1697 til Velbaarne Henrich Steensen, der vilde afkjøbe Odense Hospital en Part af en Bondegaard i Lille-Snøde. Efterat have sagt, at man, saavidt muligt og tilberligt kan være, bør see paa Hospitalets Gavn, tilfeier han: „Hr. Broder vilde kun behage at lade mig vide sit Betænkende, hvormeget han vil give for samme Bondegaards Part, saa skal jeg nok gjøre mit Bedste og saa trolig negotiere som for mig selv, det mon frere aldeles maa forlade sig til." Blochs Brevs. [3]) Brev 17 Marts 1697 til Stiftamtmand Lützou. Sammest. „Intet kan være mig kjærere, end at Hr. Stiftamtmanden kan gjøre sig betjent saavel af denne som af den Capital paa Gammelgaard, det jeg af al mit Hjerte gjerne seer og samtykker, i fulde Forsikkring, at Hr. Stiftamtmanden, som selv er Directeur, jo giver Skolen slig Vished for sine Capitaler, som udi Fremtiden for Alle kan være og blive angerløs." [4]) Bircherods Brevs.

Saa gak, Liigprædiken, til Fruen hen og ſiig,
At Kingo ſender Dig, hvis Huſtrue ligger Liig." [1])

Hun blev begravet i St. Knuds Kirke d. 11 Juni om Aftenen, [2]) men hendes Liig ſenere flyttet til Fraugde Kirke, [3]) hvor hendes Kiſte findes med Paaſkrift:

„Her kaſted hun ſin Bylt af Jord i denne Hytte,
Som Gud til Sjælen ſkal til Dommedag opflytte." [4])

Hun efterlod ſig en eneſte Datter af ſit førſte Ægteſkab, der var gift med Niels Pederſen Brinch paa Mølleborup i Sjælland. At Kingo maatte ſee ſine to førſte Huſtruer gaae bort fra ſig, var ikke den eneſte Sorg, ſom disſe barnløſe Ægteſkaber tilførte ham. Thi han blev ved flere af ſine Stedbørn ført ind i Forhold, der voldte ham mange Ubehageligheder. Vi have i det Foregaaende omtalt Jacob Worm, hans førſte Kones Stedſøn. Hvad der har givet denne Anledning til ogſaa at gjøre Kingo til Gjenſtand for ſine Smædeviſer, vides ikke. Odin Wolf [5]) mener, „at Kingo ſom Yndling af Griffenfeldt, Ven af Biſkop Bagger og en mægtig Medbeiler i Poeſien har været den kildne Skoſedigter en Torn i Øiet"; men der maa vel tillige have været andre Grunde. I Satiren „En ny Rimekunſt" ſigter J. Worm, hvad ogſaa O. Wolf har Tvivl om, viſtnok ikke paa Kingo, men derimod, hvis Overſkriften ellers er rigtig, i en anden Satire „Om

---

[1]) Egenhændig paa et Blad i Roſtgaards Haandſkr. 152 Fol. Universitets Bibl. [2]) Bircherods Brevſ. [3]) Kingo ſolgte, ſom forhen fortalt, ſin Begravelſe i St. Knuds Kirke til Generalinde Ahlefeldt. [4]) Hofmans Fundatsſamlinger Tom, V. p. 251, [5]) Journal for Politik o. ſ. v. 1812.

Kingos Kalot." [1]) Han siger ikke alene i dette Smædevers, at det tjente ham bedre at være Rytter end Præst, men beskylder ham for Fuldskab, og da der kom Svar paa dette Product i ligesaamange (10) Vers, som næsten ikke staaer tilbage derfor hverken i Tone eller Indhold, saa skrev Jacob Worm et „Contra-Svar" herpaa, atter i 10 Vers, i hvilket Beskyldningen gaaer ud paa intet mindre, end at han havde været fuld i Kirken, saa at han faldt omkuld paa Prædikestolen og maatte med Skam og Spot bæres ud af Kirken, og ofte havde ligget i Rendestenen med brudte Been m. m. At J. Worm „foer frem efter Rygte og Mundsveir og det flette Menneskers, det han siden gik til Bekjendelse om", har foranførte hans Biograf klarligen beviist. [2]) Angaae

---

[1]) Af Jacob Worms Vers findes der flere Afskrifter, men i Alm. noget forskjellige fra hverandre, paa Universitetets og Kongens Bibl. Verset om Kingos Kalot har jeg kun fundet i en Afskrift i den gamle Manuskriptsamling paa Kongens Bibl. Det er slet ikke utænkeligt, at den Omstændighed, at Kingo bar Kalot, har givet Anledning til, at de ovennævnte Smædevers ere blevne tydede paa ham og af en Afskriver bleven forsynet med den nævnte Overskrift. [2]) Journal for Politik 1812, 1 Bd. p. 294. 2 Bd. p. 2. Af saadanne Rygter, der som dunkle Skygger have lagt sig over den store Digters Minde, men som vel ogsaa have en ligesaa los Grund, som de, paa hvilke J. Worm byggede sine Beskyldninger, maae vi anføre en Notits, der fra et Manuskript er optaget i No. 493, 4to, i den Kallske Samling, (Kongens Bibl.), at han paa sine Visitatsreiser holdt mere af Præstekonerne end det vel anstod en Biskop, hvorom der dog tilføies: „maaskee og det er løgnagtige Beskyldninger." Ligeledes gaaer der og et Sagn om en Præst, der engang blev anklaget for i Fuldskab at have redet baglænds paa en Hest i Ornat. Kingo kaldte ham til sig og talede ham haardt til, men da han havde udtalt, spurgte Præsten lakonisk: hvoraf veed Deres Høiærværdighed det? Ja, det er bleven mig fortalt, som vist! Ja, men D. H. har dog ikke seet det. Nei, men Rygtet lyver ikke. Da Gud fri mig fra at troe Alt, hvad Ryg-

Versene virkelig Kingo, og ligger der nogen Virkelighed til Grund for dem, saa maa Indholdet være hentet fra en Tid, der ligger bagved Kingos Embedsaar, fra den Tid maaskee, han som Huuslærer hos Atche omgikkes med Grubberne og paa „den lystige Ort" muligviis kan have taget Deel i en eller anden Ungdoms Ubesindighed, der kan være kommet Jacob Worm, (der 1663 blev dimitteret fra Slagelse Skole) for Øre, og han senere har været lav nok til at oprippe. Jacob Worm blev, som bekjendt, anklaget for Majestætsforbrydelse og suspenderet fra sit Embede imod Slutningen af 1680 eller i Begyndelsen af 1681.[1]) Der blev gjort meget Væsen af denne efter vor Tids Begreber ikke meget betydelige Sag, hvorom blandt Andet de mange Afskrifter af Worms Digte vidne, endskjøndt disse Digte kun have Enkeltheder, der vise, at han havde Talent, men forøvrigt bestaae af en Mængde ringe, pøbelagtige og stundom aldeles uforstaaelige Vers. Ogsaa Kingo fik nogen Andeel i den Undersøgelse, der blev anstillet om hans Brøde. Han fik nemlig ved et Reskript af 28 Decbr. 1680 Befaling til i Kongens Navn strax at beordre to af Præsterne i Odense til uformærkt at begive sig til en Feldtpræst

---

tet har fortalt mig om Deres Høiærv., svarede Præsten. Samtalen endte med, at Præsten blev indbudt til Middag i Bispegaarden, og Sagen faldt hen.

[1]) som Odin Wolf mener; men da han i nedenanførte Kgl. Resk. til Kingo af 28 Decbr. 1680 endnu kaldes Sognepræst for Graabrødre Kirke i Viborg, er Suspensionen vel først skeet 1681. Jeg formoder, at han ligesom Rasmus Strangesen blev beordret at begive sig til Kjøbenhavn og der er bleven suspenderet og fængslet; thi han var i Fængsel d. 18 Januar 1681.

Hr. Rasmus Strangesen Nakskov's Logement, for der i Generalfiskalens Fuldmægtigs Nærværelse med Flid at eftersee, om der ikke iblandt hans Papirer eller andre Sager fandtes nogen Pasquil eller Anledning til Correspondents imellem ham og Mag. Jacob Worm. Fandtes der noget Saadant, skulde Kingo indsende det. Sagen skulde forøvrigt holdes hemmelig og Rasmus Strangesen Nakskov efter fuldendt Inqvisition begive sig til Kjøbenhavn for der at modtage videre Ordre.[1]) Da Jacob Worm af den nedsatte Commission var dømt til Døden, indgav han flere Suppliker om Benaadning. I Anledning af en saadan paa Vers indgav Kingo ogsaa et Bønskrift for ham paa Vers, i hvilket Kongen anføres talende saaledes:

„See der, hvor Simei sig om i Støvet vælter,
See, hvor hans knipske Sind i mange Taarer smelter,
See, hvor hans Mund, som før var fuld af Skjeldesmu,
Er haanlig laaset til, som den var ganske stum.
See, hvor han lover flux af Hjertet ud at rotte
Den Friheds dristig' Aand, Guds Salvede at spotte.
See, hvor han ryster dog for Dommens grumme Frygt,
Som hans Samvittighed har paa hans Hjerte trykt.
Mens nei! han skal ei døe, thi Værdighed og Vælde
Paa Kongens Zepter staaer at reise op og fælde;
Mit kronet Hoved skal saa lavt ei bukkes ned,
At man skal mærke, jeg blev paa en Flabmund vred.
Var han en Goliath, var han en mægtig Løve,
Til Døden skulde jeg hans trodsig' Sjæl bedrøve;
Men nu han er en Spog, en lumpen Pladder-Blos,
En selvviis Gantegjæk, vil jeg dog faae ham løs.
Han er dog næsten død af Frygt og betler Naade,
Hvor let var det min Fod den Maddike at traade.
Den Stymper, Menneske-Orm vil jeg dog lade gaae
For Jesu Christi Skyld, mens han sig krymper saa

---

[1]) Od. B. Arch. Registr. 74 No. 61.

Han tør sit Hoved vel i andre Skruer sætte
Og Hjerte, Haand og Mund til lydig Pligt indrette,
Og gjør han ikke det, naar han er bleven fri,
Saa er jeg David dog, og han kun Simei."

Det er nu vistnok, at et saadant Bønskrift, hvor vel det end var meent, og herfor borger dets alvorlige Tone, maatte saare den iforveien dybt nedbøiede Mand, til hvis Kundskab det kom. Kingo fik derfor ikke Tak for denne sin Forbon, men Worm svarede, og vi kunne ikke undre os over hans Svar:

„Du est selv Simei, som sig i Støvet vælter,
See til, din Smigre=Sjæl i Polen ikke smelter.
Din Mund den er jo fuld af Smiger=Hykkelskum
Og haanlig laaset til för Gud og Verden stum."
2c. 2c.

Og fremdeles: „Den fromme Kong Davids For=klaring paa sine naadige Tanker over Simei 2 Sam. 19 af Mag. Jac. Worm til Gjensvar paa Biskop Th. Kingos Forbon for ham hos Kongen o.s.v.

„Hør Flabmund, Pladderpløs og lumpen, selvvils Gantc!
Hvad Griller har Du vel? hvad est Du for en Qvantc,
Mens Du fordunkler saa mit ydmyg=naadig Sind?
. . . . . .
Du est en Hykler Aand, som paa Jeruia slægter,
Thi om Du beder end for Simei, dog nægter
Du Sandhed i din Sjæl, idet du nævner ham
En dode=skyldig Knægt og gjør ham Spot og Skam
Med samme Skjeldeord, som ei en Christen sømmer,
Langt mindre Kongerne, som naadig Alle dømmer
o. s. v."

Historien vidner imidlertid om, at Kingo tilligemed visse andre store Herrer, der vare blevne forskaanede for J. Worms hvasse Pen, intercederede for ham og bi=

droge derved til, at hans Straf blev formildet til Deportation til Ostindien. [1])

En Ubehagelighed af en anden Natur blev efter hans anden Kones Død paafort ham af hans Svigerson, Amtsskriver Niels Pedersen Brinch, der d. 28 Juni 1694 klagede til Kongen over, at Kingo ikke vilde holde Skifte med ham efter hans afdøde Kone, med hvis eneste Datter han var gift, men beraabende sig paa et Kgl. Privilegium af 13 April 1689, ved hvilket der var ham meddeelt Bevilling til ved Testamente, eller paa hvilken anden Maade han vilde, at maatte disponere over sine Midler, havde efter sit eget Behag ladet ham tilbyde 1000 Sldaler og en Guldkjede af 100 Sldalers Værdie. Paa denne Klage havde Brinch faaet den Resolution, at det skulde forblive ved Kingos Disposition. Da han imidlertid ikke vilde modtage Arveparten, som gjentagne Gange blev ham tilbudt, og ikke vilde give Afkald, lod Kingo den d. 20 Mai 1696 nedlægge hos Byfogden i Kjøbenhavn Frederik Eisenberg med Begjæring om, at Brinch maatte blive opfordret til at modtage og qvittere for den, da den i modsat Fald maatte henstaae paa hans eget Risico. Brinch lod derefter Kingo indstevne til d. 11 August 1696 for Provsten i Odense Mag. Ludvig Stoud, under hvis Skiftejurisdiction Biskoppen henhørte, men Provsten frikjendte Biskoppen, ja udelukkede endog Guldkjeden fra Arven. Utilfreds med denne Dom, lod Brinch den indstevne for Landemodet i Odense, hvor der d. 7 Octbr. 1696 blev affagt følgende Dom: [2])

---

[1]) Pont. Ann. IV, 610. [2]) Odense Landemods-Protocol.

„Saasom ei sees, at Sr. N. P. Brinch har havt nogen Skjel og Foie til at indstevne Provsten Mag. L. Stouds Dom, som er grundet paa Hs. Kgl. Majestæts til Hs. Velædle Hoiærværdighed Biskoppen Dr. Thomas Kingo udgivne Privilegium og sidste allern. Resolution, da bør Provstens Dom i alle Maader ved Magt at blive, og Sr. N. P. Brinch at betale for unødigt Stevnemaal til Sagens Omkostning 6 Rdl." Brinch klagede atter til Kongen over denne Dom, som Geheimeraad Schult ene havde affagt, og forklarede, at Kingo, som levede i Ægtefælled med sin afgangne Hustrue, da det Kgl. Privilegium blev ham meddeelt og flere Aar derefter, ikke kunde vide sin Andeels Midler, forend de ved Skifte vare deelte, og havde ikke Ret til, som han vilde, at forklare det Kgl. Privilegium derhen, at han maatte henregne det hele Fælledsbo til sine egne Midler, og saaledes fraholde ham den Arvepart, som han efter Loven havde paa sin Hustrues Vegne. Stiftamtmanden, Provsten og Biskoppen indstevnedes derefter ved Kgl. Reskr. af 27 Januar 1697 til at møde for Høiesteret d. 11 Marts.[1]) Hvorledes Sagen faldt ud ved Høiesteret, er mig ikke bekjendt[2]), men d. 20 Marts 1697 skrev Kingo til Moth:[3]) „Den Sag med min Svoger N. P. Brinch anlangende hans Hustrues Arv efter min Sal. Hustrue, for hvilken jeg nu til Høiesteret er indstevnet, ... beder jeg ydmygst at maae udi Ed. Exc.s fremdeles bedste Tanker forblive til lykkelig Be=

---

[1]) Forkyndt i Odense Bispegaard d. 22 Febr. 1697. [2]) Msr. Brostroph Albertin var Kingos Sagfører. Brev til ham 2 Marts 1697 med oplysende Documenter. Blochs Brevs. [3]) Sammest.

fordring, saasom jeg kan vidne for Gud, at jeg ei kunde eller burde det anderledes at gjøre, end jeg det gjort haver udi nogen Henseende."

Endnu værre var den Uenighed, der opstod mellem Kingo og hans anden Svigerson Mag. Jørgen Karstens,[1]) hvoraf han i sine sidste Leveaar havde megen Ærgrelse. Jørgen Karstens blev Stiftsprovst i Odense 1699. Før den Tid skulle de have været de bedste Venner, hvorom til Exempel det Vers vidner, Karstens skrev til Kingos Portrait, (før 1688)

„Præsulis hæc nostri forma est, qvo vindice clerus
Surgit et arctoo sub Jove tegmen habet.
Ingenium, doctrina, fides, facundia, candor,
Judicium, gravitas, religionis amor,
Pluraqve in ære latent sculpto, gaudete Fioni,
Tantum Kingovii luminis umbra capit."

men som siden, da de bleve uenige, blev cassеret og L. Thuras sat istedet: „Her staaer en Skugge af den Mand" o.s.v.[2]) Ligeledes viede Karstens Kingo og Birgitte Balslev 1694. Men da deres Embeds-Grændser rykkedes nærmere, stødte de snart sammen. Den første og egentlige Aarsag til deres Uenighed kjendes ikke. Den søges[3]) i begges Myndighed, Paastaaenhed og onde Raadgiveres Indflydelse, der frygtede for, at Karstens ved Kingos og Reventlovs Anbefaling skulde faae Exspectance paa Bispestolen. Vist

---

[1]) Født i Kjøbenhavn 28 Juli 1660, 1685 Sognepræst til Brenderup og Ore og Provst i Vends Herred, 1688 til Haarslev, 1699 d. 18 Novbr. Stiftsprovst i Odense, † 23 Juni 1717, gift med Mette Worm 1686-94. cf. Blochs D. fyenske Geistl. H. 3, 652 ff.
[2]) No. 130 fol. Kallske Samling. [3]) Bloch l. l. 1, 161.

er det, at Karstens i flere Forhold viste sig som en meget stridig, fremfusende og uforsonlig Mand, hvorom det Mundheld, som længe holdt sig i Odense: „En Karl som Karstens," ogsaa vidner. [1]) Striden udbrod maaskee i Anledning af, at der i Biskoppens Fraværelse kom en Befaling til denne om at forfatte en Bøn til en extraordinair Bededag. [2]) Som Stiftsprovst aabnede Karstens Brevet og, da Sagen havde Hastværk, forfattede han Bønnen og udsendte den i Stiftet. Dette blev forestillet Biskoppen som et Indgreb i hans Embede, uagtet der siges, at han selv havde givet Karstens Ordre dertil, forend han reiste; han skal derefter have ladet Karstens kalde, sat ham skarpt irette, ved Circulairer ladet Bønnen tilbagekalde og selv forfattet en anden. I Anledning af et Par andre Stridspunkter imellem dem opstod der en formelig Proces, der varede i to Aar, og som en Commission, bestaaende af H. Bornemann, P. Jespersen, H. Wandal og Joh. Dorschæus, blev sat til at paakjende. Af Odense Landemods-Protocol og Commissionens Dom [3]) sees Sagens Sammenhæng at have været denne: I Odense og paa flere Steder i Fyens Stift havde fra ældre Tider den Skik vedligeholdt sig paa Sognedage at holde Brudevielse med Brudemesse og Brudeprædiken. Denne Skik modsatte Karstens sig, uagtet han maatte tilstaae, at han selv baade som Præst paa Landet og i

---

[1]) Nyrup har hørt dette i Odense. Den D. Digtekunsts Middelalder 1, 174. [2]) Bloch l. l. 1, 162. Det er da vel den ovenfor omtalte Bøn til Bededagene 1700. [3]) Kjøbenhavn d. 10 August 1703. Findes i Afskrift i Bircherods Brevsamling.

Odense ofte havde fulgt den, og da Kingo vilde „følge den med nogle af sit Huus og i Venlighed begjærede af Provsten, at han derudi vilde føie ham," nægtede han det, „ja satte sig derimod paa en ganske insolent og usømmelig Maade med Taarndørens og Prædikestolens Tillukkelse" og viste sig trodsig imod Biskoppen baade i Ord og Gjerninger, hvorom han lovlig blev overbeviist ved det derom holdte Forhør, hvortil Landsdommer Rosenvinge og Provst Mag. Berndt i Hesselager vare beskikkede ved Kgl. Commissorium. [1]) Han havde ogsaa i en Supplik til Kongen d. 20 Octbr. 1701 „grovt og ubeviisligt" paasagt Biskoppen, at han vilde tvinge ham til at handle imod Ritualet, item at ville have Noget frem med absolut Villie imod Ritualet og mere deslige. Commissionen fældede angaaende dette Punkt den Dom, at Mag. J. Karstens Forhold „ei anderledes kunde udtydes end til en aabenbar Foragt, Formastelse og Opsætsighed imod hans Biskop som hans foresatte Øvrighed, hvorved han havde handlet imod sin præstelige Ed og imod Loven, saa at han derefter kunde ansees." „Men som Biskoppen selv ikke vil staae paa det Yderste med Provsten, men ved sin Fuldmægtig Msr. Brostroph Albertin modererer sin Irettesættelse, kunde Karstens dog ingenlunde frikjendes, at han jo for slig utilbørlig Forhold i det mindste bør gjøre Biskoppen en offentlig Afbedelse og Erklæring paa første Landemode, hvorudi han først bør bekjende sig utilbørlig at have forseet sig imod sin Biskop og Ø-

---

[1]) Mag. Knud Landorphs Brev til Jens Bircherod 18 Januar 1702. Sammest.

righed ved overbeviist Ulydighed og Opsætsighed; dernæst erklære Biskoppen, for hvis ubeviislig grov Sag, han i sin Supplik hannem haver tillagt, og endelig bede Biskoppen om Forladelse og forpligte sig til al sommelig Lydighed og Ærbødighed herefter." Desuden skulde han til Straf bøde 100 Rdl. til fattige Præsteenker i Stiftet.

Det andet Hovedstridspunkt dreiede sig om en Tilførsel til Landemodsprotocollen, hvilken Karstens som Landemodets Notarius havde ført, men hvis Rigtighed Kingo nægtede. I Landemodsprotocollen findes nemlig for d. 6 April 1701 følgende Ord, skrevne med Karstens Haand: „Provsten i Odense Herred indgav en skriftlig Memorial anlangende adskillig difference udi Kirkeceremonier ved St. Knuds Kirke, at de maatte indrettes efter Lov og Ritual samt Vor Frue Kirkes Maade i Kjøbenhavn, hvilket Biskoppen lovede at skulle skee strax." Dagen efter afgav Kingo en skriftlig Resolution i modsat Retning og førte siden for Commissionen Klage over, at de Ord, der vare ham tillagte, vare indførte i Landemodsprotocollen uden hans og de tilstedeværende Provsters Videnskab og Consents. Ved Forhøret vilde „ingen af Provsterne vedstaae disse omtvistede Ord af Biskoppens Mund at være hørte, Biskoppen selv og aldeles fragaaer dennem af sig at være sagte, saasom de og ere hannem til stor præjudice." Commissionen dømte da at det „vilde komme an paa Mag. Jørgen Karstens Eed," men hvis han „saadan Eed ikke kan eller vil gjøre, da bør Biskoppen være tilladt at betroe Protocollen til en anden

af Provsterne, som han kan forlade sig paa.“ [1]) Nogle andre Ankeposter imod Karstens angaaende hans Skifteforretninger og Mangel paa Regnskabs Aflæggelse for nogle af ham oppebaarne Collecter bleve afviste som ikke henhørende under denne Sag. Processens Omkostninger skulde Karstens betale med 40 Rdlr. [2])

Det var rimeligviis i Anledning af denne Sag, at Kingo maatte foretage sig sine sidste 2 Reiser til Kjøbenhavn. Det hedder nemlig, at han 1701 2 à 3 Dage før Juul kom hjem fra Kjøbenhavn med Forhaabning om en god Udgang paa sin Sag, [3]) og ligeledes d. 20 Mai 1703, „uden at være kommen tilende med J. Karstens,“ [4]) og at han tog sig Sagen meget nær, fremgaaer af Bispindens ofte gjentagne Yttringer efter hans Død om de „Biderværdigheder,“ som han havde i sine sidste Aar.

Den over Karstens fældede Dom blev kun tildeels exeqveret. Der blev, formodentlig formedelst Kingos Sygdom og Død, ikke holdt noget Landemode i 2 Aar, og da det igjen samledes d. 8 og 9 Octbr. 1704, forlangte Bispinden, at Karstens skulde gjøre den ham idomte

---

[1]) Det er mærkeligt nok, at man dengang ikke tænkte paa at oplæse og underskrive Landemodsprotocollen. [2]) Naar Bloch l. l. 1, 164 siger, at det af Dommen „kan sees, at Dommerne have indseet Skrøbeligheder paa begge Sider,“ saa maa det bemærkes, at Dommen ingenlunde berettiger til denne Slutning. Men Blochs hele Fremstilling af dette Forhold er overhovedet partisk for Karstens. [3]) Knud Landorphs Brev til J. Bircherod 18 Jan. 1702. [4]) Brev til J. Bircherod fra Jacob Gotfried Becker i Odense 22 Mai 1703. Bircher. Brevs. Bloch l. l. 1, 170 siger, at han 1702 var i Kjøbenhavn og der blev syg og efter Hjemkomsten kun kom lidet ud, men Aaret er vist feilagtigt, da han jo var i Kjøbenhavn Aaret efter.

Afbigt. Den ene Dag erklærede han da „for sin Roligheds Skyld", „at Biskop Kingo for ham skal gjerne ligge en ærlig Mand i sin Grav: de mortuis nil nisi bonum." Den anden Dag gav han samme Erklæring paa Betingelse, at Bispinden igjen skulde frafalde den gjorte Beskyldning angaaende Protocollen, som han ved sin Ed havde fralagt sig; men da Bispindens Sagfører ikke kunde indlade sig herpaa, og Afbigten ikke egentlig kunde gjøres den døde Mand, blev Sagen atter fra Landemodet sendt til Afgjørelse ved Høiesteret, hvor Karstens dog ikke skal have opnaaet noget bedre Resultat [1]). Kingo var altsaa gaaet bort uden at være bleven forligt med sin gamle Ven og Frænde. Fem Dage for hans Død beretter [2]) J. Bircherods Moder, der boede i Odense, om „den store Trodsighed og Stivsindighed, i hvilken hans Antagonist immerfort blev fremturende." Men Kingo vilde paa sit Dødsleie forlige sig med Karstens og sendte Bud til ham. Budet blev imidlertid „hindret" (holdt tilbage?), og det blev forebragt Kingo, at Karstens ikke vilde komme. Kingo erklærede dog paa sit Yderste, at han døde som Karstens Ven af sit Hjerte." [3])

Efterat have berettet disse ubyggelige Stridigheder, der formørkede Kingos sidste Leveaar, kunne vi vende os til Betragtningen af den, som det synes, meget lykkelige Forbindelse, i hvilken han indtraadte ved sit 3die Ægteskab, med Jomfru Birgitte Balslev, en Datter af Dr. Medicinæ, Cancellieassessor Christopher

---

[1]) Pont. Ann. IV, 112. [2]) d. 9 Octbr. 1703, „da Kingo laae paa sit Yderste." Bircher. Brevs. [3]) Bloch l. l. 1, 164.

Balslov til Fraugdegaard i Fyen. Hun var født d. 13 Mai 1665.[1]) De kjendte hinanden i længere Tid. „Om deres Forlovelse og Giftermaal", siger Jacob Bircherod,[2]) „kunde meget siges. Jeg har det af troværdige Folk og af dem, som vare om Alting vidende. Ordet gik, at han elskede hende, længe førend hans anden Frue døde, og vist er det, at han Dagen efter hendes Begravelse kom i mine Forældres Huus for at declarere sin Amour for dem, som vare hans Kjærestes nærmeste Slægt heri Landet. Biskoppen var den Tid 60 Aar, og hun, som var 30, havde imidlertid udslaget mange konsiderable Tilbud." Deres Bryllup stod paa Fraugdegaard d. 19 Decbr. 1694, hvor de bleve viede af Mag. Jørgen Karstens.[3]) Birgitte Balslov fulgte i Almindelighed Kingo paa hans Reiser[4]) og var ham en kjærlig og omhyggelig Hustrue i hans Livs sidste Dage, i hvilke hun havde saa megen Modgang og Strid at dele med ham. „De, der kjendte, hvor kjærligt deres Ægteskab var, saae dem stedse samlede saa

---

[1]) Jens Bircherod skriver d. 21 Mai 1665 (Brevs.): „Eftersom min Mosterdatter Birgitte Balslov blev idag døbt, saa anrettede hendes Forældre udi deres Huus et skjønt Barselmaaltid, i hvis tractement jeg ogsaa blev deelagtig." [2]) Justitsraad og Landsdommer Jacob Birchérods Samlinger til hans Families Historie. (No. 130 folio. Kallske Samling). Jacob Bircherod † 1737, var en Søn af Thomas Bróder Birchérod, Professor i Odense, og Anne Mule. [3]) I Novbr. 1694 inviterede Kingo Biskop J. Bircherod og hans Frue til Brylluppet, der dengang var berammet til d. 14 Decbr., men de undskyldte sig med Aarstidens Besværlighed. Birchérods Brevs. (7 og 8 Decbr. 1694). [4]) Hun reiste med til Visitats paa Lolland, var med ham i Kjøbenhavn, og Kingo skriver 1696 (til Madam Klingenberg. Blochs Brevs.): „Jeg er ei egentlig vis paa, naar min Kjæreste og jeg kan være her hjemme."

nær, som Viinranken ved den Stav, som opholder den. Hvor han gik, gik og hun, hvor han blev, blev hun og; intet uden Døden kunde skille dem ad, ja de, der have seet hendes Sorg, vide, at neppe Døden har kunnet skille hende fra ham." [1])

Ved sit Ægteskab med Birgitte Balsløv kom Kingo i Besiddelse af Herregaarden Fraugdegaard, een Miil fra Odense, som blev ham tilskjødet af hendes ældste levende Broder Peder Balsløv, der opholdt sig i Engelland, [2]) og fik vel en temmelig betydelig Formue. Før denne Tid kan det, naar man skal slutte efter den Arv, der tilfaldt hans 2den Kones eneste Datter, ikke antages, at hans Formue var synderlig stor. Men efter hans Giftermaal med Birgitte Balsløv finde vi ham indviklet i forskjellige Pengesager, og han maatte ofte skrive Breve til Folk, der ikke opfyldte deres indgaaede Forpligtelser.

Ogsaa dette hans sidste Ægteskab var barnløst; men da Birgitte Balsløv tre Aar efter Kingos Død d. 6 Decbr. 1706 indlod sig i Ægteskab med Commerceraad, senere Justitsraad, Christian Carl Birckerod og fik en Son, kaldte hun denne Thomas Kingo. [3]) Det fortælles, at al Verden forundrede sig over, at Kingos Enke vilde gifte sig med Birckerod. Kong Frederik d. 4de, som ogsaa undrede sig derover, sagde dog, at en levende Commerceraad var bedre end en død

---

[1]) Deichmann. Fortale til Liigtalen. [2]) Af Kjøbesummen skulde, hvis P. Balslev ikke vendte tilbage til Danmark, gives 6te og 10de Penge. Kingos Skr. til Rentekammeret 2 Septbr. 1697. Blochs Brevs. [3]) Han døde 1708 og ligger begravet i Fraugde Kirke. Hofmans Fundatss. V, 251.

Biskop.[1]) Kingos Slægt paa Mandslinien uddøde altsaa med ham selv. Navnet findes dog nok endnu som Familienavn i Jylland.[2]) En Hans Kingo, hvilken Kingo selv nævner som sin Søsterson,[3]) (af Else Kingos første Ægteskab) blev Student 1694 og døde som Sognepræst i Visfenberg 1707. Han var gift med Enken efter Kingos forrige Amanuensis,[4]) den som Psalmedigter bekjendte Niels Christensen Arctander, og efterlod en Søn Niels Arctander Kingo, der døde 1755 eller 1756 som Sognepræst for Hoe og Oxby i Ribe Stift.[5]) Ogsaa fandtes der i Aaret 1700 en Discipel i Odense Skole ved Navn Thomas Kingo, om hvem ellers ikke noget er mig bekjendt.[6])

Uagtet Efterretningerne om Kingos private Livsforhold kun ere faa og adspredte, som det sædvanligt er Tilfældet i vor Historie, naar den gaaer længere tilbage i Tiden end Mands Minde, saa fremgaaer det dog af de forhaandenværende Data, at han stod i Venskabsforhold til Flere af sine Omværende i Odense og overhovedet har ført et selskabeligt Liv. Blandt Præsterne i Odense nævnes Stiftsprovsten Mag. Ludvig Stoud som hans „fortrolige Ven",[7]) og hans Eftermand Bar-

---

[1]) No. 130 fol. Kallske Samling. [2]) Fr. Barfod. Poetisk Læsebog 1 Udg. p. 487. [3]) Brev til Wandal. Dansk Kirke-Tid. 1846 p. 817. Brev til Hans Kingo i Kjøbenhavn 19 Febr. 1697. Blochs Brevs. [4]) Ahasverus Vogvad nævnes 1686 som Nobilissimi Domini Episcopi Tjener; Niels Jensen, senere Præst, var ogsaa i hans Tjeneste, og i hans sidste Aar var Mr. Pillegaard hans Amanuensis. [5]) Bloch. Den svenske G. H. 2, 344. [6]) Mag. Elias Naurs Skolebog p. 652. Od. B. Archiv. [7]) Præsten i Schamby Ananias Lehrmands Brev til Kingo 6 Mai 1696. Odense B. Arch.

tholomæus Deichmann stod i den venskabeligste Forbindelse med ham og viste sig ved sin Liigtale over ham som hans oprigtige Beundrer og taknemmelige Ven. [1]) Den med Balslovs og Bircherods Familier nøie bekjendte Mads Pedersen Rostock, residerende Capellan ved St. Knuds Kirke, der ogsaa var Digter, var hans Skriftefader paa hans Sygeseng. Af Rectorerne ved Odense Skole i hans Tid var Mag. Elias Naur (af hvem 11 Passionspsalmer ere optagne i Psalmebogen fra 1689) hans store Beundrer og mangeaarige Ven. [2]) Med hans Eftermand (1694) Thomas Broder Bircherod og med Professor ved Gymnasiet Mag. Knud Landorph kom han i Slægtskabsforbindelse ved sit sidste Giftermaal. Ogsaa til Borgermester Blanchenborg, med hvem han ellers i Embedsforhold havde saa megen Strid, synes han at have staaet i venskabelig Forbindelse, i det mindste da han d. 11 Decbr. 1696 gav ham Skjøde paa en Jordlod udenfor Vesterport i Odense, som han havde foræret ham. [3]) Det skyldes imidlertid ene Biskop Jens Bircherods Optegnelser, at ikke ethvert Spor af det selskabelige Liv i Bispegaarden er forsvundet; ja disse synes endog at tyde hen paa, at der i det mindste ved enkelte Leiligheder, naar Familien samledes, fandt hyppige selskabelige Sammenkomster Sted. Han beretter saaledes fra sit Ophold i Odense

---

[1]) Cum summa mentis voluptate de rebus divinis mutuo et svaviter consilia communicarunt inqve domo Dei dulci qvadam ac fraterna societate invicem gavisi sunt. H. Bornemann. I Approbationen af Deichmanns Liigtale. [2]) Kingo kalder ham: amice honoratissime. Brev 20 Septbr. 1687. Bloch, Den fyenske G. H. p. 409. [3]) Blochs Brevs.

1694, at han d. 4 Februar havde Besøg af Kingo, Professor Lauritz Luja og flere Fornemme. Dagen efter var han med sin Hustrue, Moder og flere gode Venner, item Bispen, til Gjæst hos Mag. Knud Landorph, hvor de „bleve meget vel accomoderede." „Optimum at vere ferculum ipse hospitis activi candor." Den følgende Dag havde Kingo ham og flere Paarørende „til Gjæst paa braff tractement." Liguende Selskaber og Visiter fandt Sted ved J. Bircherods Besøg i Odense 1697 og 1698, [1]) og Kingo og hans Frue havde lovet at gjøre Gjengjæld ved at komme til Aalborg.

Er der saaledes god Grund til at antage, at han ligeindtil sine sidste Aar fandt Glæde ved selskabelig Omgang og kunde som en meget velhavende Mand samle Venne- og Frændekredsen omkring sig, saa var denne dog ikke den eneste Maade, paa hvilken han lod sin Rigdoms Kilder udflyde til Andre. Hans Godgjørenhed, paa hvilken alt flere Beviser ere anførte, omtales oftere, „og naar han gjorde vel, lod han ikke den høire Haand vide, hvad den venstre gjorde. Han aad ikke sit Brod alene, men lod ogsaa de Faderløse æde deraf og uddeelte til dem, som Gud til ham, rigeligt og overflodigt. Han kom de Fattige ihu i sit eget Hus og talede til deres Bedste in Synodo hos sine Brødre." [2]) Som et Exempel paa, at han, naar han opmuntrede Brødrene til at

---

[1]) d. 22 Marts 1698 havde Bircherods Moder og d. 24 Marts Kingo Selskab, hvor foruden Bircherods Slægt ogsaa Stiftamtmand Diderich Schult var tilstede; d. 28 Marts aflagde Bircherod sine Afskedsvisiter hos Kingo og Andre. cfr. Kingos Brev 27 Juni 1698. Bircher. Brevs. [2]) Deichmann l. l. p. 29, 44, 132.

give til veldædige Diemed, selv gik foran, kan anføres, at han paa det sidste Landemode, der blev holdt i hans Tid d. 4 Octbr. 1702, ved hvilket han dog ikke personlig var tilstede, skjænkede 30 Rdl. til Collecten for den lutherske Kirke i Dublin.[1]) Naar hertil foies et andet Beviis paa hans Godhed, at han eftergav Præsten Mogens Bjergs Enke en Sum Penge og skrev til Provsten, at han erklærede Obligationen for død og magteslos, „hvilket Hr. Provsten ved denne min Missive kan forsikkre den salig Mands efterladte Enke og Arvinger,"[2]) saa vil der være heelt meget at indvende imod den Beskyldning for Paaholdenhed, som Enkelte i en senere Tid have villet tillægge ham.

Imidlertid — Kingo havde sine Feil, dem han baade kjendte og bekjendte. Men naar han i Hjertesukket udbryder:[3])

„ . . i mig selv der er et Hav
Ret ved min dybe Hjerte=Grav,
Hvor stærke Storme tindre
Og tuder om ved Nat og Dag,
Enddog en Stang derfor er sat.
Saa hver dog ikke kjender,
Hvordan det ulmer i min Barm,
Hvordan det pibler, naar jeg varm
Af Harm og Vrede brænder,
Hvordan Bekymrings Storme gaae
I mine Aarers lonlig' Vraa,
Hvor Frygt udi mig vælter,
Hvor Blodet rutter om min Aand,
Hvor Pulsen pikker mod min Haand,
Til Hjertet næsten smelter."

---

[1]) Landemods=Protocol. [2]) Brandt og Helweg l. l. Forfatternes Levnetsløb 1, 63. [3]) Fengers 2 Udgave af Kingos Psalmer p. 437.

saa har han selv beskrevet sin heftige og urolige Natur. Den bidrog upaatvivlelig til hans Evners ualmindelige Udvikling, men den tilførte ham ogsaa bittre Bekymringer og udsatte ham for Verdens onde Omtale. Ogsaa hans veltalende Ven, som ved hans Baare lovpriste hans Dyder, og for den store Forsamling, der kjendte den Afdødes Levnet og hele Virksomhed, kunde udtale den Forvisning: „hans Ære er ikke begravet med ham, den lever efter ham i alle Troendes Minde og skal leve, saalænge Gud paa dette Sted har en Menighed, og der endnu er en Steen paa den anden af dette Tempel," [1]) — begyndte ikke alene sin Liigtale med at omtale de onde og strænge Domme over ham, men vendte tilbage til dette Emne og sluttede: „vil Spotteren endda forekaste os Aarons Feil og Forseelser; hvad mere? De stærkeste Dyr i Naturen have deres Skrøbelighed, de Helligste i Naaden have deres Feil. De, hos hvem Gud har nedlagt det største Liggendefæ, bære det dog i skrøbelige Leerkar. De, der ligne Solen i sin Glands, ligne den og i sine Pletter. Ere end ikke Himmelens Engle ganske rene for Gud, hvad ville Menighedens Engle være den Stund, de endnu leve paa Jorden i denne forsængelige Verden, i dette syndige Legeme?" Men spørges der nu, hvilke vare da de Pletter, som fordunklede Glandsen af Kingos Liv, saa have vi hverken fordulgt dem i den foregaaende Skildring, eller lægge her Skjul paa det Indtryk, som en lang Beskjæftigelse med hans Levnet har gjort paa os, at hans indvortes Liv var hans udvortes ligt, fuldt af Strid og haard

---

[1]) Deichmann l. l. p. 139.

Kamp, forend han vandt Seier og fandt Fred. Hans naturlige Menneske var stærkt vendt mod Verden, mægtigt grebet af dens Lyst; men herved blev han ikke staaende: greben af Christus, søgte han at forglemme, hvad der var bagved, rakte efter det, som er foran, og ilede mod Maalet. - Men eftersom Alt, hvad der bevægede sig i hans Indre, tonede frem, naar han lod Haanden gaae over Strængene paa Davidsharpen, og Aanden stedse drev ham til ved den at udsynge sin Smerte saavelsom sin Glæde, saa vide vi ikke bedre at sige, hvorledes han var baade i sin Svaghed og i sin Styrke, end med hans egne Ord:

„Aldrig er jeg uden Vaade,
Aldrig dog foruden Naade;
Altid har jeg Suk og Vee,
Altid kan dog Jesum see;
Altid trykke mine Synder,
Altid Jesus Hjælp tilskynder;
Altid er jeg udi Tvang,
Altid er jeg fuld af Sang,
Nu i Sorrig, nu i Glæde,
Nu i Fald og nu i Sæde,
Ofte fuld af stor Uro,
Altid fuld af Jesu Tro.

Saa er Sorg og Glæde lænket,
Saa er Bægeret iskjænket
I mit Levnets Omgangs Skaal,
Slig' er mine Levnets Maal." [1])

Men heri søge vi da ogsaa den egentlige Grund til den store Indflydelse, Kingo fik som Digter, og til den Kjærlighed, som Menigheden saa længe har bevaret for hans Psalmer. De have et uforgængeligt Liv i sig,

---

[1]) Fenger l. l. p. 457 ff.

fordi de ere fremgaaede af en stridende og alvorlig Christens virkeligt oplevede Liv. Jo heftigere han selv droges paa den ene Side af Verden og dens Lyst, og paa den anden Side af det Udødelighedens Haab, i hvilket hans Sjæl søgte Hvile, desto stærkere og dybere lode Tonerne fra hans Harpes Strænge. Saaledes fik hele den danske Kirke Vindingen af, at Psalmistens Vei gik igjennem Anfægtelse og Kamp.

I det vi saaledes mene at have paaviist, hvorledes Kingo som Præst og Kirkens Tilsynsmand udøvede en stor Indflydelse paa sin Samtid i sin nærmeste Kreds, og som Psalmedigter paa Eftertiden i vidt Omfang, mene vi tillige ikke at vove formeget ved den Paastand, at han var sin Tids meest fremragende kirkelige Personlighed i vort Fædreland, en Bevægelsens Mand i den stille Tid, en Mand, hvis Spor kjendtes længe, efter at han havde tilbagelagt sin Vei. Naar vi derfor i det Foregaaende have fremstillet ham med Hensyn til Lærdommen som staaende paa sin Tids orthodoxe Standpunkt, have vi tillige oftere antydet, at en død Orthodoxie ingenlunde tilfredsstillede ham. Baade som Prædikant og Psalmedigter fordrede han indtrængende noget meget Mere. Og herved viser han sig som værende foran sin Tid, saa at hans Virksomhed i flere Henseender synes bedre at passe til den mere levende Tid, der efter hans Bortgang ved de pietistiske Bevægelser oprandt i den lutherske Kirke ogsaa i vort Fædreland, end til hans egen. Maa end derfor Christian d. 5tes Regjering i det Hele betragtes som en i aandelig Henseende lidet bevæget Periode og er meest mærkelig som en Overgangstid, i hvilken Kræfterne fra flere Sider samlede og rustede sig til en

Kamp, der i en ikke fjern Fremtid skulde bryde ud, og udøvede end Tidsalderen ved sit strænge statskirkelige Væsen sin Indflydelse ogsaa paa Kingo, saa maa han dog erkjendes at have opfattet Tidens dybeste kirkelige Brøst og ved sin mægtige Tale og gribende Sang at have rørt og bragt Bevægelse i de stillestaaende Vande, ligesom han ogsaa ved sin hele kraftige Virksomhed i en indflydelsesrig Stilling udkastede mangt et Sædekorn, der først grønnedes og bar Frugt over hans Grav.

Fjerde Capitel.

Thomas Kingos sidste Dage.

28. Kingo havde i det Hele en stærk Constitution og et godt Helbred. Indtil hans sidste Leveaar findes han i uafbrudt Virksomhed, og kun eengang tidligere vides han at have været syg, nemlig i Juli 1684, da Rygtet endog sagde, at han var død.[1]) Men i sine sidste to Leveaar var han jevnlig syg og leed af Rosen[2]) og især af Steensmerter. De „Viderværdigheder", som mødte ham, bidroge til at svække og nedtrykke ham. I October 1702 kunde han „formedelst Svaghed" hverken møde ved Landemodet eller ved andre Embedsforhandlinger „eller holde Alting i den Orden, som han gjerne vilde."[3]) Imidlertid blev han dog atter saa vel, at han kunde foretage den forhen omtalte Reise til Kjøbenhavn i Mai 1703, men under hans Ophold der angreb sidstnævnte Sygdom ham med større Heftighed, han overfaldtes desuden af stor Mathed og anden Skrøbelighed, saa at han jevnlig maatte holde Sengen i Kjøbenhavn, og efter sin Hjemkomst kom han kun sjeldent ud, og Kræfterne toge mere og mere af. Men ligesom der i

---

[1]) Biskoppen i Aarhuus Erik Graves Brev til Jens Bircherod 11 Juli 1684, hvor tillige Rygtet berettes om, at Mag. M. Herlow, Sognepræst i Aarhuus, skulde være Kingos Eftermand. Bircherods Brevs. [2]) Pont. Ann. IV, 112. [3]) Landemods-Protocollen og Brev til Hospitalsdirectionen 3 Octbr. 1702. Kb. Bispe-Arch. Registr. 20, 169.

det Hele vidnes om ham, „at som med Aarene Naturens Kraft tog af, saa tog Aandens Kraft til, og at han endnu i Alderdommen var blomstrende, saftig og grøn", [1]) saaledes viste især hans sidste Svaghed, i hvilken han med fuld Bevidsthed langsomt førtes sin Opløsning imøde, at Verden ikke havde bundet ham med stærkere Baand, end at han jo med en troende Christens fulde Ro kunde see dem briste. Hans Sjæl var stærk og frimodig, fuld af Tro og Taalmod, og han opholdt den med den rige Trøst af Guds Ord, hvormed han saa ofte havde trøstet andre nødlidende Guds Børn. Hans Skriftefader Mads Rostock kom hyppigt til ham, og han nød gjentagne Gange under sin Sygdom og sidst d. 6 October i sine paarørende Venners Nærværelse Alterens Sacramente. Mange besøgte ham under hans Sygdom, hans Slægt og nærmeste Venner dagligen og desforuden adskillige høie Standspersoner af begge Kjøn baade inden- og udenbyes, som alle maatte bemndre den store Taalmodighed, med hvilken han bar sin Svaghed. For disse mange Beviser paa Deeltagelse viste han sig meget taknemmelig og ønskede altid Guds Velsignelse over dem, som kom til ham. Fra den Dag, han sidste Gang havde nydt Sacramentet, lade han stille hen, men hans Skriftefader fandt ham altid fuld af Aandens rige Trøst, og naar denne eller andre Tilstedeværende sang og læste for ham, gav han ei alene med lydelig Røst, men ogsaa med Hændernes og Øinenes Opløftelse sin store Andagt og Længsel efter Himmelen tilkjende. Han hørtes sjeldent at klage. Spurgte man ham, hvorledes han be-

---

[1]) Deichmann l. l. p. 173.

fandt ſig, ſvarede han ſtedſe: Alt vel, og naar han blev erindret om Sygdommens Heftighed og Dødens Bitterhed, ſagde han, at han led dog ikke ſaa meget; det kunde dog ikke gaae af uden Smerte og Strid, førend de to kjære Venner, Sjæl og Legeme, kunde ſkilles ad, hvilket hver retſindig Jeſu Diſcipel og god Stridsmand taalmodigen ved Guds Naade burde lide. Med Takſigelſe til Gud, ſom ſtyrkede ham til Taalmodighed, holdt han ſig forvisſet om, at han ogſaa vilde holde ham faſt indtil Enden. Om det Jordiſke bekymrede han ſig ſlet ikke. Da han mærkede, at Døden nærmede ſig, tog han den kjærligſte Afſked med ſin Huſtrue, der ikke veeg fra hans Seng, men med al tænkelig Omhu og Kjærlighed pleiede ham til hans ſidſte Aandedræt, takkede hende for al hendes Huldſkab baade i Medgang og Modgang, trøſtede hende og overgav hende til Herren. Ligeſaa tog han Afſked med ſine Svogre og Venner og velſignede dem. Dagen før ſin Død vaagnede han op „af en lille Slum" og udbrød: Herre, Gud! imorgen faae vi en deilig Muſik at høre! Søndag Morgen d. 14 October 1703 tidlig kom hans Skriftefader til ham, trøſtede ham med Guds Ord og formanede ham til at blive beſtandig indtil Enden. Da han ved Bortgangen lyſte Herrens Velſignelſe over ham, takkede han derfor med lydelig Røſt og bad Gud velſigne ham og hans Huus. Men da der ſtrax derefter, Kl. 8 om Morgenen, [1]) med St. Knuds Kirkes Klokker ringedes til Høimeſſe, var hans Strid tilende og Forløsningens Time oprunden. Han, „ſom her med David havde været lyſtelig i Israels

---

[1]) Bircherods Brevſ.

Psalmer", var kaldt bort, for at høre den nye Sang for Thronen og deres Lyd, som lege paa de himmelske Harper. [1])

Kingo havde allerede Aaret tilforn ladet et Gravsted berede i Fraugde Kirke for sin Svigerfader, sig selv og sin Hustrue og ladet et kostbart Marmorepitaphium forfærdige, der er opsat i det til Kirkens sydlige Side stødende Capel ovenover Gravhvælvingen, i hvilken Kisterne henstaae. Hans Ben, Biskop B. Deichmann i Viborg, tilbød selv at ville holde Liigtalen over ham og kom i den Anledning i Begyndelsen af November til Odense. [2]) Den 29 Novbr. fandt Liigbegængelsen Sted i St. Knuds Kirke. Der holdt Deichmann „udi en meget folkerig og ved adskillige Stænder ansеelig Forsamling" Talen ved hans Baare over 4 Mosеb. 20, 29: „Der al Menigheden saae, at Aaron havde opgivet Aanden, da begræd de Aaron i 30 Dage, det ganske Israels Huus", denne mesterlige Liigtale, der uden Tvivl hører til de største Veltalenheds Prøver, vor ældre homiletiske Litteratur har at opvise. [3]) Dagen efter, d. 30 Novbr., holdt Mag. Thomas Broder Bircherod en latinsk Parentation til den Afdødes Berømmelse paa Gymnasiet i Odense, og samme Dag blev Liget ført ud af St. Knuds Kirke og „med ziirlig Færd samt Carosers Følge" bragt til Fraugde Kirke. [4])

---

[1]) Joh. Aab. 14, 2. 3. [2]) Brev til J. Bircherod 12 Novbr. 1703 fra hans Moder i Odense. Bircherods Brevs. [3]) Deichmanns Søn henregner den ogsaa til hans fortrinligste Arbeider; cf. Jens Mollers Mnemosyne 1, 300. Den er trykt i Bispindens Bogtrykkerie i Odense 1704 og udgjør 203 Sider in folio. [4]) Bircherods Brevs. Bispinden havde indbudt endogsaa de langtfraværende Slægtninge, f. Ex. J. Bircherod, til Begravelsen; men han undskyldte sig.

Epitaphiet i Fraugde Kirke troe vi bedst at kunne beskrive med Ingemanns Ord: [1])

„Marmormindet staaer ved Graven
Under Landsbykirkens Tag;
Englen hist med Bispestaven
Bonden seer hver Helligdag,
Og foroven staaer fremstillet
Med sit Aasyns Kraft og Ro
Gubben i sit djærve Billed
Som en Christi Kjæmpe tro.
Stille ved sin Hustrues Side
Seer af Marmoret han ud. [2])
Englene i Klæder hvide
Bede for hans Sjæl til Gud."

Det har følgende Inskription:

Caveto viator
ne novum hoc temere marmor
credas,
Arte recens est, sed candore fide
et prisca probitate antiquum
qvod
nobiliss, et integerr.
D. **Christophoro Balslov**
Dn. de Fraugdegaard assessori in
Colleg. cancell. Regio Medico apud

---

[1]) Fylla 1821 udg. af Nic. Krossing; cf. Fengers 1ste Udgave af Kingos Psalmer XVI. [2]) Hans Brystbillede paa Epitaphiet forekommer mig, skjøndt det fremstiller ham i hans Alderdom, at være det Kobberstik, der findes i hans Sjungechors 1ste Part (Udgaven af 1680), meget ligt, og dette sidste ter vel derfor antages at være det Billede, der giver os den bedste Forestilling om hans Udseende. Flere hinanden temmelig ulige Portraiter af ham findes i Kobberstiksamlingen paa Kongens Bibliothek. Justitsraadinde Berg til Skovsbo eier et rimeligviis originalt Portrait af ham og Birgitte Balslov i Oliemalerie, der er noget forskjelligt fra alle andre Portraiter af ham, som jeg har seet.

Fionenses felicissimo socero suo
incomparabili
et filiæ ejus longe svavissimæ
Birgittæ Balslov
conjugi suæ sanctissimæ pientis-
simæ charissimæ
Thomas Kingo
S. S. Theol. Doctor Dioeceseos Fionensis Episcopus
nec sibi nec illis in vanæ deside-
rium gloriæ sed posteritati
in gloriosam exempli felicis
imitationem erigendum voluit
pios sic affatus successores:
Nullo marmoreus fastu lapis hicce superbit
sed silet at muto vos monet ore patres
collapso hanc cineri nostro concedite pacem
qvam petet elingvis Kingo
ubi factus erit.

Paa Foden:
Thomas Qvillinus inventor et fecit
Anno 1702. [1])

Paa Kingos Kiste i Gravhvælvingen findes følgende Inskription:

„See Læser
Een Soel neddalet af Guds Kirches Himmel
udi
Dend Vel-Edle Velbiurdige og Høy-Ærværdige
Thomas Kingo
til Fravde-Gaard

---

[1]) Epitaphiet er noget beskadiget, og da der ikke er henlagt nogen Capital til dets Vedligeholdelse, er det at befrygte, at det vil forfalde. Et Jerngitter for det ligeoverfor, paa Kirkens nordlige Side, værende Gravcapel, skal efter et Sagn, som endnu høres i Fraugde, have været bestemt til at hegne om hans Gravsted, men efter hans Død være solgt, og benyttet af Fraugdegaards senere Eiere til deres Begravelsessted.

S. S. Theologiæ Doctor
og
Fordum Biskop over Fyens Stift
Hvis Opgang til livet udi Fødzelen var
udi Slangerup An. 1634
Fremgang udi livet efter Igjenfødzelen fra Dyd til Dyd
Fra Ære til Ære, indtil hand opstigede til Et af de
Høyeste Ære-sæder udi Guds Kirche.
Huor til kom ogsaa dend Kong. Naade at hand med Adelig schiold
Og Vaaben Aller-Naadigst af hans Mayst. er bleven anseet
Og Imidlertid lysede vel udi Lærdom og Lefnet
udi Guds Menighed.
I Oprigtig Kierlighed og Fromhed udi Trende Egteskaber
og
I sine Aande- og Sinde-Rige Digter og Skrifter udi
Gandske Fæderne Landet
Til fornyelse, forlystelse og forundring
for Ald Norden
Indtil hand d. 14 Octob. An. 1703 Efter 69 Aars Alder
Giorde sin Nedgang ved Døden til Grafven
Til sin Høybedrøvede Efterladte Frues
Fr. Birgitta Balslovs
til Fravde-Gaard
Stoere Hierte-Sorrig og Bedrøfvelse.
Saa hand nu i saa Maader lyser iche meere
Dog lefver og lyser hand endnu
for alle Dyd-Elskende Efterkommere
baade i et priiseligt Navn
og i sine udødelige Skrifter paa Jorden
og som dend der har underviist andre
som Stjernerne ævindelig og altid udi Himmelen."

Femte Capitel.

Forhandlinger efter Thomas Kingos Død angaaende de offentlige Stiftelsers Bestyrelse.

29. Kingos Historie kan ikke sluttes med hans Død. Der hengik hele 8 Aar, førend den stærke Bevægelse lagde sig, der opstod, da hans Eftermand Dr. Christian Rudolph Müller gjorde Vanskeligheder ved Modtagelsen af Bispearchivet og i flere Henseender besværede sig over den Forfatning, i hvilken de offentlige Stiftelsers Regnskabsvæsen befandt sig. Gjennem saare vidtløftige Forhandlinger blev nu et uhyggeligt Drama opført, der ikke alene gjorde et smerteligt Indtryk paa Kingos Efterladte og Venner, men ogsaa en Tidlang satte hans Minde i et tvivlsomt Lys, og har rimeligviis udøvet megen Indflydelse paa Dommen over ham hos en Eftertid, til hvilken vel Rygtet naaede om den heftige og længe uafgjorte Klage, der reistes imod ham, men som forøvrigt blev ubekjendt med de vidtløftige Forhandlinger og disses endelige Udfald. Vi maae derfor meddele en Fremstilling af disse Forhandlinger, i hvilken vi dog skulle beflitte os paa den størst mulige Korthed.

Dagen efter Kingos Død mødte Stiftsprovsten Mag. Jørgen Karstens som geistlig Skifteforvalter tilligemed Skifteskriverens Fuldmægtig Schougaard i Bispegaarden for at foretage en Registreringsforretning. Bispinden lod da et imellem hendes afdøde Mand og

hende oprettet Kgl. confirm. Testamente af 29 Januar 1701 fremlægge i den Formening, at dette Testamente fritog hende for al Forsegling. Men Skifteretten gjorde opmærksom paa, at det den foreviste Kgl. Bevillingsbrev kun angik Stervboet og deraf dependerende private Sager med Biskoppens og Bispindens fælleds Arvinger, hvorfor den afholdt sig fra Stervboets Behandling, hvorimod den proponerede at forsegle Stiftskisten med Rettens Segl, hvori Mag. Knud Landorph, Bispindens Laugværge, paa hendes Vegne, der var sengeliggende i det tilstødende Værelse, indvilligede.

Imidlertid anholdt Biskop Müller hos Kongen om Nedsættelsen af en Commission til at overlevere ham Stiftets Breve, som Kingo havde havt i sit Værge, og ved Kgl. Reskr. dat. Ringsted d. 15 Mai 1704, fik Professor ved Gymnasiet Lauridz Luja, Borgermester Blanckenborg og Mag. Mads Hvid, Sognepræst ved St. Hans Kirke i Odense, Befaling til at modtage bemeldte Breve af Bispinden, eftersee og registrere dem og tilligemed Stiftskisten overlevere dem til Biskop Müller imod hans Qvittering. Under denne Commissions Forhandlinger, ved hvilke Bispinden i længere Tid vægrede sig for at lade give Møde, viste det sig, at Bispinden havde ladet de af Skifteretten for Stiftskisten satte Segl bryde og erklærede, at hun ikke erkjendte den skete Forsegling for lovlig, saasom Hs. Majestæt havde dispenseret hende fra al Forsegling, hvorfor hun formeente, at hun alene paa sin Sal. Mands Vegne havde at svare til Alt, hvad hans Successor kunde paastaae, og at have fri Disposition til at ordne hans efterladte Papirer, „saasom han paa et Par

Aars Tid før sin Død formedelst hannem adskillig tilføiede Viderværdigheder og derpaa følgende Svaghed ikke kunde have Leilighed til at holde Alting udi den Rigtighed, som han forlangede." Bispinden vilde derfor d. 21 Mai 1704 selv have overleveret Stiftskisten til Biskop Müller, men maatte dog, da denne vægrede sig, finde sig i, at Commissionen undersøgte Sagen efter de af hende meddeelte Specificationer, og de i Stiftskisten værende og af Bispinden senere udleverede Documenter bleve derefter af Commissionen overleverede Biskop Müller d. 29 Novbr. 1704, hvorved det viste sig, at nogle faa, som det synes, værdiløse Documenter angaaende Sager, som vare tilendebragte før Kingos Embedstid, manglede. [1])

Da Biskop Müller ligeledes havde indberettet, at der ved Hospitalerne i Odense „fandtes en stor og meget vanskelig Urigtighed," saa fik de forannævnte Commissairer ved et andet Kongebrev af samme Datum (d. 15 Mai 1704) Befaling til at gjennemgaae alle Hospitalernes, men især Odense Hospitals Bøger og Breve, og undersøge, hvor Hospitalets og Skolens Capitaler vare udsatte m. v. Men da Blanchenborg og Hvid bade sig fritagne for at indtræde i Commissionen, blev Amtmanden i Nyborg, Etatsraad Rosenkrantz, beskikket i disses Sted. Det blev derhos ved Reskript af 12 August 1704 Commissionen paalagt især at søge Underretning om 2 Poster, om hvilke Biskop Müller havde ladet andrage, at han i sit Embede behøvede „nød-

---

[1]) Commissionsact 29 Novbr. 1704. Od. B. Arch. Registr. 29, 281: cf. Registr. 29, 182.

vendig Oplysning," nemlig 1) om Odense og de andre Skolers i Fyen egentlige Tilstand, forsaavidt deres Legaters og Indkomsters Dispensation angik. 2) Om de i Hospitalerne og Skolerne gjorte Forandringer med deres Aarsager, og hvilket Fundament de, hvor Fundatserne vare forbigaaede, grundede sig paa. Provsterne, Borgemestre og Raad i Kjøbstæderne, Rectorerne og alle de Mænd, som havde havt Noget at gjøre med Skolers og Hospitalers Bestyrelse ogsaa paa Landet, bleve nu indstevnede for at meddele Oplysninger, og Bispinden og hendes Laugværge, for at svare til, forsaavidt Kingo havde havt med de omtalte Stiftelsers Administration at gjøre. Etatsraad Rosenvinge protesterede i sit Indlæg af 26 Januar 1705 saavel imod, at Bispinden var stevnet, da Commissionen kun var sat forat undersøge Sagen, som imod, at Undersøgelsen udstraktes til alle Skoler og Hospitaler paa Landet, istedetfor at den efter Lovens 2, 17—9—10—11 burde indskrænke sig til almindelige Hospitaler og Kjøbstadskoler, men erklærede sig, naar Commissionen holdt sig indenfor de ved den Kgl. Befaling foreskrevne Grændser, villig til at meddele al Oplysning, hvorved det vilde vise sig, at de, som havde bevæget Biskop Müller til at angive Kingo for Kongen, ikke dertil havde havt nogen Foie. Ifølge denne Protest blev det ved et Kgl. Reser. af 21 Marts 1705 bl. A. noiere bestemt, at Commissionen kun skulde foranstalte Sagen undersøgt, men ikke fælde Dom i den, men forøvrigt skulde alle Hospitaler og Skoler i Fyens Stift medtages. Under denne Commissions Forhandling lod Bispinden mange Documenter fremlægge fra sin Mands Embedstid for at bevise, i hvor slet en Til=

stand saavel Hospitalet, som Fattiges, Skolers og Kirkers samt det geistlige Gods fandtes ved hans Ankomst til Stiftet, saa og, hvor stor Møie og Omsorg, samt Modstand og Fortred han udstod forat faae det conserveret. (Disse Documenter, der ere benyttede i den foregaaende Skildring af Kingos Embedsførelse, vilde, hvis denne hans Enke paaførte Sag ikke havde givet Anledning til at fremdrage dem af hans Copiebøger efter hans Død, have været tabte tilligemed Copiebøgerne. Vi have derfor denne for hans Efterlevende saa krænkende Undersøgelse at takke for, at hans Embedsførelse endnu kan stilles i sit rette Lys). Ligeledes viste hun i et Indlæg af 15 April 1705: 1) at Stiftsøvrigheden 1695 havde til Cancelliet indsendt „vedbørlig Rigtighed paa Fattiges, Kirkers, Skolers, Hospitalers og andre deslige Capitalers Documenter," saa at al Inqvisition var unødvendig, 2) at Kingo med Sognepræsterne i Odense 1691 havde indsendt Beretning om Odense Skoles Capitaler, og i afvigte Juni Termin havde hun indbetalt Capitalerne til Biskoppen og Vedkommende og havde Qvittering derfor, saa derom kunde Biskoppen have søgt bedst Underretning hos sig selv. 3) Angaaende Gymnasiets Capitaler sendtes Underretning, hvilken ogsaa Professor Knud Landorph kunde meddele. 4) Angaaende Odense Hospital sendtes Ridefogdens Forklaring af 26 Jan. 1703, „at alle Hospitalsregnskaberne i hendes sal. Mands Tid og indtil han blev lagt paa sin Sotte-Seng af Vedkommende rigtig vare forhørte; saa at," saaledes slutter Biskinden, „jeg vil formode, at al Biskop Müllers Angivelse om den store og vanskelig befindende Urigtighed herved aldeles forsvinder, og

han selv maa bære Fortrydelse, om han vil give sig den Umage dette at eftersee, at han med saamange Suppliker har bemødet Hs. Majestæt udi det, som han saa letteligen i Mindelighed hos mig kunde have erholdt, til hvilken Ende jeg og overlod ham min sal. Mands egen famulum, der skulde informere ham om Alting."

Af et andet af Bispindens Breve til Biskoppen af 10 Juni 1705 sees, at denne havde angivet Kingo, „som med stor Møie og Bekostning ved sær Kgl. Naade havde erholdt flere Benaadninger til Kirkernes og Bispe-residentsens Vedligeholdelse, for at han ikke havde anvendt disse til Kirkernes og Residentsens Bebyggelse," hvorfor Bispinden tilbyder i Vidners Overværelse at fremlægge documenteret Regnskab for at hendes Mand af egne Midler havde tilsat flere Hundrede Rigsdaler mere, end han havde oppebaaret, og giver Biskoppen at betænke, at han burde bevise hendes Mand større Taknemmelighed for den store Indtægt, han havde forskaffet Bispestolen, end ved saaledes at forfølge hende ved saa ubillig og af hendes Mand uforskyldt Pretention."

Denne Commission sluttede sine Forhandlinger d. 15 Jan. 1706, efter nøie at have undersøgt alle de paagjældende Forhold. Det Eneste, som Commissionen fandt, at Kingo burde tilsvare, var Resten af en Capital, oprindelig 1559 Rdl. 82 ß., hvoraf 1000 Rdl. var bleven udsat, samt Renterne af 1000 Rdl. fra 1695 til 1699 samt fra 1701 til 1702. Men af Commissionsacten d. 4 Marts 1707 sees, at denne Capital 559 Rdl. 82 ß. ifølge Hospitalsdirectionens protocollerede Bestemmelse af 15 Febr. 1697 skulde anvendes til Skolens Reparation og andre til dens Tarv nødvendige Udgifter.

I Anledning af det ved Stiftskistens Opbrydelse Passerede og dens senere Overlevering til Biskop Müller bleve efter dennes Andragende atter to Commissioner nedsatte ved Rescripter af 7 Febr. 1705. Den ene Commission bestod af Professor Luja og Borgemester Blanckenborg, som skulde noie inqvirere efter, hvo der var skyldig i Stiftskistens Opbrydelse, samt efterforske hos Bispinden, hvor de manglende Documenter vare. Bispindens Laugværge Landsdommer Rosenvinge førte hendes Sag, og i de af ham fremlagte Indlæg skaanes hverken Mag. Jørgen Karstens eller Biskop Müller. Bispinden ansaae Forseglingen som en anmassende Jurisdiction paa et Sted, hvor Mag. Karstens „og hans uskyldige Medhjælpere" intet havde at befale, hvorfor hun „ikke heller havde æstimeret hans Forsegling videre end han vilde eller burde agte, om nogen af hendes Tjenere vilde have sat Segl for hans Studerekammer;" hun anklagede ogsaa Karstens som den, „der havde ladet see nogen Malice" imod hende for at sværte hende hos Hs. Majestæt, og mener, at hans Fremgangsmaade meget snarere kunde kaldes en Formastelse imod den Respect, der skyldtes hans Majestæts Brev. Ligeledes beklager hun sig høilig over Biskoppens Fremfærd, som uden nogensinde at have gjort hende den Ære at søge nogen Oplysning hos hende „af Malignitet og forat bringe Kongen paa unaadige Tanker mod hende og føre hende i Lande-Ry og Udraab, som om hun havde begaaet en stor Formastelse," ikke havde taget noget Hensyn til hendes for den forrige Commission afgivne Erklæring. Hun formeente, at Retten var aldeles paa hendes Side, som med sin Mands Amanuensis

(Msr. Pillegaard) og en Præst, Hr. Niels Jensen, som tidligere havde været i Kingos Tjeneste, havde ladet samle alle magtpaaliggende og Stiftskisten tilhørende Dokumenter, der deels laae i Kingos eget Contoir, og deels paa Amanuensis Kammer, og henlægge ordentligt i Stiftskisten efter en derover forfattet Designation. Hun bønfalder sluttelig om, at „Biskoppen maa advares at bruge efterdags større Betænksomhed" i sine Angivelser, og at, hvis slige i Eftertiden skulde indkomme, de da maatte komme til hendes Erklæring." — Mag. Karstens og Mag. v. Haven andrage paa deres Side om, at de, da Sagen ikke angik dem som particulaire Personer, men deres Embede, maatte blive maintenerede imod den Tort og Foragt, der var dem tilføiet.[1]) Denne Commission sluttede sine Forhandlinger ved at indsende samtlige Erklæringer d. 13 Aug. 1705. Den anden ved Rescript af 7 Febr. 1705 nedsatte Commission, i hvilken Etatsraad Rosenkrantz, Professor Luja og Borgemester Blanckenborg havde Sæde, skulde, da Biskop Müller havde indberettet, at der efter den ham overleverede Designation paa Stiftskisten vare adskillige Capitaler, hvorom ingen Oplysning fandtes, forfatte en Fortegnelse med tilføiede Oplysninger over alle Stiftets Capitaler. Bispinden protesterede vel stærkt mod det Ubillige i, at Biskoppen vedblev at forlange Oplysninger, uagtet han ved en „Interlocutorie Dom" var dømt til inden en vis Tid at fremkomme med alle sine formeentlige Krav, og ligeledes imod det Overflødige i atter at give Tilsvar i Sager, der alt ved

---

[1]) Commissionsact 13 Aug. 1705. Od. B. A. Register 29, 282.

de foregaaende Undersøgelser vare besvarede, men maatte dog meddele Oplysninger til en Mængde Spørgsmaal om offentlige Capitaler. De modtagne Oplysninger bleve af Commissionen indsendte til Kongen d. 4 Marts 1707 med den Bemærkning, at da det ikke var Commissionen befalet at efterforske, om det forholdt sig saaledes med Alt, som det meddeelte Svar formeldte, henstilledes dette „til Hs. Kgl. Majestæts eget allernaadigste Behag. [1])"

Alle disse tvistige Spørgsmaals endelige Afgjørelse ved Dom blev tilsidst efter Biskop Müllers Forlangende ved 2 Kgl. Rescripter af 21 Novbr. 1707 overgivet til 2 Commissioner. I den ene havde Rosenkrantz, Luja og Blanckenborg, og i den anden Luja og Blanckenborg Sæde. Dommen blev fældet under Eet d. 20 Marts 1711. Cancellieadvocaten, Assessor Hans Seavenius fik tillige Ordre til i Kongens Navn efter Loven at udføre alle de Gravamina og Prætensioner, som kunde gjøres til Kingos Enke og andre Interesserede med Hensyn til alle de offentlige Capitaler, der havde staaet under Kingos Bestyrelse.

Den Kgl. Befaling til Commissairerne om at fælde Dom undtog dog udtrykkelig de Sager, der allerede vare anhængiggjorte for andre Domstole eller paakjendte. Saaledes oplyser Commissionsacten, at Blanckenborg, Assessor Landorph og Raadmand Mule havde som Commissairer fældet Dom om tvende Capitaler d. 12 Aug. 1707, og at der i denne Sag d. 20 Juni 1708

---

[1]) Commissionsact. Od. B. Arch. Registr. p. 49 No. 537.

var afsagt en Høiesteretsdom, der aldeles frikjendte Kingo for at tilsvare deels en Capital paa 1000 Rdl. efter Dr. Jens Mules Fundats, da Capitalen var gaaet tabt i hans Formands Tid, og Kingo aldeles Intet havde forsømt „saa vidt hannem efter Fundatsens Indhold til dessen Tilsvarelse vedkommer," og deels en Capital af 200 Rdl., som af en Claus Lund 1668 vare indbetalte som en Mulct til fattige Præsteenker, og af Kingo saaledes vare uddeelte uden noget videre Regnskab, hvortil Høiesteret erkjendte ham at have været fuldkommen berettiget. Det maa saaledes være denne Høiesteretsdom, som J. Bircherod sigter til, naar han 2 og 6 Juni 1708 skriver [1]): „Loci Episcopus Dr. Chr. R. Müller gav mig in domo mea materna en Visit paa 3 Timers Tid. Han fortalte mig med veemodige Gebærder adskillige sine Viderværdigheder særdeles med de actiones forenses, i hvilke han var indviklet. Men gid han ikke havde ved onde Raadføreres Tilskyndelse forvoldet sig selv en stor Deel deraf." Og „den 6te Juni havde vi i Odense Tidende fra Kjøbenhavn, at de Sager og Processer, som Episcopus Fionensis Dr. Müller havde paaført sin Formands Efterleverske og nu i disse Dage for Høiesteret ageredes, de vilde ikke efter hans Tanke og Forhaabning udfalde, men at Dommen var i nogen af dem allerede fældet til hans Misfornøielse. Hendes Venner her paa Stedet havde heraf meget godt, saasom Manden havde dog (efter Alles Bekræftelse) begegnet hende utilbørligt."

Cancellieadvocaten og hans tilforordnede Adjunct,

---

[1]) Dagbøger p. 534.

Mathias Povelsen paa Tanggaard, førte Sagen imod Biſpinden med ſtor Bitterhed og uſømmelig Hensynsløshed, der ikke fandt mindſte Retfærdiggjørelſe ved Sagens endelige Udfald. Thi efterat Sagen var ført med uendelig Vidtløftighed [1]) i mange Seſſioner fra d. 22 Juli 1709, blev d. 20 Marts 1711 Dommen affagt i 13 Poſter, af hvilke Hovedindholdet var følgende:

1 Poſt. Om en de Fattige tilhørende Capital ſkulde betales i Species Mynt eller ikke. Commerceraad Bircherods og Biſpindens Paaſtand blev givet Medhold imod Actors Paaſtand.

2 Poſt. Om Rede og Rigtighed for Renten af 2500 Rdl., Skolens Capital ſiden 1684, af hvilken efter Actors Paaſtand fattedes Regnſkab for 1408 Rdl. Actor grundede ſin Paaſtand paa, at Uddelingen af Renterne ikke var indført i Skolebogen, der var approberet af Kingo for Rectoren 1684. Commisſionen fældede denne Dom: „Da ſom bemeldte Protocol ikke for noget tilſtrækkeligt og fuldkomment Beviis kan anſees videre, end den efter ſin egen Titel og Opſkrift er indrettet til, nemlig derudi at indføre, hvis ſom Rectori blev betroet til Udgift at føre, og i ſaa Maade ikkun er et Beviis til Rigtighed imellem den Sl. Biſkop og Rectoren, forſaavidt Rectori blev betroet og han ſkulde gjøre Regnſkab for til Biſkoppen, og ingenlunde kan belaſte den Sl. Biſkop at gjøre nogen Regnſkab for det øvrige, ſom han efter forrige Rectors Mag. Elias Naurs egen Tilſtaaelſe af 8 Marts 1707 i Commisſionen indgiven, befindes efter eget Godtbefindende at have diſtribueret, ſaa at det i ſaa Maade er tilſtaaet, at der flere beneficia af den Sl. Biſkop ere uddeelte, end udi ſamme Protocol ere indførte, hvilket vi ogſaa holde for at have været hannem tilladeligt, ſærdeles formedelſt den ved forrige Rectorem befundne Urigtighed, og kunne vi ikke eragte ham pligtig derfor til Nogen at ſtaae til Regnſkab og Beviis videre, end han efter ſin for Gud og Kongen aflagte Eed med en god Samvittighed for Gud vilde være bekjendt, imod hvilken hans Eed og Embede vi holde det utroligt, at han, ſom for Redelighed altid har været renommeret, ſkulde ved nogen ſaa uchriſtelig, ſkammelig og æreforglemmelig Egennyt-

---

[1]) Commisſionsacten i Od. B. A. Regiſtr. p. 49 No. 539 indeholder 905 pagina in folio.

tighed, Gjerrighed eller Begjærlighed til sin Fordeel indeholde noget af fattige Børns beneficia, hvilket aldrig Nogen udi hans levende Live har understaaet sig hannem at turde tillægge, ja end ikke ringeste Klagemaal enten af nogen Rector eller Andre derom beviises at være indkommen, førend han nu udi sin Grav saa haardeligen er bleven angiven. Efter hvilken Beskaffenhed vi ikke finde ringeste Skjel eller Foie til at kunne paabyrde hans Efterleverske eller hendes nu havende Kjæreste Commerceraad Bircherod at gjøre nogen Regnskab for de af den Sl. Biskop aarligen distribuerede beneficia, langt mindre at være ansvarlig til den af Matthias Povelsen prætenderede 1408 Rdl. Erstatning, men derfor aldeles fri at være. Og bør saadan ugrundet og ubeviislig Beskyldning ikke at komme den Sl. Biskop paa hans ærlige Navn og Rygte i sin Grav til ringeste Præjudice i nogen Maade.

3 Post. Actor havde „uden ringeste Tøddel til Beviis" fordret, at Kingos Enke skulde svare til et Skolelegat „Frederik Markdanners" paa 100 Rdl. Commissionen frikjendte hende aldeles.

4 Post. Paa en Bondegaard Damsboe, som Kingo siden 1684 havde besiddet imod at svare Skolen Renten af den Capital, for hvilken Gaarden efter Proces, som han havde ført paa sin egen Bekostning, var taget i Betaling, og som hans Enke for 7 Aar siden havde udbetalt Skolen, havde Actor gjort Paastand tilligemed Regnskab for dens Indtægt siden 1684, men Commissionen frikjendte aldeles Boet.

5 Post. Den samme Dom fældtes angaaende noget andet Jordegods, som var taget i Possession for nogle Skolens og de Fattiges Capitaler, hvilke ligeledes vare udredte af Boet med rede Penge, med Tilføiende, at Actors Paastand var „meget urimelig".

6 Post. Commissionen frifandt aldeles Boet fra at tilsvare noget Jordegods, som for en Capital af 1000 Rdl. af Mules Legat, var i de vanskelige Tider forkommet og bleven øde, og tillægger Kingo al fortjent Roes for at have gjort Alt, hvad der stod i hans Magt for at conservere det ved Tiltale til hans Formands Niels Bangs Arvinger ꝛc.

7 Post. Paastod Actor, at Boet skulde svare til en Capital 100 Rdl., givet af Jørgen Brahe 1651 til Rectors Løn, hvilken Capital var gaaet tabt. Commissionen dømte, at Capitalen var gaaet under 13 Aar før Kingos Embedstid, og at han Intet havde efterladt, hvorved Capitalen igjen kunde indhentes, langt mindre var Aarsag i dens Undergang. Boet frikjendtes aldeles.

8 Post. Kingo havde foræret en Lysekrone til Odense Skole, hvis Paaskrift formeentlig viste, at han vilde give 50 Sldlr. til Lysepenge. Actor forlangte Capitalen og Renten fra 1693. Men Commissionen henstillede det til hans Efterleverskes Forgodtbefindende, da Kingo intet Beviis eller Fundats havde efterladt sig.

9 Post. Actor forlangte Renten af 156 Rdl. for 7 Aar fra 1678 til 1685 til Odense Skole, men Commissionen frikjendte Boet, deels fordi denne Sag forlængst ved en Commission og en Skifteret var afgjort, og deels fordi der ingen Tvivl var om, at Biskoppen i ethvert Tilfælde „havde gjort Skolen Fornoielse" for denne Ubetydelighed.

10 Post. Actor forlangte Rigtighed for Renten af 1000 Rdlr., et Stipendium oprettet af Sl. Biskop Dr. Hans Mikkelsen for fattige Studenter, men Commissionen afviste denne Paastand, da Stipendiet stod under en Descendent af Testator Mag. Claus Mikkelsen, Præst i Rorbye, som havde givet Commissionen „fornoielig Forklaring."

11 Post. Angaaende Holger Rosencrantzes Legat 700 Rdl. til Odense Gymnasium forlangte Actor Sikkerhed. Denne var efter Commissions Dommen i Orden.

Derimod burde Boet svare 200 Rdl., som i Aaret 1687 var leveret Kingo af Sl. Dr. Jørgen Hane til Gymnasiet. Thi vel var denne Sum efter Kingos Optegnelser anvendt til Gymnasiets Reparation, hvortil han, naar kun Gymnasiets Midler i det Hele forblive uformindskede, havde havt Ret og Myndighed, men da hans Enke i sin Forklaring over Stiftets Capitaler 1704 havde tilbudet sig at erlægge denne Capital, burde den ogsaa tilsvares.

12 Post. Actor forlangte Regnskab for en Mulct af 200 Rdl. hvori en Præst var bleven dømt til fattige Præsteenker, men Commissionen dømte, at den Sl. Biskop, som enhver anden geistlig og verdslig Øvrighed, havde havt Ret til at uddele saadan Mulct til Fattige efter sin Samvittighed, uden at behøve at forsyne sig med Vedkommendes Qvitteringer.

13 Post. Slutteligen tilfoier Commissionen:

„Endelig og til Slutning paastaaer Commerceraad Bircherod Reparation for denne vidtloftige og langvarige Forfølgelse og derved foraarsagede store Bekostning med Formening, at det ikke impune burde være tilladt saaledes Nogen at angive og med Proces forfølge, med mindre Man derimod burde være responsabel til hvis Bekostning og Ulempe, som ved uislige Sigtelser, Beskyldninger og Processers Paaforelse foraarsages, hvorudi vi og holde hannem

befoiet og derudi forbeholde ham hans Ret, hvor han bedst veed og kan."[1]) — (Med Hensyn hertil skriver saaledes Bircherod i et af sine Indlæg d. 22 Juli 1709: „jeg stiller det til de gode Herrers og alle Retsindiges Skjønsomhed, om det nogen Tid er hørt, at en Bispe Enke saaledes af sin Mands Successor er bleven tracteret, hvorudi jeg og stadig vil formode, at Hs. Kgl. Majestæt, naar disse Forfølgelser engang tage Ende, skal være mig saa naadig at unde mig Regres til min Forfølger og saakaldte Denunciator."

Hermed endtes disse langvarige Undersøgelser, som neppe Nogen vil kunne arbeide sig igjennem, uden at dele den Uvillighedsfølelse, der udtaler sig i Commerceraad Chr. Bircherods Ord[2]): „Skal det impune være tilladt at ingvirere efter en Mands Død, om han ikke maa have begaaet Utroskab i sit Embede, ranet og berøvet Fattige, begaaet sacrilegium og andre deslige Misshandlinger, og saa undskylde det derefter, at det ikkun er ansect, for at vilde derfor have Beviis til Rigtighed, saa kan og denne Procedure legitimeres, der absolute vilde fælde den Sal. Biskop i sin Grav som en ugudelig, utro og uretfærdig Husholder over Fattiges og Skolers ham betroede Midler, dersom de Misligheder hos ham skulde findes, som imod ham opføres, saa Gud betale det Menneske, som er Ophæver og Aarsag til al den Allarm, som her i Landet nu i saa lang Tid har været anrettet." At Biskop Müller af Svaghed og onde Raadgivere lod sig forlede til at gjøre utilborlige Ophævelser over Meget, som i Mindelighed og Sindighed kunde være bilagt, fremgaaer ogsaa tydeligt af hele Proceduren, og flere Yttringer[3]) f. Ex.

---

[1]) Indlæg 11 Novbr. 1709. Commissionsact p. 432. [2]) Indlæg 17 Febr. 1710. Commissionsacten. [3]) Jvf. J. Bircherod. Dagbøger af 2 Juni 1708, som ovenfor er anfert.

Commerceraad Bircherods, „at han efter sin Anførers Information af utidig Nidkjærhed søger at denigrere sin Formand udi sin Grav,“ [1]) hvorved han udentvivl sigter til J. Karsten, der stod bagved og pustede til Ilden. Det var Kingos Skjæbne, medens han levede, at maatte stride sig frem, og hans Eftermæle havde længe den samme Skjæbne, men det var Kingos Lykke i levende Live at kunne „trodse sine Forfølgere,“ og denne Lykke forlod ham ikke, da han var død, thi hans Gjerninger forsvarede ham. Og medens de tvistedes om hans Ære over hans Grav, og „der i Odense var en underlig Færd og Væsen formedelst hine saavel geistlige som verdslige Hoveder forargelige Kiv og Uenighed og Publici onde Administration i mange Maader“ saa blev han savnet og „de, som i forrige Tider carperede Sal. Biskop Kingos Forhold, vilde nu gjerne grave ham op af Jorden igjen, om det var muligt.“ [2])

---

[1]) Indlæg 11 Novbr. 1709. C. A. [2]) J. Bircherod. Dagbøger p. 484.

Bilag.

Da Kingos vigtigste Skrifter have fundet Omtale i foregaaende Levnetsbeskrivelse, anseés det mindre hensigtsmæssigt her at levere en Fortegnelse over hans trykte og utrykte litteraire Efterladenskaber, der dog vilde komme til at savne Fuldstændighed, eftersom der findes endeel, som oftest ubetydelige Vers i forskjellige Manuskriptsamlinger, om hvilke det er usikkert, om de ere af ham eller ikke. Nogle Oplysninger og Henviisninger formenes derfor at være tilstrækkelige til Veiledning for dem, der kunde ønske at vide nøiere Besked.

Til den i Almindeligt Litteraturlexicon af R. Nyerup og J. E. Kraft Kjøbhvn. 1820 p. 308 meddeelte Fortegnelse over Kingos Skrifter maa føies:

A. Trykte Skrifter.

1. Bøn, som til de forordnede Bedestunder om Fredens naadigste Befordring, efter Hans Kongel. Mayest. Kong Friderich dend Fjerdes Befalning er forfattet for Fyens Stift. Anno 1700.

Da dette Skrift formodentlig kun findes i det ene Exemplar paa Karen Brahes Bibliothek, (see foran p. 195), og det indeholder en med navnligt Hensyn til dens Liighed med Bønnen paa Almindelig Bededag mærkelig Bøn og 2de af Kingos ellers ikke trykte Psalmer, samt giver Underretning om, hvorledes Gudstjenesten holdtes paa de extraordinairt forordnede Bededage, aftrykkes det her heelt:

„For dit allerhelligste Ansigt, O du store og forfærdelige Gud, komme vi frem udi vore Ansigters Blusel, og nedbøyede i Støven bekjende vore mangfoldige, og skammelige Mißgierninger, med hvilcke vi have opvagt dig til rætfærdig Vrede over os; Saa du ey alleene haver Aarsag til at lade os høre dit Riises Røst, men og at slaa os med riset, ja plat at udsøye os med Fordærvelsens Koost. Du har antendt en stor Krigs-Lue omkring os, men (des verre) vore gamle, grove og gruelige Synder har oppustet dend, hvor fore du haver ladet mange Modige og Listige Fjenders Magt og Hjerter opvækkes imod os, som omringer og forfølger os allevegne, saa vi vel maa have Aarsag, som dit eget Folck Israel fordum, at frygte

storligen og raabe til HERren. O! HERRE, HERRE, Du est dog Israels Slagt-Ordnings GUD, og som du seer at Sverdet hugger ind baade paa dend Høyre og Venstre side for at blifve mæt og drucket af Blood; Saa er det dog dig en læt Sag at stille Krig i ald Verden, og at sønderbryde af Landet, Bue og Sverd og Striid! Thi ligesom du est Krigs-Hærenes, saa estu og Fredens GUD, til hvis Faderlige Fredelige og Medynckfomme Hjerte, vi med mange dybe Suck og salte Øynes Taare, i Sønlig og Datterlig tilliid udi stadig Troe til JESU Christi dyrebare Fortienneste indflyer, at du store Himlens Regientere, som haver alle Kongers og Potentaters Hierter i dine Hænder, vil Krafteligen bøye dem efter din Villie og Lyckfaliggiøre de Fredsforhandlinger, som under dit eget Øye nu foretages, at de ved dit Himmelske Raad saaledis maa bemidlis og ved din egen Haand saaledes stadfæstes og beseglis at din Ære i alt maa søges, dend reene, Religion Krafteligen understyttes, Hans Kongl. Mayestets Arve-Throne i Fred stadfæstes og hans Arve-Riger der ved i ald Lyckfalig Rolighed bestandeligen blomstres. O! HERRE GUD Fader, som er Fredens GUD, HERRE JESU som er Fredsens Fyrste, HERRE GUD hellig Aand, som er Fredens og Enighedens Aand hør og bønhør os og giv os en ynskelig og bestandig Fred i vore Dage, at vi udi Fred og megen stille Roe maa ære, takke og tienne dig dend stund vi leve. Rætfærdiggiør os ved Troen til JESUM Christum og gjør os beqvemme Ved din hellig Aand, til at viise vor Troes og Rætfærdigheds Frugter og gode Gierninger, til dit hellige Nafns Ære, vor Næstes gode Exempel vor egen Samvittigheds gode Vidnißbyrd, og Siælens Rolighed.

Imidlertiid, O du velsignede Gud af ævighed, befale vi dig i vore Hierters inderste Suck og Bønner din Salvede, vor allernaadigste Herre og Konge Kong FRIDERICH dend Fierde, Velsigne Kongen i sin Kongelige Person, saa dit Ansigt følger stedse med hannem dit Øye Veyviiser ham, Din Aand Raad-

fører ham og din Mægtige Haand beskiermer ham, Lad Kongen glædes i dend Velsignelse som du Naadelig vil gifve begge deris Mayesteter Dronningerne, i det at deris Velsignelse maa overgaae deris Fædres Velsignelser indtil de ævige Høyes Grendser.

Velsigne Kongen i sin Søn Hans Kongl. Høyhed vor Naadigste Arve Printz, Printz CHRISTIAN, at hand for Guds Barmhiertigheds skyld maa være Guds Elskelige. Velsigne Kongen i deris Printzlige Høyheder Printz CARL og Printz VILHELM, at hand altid maa see dem som Ærestytter i det Kongl. Arvehuus, Velsigne Kongen i dend deel af Lycke og Naade som du O Gud vil meddele Hans Mayest. Hr. Farbroder Printz GEORG Velsigne Kongen i dend Kongl. Printzesse, at hun maa være som dend yndige Konge Daatter, der er idel deylig indvortis, fuld af Guds sande frygt og Kierlighed, som maa sette Naadens Smycke paa hendes Hoved, saa vel som og det gandske Kongl. Arvehuus inden og uden Lands. Velsigne Kongen udi sine Høye Betienter og Raad, at deris Raad maa være af Guds Raad deris Anslag Velsignede af Himmelen til at udføre Hans Mayest. Tieniste til Guds Ære og hans Mayestetz Rigers Velfært. Velsigne Kongen i Arons Huus, og befal der din Velsignelse at være, ja Livet indtil ævig tiid. Velsigne Kongen naar hand nødis til at paatage sit Harnisk, Velsigne ham naar hand skal aflegge det. Velsigne Kongen i sin Krigshær baade til Lands og Vands, Velsigne Kongen i alt sit Folck og Undersaatter fra Dan til Berseba, fra Hans Rigers Begyndelse og til deris Ende. O! HERRE forlad os alle vore blodige Synder og trolove os til dig i Rætfærdighed og Dom og i Miskundhed og megen Barmhiertighed. Lad Landet give sin Grøde og lad Enhver af os boe under sit Vintræ og Figentræ saa at ingen forfærder os. Befal at slaae Vore Sverd til Plovjern og vore Spyd til Segle og lad icke Krig mere være. O du store Fredens Herre giv os fred altid og i alle maader, at vi som dagligen vente Fred i Himme-

len maa nyde Fred paa Jorden, indtil vi udi Fred og Samvittigheds Rolighed dig vore Siæle ved vor sidste Suck kand ofverantvorde; O! HERRE hør O! HERRE vær Naadig O! HERRE lad det vel lyckes. Amen

i Jesu velsignede Nafn

AMEN.

Underretning

For Degnene i Fyens Stift, om Psalmerne som til de Naadigst forordnede Bedestunder kand siunges, indtil videre Anordning.

Nemlig:

I Kiøbstæderne,

Siunges for Bønnen om

Mandagen.

Ach lefvende Gud jeg bekiender for dig 2c.

Tiisdagen.

Udi din store Vrede.

Torsdagen.

O HErre Gud benaade mig for din 2c.

Løverdagen.

Jeg beder dig min HErre og Gud.

Til Beslutning efter Bønnen.

Kand siunges en

Af disse hostryckte Psalmer, og undertiden de 9 vers af dend Psalme, Jeg tacker dig ret hiertelig 2c. Og undertidend: Vreden din afvend, 2c.

Paa Landet.

Kand iligemaader for Bønnen siunges en af fornæfnte Poenitentze Pfalmer og efter Bønnen en af de Pfalmer som før er anmeldt.

NB.

Efter Bønnen, som Sogne-Præsterne selv læse af Prædickestolene siunges Litaniet ganöske til Enden, hvorpaa Præsten falder paa Knæ for Altert, og siunger: Vi have syndet med vore Forfædre ꝛc. Og derpaa dend Collect for Kongen, i Alterbogen, pag. 312.

Slutter saa med en af ommeldte Pfalmer.

Dend Tyvende Kong Davids Pfalme, sangviis forfattet under dend Melodie,

Fader vor udi Himmerig.

1. Bønhør, O Gud, dit Folkkis Raab, Og fluck ey ud dend Troe og Haab, De hafver til din Hielp og Haand, Naar Krig og Nød og haarde Baand, Betrenger Kongen og hans Land, O hielp du stercke Gud og Mand.

2. Send Hielp udaf din Helligdom, Og Kongen til Undsetning kom, Hans Bønners offer naadig vær, Og gif ham hvad hans Tarv begær, Opfyld hans Anslag til vort Gavn, I dit og JEsu søde Navn.

3. Saa fryder vi os alle Mand, Hvert Kiøn, hver Siæl, hver Stat og Stand, Og reiser vore Banner op, Med freydigt Sind mod Fiendens Trop, Opfyld, O Gud vor Hiertis Bøn, Og hør os, O du Davids Søn.

4. O lad os kiendeligen see, Du frelser selv din Salvede, At du af Himmelen altid vil, Ham Raad og Lycke sende til, Og at hand af dig Styrcke faar, Mod hvilcken ingen sig formaar.

3. Fortale (1682) til Samuel Jensen Ilds Oversættelse af Joh. Arndts sande Christendom 1690.

4. I Samlinger til Fyens Stifts Presbyterologie paa Kongens Bibl. No. 130 Fol. Kallske Samling angives, at Kingos Psalmer ere oversatte „paa eet Sprog i Indien."

5. Kingos Psalmer og aandelige Sange ere samlede og udgivne af P. A. Fenger Kjøbh. 1827. 8. med Digterens Portrait. 2den Udgave. Kjøbh. 1845.

B. Manuskripter.

6. Paa Universitetsbiblioteket findes utrykte Vers af Kingo (ogsaa enkelte trykte Blade) i Rostgaards Haandskr. 152 Fol. 237, additam: 148.

Ligeledes paa Kongens Bibliothek i Kalls Mf. 397 in Qvarto, i Thotts Samling 1528, i den Gl. Manuskriptsamling Pag. 95 iblandt Afskrifterne af Jacob Worms Vers.

SPONSH

